

BÁLINT LÁSZLÓ

*FORRADALMI
HAMISSÁGOK*

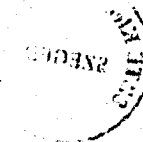
(és más tanulmányok)

2 2 2 2 6

BÁLINT LÁSZLÓ

FORRADALMI HAMISSÁGOK

(ÉS MÁS TANULMÁNYOK)

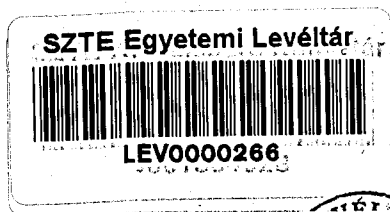

5/161 266

Ezt a most megjelent *Forradalmi hamisságok* című könyvemet a 2019. július 28-án elhunyt dr. Péter László nyugalmazott egyetemi tanár, professor emeritus, az 1956-os forradalom szegedi eseményei tevékeny résztvevője, a forradalmat követő megtorlás elszenvedője, Szeged város díszpolgára emlékének ajánlom, akitől rengeteget tanultam, s akinek nagyon sokat köszönhettem úgy a kutatásaim, mint a publikációim tekintetében.

ÁTLELTÁROZÁS

226-226

© BÁLINT LÁSZLÓ
2019

ISBN: 978-963-8243-75-1

Készült a százhalombattai EFO Nyomdában
Felelős vezető: Fonyódi Ottó
www.efonyomda.hu

TARTALOMJEGYZÉK

Tartalomjegyzék	5
Bevezetés	7
Forradalmi hamisságok	11
Kőbe vésett tévedések	39
Vészterhes idők áldozata	47
A „Szeminarista”	83
Aki ellenszegült az ÁVH-nak	93
A plágium	105
Állambiztonsági múlt, nemzetbiztonsági jelen, és jövő	145
Végszó	153
Névmutató	163

BEVEZETÉS

Az 1956-os magyar forradalom, a bukása ellenére is, nagyon fontos helyet foglal el a XX. századi történelmünkben. Akkor a magyarság megelégtelte a több mint egy évtizedes kommunista diktatúra terrorját, a kegyetlenkedéseket, és elege lett az ugyanennyi ideje tartó szovjet megszállásból, a nemzeti függetlenség hiányából is. Sajnos túl rövid idő állt rendelkezésre a forradalommal szemben támasztott követelmények legalább részleges teljesítéséhez, hiszen még egy valóságos forradalmi kormányt sem sikerült az ország élére állítani. Nagy Imre csupa kommunistákból álló kormánya – beleértve magát a miniszterelnököt, Nagy Imrét is! – mindennek volt nevezhető, csak forradalminak nem. Talán az a legtalálhatóbb kifejezés, hogy a forradalom alatti kormánytagok, kevés – néhány – kivételtől eltekintve, addig is vezető kommunista káderek voltak, akiknek sikerült ügyesen rátelepedniük a forradalmi mozgalomra.

Nagy Imrét és akkori kormányát senki nem választotta meg. Ennek megfelelő volt a lakossági támogatottságuk is. Jól rávilágít erre az, amikor a forradalom győzelme után az ország különböző vidékeiről – így október 30.-án Szegedről is – küldöttségek érkeztek a fővárosba, hogy átadják a miniszterelnöknek az általuk képviselt emberek forradalmi követeléseit. Nagy Imre, ha csak tehette, személyesen fogadta és tárgyalt ezekkel a vidéki delegációkkal, átvette tőlük a követeléseiket és úgy a maga, mint a kormánya számára bizalmat kért a küldöttektől. Erre a kérésére a válasz többnyire az volt, hogy a vidék lakosságának a bizalmát előbb ki kell érdemelni, elsősorban az által, hogy a kormány az átadott követeléseket pontról pontra teljesíti.

Ha csupán ezt az utóbb említett bizalmatlanságot tekintjük, máris némileg csorbát szenved azoknak a véleménye, akik a magyar 1956-os forradalom kapcsán előszeretettel emlegetnek soha nem látott nemzeti egységet. De így volt ez alsóbb szinteken is, mert bizony elég sok helyen a széthúzás, a viszálykodás tapasztalható volt. Néhány szegedi példát talán ezzel kapcsolatban is érdemes lehet megemlíteni.

Még ki sem tört a forradalom és már egy héttel korábban Szegeden megalakult a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetsége (MEFESZ), amelynek két kiemelkedő és meghatározó jelentőségű szervezője volt, az egyik Lejtényi András, a másik Kiss Tamás. Maradt fenn dokumentum azzal kapcsolatban, hogy a megalakulás után alig néhány nappal már vita támadt a két egyetemista között arról, hogy a MEFESZ megalakításának a gondolata melyiküktől származik. Az ötletgazda, a vezéregyéniség és fő szervező egyértelműen Lejtényi András volt, ezt azonban Kiss Tamás már akkor magáról próbálta elhárítani.

A szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökségében – tehát a város legfelsőbb vezető testületében – is volt egy mindvégig lappangó, majd november 5.-én felszínre törő ellentét. Az FNB elnök Perbíró József és az elnökségi tag Kovács József között húzódott ez a törésvonal, amely végül magát az elnökséget is megosztotta. Ez az ellentét abból adódott, hogy Kovács József ízig-vérig forradalmár volt, sőt négy év börtönt maga mögött tudva a kommunista diktatúra üldözöttje-elíteltje is, aki 1956 október-novemberben szinte minden forradalmi megmozdulásban részt vett, őszinte lelkesedéssel és forradalmi radikalizmussal. Perbíró József viszont mindenbe szinte véletlenül csöppent bele, és a magatartása is ennek megfelelő volt. Már az október 20.-i MEFESZ nagygyűlés levezető elnökeként is megmutatkozott a fiatalos lendületet és hevületet fékező magatartása, amit akkor, s abban a helyzetben még talán a javára is lehet írni. Amikor október 27.-én megválasztották a város vezető testülete elnökének, ez ellen élénken tiltá-

kozott, semmiképpen sem akarta azt elvállalni. Végül hosszas rábeszélés és a közérdekre hivatkozás nyomán mondott csak igent. Később, a forradalmi napok alatt, többször is felvetette, hogy szívesen megválna ettől a tisztségtől. Amikor a leginkább kritikussá vált a helyzet, november 5.-én a délutáni órákig senki nem tudta, hogy hol tartózkodik az FNB elnök, a város akkori elsőszámú vezetője, aki a nehéz helyzetben magára hagyta a város akkori vezetését. November 6.-án délből, a város szovjet megszállásakor pedig, amikor több forradalmárt a szeme láttán őrizetbe vettek és elhurcoltak, Perbíró József elvállalta a felajánlott tanácselnök első helyettesi funkciót és ez ellen nem tiltakozott, mint tette október 27.-én.

A szegedi városi nemzetőrség első parancsnoka a Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökségének egyik tagja, Palotás József lett. Néhány nap múlva kifogásokat emeltek ellene, mert korábban a hadseregben rövid ideig politikai tisztként szolgált. Ekkor új vezetőt kerestek és meg is találták egy beosztott nemzetőr parancsnok, Lazur Barna honvéd főhadnagy személyében. Már az is árulkodó körülmény volt, hogy Lazur főhadnagy csak úgy vállalta a tisztséget, ha a megnevezése parancsnok helyett főparancsnok lehet. Ezt a körülményt évtizedek múlva már tagadta, az állításokat koholmányoknak nevezte. Egyéniségének nagyon is megfelelő kérését teljesítették, de Palotás ott maradt mellette, mint főparancsnok-helyettes. A beosztásaikban bekövetkezett helycseréjük magában hordozta, hogy mindvégig feszült viszony volt kettejük között. De feszült volt a viszonya a főparancsnoknak a városi nemzetőrség munkaszázlójával, Sztachó Elemér volt alezreddessel is. Lazur nem nézte jó szemmel, hogy a beosztottja alezredes, míg ő csak főhadnagy, meg azt sem hogy Sztachó horthysta tiszt volt, ő meg a Rákosi-rezsim tisztiskolájának neveltje. Később, a megtorlás során az addig barátjának tartott Kendi József nemzetőr alparancsnokkal is szembefordult, mert kijelentése szerint az ő apja 1919-ben vöröskatoná volt, míg a Kendi apja csendőr.

Az ilyen és hasonló feszültségek, személyi villongások – pl. Fábián-Kövesdi, stb. – sajnálatos módon mind az egységes fellépés akadályai voltak.

Egyáltalán nem lehet tehát csodálkozni azon, hogy ilyen ellentétek a későbbiekben, a megtorlás során is jelentkeztek. Ekkor azonban már a forradalmárok valamennyien „ellenforradalmárok” lettek és a megtorlás szorításában némileg talán még érthető is, hogy mindenki a saját érdekeit nézte és bizony néha egyes megfélemlített, meghurcolt emberek másokra nézve kellemetlen, sőt terhelő vallomásokot is tettek. Tény, hogy csak kevesen jelentették ki azt, amit Kovács József: „A Szegeden történt eseményekért, azon idő alatt és azon a területen belül, mely az irányításom alá tartozott, minden felelősséget vállalok.”

Az lett volna a csoda, ha az akasztófa árnyékában, a börtönben, a közbiztonsági őrizet végrehajtó táborokban, az előzetes letartóztatások alatt, néha a súlyos bántalmazások hatására, nem lettek volna megtörhető emberek. Az sem volt véletlen, hogy a politikai nyomozó szervek – az államvédelmi szolgálatnak lényegében utód szervei – pont a megtorlás éveiben teljesítették legkönnyebben számszerűen a hálózatfejlesztési (beszervezési) terveiket. A forradalmárok szabadulásától kezdve folyt ezeknek az „ellenforradalmároknak” tekintett embereknek a folyamatos és intenzív megfigyelése és életüknek akár érzékelhető, akár láthatatlan korlátok közé szorítása. Ez csak akkor enyhült némileg, amikor kezdetét vette a belső ellenzék felbukkanása és ezáltal újabb megfigyeltek jelentkezése.

Amikor pedig kezdett omladozni a hazai létező szocializmus kártyavára, a kommunista hatalom is engedményekre kényszerült, pl. az 1956-os események megítélését illetően is. Előbb az „ellenforradalomról” lett a „népfelkelés”, majd végül csak eljutottunk a valóságos értékeléshez, a „forradalom” elismeréséhez. Közben pedig a történelem ismételte önmagát. Ahogy 1956-ban Rajk és társai újratemetése része volt a forradalmi folyamat kialakulásának, úgy 1989-ben a Nagy Imre és társai újratemetése részben előfu-

tára volt az 1990-es rendszerváltozásnak. Mind a két esetben kommunisták által kivégzett kommunistákat temettek újra ugyancsak kommunisták.

A megváltozott körülmények között, a rendszerváltozási folyamatban, új politikai pártok alakultak, régiak újjá szerveződtek. Ugyanez volt a helyzet a különféle szervezetek, szövetségek, egyesületek esetében is. Az 1956-os forradalomhoz kapcsolódó szerveződéseknek szinte átláthatatlan szövevényes rendszere alakult ki. Már mindenki bátran beszélhetett a forradalmi szerepvállalásáról, amiről a rendszer megváltozása előtti évtizedekben említést tenni sem volt ajánlatos. Megszóltalt jószírvél mindenki, aki még élt és valaha számított valaminek a forradalmárok között, de az is szóhoz jutott, akinek nem is volt tevőleges részvétele a forradalomban. Előkerültek egykori forradalmárok, akik nem elégedtek meg a valódi érdemeikkel, kitaláltak hozzá még újabbakat, hogy növeljék az elismertségüket, érdemeiket. S előbukkantak az általam csak „mesemondóknak” nevezettek, akik ténylegesen semmiben nem vettek részt, de nagyobb hősöknek igyekeztek látszani a valódi forradalmi résztvevőknél. A baj akkor kezdődött, amikor ilyenekkel interjút készítettek és a tájékozatlan újságíró közre is adta a képtelen állításokat, hazudozásokat. Ennek a kötetnek több fejezete így vagy úgy kapcsolódik a forradalmi hamisságokhoz vagy az utólagos csalásokhoz, hazudozásokhoz. A hozzájuk csatolt „egyéb tanulmányok” is összefüggésbe hozhatók a kommunista diktatúra időszakával és ezekben is előfordulnak hamisságok és hamisítások.

Ha később netán valamilyen igen alapos ok miatt meg nem gondolom magam, az ilyen témájú könyveim között ez most az utolsó, amit leteszek az olvasó asztalára. A felmerülő „miért?”-re a választ az Végszó című fejezetben fogom megadni.

A szerző

FORRADALMI HAMISSÁGOK

Szeged 1956

A magyarság elmúlt évszázadának történetében volt jó néhány igen jelentős, a nemzet sorsára nagy befolyással bíró esemény. Legelsőként és legfontosabbként kell említést tenni arról, hogy belesodródott résztvevői és mind a két esetben vesztesé voltunk előbb az első, majd a második világháborúnak. Mind a kettő az életekben és az értékekben szinte kifejezhetetlen károkat okozott, különösen, ha figyelembe vesszük az igazságtalanul elcsatolt hatalmas országrészeket.

Mind a két elvesztett világháborút egy-egy kommunista diktatórikus rezsim remuralma követte, melyek közül az első szerencsénkre csupán 133 napig tartott, a második azonban 45 évig. Az utóbbinak is voltak rémséges időszakai, a Rákosi rendszernek is és Kádár rendszerének is. Rengeteg ember esett áldozatul a kíméletlen „osztályharcnak”, beleértve az elvett és a megnyomorított életeket, elrabolt vagyontokat, felszámolt társadalmi osztályokat és rétegeket. Amit azonban az 1990 előtti utolsó két évtized posványos, puhuló, már-már alig diktatúrája a társadalmi tudat átformálása terén produkált, annak még évtizedek múltával, így napjainkban is, hatása van.

Az 1980-as évekre mind nagyobb lendülettel rohant vesztébe a sokat emlegetett „létező szocializmus”, és az évtized végére, az 1990-es évtized elejére összeomlott az egész, korábban világuralomra törő, „szocialista világrendszer”. Hamarosan, utóbb magukat „rendszerelváltó politikai erőként” emlegető csoportosulások, szerveződések jelentek meg, amelyeknek azonban vajmi kevés közülük volt a szocialistaként emlegetett gazdasági-társadalmi formáció összeomlásához. Csak azért, mert 1989-90 előtt mertek ellenzéki magatartást tanúsítani, vették a bátorságot és „másként gondolkodók” lettek, s netán ezek miatt minden különösebb következmény nélkül konspiratív megfigyelés alatt is álltak, utóbb néhányan közülük elkezdtek hősként tetszelegni. Ez a jelenség egyáltalán nem volt véletlen, hiszen a legújabb kori magyar történelemben ennek már hagyománya volt és van.

A második világháború alatt Magyarországon az úgynevezett „antifasiszta ellenállás”, néhány egymástól elszigetelten működő, próbálkozó csoportosulással kivételével, jószívről egyenlő volt a nullával. Mégis a háborút követő évtizedekben lett annyi rettenetesen bátor és hős ellenálló országunkban, hogy később, az 1960-as években, nem győzték gyártani a *Szocialista Hazáért Éremrend* kitüntetésekét, amelyeket ezekért az érdemekért osztogattak. Akik pedig kapták, azok lettek a „veteránok”, akiknek a halálhírét a kommunisták lapja, a *Szabad nép* majd, az örökebe lépő *Népszabadság*, bekereztezett gyász hírként közölte. Kutatásaim során még nem találtam írásos nyomát – lehet, hogy nincs is – de egykori állambiztonsági társaságban hallottam Kádár János egyik szűkkörben elhangzó kijelentéséről, mely szerint „ha annyi magyar ellenálló lett volna, ahány Szocialista Hazáért kitüntetés kiosztottunk, a németek 1944 márciusában az országhatár közelébe se mertek volna jönni”. A kádári kijelentés vagy igaz, vagy nem. Az viszont történelmi tény, hogy a németek jöttek és minden ellenállás nélkül megszálltak bennünket, mert nem létezett szervezett és tényleges fegyveres ellenállás, sem jobboldali, sem baloldali. A melldőngetés kíséretében hangoztatott, a legtöbb esetben hamis tanúkkal bizonygatott érdemek pedig nagyon sok esetben közönséges hazugságok voltak.

Valamivel korábban, 1957-ben más elismerések dömpingszerű kiosztására került sor. Ekkor a *Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékérem* adományozásával tüntették ki azokat, akik vagy a forradalom alatt tanúsítottak bátor helytállást a munkáshatalom – helyesebben a kommunisták hatalmának – védelme érdekében, vagy a forradalom leverése utáni megtorlás kezdeti időszakában szereztek elévülhetetlen érdemeket a kommunista hatalmi visszarendeződés során. Téved, ha valaki azt hiszi, hogy ebben az esetben nem voltak „ügyeskedők” és érdemtelenül nem kaphatta senki meg ezt az akkoriban igen nagy becsben tartott kitüntetést. Voltak bizony, akik semmit sem tettek ezért a kitüntetésért, valamiféle „elvtársi protekció” alapján mégis megkapták és büszkén viselték, mint az az egykori állambiztonsági tiszt, aki 1957-ben csupán 15 éves volt, na és persze egy kommunista miniszter fiacskája.

Az 1956-os forradalomban való szerepvállalásért a kommunista uralom alatt nem kitüntetés, elismerés járt, hanem akasztás, hosszú börtönévek, közbiztonsági őrizet, preventív őrizet, rendőrhatalom felügyelet, enyhébb esetekben az oktatási intézményből, vagy munkahelyről való eltávolítás, na és persze az említett esetekben és egyébként is az állambiztonsági „antidemokratikus elemek nyilvántartásában” szerepeltetés, amely eltarthatott sok esetben évtizedeken át, akár az 1990-es összeomlásig. Ebből az utóbbi megkülönböztetett hátrányos helyzetből csak valamiféle politikai, vagy állambiztonsági érdemek esetén lehetett kikeveredni, másként nem.

1990-ben tehát megváltozott a helyzet, valamint a történelmi események és a résztvevők megítélése is. Az egykori forradalmárok hősök lettek, főleg azok, akik 1956-ban a fiatalabbak voltak, mert az idősebbeket már megriktotta a természetes halandóság. Kezdetét vette az egykori forradalmi szerepvállalók kitüntetésekkel és egyéb módon való elismerése. Arról sokáig lehetne vitatkozni, hogy ennek során milyen igazságtalanságok, erkölcstelenségek történtek. Közben az előző bukott rezsim kitüntetettjei a „plecsniket” gondosan őrizgették valami sublútfiók mélyén, hátha még jó lesz valamikor valamire. Ettől függetlenül könnyedén átvészelték a rendszerük összeomlását. Sőt, elkezdtek közülük többen 1956 örököseiként feltüntetni és hirdetni magukat. Számomra a legemlékezetesebb pillanat az volt, amikor az 1956-os forradalom miniszterelnökének, Nagy Imrének a sírját a forradalom leverésében a kádári „pufajkás” karhatalomban jelkeskedő és kitüntetett Horn Gyula immár miniszterelnökként együtt koszorúzta Nagy Imre leányával. Erre mondanák mostanában a félvilági szleng szerint, hogy a „pofám leszakad”. Ámbár azon is el lehetne gondolkodni, hogy Nagy Imre utólagos értékelése talán ekkor került a valóságos helyére.

Az iménti emlékezetes koszorúzás azonban csak egy momentum volt. Történtek itt még meredek dolgok az elmúlt három évtizedben. Horn Gyula néhány elvtársával még csak sunyított a parlamentben, bizonyára reménykedni sem mert a visszatérésben, amikor fiatalabb és idősebb liberális demokraták a „taxisblokádt” kapcsán kormánybuktatáson mesterkedtek, nem kifejezetten demokratikus módszerekkel. Mi, vallásunkat gyakorló hívő katolikusok, igencsak rácsodálkoztunk az ateista szocialisták – a volt kommunisták – „hívő tagozatára” és arra, hogy vezérük, az akkori miniszterelnökünk „szokott bémálcsozni”. Ebben az időben hangzott el egyre gyakrabban az, hogy „ezek már mások”, ami persze egy orbitális hazugság volt.

Később, profibb kivitelben megismételték ennek az átalakulásnak a látszatkelését a korábban „csuhások imához” vezényszót kiáltó szélsőségesen liberálisok, amikor kereszténydemokrata álcahaló alá bújva próbálták feledtetni az egyházakat és a híveket megvető, gúnyoló, szidalmazó múltjukat, s mára, napjainkra, már nyíltan kereszténydemokráciát hirdetnek és építenek. Eszembe jut 1956 vége. A forradalom alatt voltak a „forradalmárok” és azok, akik ellen a felkelés kitört, a diktatúrát gyakor-

ló kommunisták. A forradalom leverése után egycsapásra Kádár és kommunista csapata lettek a „forradalmárok” – gondoljunk csak a *Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány*-ra – és a valódi forradalmárokból lettek az „ellenforradalmárok” és maradtak is azok évtizedeken át. Most mi lesz? A szélsőségesen liberális demokratákból lesznek a kereszténydemokraták, illetve már szólamokban, valamint agitációs és propaganda munkájuk során már azok is. Akik pedig a valóságban sokkal keresztényebbek náluk, de valamiért ki vannak rekesztve a NER-ből, hát azokkal meg mi lesz? Valószínűleg másodrendű polgárok a saját hazájukban, mint voltak az „ellenforradalmárok”. Folyik tehát a politikai, hatalommegszerzési és megtartási érdekeknek megfelelően a színjátszás, a színváltoztatás, a nép hülyítése, a hazudozás „ezerrel”, hogy ismét kölcsön vegyek egy nem kifejezetten irodalmi kifejezést a mai kor ifjúságától.

Egyáltalán nem véletlen az sem, ami a végül leverte, de mégis dicsőséges 1956-os forradalmunk emlékezete körül tapasztalható. Az lenne a furcsa, ha az 1956-tal kapcsolatos szólamok, szónoklatok, megnyilatkozások, visszaemlékezések mentesek maradnának a mostani hazug világ hamisságaitól, a szélhámosságoktól. Ezek száma pedig annak megfelelően emelkedik, ahogyan és amilyen számarányban távoznak az élők sorából az egykori valódi 1956-os forradalmi résztvevői. A legnagyobb szélhámosságok egyike Dózsa László (Budapest, 1942) színész nevéhez kapcsolódik, akinek álforradalmiságára a hatvanadik évfordulóval kapcsolatos ünnepségsorozat során derült fény egy fotó alapján. Az eddig forradalmár hősként elismert, számos és igen magas kitüntetésben részesített színművészről kitudódott a hazudozása. Bebizonyosodott, hogy nem ő szerepel egy közszemlére kitett fényképen, mint „pesti srác”, puskával a hátán. Majd kiderült az is, hogy sehol semmi nyoma az egykori forradalmi szerepvállalásának. Érdekes módon senki sem kezdeményezte, hogy a szélhámoskodás miatt vonják vissza a kitüntetéseit és fővárosi díszpolgárságát. Sőt, a történetek ellenére a miniszterelnök egy beszédében a hazudozó színművészt 1956 igaz hősei között név szerint is megemlítette. Mintha olyan világba csöppentünk volna, ahol létjogosultságot nyert a hamisság. Próbálja ezek után valaki elhithetni velem, hogy ez a kereszténydemokrácia! Csak halkan jegyzem meg és remélem érthető iróniával kérdezem: lehet, hogy ebben a Dózsa-botrányban is benne van ennek a Sorosnak a mocskos keze? Ha ezt a gondolatsort folytatnánk, előfordulhat, hogy az egykori „láncoskutyázásra” hajazó „Sorosozás” elvezethet oda, hogy valami pihent elme kitalálja, hogy a Dózsa-ügy kiobbantása, és ezzel a forradalom 60.-ik évfordulójának a megzavarása mögött is a CEU van, a háttérben meg a Soros? Mert hiszen az tény, hogy a CEU-ban tudhatták az igazságot, és mondhatná – hazudhatná – ezek után bárki, hogy kívártak, várták a megfelelő alkalmat, amikor előállhatnak a birtokukban levő adatokkal. Azt ugyanis biztosan állíthatom, hogy a Central European University-nek (CEU), pontosabban az Open Society Archives-nek (OSA) évtizedek óta birtokában van egy dokumentum, a képen szereplő Pruck Pállal (1942-2000) az 1980-as években készített interjú, amelyből kiderül, hogy ki van az emlékezetes fényképen, s az bizony nem Dózsa László. Ezt pedig onnan tudom, hogy közel két évtizeddel ezelőtt, pontosabban 2001. november 1.-től, gyakori vendég voltam a CEU levéltárban, heti rendszerességgel bejártam a központi épületükbe – máig őrzött látogatói kártyám száma: „901” – és találkoztam a szóban forgó anyaggal. Le kellett ezt írnom, még ha kockáztatom is azt, hogy mostantól én is „Soros-ügynök” leszek és beteljesedik a sorsom, mivel a Soros által kiképzettek manapság üldözik az úgynevezett „Soros-ügynököket”. Sajnálom, de nekem erről mindig az jut eszembe, amikor magyar kommunisták üldözték – néha föl is akasztották! – a nekik éppen nem tetsző magyar kommunistákat. Bocsánat a hasonlatért!

Kissé hosszúra sikerült bevezető gondolataimat azzal zárom, hogy 1956 októberé-

nek végén és novemberének elején harmadikos gimnazistaként, bő két hónappal a 17-ik születésnapom előtt, magam is szerény résztvevője voltam a forradalom szegedi eseményeinek. Olyannyira, hogy egy valódi fénykép is megörökítette az utólag „*ellenforradalmár suhanc*”-ként végrehajtott egyik tettünket, Szeged talán legnagyobb ötágú vörös csillaga Tiszába dobását. Mivel a forradalom paraszát évtizedeken át őriztettem a lelkemben, a rendszer megváltozása után, egészen pontosan 1993-ban, tehát több mint 25 évvel ezelőtt kutatni kezdtem az 1956-os forradalom szegedi és Csongrád megyei eseményeit és a témával kapcsolatban megjelent kb. tucatnyi könyvem mellett írásaim sokasága látott napvilágot különféle folyóiratokban, újságokban. Teszem mindezt helytörténeti kutatóként, történelemtudományi szakismeret és diploma hiányában, melyet nem tudok elégszer hangsúlyozni. Nem túl jelentős forradalmi részvételem és a szegedi és Csongrád megyei forradalmi események és szereplők emlékének ápolása terén kifejtett munkálkodásom ellenére, de bizonyára más okok miatt, az 1990 utáni politikai kurzusok sem fogadtak a kegyeikbe, a jelenlegit is természetesen beleértve. Viccesen szoktam mondani, hogy engem tényleg „*nem hagytak az útszélén*”, hanem belerugdos-tak az útszéli árokba és néha még jól meg is tapostak. Mindezt annak tulajdonítom, hogy állambiztonsági kémelhárító voltam (igaz egy ideig nemzetbiztonsági is, de arra egyáltalán nem vagyok büszke) és minden írásomban az igazság kimondására törekedtem, és nem voltam hajlandó beállni egyik színezettű hatalom zászlaja alá sem politikai érdekből vezérelt, politikai érdekeket szajkózó szakértőnek, vagy propagandistának. Ha szakértői munkát vállaltam, akkor is mindig csak az igazság, a színtiszta igazság érdekelt, amit több bírósági jogerős ítélet is alátámaszt. Van tehát némi fogalmam arról, hogy mi történt a forradalom alatt Szegeden. Van némi fogalmam arról is, hogy mi történt a valóságban és melyek azok az állítások, amelyek közel sem felelnek meg az igazságnak, amelyek bizony hamisságok. Ezekről a „forradalmi hamisságok”-ról lesz szó a következő fejezetekben. Már szinte minden említésre méltó történetről, körülményről írtam, ami a szegedi forradalmi eseményekhez kapcsolódik. Ezekről a hamisságokról, hazudozásokról eddig hallgattam. Nem tagadom, hogy a Dózsa-ügynek is, főleg annak, ahogyan az egész botrányt hatalmi oldalról kezelték, van köze ahhoz, hogy ezt a tanulmányt megírtam és közreadom.

A felsorolásra kerülő példákban szereplők között vannak olyanok, akik semmiféle érdemi forradalmi cselekménynek nem voltak a részesei, s ezeknek nincs is egyetlen dokumentációs bizonyítéka sem. Olyan emberek történetével állunk szemben, akik lényegében kitalálták a saját forradalmárságukat. Az ilyen esetek vannak kisebbségben. A többség olyan, akik ténylegesen résztvevői voltak a forradalomnak, tevékenységük több vagy kevesebb dokumentummal kellőképpen alátámasztható, de utólag felnagyították a szerepüket, olyan cselekményeket is kitaláltak és elhitettek a közvéleménnyel, amelyeket el sem követtek, vagy ami még szomorúbb, mások által elkövetett forradalmi tetteket sajátítottak ki.

Befejezésként egy régi magyar közmondást idézek: „*A hazug embert hamarabb utol-érik, mint a santa kutyát.*” Dózsa Lászlót és a következő fejezetek szereplőinek egy részét még életében utolérte az igazság. Voltak azonban olyanok, akik megúszták a lepleződést, mert időközben elköltöztek az evilági létből. Ha majd az ő hamiskodásukra is fény derülne, legfeljebb odaát jót röhögnek rajtunk, hogy sikeresen átverték bennünket. Ilyenekről is lesz szó az alábbiakban.

Egy „szegedi srác”

Gallov Rezső (Arad, 1936) későbbi neves sportoló, majd edző, sportvezető, újságíró, és sport témájú könyvek szerzője, gimnáziumi érettségi után nem nyert felvételt az egyetemre a származása miatt. Allítása szerint ugyanis az apja ékszerész volt Szegeden. Különböző fizikai munkaköröket töltött be, de nagyon jól tudjuk, hogy egy élsportoló esetében mit jelentett ez a kommunista diktatúra idején. Többnyire bújtatott állásokat. Gallov pedig olyan kiválóan vízilabdázott Szegeden, hogy nem túl soká a fővárosba a Budapesti Honvédhoz került. Az aktív sportolás befejeztével edzőként vállalt munkát, azon kevesek és kedvezményezettek között, akik ilyen formában „*ellenséges*” területre, nyugati országokba is kijuthattak. Mint sportvezető már az 1970-es évek elején a Magyar Úszó Szövetség főtitkára volt. A rendszerváltozás után, 1990-ben, amikor éppen Kanadában dolgozott, nem találtak nála alkalmasabbat, akit kinevezhettek volna az Országos Testnevelési és Sport Hivatal (OTSH) élére elnöknek, előbb helyettes államtitkári, majd 1992-től államtitkári rangban. S aki jó volt a rendszerváltás utáni első kormánynak államtitkárként, az jó lett egy ideig, 1996-ig, az atlantai olimpia végéig, a hatalomba visszatért volt kommunistáknak, a Horn-kormánynak is.

2016 nyarán, az akkor 80-ik születésnapját ünneplő Gallov Rezsővel interjút készített a még létező Népszabadság, amely meg is jelent a *Sportszeletek* című rovatban⁽¹⁾. A híres, köztiszteltben álló, és igen megbecsült, magas beosztásokat is megjáró ünnepelt készségesen válaszolgatott a feltett kérdésekre és ezek között egy mondata engem igen csak meglepett. A következőt állította: „*1956-ban Szegeden a barátaimmal kirámoltunk egy szovjet laktanyát, a fegyvereket szétszítottuk, és bár mi nem lövöldöztünk, balhékban nem vettünk részt, azért, amikor előbukkant az ügy, nem ártott a védettség, amit abban az időben a Budapesti Honvéd jelentett.*”

Az elmondottak alapján az akkor még ifjú, 20 éves Gallov Rezső, forradalmárként a barátaival olyasmit tett, amit kevesen, helyesebben senki ebben az országban. Én ugyan is még nem hallottam arról, hogy Magyarország területén bárhol lett volna olyan szovjet laktanya, amelyet 1956-ban, a forradalom alatt néhány 20 év körüli srác, csak úgy lazán „*kirámolt*”.

Az újságban leírtak szerint azonban Gallov Rezső és barátai Szegeden ezt mégis megtették, aminek teljesen természetes következménye lett volna, miként a nyilatkozatban is elhangzik, hogy utóbb „*előbukkant az ügy*”. De úgy ám, hogy nagyon gyorsan „*védettséget*” kellett keresni és ezért igazolt vízilabdázóként akkor a Budapesti Honvédhoz.

Ezzel az állítással viszont az a baj, hogy a felelősegetett „*előbukkant ügy*”-nek semmi nyoma nem maradt egyetlen hazai levéltárban sem. Pedig az 1956-os forradalommal – akkori kifejezéssel, az „*ellenforradalommal*” – kapcsolatos megtorló ügyek dokumentumai igen jelentős mértékben és szinte teljes terjedelmükben, kevesebb és jelentéktlenebb esetben legfeljebb töredékesen, de fennmaradtak. Egy „*szovjet laktanya kirámolás*” pedig mindenképpen jelentős ügynek számított volna. Immár több mint 25 éve kutatom az 1956-os forradalom szegedi eseményeit és a forradalmat követő megtorlást, de eddig még sehol nem sikerült rátalálnom Gallov Rezső 1956-os ügyének nyomaira. Csupán az említett interjúban hallottam először és kizárólagosan a jelentős forradalmi tettnek számító szegedi „*kirámolás*”-ról is és Gallov Rezsőről, mint szegedi forradalmi résztvevőről is. Pedig ha ez megtörtént, annak minimum börtönbüntetés lett volna a következménye és aligha lett volna olyan sportegyesület, amely ezzel szemben menedéket nyújt.

Mi lehet vajon a tényleges magyarázat? Az ok bizony sokkal egyszerűbb, mint azt bárki gondolná. A magyarázat a következő: 1956-ban, se a forradalom előtt, sem a forradalmi napok alatt Szegeden nem volt szovjet laktanya! De még egyéb szovjet katonai létesítmény sem volt a városban, sőt még a közelében sem. Ebből következően pedig Gallov Rezső és barátai aligha „rámolhattak ki szovjet laktanyát Szegeden”, de más szovjet létesítményt sem. Kitalált, valótlán, hencegő történet tehát az, amit 80.-ik születésnapján az interjúban az ünnepezt előadott. Kissé megkésve ugyan, de megpróbált Gallov Rezső magából – teljesen érdemtelenül – egykori forradalmárt csinálni.

Szerencsére azonban a történetet nem túlozta el nagyon, hiszen mint mondta: „*mi nem lövöldöztünk, balhékban nem vettünk részt*”. Képtelen vagyok megjegyzés nélkül hagyni ezt a mondatot is. A „*mi volt 1956-ban Magyarországon?*” kérdésre szokták aluliskolázott suhancok és ostoba csitrik azt a választ adni, hogy „*volt valami balhé*”. Egy rendszerváltozás utáni államtitkártól az iméntinél egy kicsit korrektebb válasz lenne elvárható.

Jegyzetek:

- (1) Megjelent a *Népszabadság* 2016. július 13.-i számában, az interjút készítette *Trencsényi Zoltán*. Olvasva a cikket és látva a valótlán állításokat *Gallov Rezső*, a „*szegedi srác*” hamissága címen egy helyreigazítást írtam és megküldtem a *Népszabadság* szerkesztőségének. Révész Sándor rovatvezető írásom közlésétől elzárkózott, elintézte a történeteket annyival, hogy bizonyára jelentéktelen félreértés történt.

A munkástanács tagja

Az '56-os forradalom Csongrád megyei hősei című fényképes kötet 2007-ben jelent meg Szegeden. Ebben a bevezető fejezetben és az utószóként szerepeltetett íráson kívül csak a „*forradalom hősei*”-nek a fényképei találhatók nagyon rövid magyarázó aláírással, mint pl. a név, a születési idő és a forradalmi szerepvállalás megemlézése. A kötet 77.-ik oldalán szerepel kitüntetéssel a mellén *Tóth István – 1928 – munkástanács tag*.

Egy másik kiadványban, a 2011-ben megjelent *Vitézi album*-ban a Dél-alföldi 1956-os Vitézi Rend tagjainak fényképei sorakoznak. A *Vitézi névsor* címet viselő fejezetben, a 041-es sorszámnál is szerepel *Tóth István (Eszteregnye, 1928. 09.24.)* szegedi lakos, akit 2005-ben avattak vitézzé Szegeden. Az előbbieken említett mind a két fénykép ugyanazt a Tóth Istvánt (1928) ábrázolja, aki tehát nem csak 1956 hőse, hanem 2005-től már a dicsőséges forradalom vitéze is lett. A hozzám eljutott szóbeli információk szerint a forradalom alatt a szegedi 42. számú AKÖV (Autóközlekedési Vállalat) munkástanácsának a tagja volt. Ezt alátámasztja egy Délmagyarország újságcikk⁽¹⁾ is, amely szerint Tóth „*István bácsi tényleg tagja volt a munkástanácsnak.*”

Levéltárban őrzött hiteles dokumentumok alapján évtizedek óta megismerhető a szegedi 42. számú AKÖV 1956-os forradalmi munkástanácsának névsora⁽²⁾. Az is megállapítható, hogy ennek az igen aktív forradalmi testületnek két Tóth vezetéknevet viselő tagja volt, az egyik Tóth István, a másik Tóth Mátvás.

A két említett Tóth nevű munkástanács tag közül Tóth István volt az aktívabb, az, aki sokkal jelentősebb szerepet vállalt a forradalomban. Tóth István volt az, aki erőteljesen szorgalmazta a vállalati munkástanácsnak már a megválasztását is, majd ennek meg-

szervezéséből is igen aktívan kivette a részét. Bizonyára ezért nem volt véletlen, hogy Tóth Istvánt a vállalatnál megválasztották a munkástanács tagjának és egyben delegálták a városi sztrájkbizottságba is. Forradalmiságára jellemző, hogy a szovjet katonai beavatkozás, a forradalom leverése után sem vonult vissza, hanem továbbra is aktív tagja volt a munkástanácsnak, az egyik fő szervezője lett a sztrájkoknak, különösen akkor, amikor a forradalom alatt megválasztott majd a főhatóság által is kinevezett igazgatót, Arday Lajost és a munkástanács elnökét, Godó Illést 1956. november közepén a szegedi „*pufajkás*” karhatalmisták elhurcolták és jogellenesen őrizetben tartották. 1956 november végén Tóth István is tagja volt annak a szegedi munkástanácsai delegációnak, amely Szeged város dolgozó lakosságának, főleg munkásságának követeléseit vitte magával a fővárosba. Ekkor Tóth István annak a csoportnak a vezetője lett, amelyik a Nagybudapesti Központi Munkástanáccsal folytatott tárgyalásokat a kialakult helyzetről és a feladatokról. Ennek eredménye lett, hogy Szegedre visszatérve a munkástanácsai küldöttek hamarosan a tiltás ellenére megalakították a teljesen titokban működő Szegedi Városi Központi Munkástanácsot.

Amikor kezdetét vette a kádári megtorlás, a szegedi 42. számú AKÖV munkástanácsának vezetőit is hamarosan közbiztonsági őrizetbe helyezték, majd büntetőeljárás alá vonták, melynek végén börtönbüntetésre lettek ítélve. Tóth István azonban a megtorlásnak a súlyosabb formáiból kimaradt, őt csupán elbocsájtották a vállalattól.⁽³⁾

Azokért a cselekményekért, melyeket Tóth István a szegedi 42. számú AKÖV munkástanácsának tagjaként a forradalom alatt, majd az utóvédharc során véghezvitt, utólagosan mindenképpen csak elismerést, tiszteletet és megbecsülést érdemel. Forradalmi hősiességéhez és a sajátos körülményeket figyelembe véve, még a vitézségéhez sem férhetne kétség. A probléma azonban abból adódik, hogy az összes említett forradalmi tisztség és cselekmény egészen biztosan nem Tóth István (Eszteregnye, 1928) személyéhez köthető, hanem Tóth István (Szeged, 1920) volt az, aki mindezeket elkövette és tisztségeket – pl. a munkástanács tagságot – betöltötte. A szegedi 42. számú AKÖV-nél az 1950-es években – így 1956-ban is – egy időben több Tóth István is dolgozott és közülük a munkástanácsnak a tagja és egyéb forradalmi tettek végrehajtója egészen biztosan Tóth István (1920) volt, és nem pedig a másik, a Tóth István (1928).

A rendelkezésre álló dokumentumok szerint Tóth István (1928) 1956 októberében és utána nem volt a szegedi 42. számú AKÖV munkástanácsának tagja. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában Tóth István (Eszteregnye, 1928. szeptember 24. anyja neve: Németh Mária) semmilyen formában nem szerepel, vele kapcsolatban semmiféle említésre méltó forradalmi szerepvállalásnak, majd megtorlásnak, netán utólagos operatív megfigyelésnek nyoma nincs. Ha figyelembe vesszük azt, hogy az 1956-os forradalommal kapcsolatos dokumentumok döntő többségükben sértetlenül a rendelkezésre állnak, az összes 1945 és 1990 közötti dokumentum közül a legkevésbé hiányosak, akkor bizony bátran kijelenthetjük, hogy Tóth István (1928) egészen biztosan nem volt jelentős szegedi forradalmi szerepvállaló, a forradalom hősének legkevésbé tekinthető. Mivel azonban a szegedi 42. számú AKÖV munkástanácsa tagjának mondja magát, ez által nem tesz mást, mint a már elhunyt Tóth István (1920) egykori szerepében tetszeleg. A már említett interjúban azt állította, hogy 1956-ban szegedi gépkocsivezetőként ő szállított fegyvereket az ÁVH belső karhatalom őthalmi laktanyájából a városi nemzetőrségnek és ekkor jutott hozzá egy pisztolyhoz és néhány kézigránáthoz, melyeket a buktás után elásott. A fegyverek a rendszerváltozás után elő is kerültek, mivel megmutatta, hogy hol ásta el őket. Ezzel kapcsolatban csak az a bökkenő, hogy jól ismertek azoknak a nevei, akik a fegyverszállításokat bonyolították, de ezek között Tóth István nevű nem szerepel. A fegyvereket szállító sofőröket 1956. november 4.-e után mind elbocsájtották

a vállalatától, ezzel szemben Tóth István (1928) maradt és az idézett újságcikk szerint is „tovább dolgozott a kormány mögött”. S ami még igen érdekes, hogy Tóth István (1928) részleteket nem ismer Tóth István (1920) forradalmi szerepvállalásáról, nem véletlen, hogy azokról sehol említést nem tett.

Kétség sem férhet tehát ahhoz, hogy Tóth István (1928) olyan volt forradalmár, egykori hős és vitéz, akinek vajmi kevés köze lehetett a forradalomhoz, a hősiességhez és vitézséghez pedig semmi. Tóth István (1928) sajnálatos módon kisajátította Tóth István (1920) múltját, forradalmi érdemeit, de úgy, hogy részleteiben nem ismeri, hogy a valóságban mit is sajátított ki.

Az eddig ismertetett történeten elég sokat látott és tapasztalt kutatóként már nem is nagyon csodálkoztam. Sokkal inkább kíváncsivá váltam. Nagyon szerettem volna tudni azt, hogy Tóth István (1928) vállalja-e azokat a cselekményeket, amelyek a későbbiekben Tóth István (1920) nevéhez és személyéhez kapcsolódtak?

A BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálynak előkerült egy 1957. február 21.-én készült operatív tiszti jelentése⁽⁴⁾, melyben Tóth István (1920) gépkocsivezetőről is szó esik. A jelentés dátumát érdemes figyelembe venni, mivel az illegális Szegedi Városi központi Munkástanács, mellyel Tóth István (1920) kapcsolatban állt, akkor már nem működött, lényegében 1957 január végén feloszlott. A rendelkezésre álló adatok szerint működése idején a megtorló hatóságok nem tudtak az illegális munkástanács csoportosulásáról, hiszen ha rendelkeznek információval róluk, az akkori szokásoknak megfelelően azonnal lecsapnak rájuk. Nagyon nagy a valószínűsége tehát annak, hogy az említett 1957. februári jelentés utal arra, hogy az illegális Szegedi Városi Központi Munkástanács miként került a hatóságok látókörébe.

Ezek után lássuk, hogy mit tartalmaz ez a bizonyos operatív tiszti jelentés: 1957. február 20.-án beszélgetést folytattam Rácz Jenő gépkocsivezetővel, a szegedi 42. számú AKÖV MSZMP titkárával, aki a következőket mondta el: ... Kb. egy hónapja (tehát 1957. január 20.-a körül, a Szegedi Városi Központi Munkástanács végnapjaiban!- BL) Tóth István gépkocsivezető felkereste és tanácsot kért tőle. Tóth István elmondta ... Rácz Jenőnek, hogy ... egy illegális csoport működik, amelynek több tagja van. Egy alkalommal Tóth Istvánt is felszólították, hogy lépjen be az illegális csoportba. ... Rácz Jenő elvtárs elmondta, hogy Tóth István gépkocsivezető közölte vele: azért kér tanácsot, hogy mitévő legyen.⁽⁵⁾

Az idézett jelentés további adatai szerint Tóth István (1920) részletesen beszámolt az MSZMP alapszervezeti titkárnak a szegedi munkástanácsok 1956. november végi budapesti útjáról és az illegálisan tevékenykedő Szegedi Városi Központi Munkástanács tagjairól és tevékenységéről is. A jelentés befejező részében arról is szó van, hogy Tóth István (1920) „jelenleg (1957. február második felében – BL) is tagja ennek az illegális szervezetnek”⁽⁶⁾. Ez pedig bizony már szemenszedett hazugság volt, mert 1957. január legvégén a Szegedi Városi Központi Munkástanács már nem is működött, nem is létezett. Megfelelt viszont a valóságnak Tóth István (1920) azon állítása, hogy „az illegális összefogoteleken egyetemisták és MEFESZ-isták is részt vettek”⁽⁷⁾. Az pedig ismét valótlan, hogy „egy gépkocsivezetőre azért van szükség, mert a márciusra készülõ illegális csoport tagjai Pécsre kívánnak menni”. Ez az utóbbi állítás azért nem igaz, mert Rácz és Tóth (1920) beszélgetésekor az „illegális csoport” már nem is létezett, sőt amíg létezett és működött, addig sem volt szó soha semmiféle Pécsre menetelről. Arra viszont jó volt a jelentésnek ez a hazug mondata, hogy az akkoriban veszélyesnek megítélt MUK-ra – Márciusban Újra Kezdjük-re – alantas módon a gyanút ráirányítsa.

Az előző bekezdésekből egyértelműen kiderült, hogy Tóth István (1928) belebújt

Tóth István (1920) forradalmi szerepkörébe. Ha a korábbiakat kisajátította, akkor bizony ezt az utóbbi magatartást is fel kellene vállalnia, ami pedig nem más, mint az illegális Szegedi Városi Központi Munkástanácsnak a vállalati MSZMP titkár közreműködésével való lebuktatása. Ennek pedig igen súlyos következményei voltak. A megtorló büntetőperек sorában a második legsúlyosabb ítéleteket a Szegedi Városi Központi Munkástanács tagjai elleni ügyben hozta a bíróság. Ezért pedig aligha elismerés, vagy kitüntetés járna, a vitézi címről már nem is beszélve.

Tóth István (1928) a rendszerváltozás után tagja lett a POFOSZ Csongrád megyei szervezetének. Kialakult vele kapcsolatban ott is az a vélemény, hogy „lelkiismeretlenül, hazug módon jutott be szervezetünkbe, 1956-os magatartását valótlan állításokkal, jóhiszemű ajánlója félrevezetésével adta elő. ... Éveken keresztül feleségével együtt rendszeres szociális segélyben részesült (a dokumentum szerint több százezer forint összegben – BL) ... Semmilyen megtorlást, hátrányt nem szenvedett állítólagos munkástanács tagsága miatt.” Jelenlegi élettársa az „országgyűlési választások alkalmával ... a szavazatszedő bizottság szocialista párti megbízottja volt”, ami a POFOSZ tagság körében igen nagy felháborodást váltott ki. A POFOSZ tagsága ugyanis cseppet sem kedveli a kommunistákat és utódpartjukat!

Jegyzetek:

- (1) Forrás: Délmagyarország 2012. február 25.
- (2) Forrás: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) V-150360/3
- (3) Források: ÁBTL V-150360/3, V-145747, V-145749/1.
- (4) Forrás: ÁBTL O-14967/382.
- (5) Forrás: U. o.
- (6) Forrás: U. o.
- (7) Forrás: U. o.

Megjelent a *Havi Magyar Fórum* 2013. évi februári számában a lényegét nem érintő változtatásokkal *Idegen tollakkal ékeskedő „forradalmár”* címmel.

A városi nemzetőr főparancsnok

Lazur Barna ⁽¹⁾ az 1950-es évek elején elvégezte a pécsi Dózsa György Gyalogostiszt-képző Iskolát és később, 1956-ban már honvéd főhadnagyként a Szegedi Tudományegyetem Katonai Tanszék előadója volt. A forradalom győzelme után az akkor alakuló szegedi városi nemzetőrség mobil csoportjának – az „egyetemi tizenhármak”-nak – lett a parancsnoka. Amikor a szegedi városi nemzetőrség 1956. október 27.-én megválasztott, majd kinevezett parancsnokát, Palotás Józsefet⁽²⁾, MÁV fűtőházi lakatost, a politikai tiszti múltja miatt leváltották, az egyetemisták javaslata alapján Lazur Barna főhadnagy lett a nemzetőrség városi vezetője. Ő azonban csak akkor vállalta ezt a tisztséget, ha az addigi parancsnoki beosztás és megnevezés helyett főparancsnok lehet. Ennek körülményeiről már korábban is esett szó. Ezt a kívánságát teljesítették és mivel az addigi parancsnok lett a helyettese, Palotás Józsefből főparancsnok-helyettes lett.

1996-ban a Duna Televízió dokumentumfilmet forgatott az 1956-os forradalom szegedi eseményeiről. Ezen szereplőként részt vett Lazur Barna egykori forradalmár és én is, mint a forradalomban ugyan csekély részt vállalt egykori gimnazista, valamint a

helytörténet – elsősorban az 1956-os forradalom - kutatója, akinek akkor már megjelent az első könyve Szeged forradalmáról. Utazás közben, meg amikor éppen nem velünk készült interjú, főleg pedig a forgatás után este sokat beszélgettünk. Már ekkor meg tapasztalhattam, hogy Lazur Barna hajlamos kissé eltúlozni a saját forradalmi szerepét, és azt is, hogy miként olyan sok más forradalmi résztvevő, ő is, leginkább csak arról tud, amiben részt vett, általános és bővebb ismereteknek a híján van. Ez a helyzet később, miután több könyv és egyéb írás megjelent a forradalom szegedi történéseiről, már változott, és kezdtek a helyükre kerülni történetek, szerepvállalások.

Lazur Barnát a megtorlás során 9 év börtönbüntetésre ítélték, pedig 1956 végén már úgy nézett ki mintha elmaradna vele kapcsolatban a megtorlás. Történt ugyanis, hogy pécsi tisztiiskolás korában, 1951-ben, az ÁVH katonai elhárító szolgálatának a beszervezett ügynöke lett, egészen 1952. február 22.-ig, amikor ismeretlen okból – talán a tisztiiskola befejezése miatt? – a hálózattól kizárták, vele a kapcsolatot megszakították. A Szegedi Tudományegyetemen, mint fiatal előadó az egyetemi DISZ bizottság vezetőségének tagja lett. A megtorlás során egy ideig a szovjet hatóságok őrizetében volt, de hamarosan átkerült az éppen szerveződő BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályhoz. Mivel pedig azok tudomást szereztek a korábbi együttműködéséről, vele a kapcsolatot felújították, majd szabadlábra is helyezték. Főleg a forradalomban részt vett, de addig még megtorló büntetőeljárás alá nem vont egyetemisták megfigyelésére foglalkoztatták. Mindenképpen meg kell jegyezni, hogy ez egy teljesen meggondolatlan és elhamarkodott intézkedés volt a politikai nyomozók részéről, hiszen Lazur Barna olyan fontos forradalmi – akkor már „ellenforradalmi” – szerepvállalónak számított, mint városi nemzetőr főparancsnok, hogy vele szemben a megtorló büntetőeljárás megindítása mindenképpen elvárható volt, őt a dekonspiráció, vagy annak alapos gyanúja nélkül a megtorlásból kivonni lehetetlennek tűnt. Végül nem is vonták ki, mert 1957 tavaszán ismét őrizetbe került, vele a kialakított kapcsolatot megszakították, a nyílt nyomozást elrendelték, majd a vizsgálat után vádat emeltek ellene és elítélték. Szabadulás után már nem Szegeden telepedett le, hanem Győrben és az ottani állambiztonsági szolgálat megfigyelése alatt állt. Visszavonult életet élt, csak a rendszerváltozás közeledtén aktivizálta magát, és mint nekem elmondta, a helyi, városi SZDSZ szervezésében, mozgalmában vett részt. Mivel azonban ebben a pártban nem értékelték kellőképpen a tevékenységét, beszélgetésünk idején, 1996-ban, ez a kapcsolat már megszakadt. Arról nincs tudomásom, hogy milyen kitüntetésekkel kapott a forradalmi tevékenységéért, de az egykori főhadnagyból egycsapásra ezredes lett. A rendszerváltozás után interjú készült vele a Délmagyarországban „Szegedről indult a forradalom?”⁽³⁾ címmel.

Ebben az interjúban elismerte, hogy „a DISZ egyetemi vezetőség tagja voltam”. Majd így folytatta: „1957. október 17.-én ... Kónya Albert⁽⁴⁾... elismerte az önálló diákszervezet, a MEFESZ létjogosultságát. Azon a megbeszélésen én is jelen voltam, és ekkor már a >> másik oldalon << a diákok között ültem. Részt vettem az október 21-23 közötti megbeszélésen a DISZ országos bizottságában.” Ezeknek az állításoknak az a szépség-hibája, hogy Lazur Barna aligha vett részt a Kónya Albert által folytatott megbeszélésen és egyáltalán nem ülhetett még a >> másik oldalon <<, hanem, mint a DISZ vezetőség tagja ellenezte az önálló diákszervezet létrejöttét, sőt a DISZ Központi Vezetőséghez is az egyetemi DISZ vezetőség küldöttségének egyik tagjaként utazott a fővárosba.

Az említett tájékoztatására az interjúból csupán két mondatát érdemes kiragadni. Az egyikben Lazur Barna azt állította, hogy „Szegeden 1956-ban nem volt számottevő katonai erő, ezért rendelték a Széchenyi térre (október 26.-án a sortűz alkalmával – BL) a kiskunhalasi ezredet”. Egy katonától bizony elvárható lett volna, hogy legalább

a forradalom alatti helyi katonai mozgásokkal tisztában legyen. 1956. október végén ugyanis Szegedre a kiskunmajsai 31. lövészezred két zászlóalját vezényelték és ennek az alakulatnak a két szakasznyi katonája lőtte a sortűzet a Takaréktár utcánál. Eközben a kiskunhalasi lövészezred Hodosán Imre⁽⁵⁾ alezredes parancsnok vezetésével Budapesten harcolt a fegyveres forradalmi felkelőkkel szemben, utóbb ezért a helytállásért a Kádár-kormány kiemelten elismerte és jutalmazta őket. Az említett filmforgatás közben is tölem kérdezte meg, hogy akkor ki is lőtte a sortűzet, noha ebben a kérdésben korábban már magabiztosan nyilatkozott. A Takaréktár utcai sortűz áldozatáról azt mondta, hogy „Schwartz Lajos munkás, a textilgyár zsidó származású DISZ titkára” volt. Ebből a mondatból csak a „Schwartz Lajos munkás” felel meg a valóságnak. A Schwarcz-család az Árvíz utcában néhány háznyira lakott nagyapám házatól, nem voltak zsidók, nem a textilgyárban, hanem a Szegedi Kenderfonógyárban dolgozott munkásként és nem volt a DISZ-ben titkár sem. 1956. október 31.-én pedig a római katolikus egyházi szertartás keretében helyezték örök nyugalomba.

Tévedni persze lehet, ez talán bocsánatos bűnnek is tekinthető, de a kifejezett hamisítás, közzétett nyilatkozatokkal a közvélemény félrevezetése, a saját személyének felértékelése már nem kifejezetten illendő cselekedet. Most Lazur Barna egykori szóbeli meséiből nem idézek, hiszen azokat bizonyítani nem áll módomban. Van viszont az említett nyilatkozatában két hajmeresztő történet, hasonló, mint amilyenekkel bennünket elkápráztatni akart az említett szegedi találkozás során, s amelyek mellett lehetetlen elmenni szó nélkül.

Az egyik történet szerint „13 fős különítménnyel (a már említett „egyetemi tizenhármak”-kal – BL) az öthalmi ávós laktanyához mentünk, ahol meglepetésünkre másfél óra alatt teljesítették a parancsot: a legénységi állományt a lakhelyükre szállították és a tisztek hazamentek. ... Október 28.-án éjjel már felfegyverzett, szervezett nemzetőrsége volt Szegednek.” A történeti hűség okán azzal kell kezdenünk, hogy 1956. október 27.-én késő délután született döntés arról, hogy létrehozzák Szegeden a nemzetőrséget. Október 28.-án még csak éppen kezdetét vette a toborzás és fegyvere akkor még egyáltalán nem volt a nemzetőrségnek. Még a következő napokban is mindenféle szedett-vedett használhatatlan ócska fegyvereket kaptak a nemzetőrök. Jóindulattal ezt is a tévedések közé sorolhatjuk, de azt már nem, amit az államvédelmi belső karhatalmi laktanyánál történetekkel kapcsolatban előadott. Az öthalmi államvédelmi laktanya „elfoglalására” – egészen pontosan fogalmazva: átvételére – 1956. október 30.-án a késő esti órákban került sor és Lazur Barna akkor az öthalmi laktanyának még a közelében sem járt. A valószínű helyzet az, hogy október 28.-án, amikor megszüntetésre került az államvédelmi szolgálat, a sorállományú államvédelmi katonákat leszerelték, akik vasúton, vagy teherautókon elhagyták Szegedet. A tisztek és tiszthelyettesek is többségben elhagyták a laktanyát október 29.-én. Október 30.-án este már csak kb. 10 tiszt és tiszthelyettes tartózkodott a laktanyában, akik arra vártak, hogy jöjjön már valaki, aki átveszi tőlük a laktanyát őrzésre. Késő este volt, amikor a közeli lokátoros alakulat egy alegysége Puskás Lajos⁽⁶⁾ hadnagy vezetésével átment az államvédelmi karhatalmi laktanyába és őrzésre átvették az objektumot. Közben megérkezett néhány tiszt a szegedi városi Forradalmi Katonai Tanácstól, akikkel volt pár hozzájuk vezényelt beosztott nemzetőr és az államvédelmi tiszteket tehergépkocsival bevitték Szegedre. Sem Lazur Barnának, sem más nemzetőrségi vezetőnek ehhez az átvételhez nem volt semmi köze.

Az előbbi történethez azonban hozzátartozik, hogy október 31.-én Lazur Barna és nemzetőr csoportja Sándorfalvára mentek teherautóval egy bejelentést kivizsgálni. Dolguk végeztével elmentek Kecskemét felé „ruszkinézőbe”. Kiskunfélegyházáig azonban egyetlen „ruszkit” sem láttak, ezért Lazur Barna meglátogatta feleségének az ott élő szü-

leit – talán a valóságban ezért is mentek? – majd elindultak vissza Szegedre. Az őthalmi államvédelmi laktanyánál azt látták, hogy katonai őrség van szolgálatban. Megálltak és mivel meggyőződtek róla, hogy államvédelmisek ott már nincsenek, fegyver viszont van rengeteg. A teherautót megpakolták fegyverrel és lőszerez, majd visszamentek a nemzetőrség laktanyájába. Ezekkel a fegyverekkel lett végül felfegyverezve október 31.-től a szegedi városi nemzetőrség. Ez volt Lazur Barna tevékenysége az őthalmi államvédelmi belső karhatalmi laktanyánál. Ottjártakor tehát már egyetlen államvédelmi állományú sem tartózkodott az objektumban, akinek bármiféle parancsot adhatott volna.

Az előbbi „hamisságokra” Lazur Barna 1997-ben Vági László dokumentum filmjében – melynek címe: *A szegedi nemzetőrség főparancsnoka* – még rátett egy lapáttal. Ekkor arról is beszélt, hogy amikor 1956 november második felében a jugoszlávok visszaadták a magyar hatóságoknak, a szegedi rendőrkapitányságról „kivitték bennünket az őthalmi laktanyába. ... Bevittek bennünket a fogdába, amelyekben az ajtók ki voltak verve, mert amikor elfoglaltuk az őthalmi laktanyát, október 28.-a környékén, ordítást hallottunk. Miután elment mindenki a laktanyából, kiderült, hogy egy csomó ávos gyerek ott volt becsukva a fogdába, mert szimpatizált a forradalommal. Kulcsunk nem volt, őrség nem volt, a gyerekeim, a szegedi tizenhármak, géppisztoly tusával, meg ami volt a kezükben, betörték az ajtókat és kiszabadítottuk a fogdából az ávos gyerekeket”. A hiteles történetből tudjuk, mint arról az előbbiekből már volt szó, hogy amikor Lazur főhadnagy és csoportja először az őthalmi laktanyában járt, ott már egyetlen államvédelmi beosztott – sem hivatásos, sem sorállományú – nem tartózkodott. Nem volt tehát a fogdából kikerülő kiszabadítani.

Közbevetőleg idézzünk még egy kissé hangzatos kijelentést Lazur Barnától: a szegedi városi nemzetőrségen „a két zászlóaljba 1400-1500 nemzetőr tartozott”. Ez bizony egy újabb nagyotmondás. A szegedi városi nemzetőrség pontos létszámáról adatokkal nem rendelkezünk, mivel hiteles dokumentum ezzel kapcsolatban nem maradt fenn. A nemzetőrségi iratokat – mint majd lesz szó erről is – november 4.-én reggel megsemmisítették. Becsült adatok szerint a szegedi városi nemzetőrség két zászlóaljának – a munkászászlóaljának és az egyetemi zászlóaljának – az együttes létszáma megközelítően legfeljebb 200 fő lehetett. Ha a gyárakban alakult nemzetőr üzemőrségek létszámát ehhez hozzáadnánk, akkor sem jönne ki a Lazur Barna által közölt szám.

A másik említésre méltó, és időrendbe is ide kívánczó történet a következő: „A szovjet csapatok újszegedi jelenlétéről november 5.-én hajnalban értesítettek. A rektor autójával főhadiszállásunkról a Rákosi Mátyás hídon át Újszegedre mentem, ahol >> tárgyaltam << az orosz egységek parancsnokával. Ő azt hitte katonai egyenruhámról, hogy én vagyok az őket váró városparancsnok, ezért kérhettem, hogy addig ne vonuljanak át a hídon, amíg nem értesítem. Gyorsan visszafordultam és a főhadiszálláson azonnal elrendeltem az iratállomány megsemmisítését, a nemzetőröket felmentettem az esküjük alól, s kijelentettem: saját belátásuk szerint, saját felelősségükre cselekedjenek, mert reménytelen felvenni a harcot a szovjet túlerővel. Jómagam és a különítményem teherautóra ült, Röszténél átléptük a határt azzal a szándékkal, hogy Ausztriába megyünk, ahol csatlakozunk a nyugatról érkező felmentő seregekhez. Távozásunkkor, november 5.-én, még nem vonultak be az oroszok Szegedre.”

Lazur Barna állításával szemben a valóságos helyzet az, hogy november 4.-én reggel, amikor a rádióból a vidék lakossága is értesült a már napok óta várható szovjet támadásról, Lazur Barna főhadnagy, a szegedi városi nemzetőrség főparancsnoka bizony pánikba esett. A nemzetőrök is egymást riogatták, hogy a szovjetek minden nemzetőrt fel fognak akasztani. Lazur Barna ekkor valóban elrendelte minden irat megsemmisítését, ami meg is történt. Azonnal bevontak minden objektumi nemzetőr őrséget, majd

önhatalmúlag a szegedi városi nemzetőrséget föloszlatta. Ezt követően a városházára sietett és a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöke Perbíró József ⁽⁷⁾ szerint igen feldúlt állapotban egy személygépkocsit kért, amivel a családját elviheti Kiskunfélegyházára, a felesége szüleihez. Kapott is gépkocsit, meg is járta Kiskunfélegyházát, majd visszatért Szegedre. A nemzetőrség akkori főparancsnokságán – a Kálvária sugárúton lévő Juhász Gyula egyetemi kollégiumban – őrizetlenül hagyva a rengeteg fegyvert és lőszert, szélnek eresztve a nemzetőröket, a legszűkebb környezetével, egy teherautóval tényleg Röszténre mentek és november 4.-én a déli órákban elhagyták az országot. Ott a csoport kétfelé szakadt Lazur és még néhányan Jugoszláviában maradtak, a többség azonban különféle nyugati országokba ment, de egyáltalán nem azzal a szándékkal, hogy a „felmentő seregekhez” csatlakozzanak. Ha tetszik, ha nem Lazur Barna főhadnagy főparancsnok november 4.-én a „lovak közé dobta a gyeplőt”, cserben hagyta a nemzetőrséget, megfutamodott és ennek volt köszönhető az, hogy a város lakossága, főleg a lumpen elemek akadálytalanul fegyverhez jutottak.

Lazur Barna tehát nem járhatott Újszegeden november 5.-én, mert akkor már Jugoszláviában volt. De november 4.-én sem járhatott volna ott a szovjet parancsnokkal tárgyalni, mert akkor meg ott nem voltak szovjetek. Sajnálattal kell megállapítani, hogy ez az egész tárgyalásos történet kitaláció. A valóság az, hogy a szovjet csapatok Deszk felől érkeztek november 4.-én éjfél körül Újszegedre és megállás nélkül átrogtak a városon, senkivel nem tárgyaltak, nem is volt kivel, sőt még az őket ért jelentékeny, kézfegyverekkel végrehajtott támadásokra, lövöldözésekre sem válaszoltak. Egy szovjet alakulat megállt az üresen álló volt őthalmi államvédelmi laktanyánál és ott berendezkedtek. Ezek hajtották végre november 6.-án kb. a déli órákban Szeged megszállását.

Jegyzetek:

- (1) Lazur Barna (Mezőzombor, 1930. július 13. Harcsák Erzsébet)
- (2) Palotás József (Kelebia, 1927. március 18. Horty Anna) munkástanács tagja a MÁV Szegedi Fűtőházban, a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökségének tagja, a szegedi városi nemzetőrség parancsnoka, majd főparancsnok-helyettese. A megtorlás során 3 év börtönbüntetésre ítélték.
- (3) Forrás: Délmagyarország, 1990. november 3.-i száma.
- (4) Kónya Albert (Szolnok, 1917. június 14. Szentpéteri Júlia), fizikus, oktatáspolitikus, 1956-ban egy ideig oktatásügyi miniszter.
- (5) Hodosán Imre (Körösszakál, 1920. Papp Virág) 1956-ban a kiskunhalasi 37. lövészezred parancsnoka, katonai pályafutása végén vezérőrnagy.
- (6) Puskás Lajos (Sarkad, 1930. január 4. Hajnal Erzsébet) honvéd hadnagy, a kecskeméti 54. rádiótechnikai jelző ezred szegedi 2. rádiótechnikai század parancsnoka. A megtorlás során 3 év börtönbüntetésre ítélték.
- (7) Perbíró József (Barcs, 1908. május 21. Obajecz Zsófia) jogász, a Szegedi Tudományegyetem jogi karán docens, megbízott tanszékvezető. A forradalom alatt a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöke. A forradalom leverése után egy ideig a szegedi városi tanács elnökének első helyettese. A megtorlás során életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték.

A birkózó

Kendi József⁽¹⁾ is azok közé a szegedi forradalmárok közé tartozott, akik egykori szerepüket utólag alaposan eltúlozták, felnagyították. A Délmagyarországban megjelent egyik interjúban⁽²⁾ már az is figyelmet érdemel, hogy alaposan ellentmond az egykori parancsnokának, Lazur Barnának. A nemzetőr főparancsnoki tisztséghez és megszólításához ragaszkodó egykori főhadnagy szerint a forradalmi napok alatt elővette az egyetemi dolgozójában levő páncélszekrényéből a géppisztolyt és azt Kendi József nyakába akasztotta és így lett abból nemzetőr. Ezzel szemben Kendi azt állította, hogy „a kezdet kezdetén részt vettem a nemzetőrség munkájában, Lazur Barnával jó barátok voltunk, de ő később állt be hozzánk”. A barátságon túl az is összekötötte őket, hogy a Vár utcában egy házban laktak. Kendinek felesége és gyereke volt. A házassága azonban megközeleltően sem volt harmonikus, a felesége félrelépései miatt több esetben panaszkodott. A megtorlás során az egyik cellatársától megtudta, hogy az egyik közismert szegedi forradalmi résztvevő, akivel ő egy időben elég sokat együtt volt, azzal dicsekedett, hogy „neki milyen szép asszonya volt a forradalom alatt. A férjüremet beállítottuk nemzetőrnek és én meg minden szabadidőmet ott töltöttem a nagyságánál”.⁽³⁾

Amikor Lazur Barna és társai november 4.-én Jugoszláviába távoztak – menekültek – Kendi József is köztük volt. Miként Lazur, ő se ment tovább, mert a feleségét, főleg a gyerekeit nem akarta végleg elhagyni. Amikor november második felében visszahozták őket Magyarországra, rövid időre a szovjet hatóságok őrizetébe kerültek, akik Kendit tettelegesen bántalmazták. Amikor átkerült a magyar politikai nyomozó szervekhez, írásban felajánlotta szolgálatait, amire nem sokan vetemedtek. Hamarosan szabadlábra is került úgy, hogy konkrét feladatokat kapott, amelyeket azonban nem, vagy nem teljes mértékben teljesített. Egyik későbbi vallomásaiban erre így emlékezett: „En ígéretet tettem egyes dolgokra, de olyan aljas családi viszony fogadott, hogy az minden időmet lekötötte.”⁽³⁾ Egyáltalán nem véletlen, hogy 1957 tavaszán ismét őrizetbe került és a vizsgálati munka során többször súlyosan bántalmazták. Végül bíróság elé állították és elítélték. Szinte egészen biztos, hogy akkor is előbb vagy utóbb börtönbe került volna, ha teljesíti az önként vállalt feladatokat, mert hiszen olyan mértékben ismert volt a forradalmi szerepvállalása, hogy az lett volna a feltűnő – miként Lazur Barna esetében is – ha nem indul ellene büntetőeljárás.

A rendszerváltozás után Kendi József is igyekezett felnagyítani a valóságos forradalmi szerepvállalását, amire egyáltalán nem volt, vagy lett volna szüksége. Nem véletlenül kapta a hosszú börtönbüntetést a megtorló ítéletben. A nagyot mondás, a dicsekvés azonban egyik jellemzője volt, egyáltalán nem volt tehát meglepő részéről az előadott két rövid történet.

Az egyik az ő esetében is az őthalmi államvédelmi belső karhatalmi laktanya „elfoglalásához” kötődik. Miként egy interjú során említette, „egy katonai gépkocsival 20-25-en kimentünk és ellenállás nélkül elfoglaltuk az őthalmi laktanyát. Az őr beengedett minket. A 10-11 tisztet és a sorállományt hazaküldtem, a szolgálatvezető őrmestertől átvettem a kulcsokat, a már ott settenkedő civileket elzavartam.”

Az előző fejezetből nagy vonalakban megismerhető volt az őthalmi államvédelmi belső karhatalmi laktanya átvétele, amelyet enyhén szólva is túlzás „elfoglalás”-ként említeni. Az október 30.-án késő estén történeteknél Kendi József sem volt jelen, sőt még Őthalom közelében sem járt. Ott volt viszont október 31.-én kora délelőtt, amikor Lazur Barna főhadnagy vezetésével az akkor már katonák által őrzött laktanyából fegyvereket és lőszerket hoztak el a városi nemzetőrség számára. De akkor ott már nem voltak sem államvédelmi tisztek, sem sorállomány, sem szolgálatvezető, sem átadott kulcsok. Kendi az egész általa előadott történetet csupán kitalálta.

A szóban forgó interjúban a másik hencegő állítása szerint „Makón ellenforradalmi kísérletet akadályoztunk meg”. November 2.-án valóban érkezett egy bejelentés a szegedi városi nemzetőrséghez, hogy Makón, a pártbizottságon, a kommunisták felfegyverkeznek. Lazur Barna főhadnagy, nemzetőr főparancsnok Kendi József vezetésével az „egyetemi tizenhármak” csoportot küldte el Makóra, hogy tisztázzák a bejelentésben szereplő helyzetet. A szegedi nemzetőrök először a makói járási pártbizottságra mentek, ahol csupán három vezető pártbizottsági kádert találtak, akik éppen iratokat égettek el a kályhákban. Kendi kérdésére közölték, hogy fegyvereik nincsenek, mert ami volt, azt már leadták a rendőrkapitányságnak. A szegedi nemzetőrök hangoskodás és fenyegetőzés közben állítólag egy lezárt páncélszekrénybe is belelöttek. Közben megszólalt a telefon, melyet Kendi vett fel. A városi pártbizottságról hívták a járási pártbizottságot. Így tudták meg Kendiék, hogy Makón van még egy pártbizottság. Azonnal oda siettek. Ott már többen tartózkodtak és éppen a megszűnt MDP helyébe lépő új kommunista párt megalakításáról tárgyaltak. Kendi itt is fegyverek átadását követelte, úgy, hogy utasítását a mennyezetbe leadott lövéssel nyomatékosította. Fegyvereket azonban itt sem találtak. Sőt, semmiféle „ellenforradalmi” kísérletre nem került sor, amit megakadályozhattak volna.

Az egész makói történet egy félreértésen alapult. Mint olyan sok más településen, Makón is igen jelentős forradalmi szerepet vállaltak a fiatalok. A forradalmi napok alatt létrehoztak a makói fiatalok egy szervezetet, a Forradalmi Ifjúsági Szövetséget (FISZ). Ez a szervezet, a városi Nemzeti Bizottság engedélyével elfoglalta a megszűnt DISZ járási bizottság helyiségeit, amelyek a makói járási MDP bizottsággal egy épületben voltak, tehát közös bejáratuk és udvaruk volt. A várható szovjet fegyveres beavatkozás hírére a makói fiatalok szervezete, a FISZ is fegyvereket követelt és kapott is részben a makói rendőrségtől, részben a hódmezővásárhelyi katonai alakulattól. Egy ilyen rakomány fegyver lepakolását látta meg valaki az udvaron és azt hitte, hogy a pártbizottságra viszik. Ezt jelentette a szegedi városi nemzetőrségnek. Ezen a félreértésen alapult az egész történet és szó sem volt semmiféle forradalomellenes – „ellenforradalmi” – szervezkedésről, vagy annak kísérletéről, ebből következően nem is volt mit megakadályozni. Persze utólag dicsekedni, érdemként így beállítani lehetett, csak ennek nem volt semmi köze a valósághoz. Az viszont tény, hogy Kendi mind a két makói pártbizottságon és a rendőrkapitányságon is úgy viselkedett, utasítgatott, fenyegetőzött, mintha nem egy jelentéktelen kis nemzetőr alparancsnok lett volna, hanem valami hatalommal felruházott szegedi forradalmi megbízott.

Jegyzetek:

- (1) Kendi József (Nádudvar, 1928. Mészáros Eszter) a Szegedi Honvéd Sportegyesület birkózója volt. Amikor a sportegyesület Szegedi Haladás néven átkerült a Szegedi Tudományegyetemhez, Kendi egyetemi „sportállást” kapott. A forradalom győzelme után nemzetőr lett az „egyetemi tizenhármak” nevű mobil csoportban. Amikor a csoport parancsnokát kinevezték a szegedi városi nemzetőrség főparancsnokának, Kendi vette át a mobil csoport vezetését. A megtorlás során 9 év börtönbüntetésre ítélték.
- (2) Forrás: Délmagyarország 1990. november 17.-i szám, „A szegedi nemzetőrség tíz napja”/Újszászi Ilona.
- (3) Forrás: ÁBTL V-144704/1.

A geológus

Lakatos István⁽¹⁾ 1956-ban fiatal tanársegéd volt a Szegedi Tudományegyetemen. 2016 októberében Szilvay Gergely készített vele egy interjút, kalandos életéről, *A szegedi '56-os római leányszöktetése* címmel, amely a MANDINER-ben jelent meg. Származásából és neveltetéséből következően Lakatos István sem maradhatott ki a forradalom szegedi eseményeiből. Az interjú során válaszaiban ezeket az eseményeket is érintette, amelyek közül három érdemel a témánk kapcsán figyelmet.

Az egyik az 1956. október 26.-i szegedi sortűz, amikor a tüntető tömegben Lakatos István is jelen volt, „*az első sorban vonult*”. Ezt az állítást nem kétségbe vonva mégis megjegyzem, hogy a szegedi Takaréktár utcának legalább dupla szélesnek kellett volna lennie, hogy mindenki elférjen az első sorban, aki ezt utólag magáról állította. Majd következik a mondat, amelynek teljes helytállósága erősen megkérdőjelezhető: „*Egy fiút, aki az első sorban vitte a zászlót, eltalált egy golyó és meghalt*. A Takaréktár utcai sortűz egyetlen halálos áldozata Schwarcz Lajos kendergyári fiatal munkás volt, aki a kezében valóban zászlót tartott, de nem az első sorban vonult, hanem megközelítően a tizedik sor tájékán. Majd következik a legérdekesebb rész: „*Ő (Lakatos István – BL) látta, hogy a tüzelő tiszt a puskát a társára (a mellette álló Schwarcz Lajosra? – BL) tartotta, aki a zászlót vitte*”. Ezzel az állítással, az előző ellentmondáson kívül az is a baj, hogy a Takaréktár utcát lezáró katonai kordon tisztjeinek fegyverzetéhez nem tartozott a puska, hanem csak a pisztoly. Lakatos István mégis puskát látott a tiszt kezében, ráadásul úgy, hogy a „*társára*” célzott, aki az előbbieket szerint valójában nem is állt mellette, hanem jó néhány méterrel mögötte. Talán nem árt megemlíteni, hogy mások is tettek már említést arról, hogy egy tiszt is lőtt, de azok legalább pisztolyt láttak, vagy pisztolylövést hallottak.

A másik történet az öthalmi államvédelmi belső karhatalmi laktanya forradalom alatti „*elfoglalásához*” kapcsolódik. A hiteles történet ismertetésére a korábbi fejezetek egyikében már sor került. Az akkor leírtak megkérdőjelezhetetlenek. Lakatos István a forradalom győzelme után tagja lett a szegedi városi nemzetőrségnek. Az „*egyetemi tizenhármak*” nevű mobil csoportba kapott beosztást, a parancsnoka előbb Lazur Barna, később Kendi József lett. Az öthalmi államvédelmi belső karhatalmi laktanya „*elfoglalása*” Lakatos István szerint a következőképpen történt: „*Tüzelőállást foglaltunk az ávos laktanyával szemben, a parancsnokot kiküldtük az őrhöz, hogy itt vagyunk a nemzetőrség tagjai és a parancsnokkal akarunk beszélni. Ő azt mondta, hogy ez katonai laktanya, ide nem lehet csak úgy bejönni. A parancsnokunk Kendi József birkózó volt, elvette tőle a géppisztolyt, s mondta, hogy te most felszaladsz és megmondod, hogy jövünk fel, de már ment is utána. Szerencsénk volt, mert több mint száz ávos lakott ott, de éppen kivonulóban voltak onnan. Csomó fegyverhez jutottunk, nem akartunk verekedést, mi mondtuk ugyan, hogy lövünk, de ők fölényben voltak, ki tudtak volna minket irtani*”.

Az idézetekből egyértelműen következik, hogy szó sem lehet véletlen tévedésről, hanem itt is egy kitalált történet előadásáról van szó. Lakatos István jelen volt október 31-én délelőtt, amikor Lazur Barna vezetésével – és akkor még nem Kendi vezetésével – az „*egyetemi tizenhármak*” bent jártak a már honvédek által őrzött öthalmi laktanyában és a sok fegyvert elhozták. Neki tehát ismernie kellett a valóságos történetet. Mégis kitalálta ezt a mesét. A hiteltelenségek sorából csak egyetlen részt emeljünk ki: Amikor a szegedi nemzetőrök először betették a lábukat az öthalmi államvédelmi belső karhatalmi laktanya területére, ott már egyetlen egy államvédelmi beosztott, sem hivatásos tiszt vagy tiszthelyettes, sem sorozott állományú nem tartózkodott.

A harmadik esemény 1956. november 4.-hez kapcsolódik. Ezen a napon már a reggeli órákban a szegedi városi nemzetőrség feloszlásra került. A november 3.-án elkészített „*védelmi terv*” tartalmából az következett, hogy a szegedi városi Forradalmi Katonai Tanács hadműveleti osztályának még fogalma sem volt, hogy milyen irányból várható a város szovjet megtámadása-megszállása. Ezzel szemben Lakatos István azt állítja, hogy a „*főparancsnok elküldött bennünket, hogy nézzük meg a román határ felől, jönnek-e már az orosz csapatok. Harminc kilométerrel odébb az orosz teherkocsik, ágyúk, tankok végtelen sorát láttuk*”.

Ezzel az állítással szemben az igazság az, hogy november 4.-én reggel, még a feloszlás előtt egy néhány főből álló nemzetőr csoport Nozdovicszky György⁽²⁾ alparancsnok vezetésével megfigyelő állást foglalt az Újszegedi Ládagyárban. Ennél távolabb az újszegedi oldalon szegedi nemzetőr ebben az időben illetve ezen a napon, nem tartózkodott. A nemzetőrség feloszlásakor ezt a csoportot is visszarendelték a főparancsnokságra és a délelőtti órákban be is vonultak a Kálvária sugárúton levő Juhász Gyula egyetemi diákotthon épületébe. Az „*egyetemi tizenhármak*” nem jártak semmiféle felderítő úton, de ha jártak volna, a délelőtti órákban aligha láttak volna még szovjet alakulatokat, hiszen csak az esti órákban érkeztek és Szegeden éjfél körül robogtak át az első páncélosok. Ezen a napon a déli órákban az „*egyetemi tizenhármak*” úton voltak Röske felé és át is lépték a határt Jugoszláviába.

Jegyzetek:

- (1) Lakatos István (Szeged, 1933) geológus professzor, nyugalmazott egyetemi tanár, a forradalom tevékeny résztvevője volt Szegeden 1956-ban. A megtorlás elől külföldre távozott, előbb Kanadában, majd az USA-ban élt.
- (2) Nozdovicszky György (Mándok, 1922) nemzetőr alparancsnok, akit a megtorlás során börtönbüntetésre ítélték.

A professzor

Az 1956-os forradalom szegedi eseményeit ábrázoló, s máig fennmaradt fényképek között van egy, amelyen az látható, hogy az akkori egyetlen hídról középiskolás diákok egy nagy ötágú csillagot a Tiszába dobznak. A forradalmi napok alatt Szegeden ezt az egyetlen csillagot dobták a hídról a folyóba. Azért említem ezt az esetet, mert ezzel kapcsolatban is több téves, vagy kifejezetten hamis verzió látott már eddig is napvilágot.

A hiteles történet a következő: Szegeden 1956 október 24.-e és 25.-e voltak a nagy „*csillaghullás*” napjai. Október 24.-én este, megközelítően 9 óra tájban érkezett a tüntető tömeg a Dugonics térre, ahol az egyetem központi épülete állt, homlokzatán egy nagy kivilágított ötágú vörös csillaggal. Ennek a csillagnak az eltávolítását követelték a tüntetők. Maguk nem tudtak hozzákezdeni, mert ez a térről végrehajthatatlan volt. Előbb a csillag világítását kapcsolták ki, de ez nem volt elég a felfokozott hangulatú tömegnek. Egyre hangosabban követelték a csillag azonnali eltávolítását. Előkerült néhány szakember, akik közül egyet kötélre leengedtek a csillaghoz, de a sötétben képtelen volt dolgozni, leszerelni a falról a nagy csillagot. Bele kellett tehát kényszerűen nyugodni abba, hogy a méretét tekintve talán Szeged legnagyobb csillaga egy éjszakára még, ha kivilágítatlanul is, de a helyén marad. Egyetemi emberek ígéretet tettek arra, hogy másnap reggel világosban a szakemberek eltávolítják a csillagot.

A tüntetők ebbe belenyugodva tovább vonultak és ezt követően került sor a Szegedi Kenderfonógyárnál a brutális tömegoszlatásra, majd még utána az államvédelmisek által az egyetemi diákszallók feldúlására.

Október 25.-én reggel, az akkor Ságvári Endréről elnevezett gimnázium harmadikos, legfelső osztályba járó diákjai, a Hősök kapujánál levő iskolában gyülekeztünk, bár tanítás nem folyt. Mivel az előző este is ott voltunk a Dugonics téren, közel az iskolánkhoz, ezen a reggelen is első utunk az egyetemi épülethez vezetett és vártuk a csillag leszerelését. Meg is érkeztek a szerelők, leereszkedtek a csillaghoz a homlokzatról és megfelelő szerszámaikkal megoldották a csillagot rögzítő elemeket és a nagy monstrum az épület bejárata elé zuhant. Mivel mi voltunk hozzá a legközelebb, néhányan oda rohantunk és fölemeltük a csillag vázát, miután a színes üvegek a földre érésükkor mind kitörték belőle. Tanácstalanul néztünk egymásra, hogy, na de most mit csináljunk vele. Valaki elkialtotta magát, hogy „dobjuk a hídról a Tiszába!” El is indultunk. Elöl ötven-hatan cipeltük a csillagot, az összegyűlt tömeg pedig vonult utánunk. A Somogyi utcán, Oskola utcán át mentünk fel a hídra és a folyó közepe fölé a csillagot a korlátra állítottuk, hogy onnan lelökjék a mélybe. Ekkor Szeged felől az akkoriban sokak által használt Csepel 100-as motorkerékpárral jött egy viharokabátos ember, aki megállt és kérte, hogy még ne dobjuk a csillagot, mert csinálna néhány fényképfelvételt az eseményről. El is készítette a felvételeket, majd Újszeged felé elmotorozott, mi meg a csillagot belöktük a Tiszába.

Később, valószínűleg a forradalom leverése után, ezek a felvételek vagy fényképek valahogy a kommunista hatalom birtokába jutottak, mert 1957 őszén volt egy kiállítás a Horváth Mihály utcai bemutatóteremben az „ellenforradalom rémtettei” vagy valami hasonló címmel. Itt látható volt az elkészült képekből kettő biztosan, de az is lehet, hogy három. Ezek közül maradt fenn valahogy egy a mai napig, amelyen Lauritz Miklós osztálytársamon kívül én is jól felismerhető vagyok és szerintem félig oldalról, félig hátulról fényképezve Simó Zoltán osztálytársam is. Az eddig elő nem került egyik képen biztosan látható volt közvetlen mellettem, de csak hátulról Szabó Andor osztálytársam és barátom is. A fennmaradt képen őt már eltakarja az oda érkező kísérők egy része. Abban egészen biztos vagyok, hogy Szabó Andor és én biztosan cipeltük a csillagot, a többi néhány fiatalra név szerint nem emlékszem. A történethez még annyit hozzá kell tenni, hogy a fényképezőt nem ismertem, soha nem láttam azelőtt se, utána se.

Az előbbi történetről Szrenka Éva szegedi történész is említést tett egy írásában⁽¹⁾. Szerinte „az újszegediek, az ottani kendergyár dolgozói ... egységesen vonultak át a hídon a Széchenyi térre, csatlakozva a felvonulókhöz. Liebmán felvételein jól látható, amint a tüntetők a gyárról leszerelt vörös csillagot a Tiszába akarják dobni”. Sajnos az írásból nem derül ki, hogy Szrenka Éva milyen forrásra alapozta az iménti állítását, de az biztos, hogy nem felel meg a valóságnak. Mellesleg a fényképen is jól látható, hogy a csillag körül csak középiskolás diákok vannak és nem gyári dolgozók, munkások. Közülük néhányan felismerhetők is vagyunk. Az sem felel meg a valóságnak, hogy a felvételt Liebmán Béla készítette. A fényképező az ismeretlen viharokabátos ember volt. Liebmán Béla rendszeresen kint volt a Szegedi Haladás, majd SZEAC otthoni – szegedi – mérkőzésein és fényképezett. Látásból jól ismertem és szerintem soha nem viselt viharokabátot és nem vezetett motorkerékpárt. Az említett napon, a hídon biztosan nem ő volt a fényképező.

Van azonban ennek a történetnek egy még érdekesebb megjelenítése, amely már konkrétan besorolható az „önfényezés” kategóriába. Újszászi Ilona „A szabadság pillangója” című kötetében jelent meg egy 2006. szeptember 18.-án készített interjú Bódis-Wollner Ivánnal⁽²⁾, aki 1956-ban Szegeden volt egyetemista, orvostanhallgató. Ebben az egykori forradalmi résztvevőként nyilatkozó egyetemista a következőket is

mondta: „A városházáról levették a vörös csillagot, amit elvittünk (az interjút adó is vitte! – BL) a hídra. Orosz katonák, akik akkor már levették a saját vörös csillagjaikat, kokárdát tűzve segítettek a csillag Tiszába dobásában. Nem tudom ma már, hogy sikeres volt-e, mert nagyon nehéznek bizonyult. Azt hiszem sikerült, de biztosan nem én adtam az utolsó lökést.”

Ebből az egész történetből csak annyi az igaz, hogy „a városházáról levették a vörös csillagot”. Ez is október 25.-én történt, de délután. Előzőleg a Széchenyi téren, a városháza – akkor tanácsháza – előtt tüntető tömeget próbálták a tűzoltókkal szétloccsoltatni, majd könnygázzal felosztatni, de nem sikerült. A forradalmi tömeg egyre hangosabban követelte a szintén kivilágítható vörös csillag eltávolítását. Társaimmel ennél az eseménynél is jelen voltam, és így mint szemtanú, de mint későbbi történeti kutató is állíthatom, hogy sem az imént idézett egykori egyetemista, se mások hasonló állítása nem felel meg a valóságnak. A hosszas követelésre a városvezetés tényleg elrendelte a csillag leszerelését. Munkások mentek ki a torony tetejére és a rögzítő kötések – csavarokat – megoldva leemelték a helyéről a csillagot és a mélybe dobták. De a csillag nem esett a városháza tetejére és nem zuhant a Széchenyi térre, hanem a városháza udvarára, ahova a kapuban álló rendőri őrség miatt senki sem tudott bemenni érte, sőt ott is maradt mindvégig a forradalmi napok alatt. Többen állították, hogy a csillag, amikor zuhant le, a városháza tetejét is megrongálta. Ez sem igaz! A forradalom alatt a városháza tetejét semmiféle kár nem érte. Bódis-Wollner Iván tehát a városházi csillagot aligha cipelhette a hídra. Amit pedig a szovjet katonákról mond, a saját csillagjaik levételéről, meg a kokárdákról és segítségről, az már minden képzeletet felülmúló fantáziálás.

Figyelmet érdemel a professzorral készített interjú egyik befejező mondata: „Szemben egy sikeres 1956 az 1848-as forradalom céljainak és gondolatainak, a szabadság, a humanizmus és a liberalizmus megvalósulásához vezetett volna.” Ami az akkori Magyarország munkásságának, földművelő parasztságának, de az értelmiség jelentős részének ideológiai és politikai hovatartozását illeti, hát én bizony ebben a bizonyos „liberalizmusban” nem lennék olyan nagyon biztos.

Jegyzetek:

- (1) Forrás: Szeged folyóirat 2001. évi októberi szám. Szrenka Éva: „A bölcsőtől a koporsóig”.
- (2) Bódis-Wollner Iván (Szeged, 1937. október 1. Szabó Klára) 1956-ban orvostanhallgató Szegeden. A forradalom leverése után Jugoszlávián át Ausztriába szökött, végül az USA-ban telepedett le. Később egyetemi tanár, ideggyógyász professzor lett, az MTA külső tagja.

A MEFESZ „elnöke”

Kiss Tamás⁽¹⁾ 1956-ban, a forradalom idején másodéves joghallgató volt a Szegedi Tudományegyetemen. Ha a fennmaradt és mindenképpen csak a hiteles dokumentumok alapján utólag is valamiféle rangsort állítanánk fel a szegedi MEFESZ forradalmi aktivistái között, akkor Lejtényi András⁽²⁾ kimagasló elsőse mögött a második hely egyértelműen és megkérdőjelezhetetlenül az övé lenne. Egy megfelelő módon értékelt és utólag félre nem magyarázható dokumentum szerint 1957-ben Kiss Tamás megemlítette barátai közül „egy Lejtényi nevű évfolyamtársát, igen sajnálkozva, hogy az időközben disszidált, s így majd minden az ő nyakába szakad (a megtorló büntetőeljárás során – BL). Pedig ha itthon volna (Lejtényi – BL) ő erősen csak másodrendű volna az ügyben, ... másod, vagy

harmadrendű vádlottként jöhetne szóba”⁽³⁾ Az egyik gyanúsított társ vallomása szerint – mint korábban erről is volt szó – a MEFESZ „gondolata ... Lejtényi volt. ... Később Lejtényi és Kiss Tamás vitatkoztak, hogy kié az elsőség” ebben a tekintetben. Ekkor Kiss elismerte, hogy Lejtényi a gondolat”.⁽⁴⁾ Ez a vitatkozás, ha tetszik, ha nem, a kettőjük közötti rivalizálás első jele volt. Lejtényi elsőbbségét és vezető szerepét azonban senki sem vonta, nem vonhatta kétségbe; még azt követően sem, hogy az október 17.-i jogi kari MEFESZ alakuló ülésen a vezetőség választás során kimaradt abból a három főből, akiket az összegyűlési 18-as MEFESZ bizottságba delegáltak a joghallgatók. Az sem volt véletlen, hogy az október 17.-i történések ellenére a forradalmi hangulatú és igen jelentős október 20.-i MEFESZ gyűlésen a legfontosabb és meghatározó szerep Lejtényi Andrásé volt.

Az eredeti elképzelések szerint a szegedi MEFESZ-t az egyetemi és főiskolai karonként megválasztott három-három vezetőből álló „18-as bizottság” a kollektív szellem és az egyenrangúság elve alapján irányította volna. Kiss Tamás szerint is „az alulról szerveződő MEFESZ-nek a szervezeti szabályzata szerint sem volt elnöke és hierarchizált vezetése”.⁽⁵⁾ Máshol ezt állította: a MEFESZ-nek „nincs elnöke, titkára, nincsenek tisztségek”⁽⁶⁾

A szegedi MEFESZ-nek tehát Kiss Tamás szerint sem volt elnöke. Mégis úgy alakult, hogy 60 év elteltével az egykori szegedi MEFESZ-nek csak lett „elnöke”, mégpedig Kiss Tamás személyében. Az már pontosan nem deríthető ki, hogy ezt a forradalom idején nem is létező tisztséget utólag ki találta ki, ő azonban azóta sem tiltakozik az ellen, ha „alapító elnök”-ként említik, vagy „elnök”-ként ünneplik. Fájjalom, hogy ki kell mondanom, de ez bizony hamisítás a javából.

A szegedi MEFESZ vezető testülete tehát az a bizonyos „18-as bizottság” volt, helyesebben lett volna. Kiss Tamás szerint volt ilyen bizottsági ülés, mint nyilatkozta egy interjúban, az egyetemi diáklklubban „18-an, a >> megválasztottak << ültünk, a többiek álltak mögöttünk”.⁽⁷⁾ Ez az állítás megint nem felel meg a valóságnak. Az úgynevezett 18-as bizottságnak ugyanis nem volt még alakuló ülése sem, sőt egyetlen olyan ülése sem, amelyen valamennyien részt vettek volna, „18-an ültek” volna. A jogikaron, a főiskolán, stb. ugyanis már megalakultak a MEFESZ szervezetek és megválasztották a három fős vezetőséget, amikor más karon, pl. az orvoskaron, csak 23.-án került sor erre a választásra. Ekkor pedig a vezetőség egyes tagjai – pl. Kiss Tamás, Tóth Imre, stb. – már nem is tartózkodtak Szegeden.

Másik igen fontos eldöntendő kérdés lenne, hogy a szegedi MEFESZ képviselőjében ki szólalt fel a Budapesti Műszaki Egyetem október 22.-i diákgyűlésén. A Bába Kiadó gondozásában 2008-ban megjelent *A forradalom virradata (A szegedi MEFESZ története – 1956)* című könyvemben igen részletesen és alaposan tárgyaltam ezt a történetet, és a rendelkezésemre álló bizonyítékok sorában mást sem találtam, csak olyant, amelyek Lejtényi András jelenlétét és felszólalását bizonyították. Még Kiss Tamás is ezt állította korabeli vallomásában. A jelenleg hozzáférhető elsődleges, eredeti dokumentumokban sincs arról szó sehol, hogy Kiss Tamás lett volna a felszólaló. Miután Lejtényi András a rendszerváltozás után sokáig nem jelentkezett, sőt amikor a nyomára bukkantak Kanadában, akkor sem volt esély a hazatérésére, valamivel később pedig távozott az élők sorából, egyre inkább felerősödött annak bizonygatása, hogy Kiss Tamás volt a műegyetemi diákgyűlés szegedi felszólalója. Ha az ezzel kapcsolatos írásokat visszavezeti valaki az eredethez, minden esetben Kiss Tamáshoz jut el, mint egyedüli forráshoz. Illetve időközben sikerült találnia egy tanút, egy „öreg ötvenhatost”, a hozzá hasonlóan liberális beállítottságú, korábbi FIDESZ-es székesfehérvári önkormányzati képviselő Hrabovszky Lászlót, aki hajlandó volt igazolni Kiss Tamás felszólalását. De ha még

csak ezt tette volna. Az akkoriban már ugyancsak SZDSZ-es budapesti önkormányzati képviselő, egykori szegedi MEFESZ aktivista Tóth Imre jelenlétét is sejtetni engedte, amivel pedig az egész vallomása hitelességét aláásta. Tóth Imre ugyanis egyáltalán nem lehetett a kérdéses időpontban a Budapesti Műszaki Egyetemnek a közelében sem, de még Budapest közelében sem.

Változatlanul tartja tehát magát az az egyetlen forrásból származó – miként ezt a titkosszolgálati szakmában mondtuk: egyoldalú és nem ellenőrzött információ alapján – állítás, hogy Kiss Tamás volt immár nem csak sima küldöttként, hanem a szegedi MEFESZ „alapító elnökeként” a felszólaló az október 22.-i műegyetemi diákgyűlésen. Már attól tartok, ha netán előkerülne egy fénykép az említett jeles forradalmi eseményről, amelyen Lejtényi Andrást látnánk szónokolni, már azzal sem tudnánk ledönteni ezt a hamis nimbuszt. Ugyanúgy járnánk, mint a MEFESZ valódi nevével a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetségével, amelyekből ugyancsak Kiss Tamás konstruált – ki tudja milyen okból? – Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségét. Talán csak nem azért, mert az eredeti név is Lejtényi Andrástól származott? Erről is elmondható, hogy hiába kerülnek elő újabb és újabb adatok az eredeti név helytállóságáról, már úgy belevésődött a köztudatba a megváltoztatott hiteltelen – szerintem egy korabeli gépelési vagy elhallási hibán alapuló – név, hogy a helyesbítésre talán már nincs is lehetőség. Abba a történetbe most nem is akarok belebonyolódni, hogy kinek a felelőssége-felelőtlensége miatt maradt el Lejtényi András 1956-os forradalmi érdemeinek méltó elismerése, kitüntetése.

Jegyzetek:

- (1) Kiss Tamás (Tapolca, 1934. október 26) az érettségi után betanított munkásként dolgozott a csepeli Rákosi Mátyás Vas- és Fémművekben. 1949-től DISZ tag volt a munkahelyén a DISZ alapszervezet titkára. Egy év múlva felvételt nyert a Szegedi Tudományegyetemre. 1956-ban másodéves joghallgató volt. A forradalom kitörése előtt megalakult szegedi MEFESZ egyik aktív szervezője, tag a vezető testületében. A megtorlás során 5 év börtönbüntetésre ítélték. Szabadulása után fejezte be a jogi egyetemet. A rendszerváltozás után az SZDSZ helyi aktivistájaként alpolgármester lett Balassagyarmaton. 1996-1999 között, a Horn, majd az Orbán kormányok alatt a miniszterelnöki kabinetirodán volt kormányfőtanácsos.
- (2) Lejtényi András (Arad, 1937) a szegedi Radnóti Miklós Gimnáziumban érettségizett. 1956-ban a Szegedi Tudományegyetemen másodéves joghallgató. Tőle származott a MEFESZ létrehozásának a gondolata és elnevezése. Ő szervezte és irányította a MEFESZ-t egészen addig, amíg az október 20.-i nagygyűlés után Budapestre nem távozott. A fővárosban is aktív forradalmi tevékenységet fejtett ki, ezért a bukás után menekülni kényszerült. Végül Kanadában telepedett le és ott élt haláláig.
- (3) Forrás: ÁBTL V-145252.
- (4) Forrás: U. o.
- (5) Forrás: Kiss Tamás: *1956 újítása, a népakarat hiányzik a legjobban az elmúlt 50 évből. Belvedere/Szeged 2002.*
- (6) Forrás: Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége életinterjúk tükrében (szerkesztő- Jancsák Csaba) *Belvedere/Szeged 2016.*
- (7) Forrás: U. o.

A „Próféta” meséje

A mostani történetnek a megírásához csak nagyon nehezen és fájdó szívvel kezdtem hozzá. Ennek oka az, hogy akiről benne szó esik, ahhoz évtizedek óta – igaz elég hosszú megszakítással – szoros kapcsolat fűzött. Horváth Tamással⁽¹⁾ egy évig a Radnóti Miklós gimnáziumban, három évig pedig a Ságvári Endre gimnáziumban (a forradalom alatt és egy ideig még utána is Hunyadi János gimnáziumban) Szegeden egy osztályban koptattuk az iskolapadot. Sőt, Horváth Tamás egy évig, negyedikesként, a közelemben, közvetlenül előttem is ült. Az érettségi után az élet vihára szerte sodorta a naponta valamicskét csak okosodó osztálytársakat.

Évtizedek teltek s múltak és semmit sem tudtam Horváth Tamásról, de más egykori osztálytársamról sem, valószínűleg sok ismerettel ők sem rendelkezhettek rólam. Angyalföldi melósként kezdtem kenyérkereső életem. A dolgoz évtizedet változatossá tette két sorkatonai szolgálat és az első éppen akkor volt, amikor az emberiség talán legközelebb került a harmadik világháború kitöréséhez, a kubai rakétaválság idején. 1969-től, átnyúlva még a rendszer megváltozása utáni időszakra is, több évtizednyi kémelhárító tevékenység következett, majd nyugállományba vonulva a kommunista diktatúra eseményeinek helytörténeti kutatása. Vitathatatlan, hogy mint kémelhárító állambiztonsági tiszt, Horváth Tamás és én az „ellenkező oldalra kerültünk”. Ő ugyanis, nem számolva azzal, hogy létezik belső elhárítás is, és nem ismerve a titkosszolgálati módszereket – pl. a hálózati felderítést, a postai küldemények ellenőrzését, stb. – már az 1960-as években kimondva is és leírva is a szabadságról, a függetlenségről álmodozott, amelyet a kádári diktatúra hamarosan börtönnel jutalmazott. A létező szocializmus elposványosodása idején Horváth Tamás elmondása szerint a Szabad Kezdeményezések Hálózatában találta meg azt az szellemiséget, amely megfelelt az ő liberális eszmei-gondolati világának. Az SZDSZ közelébe már nem jutott, hiszen a valóságban távol állt ő attól a társaságtól. A rendszerváltozás folyamatához állítása szerint a Történelmi Igazságtételi Bizottság sajtó titkári beosztásában tette hozzá a magáét. Sok írásában, könyveiben, dokumentumfilmekben, amelyekben alkotó szerepet vállalt, mindenkor az 1956-os magyar forradalom elkötelezett híve volt, annak emlékét ápolta. Ha 1993-tól nem kezd el foglalkozni az 1956-os forradalom szegedi és Csongrád megyei eseményeinek kutatásával, valószínűleg ideológiai okok miatt továbbra is távol maradunk egymástól. Ő az elveihez híven megmaradt ateistának, nekem meg az a sors jutott, hogy visszatérhessek a római katolikus hitemhez és visszafogadó egyházamhoz.

A közös történelmi érdeklődés azonban jó néhány évre összekötött bennünket. Bevonva a társaságunkba egy harmadik volt gimnáziumi osztálytársunkat, évente általában háromszor biztosan találkoztunk, leszámítva a véletlenszerű néhány össetalálkozást. Ilyenkor persze a nosztalgia sem maradhatott el és Horváth Tamás gyakran tett említést arról, hogy 1956-ban, még harmadikos gimnazistaként részt vett a szegedi MEFESZ október 20.-i nagygyűlésén. Ugyanezt különböző írásaiban, nyilatkozataiban is olvastam. Egy MEFESZ-megemlékezésen pl. kijelentette: „Jelen voltam az október 20.-i MEFESZ nagygyűlésen”.⁽²⁾

Olyan viszonyban voltunk mi hároman, vénségünkre összetartó egykori osztálytársak, hogy föl sem merült bennünk a kétkedés egymás szavai hitelességében. Én mindenképpen így éreztem. Feltételeztem, hogy az előző életpályánkat, megpróbáltatásainkat, eltérően alakult sorsunkat sikerült háttérbe tolni, és csak azt nézni, ami a jelenben van, ami összeköt bennünket, amit képviselünk, amiben hiszünk, s amit közösen elutasítunk. Azt természetesnek vettük, hogy Horváth Tamás szinte mindig kirohanásokat intézett azokkal a többségében még államvédelmi múltú politikai nyomozókkal kapcsolatban,

akiket annakidején az ügye során megismert. Nem volt eset, hogy elő ne rukkolt volna azzal, hogy akik őt börtönbe juttatták, azok mind „paranoias pszichopáták” voltak. Olyan vehemenciával tette ezt, hogy nem is lett volna értelme vitába szállni vele ebben a kérdésben. Az föl sem merült bennem, hogy esetleg ezek közé tartozónak tart engem is. Egy vele készült interjúban pl. azt állította az ügyében eljáró politikai nyomozókról, hogy „paranoias pszichopáták, szerinte elmebeteg”⁽³⁾ voltak.

Benedikty Tamás szerzői néven megjelent egy kötete „A helytállás csöndje” címmel, esszéekkel és publicisztikákkal. Megtisztelt egy példánnyal a következő dedikációval: „Habár egy időben ellentétes oldalon álltunk, ma már összeköt minket 56 dicső emléke. Barátsággal ajánlom hajdani gimnáziumi osztálytársamnak Bálint Lászlónak. - Benedikty Horváth Tamás – 2009. július 13.”

Nagy élvezettel olvastam a kötetet, amelynek *Árnyékharcosok és bloggerek* című fejezetében ismét sor került az előbbi megbélyegzésre, kirohanásra: „Kopóim valamenynyien hiithű és paranoid elkötelezettjei voltak a rendszernek, s ugyanakkor egzisztenciális helyzetük foglyai. ... Állandóan azon mesterkedtek, hogy saját szerepüket eltúlozzák, nélkülözhetetlenségüket bizonygassák a helyi és legfelsőbb pártvezetés előtt. Úgy kellett nekik az >>osztályellenség<< mint éhes farkasnak Piroska nagymamája. Ha nem volt, hát kreáltak. Szikráztak az éberségtől. Akár a kutyák, állandóan szimatoltak az ifjúság, főleg az egyetemisták, valamint a börtönből szabadult, vagy egyéb módon meghurcolt ötvenhatosok körében.” Eddig s még ezzel sem szolgált semmi újdonsággal számomra a szerző, hiszen az ilyen s hasonló kirohanásai személyes találkozásaink alkalmával is elhangzottak. Következett azonban egy mondat, amely köztünk még soha el nem hangzott: „Ismerek közülük (nyilvánvalóan az előbbiekből – BL) olyat, aki azóta >> történetész << lett, és igazi szakértő módjára bújja a >> lelőhelyeket<<, hiszen ő még most is jól tudja, hová kell nyúlni.” Mivel rajtam kívül nem ismerek olyan volt állambiztonsági tisztet, aki történelmi kutatásokkal foglalkozna, Horváth Tamás ismeretségi körében pedig csak én vagyok ilyen, kétség sem férhet hozzá, hogy ráam célozgatott, még ha a nevem nem is merte, vagy nem akarta leírni. A „barátsággal” dedikált könyvében tehát besorolt a paranoidok, a kopók, a saját szerepüket túljátszók, az éberségtől szikrázó, a szimatoló kutyák, az ifjúság, főleg egyetemisták, a börtönből szabadult ötvenhatosok és más meghurcoltak megfigyelői közé. Mindebből egyetlen szó sem igaz, hiszen 1969. augusztus 1. és 1995. január 31. között csak kémelhárító munkát végeztem.

Horváth Tamás sorai nem estek jól, de nehéz sorsát, magánéleti problémáit figyelembe véve túlléptem a történeteken, lenyeltem a gombócot, szóba se hoztam az esetet. Nyilván arra gondolt, hogy bele sem olvastam a könyvébe. Azt nem tudom, hogy örült-e ennek vagy szomorkodott. Éltük tovább az életünket és még jó párszor találkoztunk. Egy idő után azonban történt valami, aminek a valódi okát máig sem tudom, de az eredmény az lett, hogy állítólag kettejük valamiféle konfliktusa miatt megszakadt a barátság, vége lett az összejöveteleknek, beszélgetéseknek. Egyre inkább úgy tűnik, hogy csak közttem és köztük. Ezen is túlléptem. Még csak harag sem volt a lelkemben. Évtizedekig elég jól elvultunk egymás társasága nélkül, ezt a hátralevő kis időt már ki lehet valahogy bírni.

Történt azonban valami, amelyen én végtelenül elsomorodtam és sajnáltam, de az előző fejezetek sorából kihagyni nem tudtam, anélkül, hogy szembe ne köpném önmagam.

Az akkor még létező Magyar Nemzet napilap készített egy interjút Horváth Tamással „Huszárszobor” címmel. Ebben ő a következőket is mondta: „Az egyetem központi épületéről leverte csillagot a hidra cipeltük, s nagy üdvívalgás közepette a Tiszába dobtuk.” Mivel ennek a szoborcipelésnek és Tiszába dobásnak tevékeny résztvevője voltam,

Horváth Tamás akár ott is lehetett köztünk, bár én rá nem emlékszem. Korábban erről a csillagcipelésről soha nem tett említést. Később következett egy újabb interjú, amelyben már mást is állított: „A Dugonics téren a csillagot nem mi vertük le, hanem létráról munkások nagy nehezen, de valahogy leszerelték, leszakadt a nagy csillag a központi egyetem homlokzatáról. ... Odarohantunk és voltunk annyira marhák, meg büszkék, hogy fogtuk ezt a szétört csillag roncsot, a piros üveg letöredezett róla, de fogtuk a vázat és lementünk vele a Tisza-hídra és onnan beledobtuk a Tiszába.”⁽⁴⁾

Amikor ezt a nyilatkozatot olvastam, már tudtam, hogy Horváth Tamás biztosan nem volt köztünk, a közelben tartózkodók és csillagot cipelők között sem. De talán a történetek idején, a Dugonics téren sem tartózkodott az egyetemi épület látótávolságán belül. Az egyetemi csillagot ugyanis nem létráról megközelítve szerelték le, hanem a tetőről kötélén munkások ereszkedtek le hozzá és hajtották végre a leszerelési műveletet.

Az előbbi interjúnak van egy másik fontos része is: „Október 20.-án elmentem a MEFESZ rendezvényre. ... Leültem az első padokba. Így kerültem rá az ott készült fotók egyikére. Ez egy olyan felvétel, amely 1989-ig titkosítva volt”⁽⁵⁾ Az interjút fényképek egészítik ki, az egyik az aláírás a következő: „A képen karikával jelölve Horváth Tamás”. Ekkor ért a legnagyobb meglepetés! A képen látható bekarikázott ifjú ember ugyanis nem Horváth Tamás! Van némi hasonlóság – pl. hátrafésült haj, szemüveg –, de az azonosság kizárható. A Horváth Tamásról akkoriban készült fénykép és a MEFESZ nagygyűlésen készül bekarikázott fénykép alapján még annyi hasonlóság sincs, mint a bevezetőben említett Dózsa László és Pruck Pál esetében. Ha elmaradt volna a bekeretezés- karikázás, mindannyian abban a hitben éltünk volna továbbra is, hogy Horváth Tamás harmadikos gimnazista jelen volt a szegedi MEFESZ 1956. október 20.-i fergeteges hangulatú nagygyűlésén. Így azonban biztosan lesznek, akikben kétségek támadnak ennek az állításnak a hitelességét illetően. Horváth Tamás állításait valóságosnak tartva magam is több írásomban említést tettem arról, hogy az egyik osztálytársunk, - nevezetesen Horváth Tamás - részt vett a MEFESZ október 20.-i forradalmi hangulatú nagygyűlésén. Bár csak ne tettem volna.

Jegyzetek:

- (1) Horváth Tamás (Szeged, 1940.) az akkori szegedi Ságvári Endre Gimnázium harmadikos diákja volt, lelkes híve az 1956-os forradalomnak, 1956 előtt is és utána is ellensége a kommunista diktatúrának. Az 1960-as években a Szegedi Tudományegyetem joghallgatója volt, amikor néhány barátjával beszélgetések, levelezések formájában értekeztek a fennálló rendszer igazságtalanságáról, tarthatatlanságáról. Hamarosan az állambiztonsági belső elhárítás látókörébe kerültek és kezdetét vette „Próféták” fedőnéven az operatív feldolgozásuk. Az ennek során végrehajtott különböző intézkedések eredményeként megállapították, hogy elhangzottak, illetve leírásra kerültek olyan kijelentéseik, amelyek az akkori jogi szabályozás és jogértelmezés szerint megvalósították az államelleni izgatás bűncselekményt. A konspiratív intézkedéseket nyílt nyomozás követte, majd bírósági eljárás, amely során Horváth Tamást 1 év börtönbüntetésre ítélték. Egyetemi tanulmányait csak szabadulása után folytathatta és fejezhette be. Később újságíró, majd író lett, utóbb már Benedikty Tamás néven jelentek meg a könyvei.
- (2) Forrás: „Szombaton MEFESZ est lesz” (A diákmozgalmak gyökere is'56) Délmagyarország, 1990. október 18.
- (3) Forrás: Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége életinterjúk tükrében. Belvedere/Szeged, szerkesztő Jancsák Csaba.
- (4) Forrás: U. o.
- (5) Forrás: U. o.

Fényképek:

Az 1956. október 20-i MEFESZ nagygyűlés a Szegedi Egyetem BTK Auditorium Maximumában.
A képen karikával jelölve Horváth Tamás.

Horváth Tamásként megjelölt résztvevő
1956 október 20 MEFESZ gyűlés

Horváth Tamás fényképe 1957.

Az orvostanhallgatók

Nem is olyan túl régen készült egy könyv *Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (1956 – Életinterjúk tükrében)* címmel. Ennek szerkesztője és jegyzetekkel ellátója Jancsák Csaba volt. A kötet interjúkat tartalmaz, döntő többségében olyan volt szegedi egyetemistákkal, akik így vagy úgy, de valamiképpen kapcsolódtak a szegedi MEFESZ-hez. Ebből a kötetből, pontosabban egyes fejezeteiből is érdemes kiragadni néhány állítást, amelyeknek nem sok közül van a valósághoz.

Ambrus János (Békéscsaba 1936) volt szegedi orvostanhallgató az interjúban említést tett arról, hogy az 1956. október 16.-i szegedi egyetemi diákgyűlés, melyen megalakult a MEFESZ (Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetsége) „*meg volt már egy kicsit szervezve, itt is volt egy kis szervezés*”. A szövegkörnyezetben ez a kijelentés egyértelműen úgy értelmezhető, mintha a szegedi MEFESZ szervezői – Lejtényi András és társai – szervezték volna részben vagy egészben ezt a diákgyűlést. Ez azonban egyáltalán nem felel meg a valóságnak, ugyanis ennek a diákgyűlésnek a szervezője az egyetemi DISZ bizottság volt, amelynek vezetői azonban a számukra kedvezőtlenül alakuló helyzetben a kezdési időpontban még az Ady téri egyetem auditorium maximumának a közelében sem voltak.

Arról is szólt az interjúban Ambrus János, hogy általa pontosan meg nem jelölt időpontban, de biztosan az 1956 október 20.-a előtti napokban, „*Komócsin elvtárs lejött beszélgetni hozzánk, a Központi Bizottság tagja volt, ifjúsági vezér volt, de negyvenes ember volt*”. Az ebben a mondatba belesűrített állításokkal bizony van némi probléma. Adódik mindjárt a kérdés, hogy vajon melyik „*Komócsin elvtárs*” lehetett az, akiről Ambrus János említést tett, aki náluk, nyilvánvalóan az egyetemen, beszélgetett. Az idősebb Komócsin Mihály aligha lehetett, már csak azért sem mert neki nem kellett „*lejönni*”, hiszen abban az időben mindvégig Szegeden volt, „*ifjúsági vezér*” sem, sőt már „*negyvenes ember*” sem lehetett, mert jóval idősebb volt. A két fia, az idősebb, Komócsin Zoltán (1923) és a fiatalabb, ifj. Komócsin Mihály (1925) már inkább szóba jöhetett. Ők a korábbi beosztásaikból következően inkább „*lejöhettek*” volna, de nem az akkori időben, amikor Ambrus János említi. Akkor ugyanis mind a két Komócsin fiú MDP megyei I. titkári beosztást töltött be, ifj. Komócsin Mihály az MDP Heves Megyei Bizottságon Egerben, Komócsin Zoltán pedig a MDP Hajdú-Bihar Megyei Bizottságon Debrecenben. Egy megyei I. titkár tehát nem „*jöhetett le*”, másrészt át sem mehetett a saját megyéjéből egy másikba, jelen esetben Csongrád megyébe, mert az ottani pártvezetők – adott esetben Németh Károly az MDP ottani megyei I. titkára – igen zokon vették volna. Egyébként is, a leírtaktól függetlenül sincs egyetlen adat sem arról, hogy a forradalmat közvetlenül megelőző időkben bármelyik Komócsin fiú járt volna Szegeden hivatalos ügyben.

A továbbiakban már nem is lenne semmi szüksége és jelentősége semmiféle magyarázatnak, cáfolatnak, hiszen láthatóan az egész előadott történet hiteltelen. De azért még jegyezzük meg, hogy 1956-ban Komócsin Zoltán 33 éves volt, míg Komócsin Mihály csupán 31 éves, vagyis egyik sem az Ambrus János által említett „*negyvenes*”. Csak feltételezni lehet, hogy a nyilatkozó Komócsin Zoltánra gondolhattak, hiszen rá illet valamiképpen az „*ifjúsági vezér*” kifejezés, mivel 1957. március 21.-től, a megalakulástól, a KISZ Központi Bizottság elsőtitkára lett.

Ambrus János a szegedi MEFESZ küldöttként Debrecenben járt és az ottani egyetem hallgatóit tájékoztatta a szegedi történekről és felszólította őket a MEFESZ-hez való csatlakozásra. Mivel néhány napot a városban töltött, az interjúban részletesen beszámolt a debreceni tapasztalatairól, az ottani forradalmi eseményekről. Érdekes módon

azonban, egyetlen szóval sem említette Komócsin Zoltánt, aki akkor ott az MDP Hajdú-Bihar Megyei Bizottság elsőtitkára volt.

Az előbbin kívül még két olyan orvostanhallgatóval is készült interjú és bele is került az említett kötetbe, akiknek a történetében nem az vált érdekessé, amit elmondtak, hanem, amit valamiért utólag már elhallgattak. Az 1956. október 20.-i szegedi MEFESZ nagygyűlés utáni napokban a Miskolci egyetemre két orvostanhallgató indult útnak, Csete Iván (Budapest, 1936) és Hámori Károly (Fegyvernek, 1937). A forradalom leverése után a megtorlás elől mindketten külföldre távoztak.

1956. október 22.-én Budapesten keresztül utaztak Miskolcra. A fővárosban megálltak rövid időre és részt vettek, ha nem is végig, a Budapesti Műszaki Egyetem aznapi fergeteges forradalmi nagygyűlésén. Azon a nagygyűlésen, amelyen bizonyítottan jelen volt és felszólt a szegedi MEFESZ küldötte. Több dokumentum szerint ez Lejtényi András volt, ezzel szemben Kiss Tamás azt állítja, hogy ő szólalt fel és ezt egy nem túl meggyőző erejű utólagos nyilatkozó próbálta alátámasztani.

A történetekkel kapcsolatban Csete Iván az interjúban a következőket mondta: „*Ott voltam a műszaki egyetem gyűlésén, amikor a műszaki egyetemen, Budán, a Szabadság híd lábánál, ugye. De mi nem maradtunk ott végig, mert Miskolcra kellett menni a vonattal.*” Ha végig nem is voltak ott, de az elején ott voltak, amikor a szegedi MEFESZ küldött felszólt, amit ha ott voltak, csak látniuk, hallaniuk kellett volna. Akár Lejtényi András volt a felszólaló, akár Kiss Tamás, Szegedről, az egyetemről, sőt a MEFESZ-ből mindkettőt személyesen ismerték. De Csete Iván még a nevüket sem említi, de még azt sem, hogy a szegedi MEFESZ küldött ott felszólt. S ami még érdekes: Hámori Károly, meg sem említi, hogy jártak volna a Budapesti Műszaki Egyetem nagygyűlésén. Így viszont utólag állást sem kellett foglalniuk abban a vitában, hogy a két szegedi küldött közül melyik szólalt fel október 22.-én a Budapesti Műszaki Egyetem forradalmi hangulatú nagygyűlésén, a forradalom kitörésének előestéjén.

KŐBE VÉSETT TÉVEDÉSEK

Szeged 1956

A jelenben élő, de még inkább a jövő embereit utcáinkon, tereinken, de gyakran a középületeinkben belül is, emléktáblák figyelmeztetik a letűnt korok akár dicsőséges, akár dicstelen történéseire, az elődök közül a kiemelkedő – vagy csak ideig-óráig jelentősnek tartott – személyiségeire. Az emléktáblák között vannak időtállóak, örökérvényűek, de vannak olyanok, amelyek bizonyos történelmi korszakváltások idején eltűnnek, leginkább ideológiai-politikai okokból eltüntetésre kerülnek.

Szeged méltán lehet büszke az 1956-os forradalommal kapcsolatos szobraira, emlékművire és emléktábláira. A város ezekkel is tiszteleg az 1956-os forradalom történelmi eseményei, valamint azok résztvevői, az egykori forradalmárok, közülük legtöbbeknek már csak az emléke előtt. Csak remélni lehet, hogy ezek a szobrok, emléktáblák elkerüljék azoknak a sorsát, amelyeket egy-egy történelmi sorsforduló alkalmával eltávolítanak, örökre eltüntetnek. A második világháború vége óta három olyan jelentős történelmi eseményre került sor, amelyek szobrok, emléktáblák eltávolítását is eredményezték.

Az első volt a Rákosi Mátyás nevéhez köthető kommunista diktatúra létrejötte, amikor az utcákról, terekről s a házak faláról eltüntettek minden szobrot, emléktáblát, amelyet politikai okból elfogadhatatlannak tartottak. Szegeden emlékezetes volt, hogy még a Hősök Kapuja freskóit is levakolták.

A következő alkalom 1956 októberének forradalmával következett be. Ennek egyik híressé vált eseménye lett a budapesti Sztálin szobor eltávolítása. Ugyanebben az időben Szegeden Sztálinnak olyan szobra volt, amelyen együtt volt látható Leninnel. 1956. október 19.-én, a szegedi József Attila Kör első és végül egyetlen ülésén már többen követelték ennek a szobornak az eltávolítását. Az óvatosabbak azonban csak addig mérlegeltek, hogy Sztálint távolítsák el, Lenin esetleg maradhat. Amikor pedig hírek jöttek a budapesti Sztálin szobor sorsáról, a város kommunista vezetővel történt egyeztetés után a szegedi honvéd gépkocsizó iskola parancsnoka – egyben a szegedi honvéd helyőrségnek is a parancsnoka – intézkedett a közös szobor eltávolításáról. Az említett katonai alakulat beosztott tisztje, Surányi János főhadnagy kapta a feladatot, aki egy katonai alegységgel és a szükséges technikai eszközökkel – teherautóval és daruskocsival – a helyszínre ment október 24.-n éjjel, és amikor alig-alig láthatta valaki, a szoboregyüttest leemelték a talapzatáról és elszállították. A megye más városaiban a forradalmárok döntöttek le és távolították el a szovjet emlékműveket. Több Csongrád megyei kisebb településen a tanácsházák falán voltak emléktáblák, leginkább a felszabadító szovjet hadsereg dicsőségét hirdető és a magyar nép háláját kifejező, melyeket a helyi lakosok rendre levertek a falról és összetörték azokat a forradalmi napok alatt.

Az újabb alkalom egészen az 1989-90-es rendszerváltozásig várattott magára. Szegeden ekkor már csak Leninnek volt szobra, amely eltávolításra is került. Hasonló sorsra jutott néhány olyan emléktábla is, amely a kommunista diktatúrához kötődött. Ezek közül most csak egyet emelek ki, amely kapcsolódott az 1956-os forradalomhoz is, bár nem közvetlenül szegedi viszonylatban.

A fennmaradt adatok szerint a Szent-Györgyi Albert utca 2. számú ház falán volt el-

helyezve az említett tábla következő szöveggel: „GYAPJAS PÁL (1884-1956) hősi halált halt az 1956-os ellenforradalmi harcokban, a haladás ügyének szolgálatában”. Sajnos a tábláról fényképfelvételt nem találtam, amely hitelesen mutatná azt, hogy pontosan milyen szöveg volt a kőbe vésve. Ezért kénytelen vagyok az iménti idézetet írásba foglalt és fennmaradt formában elfogadni és a kétségeimet ezzel kapcsolatban megfogalmazni. Más hiteles forrás szerint Gyapjas Pál Pálmonostorán született 1919. március 17.-én (anyja neve: Gémes Erzsébet volt). El sem tudom képzelni, hogy ha igaz a táblára véssett 1884-es születési dátum, azt a tábla szövegének megalkotói honnan vették. Az igaz, hogy volt egy 1884-ben született Gyapjas Pál is, de az idézett kőbe véssett szöveg, nem az ő emlékéit idézi. Valaki valamikor nagyon melléfogott ezzel az évszámmal. De nem árt értelmezni a tábla szövegének többi részét, különösen a „hősi halál” körülményeit. Gyapjas Pál 1956-ban államvédelmi belső karhatalmi főhadnagy volt. Október 23.-án tagja volt annak az államvédelmi alegységnek, amelyet kivezényeltek Budapesten a Magyar Rádió központi épületének a védelmére. Ennek során, a Bródy Sándor utcában és környékén kialakult harcokban vesztette életét. Halála után léptették elő századossá. Vannak adatok, melyek szerint valamikor volt pusztaszeri lakos is, így köthető volt Csongrád megyéhez és talán ezért kaphatott emléktáblát Szegeden, bár annak nincs nyoma, hogy magához a városhoz miként kapcsolódott. A rendszerváltozás után a táblája önkormányzati döntés nyomán lekerült az említett ház faláról.

A kőbe véssett tévedések a rendszer megváltozása után sem szűntek meg. A melléfogások nem kímélték az 1956-os forradalommal kapcsolatos szegedi emléktáblákat sem. Most ezek közül említek néhányat.

Elsőként és kiemeltként vizsgáljuk meg azt az emléktáblát, amely Perbíró József forradalmi szerepvállalását hirdeti az utókornak. Ennek szövege részben a következő:

DR PERBÍRÓ JÓZSEF

1908-1991

EGYETEMI TANÁR

A JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM PROFESSOR EMERITUSA

1956-BAN SZEGED FORRADALMI NEMZETI BIZOTTSÁG ELNÖKE,

SZEGED MEGYEI JOGÚ VÁROS POLGÁRMESTERE

1957-BEN A HATALOM ÉLETFOGYTIGLANI BÖRTÖNRE ÍTÉLTE.

(1. számú melléklet)

Ennek a kőbe véssett szövegrésznek két lényeges tévedése van.

Az egyik az, hogy Perbíró József soha nem volt „Szeged megyei jogú város polgármestere”. Nem zárom ki, hogy utólag valakik valamikor fölruházták ezzel a megtisztelő címmel, de a valóságban soha nem volt polgármester, sem Szegeden, sem máshol. Perbíró József az 1940-es évek végén került Szegedre és akkor a város polgármestere a kommunista Dénes Leó volt. Magyarországon 1950-ben vezették be a „tanácsrendszert” és ekkor a szegedi városi tanács elnöke a korábbi polgármester, a már említett Dénes Leó lett. Őt szerették volna többször eltávolítani ebből az igen fontos beosztásból, nem kizárva még a „fölfelé buktatás” lehetőségét sem, de ezekből az elgondolásokból, ötletekből soha nem lett semmi. A kommunista Dénes Leót végül 1956. október 27.-én délután Szeged forradalma távolította el az város és az ugyanekkor megszüntetésre kerülő városi tanács éléről. Akkor történt ez, amikor már néhány napja katonai közigazgatás gyakorolta a hatalmat

a városban. A jelzett napon és időpontban új forradalmi helyi hatalmi szervezet jött létre, az Ideiglenes Szegedi Városi Munkástanács. Ez a szervezet olyannyira ideiglenes volt, hogy már másnap nevet változtatott és Szeged Város Néptanácsának nevezte önmagát. A következő napon, 1956. október 29.-én pedig, amikor Szegeden is győzött a forradalom, az új forradalmi helyi hatalmi szervezet ismét átnevezte önmagát, és Forradalmi Nemzeti Bizottság lett. Október 27.-én délután tehát ennek a névváltoztatásokon átment helyi hatalmi szervezetnek az elnöke lett Perbíró József. Az igazsághoz feltétlenül hozzá tartozik, hogy Perbíró József nem akarta elvállani ezt a fontos forradalmi tisztséget, csak hosszas rábeszélés után lett ő az elnök, amely pozíciótól a forradalmi napok alatt többször szabadulni szeretett volna, de végül a közérdekre hivatkozva mindig sikerült rábírnia a maradásra. Szeged forradalma alatt, az említett október 27.-től mindvégig Perbíró József volt a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöke és soha szóba sem került, hogy őt polgármesternek tekintsék vagy nevezzék.

Furcsa fordulatot vett Perbíró József története 1956. november 6.-án délben, Szeged szovjet katonai megszállásakor. A városházát elfoglaló szovjet fegyveres egység parancsnoka – nyilvánvalóan a jelenlevő helyi kommunista vezetőkkel egyeztetve – közölte Perbíró Józseffel, hogy attól kezdve ő lesz a Szegedi Városi Tanács új elnökének, Tombácz Imre tanácselnöknek, az első helyettese. Nem az ugyanakkor őrizetbe vett többnyire vezető forradalmárok közé sorolták be Perbíró Józsefet, hanem átirányították az új hatalmi struktúrába amely a kormányt – a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt – utánozva, magát Forradalmi Munkás-Paraszt Tanácsnak nevezte. Akkor ez nehezen volt magyarázható, de utólag már tudjuk, hogy ez volt az az időszak, amikor a legfelsőbb kommunista vezetés, bizony fennmaradt hiteles dokumentumok szerint is, fontolgatta Nagy Imrének, még ha csak időlegesen is, a kormányba való beemelését. A szegedi kommunista vezetés azonban nem csak fontolgatott, hanem cselekedett is. Perbíró pedig elvállalta ezt a feladatkört, nem látta meg a mögöttes szándékot, hogy csak ideig-óráig eszközként használják. Ez a beosztás sem volt azonban polgármesterség, mert ilyen a tanácsrendszerben továbbra sem létezett. Amikor pedig a rendszerváltozás után ismét lett polgármesteri tisztség, Perbíró József már nem Szegeden élt, idős is lett volna egy ilyen feladat ellátására és hamarosan be is fejezte életét. A tényeket figyelembe véve az emléktáblán polgármesterként szerepeltetése tehát mindenképpen tévedés, vagy jószándékú torzítás.

A másik tévedés Perbíró József 1957-es elítélése. Amikor 1957 februárjában már nem volt a kommunistáknak szükségük a városban igen népszerűvé vált Perbíró Józsefre, előbb eltávolították a tanácselnök-helyettesi tisztségéből, majd alig néhány nap elteltével őrizetbe is került. Mint közbiztonsági őrizetes megjárta Kistarcsát, néhány hónap múlva pedig visszavitték Szegedre és büntetőeljárás indult ellene. A rendőrségi vizsgálati munkát a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály végezte, majd az ügyészség ellene és több társa ellen is vádat emelt. Az elsőfokú bírósági tárgyalásra 1957 legvégén és 1958 elején került sor. A Szegedi Megyei Bíróság népbírói tanácsa 1958. február 25.-én meghozott nem jogerős ítéletében Perbíró Józsefet 15 év börtönbüntetésre ítélte. Másodfokon a Népbírói Tanácsok Országos Tanácsa, még ugyanebben az évben, tehát 1958-ban jogerősen Perbíró József ítéletét megváltoztatta és életfogytiglani börtönbüntetésre súlyosbította. Az emléktáblán szereplő 1957-ben Perbíró Józsefet tehát még senki sem ítélte el.

Egy másik szintén 1956-os szegedi emléktábla is feltétlenül figyelmet érdemel, hiszen ez a MEFESZ megalakulásáról szól, arról a szegedi egyetemista és főiskolás forradalmi diákszervezetről, amely a Szegedi Tudományegyetemen jött létre akkor, amikor még ki sem tört a forradalom. Ennek a kőbe véssett szövege a következő:

**EGYETEMÜNKÖN EBBEN AZ ÉPÜLETBEN,
AZ AUDITÓRIUM MAXIMUMBAN
ALAKULT MEG 1956. OKTÓBER 16.-ÁN
A MAGYAR EGYETEMISTÁK ÉS FŐISKOLÁSOK
FÜGGETLEN SZERVEZETE, A MEFESZ.
ELSŐKÉNT FOGALMAZÓDTAK MEG
A FORRADALMI KÖVETELÉSEK.
A TÖRTÉNELMI ESEMÉNYEK EMLÉKÉRE ÁLLÍTOTTÁK
2002. OKTÓBER 16.-ÁN
A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
HALLGATÓI ÉS VEZETŐSÉGE**

(2. számú melléklet)

Mivel a táblán teljesen egyforma nagybetűkkel van írva az egész szöveg, kérdésként merülhet fel, hogy 1956. október 16.-án a Szegedi Tudományegyetem Ady téren levő épületének auditorium maximumában megalakult MEFESZ rövidítésnek megfelelő teljes névnek tekinthetjük-e a *Magyar Egyetemisták és Főiskolások Független Szervezete* szövegrészt, vagy sem. Egy emléktáblától elvárható lenne, hogy a szövegezése egyértelmű és félremagyarázhatatlan legyen. Ez megközelítően olyan, mint a korábban említett Gyapjas Pál esetében „a haladás ügyének szolgálata”.

Korabeli és hiteles dokumentumok, valamint több visszaemlékező szerint is a MEFESZ rövidítés megfelelője a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetsége. Kiss Tamás a szegedi MEFESZ egyik szervezője, az előbbi hiteles állítás valóságát megerősítő korábbi nyilatkozatát megváltoztatva a 2002-ben megjelent könyvében s annak már a címében módosította a MEFESZ nevé és egyetlen – akár tévedésen alapuló – dokumentum alapján azt állította, hogy a MEFESZ az tulajdonképpen csak MEFSZ és a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége. Majd az emléktáblán, ugyancsak 2002-ben, röviddel Kiss Tamás könyvének megjelenése után, feltűnik egy lehetséges újabb verzió a MEFESZ névvel kapcsolatban. A legnagyobb baj persze az, hogy ami a táblán van s névként is értelmezhető, a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Független Szervezete rövidítve nem MEFESZ, hanem MEFFSZ, ha viccesen közelíteném meg a kérdést, azt is mondhatnám, hogy ez legalább hasonlít a Kiss Tamás féle verzióhoz. Most már Kiss Tamáson és a szóban forgó tábla szövegezőin múlik, hogy döntsenek arról, hogy kinek van igaza. Szerintem egyik változat sem helyes, de az utóbbi években az én dokumentumokkal alátámasztott véleményem már senkit sem érdekel.

A harmadik példaként megemlítendő tábla a leleplezése időrendjét tekintve is az utolsó a sorban. Ezt 2014-ben, a Szegedi Tisza Szállóban, az országgyűlés elnökének, Kövér Lászlónak a jelenlétében és közreműködésével leplezték le, tisztelegve az egykori Államvédelmi Hatóság (ÁVH) szegedi áldozatai előtt. Ezen a táblán a kőbe véssett szöveg leglényegesebb mondanivalója a következő.

**AZ ELYNYOMÓ KOMMUNISTA DIKTATÚRA IDEJÉN
1949-1956 KÖZÖTT
EBBEN AZ ÉPÜLETBEN MŰKÖDÖTT
AZ ÁLLAMVÉDELMI HATÓSÁG (ÁVH),
1956-1958 KÖZÖTT
A BM CSONGRÁD MEGYEI RENDŐR-FŐKAPITÁNYSÁG
POLITIKAI NYOMOZÓ OSZTÁLYA**

(3. számú melléklet)

Őszintén be kell vallanom, hogy ennek a táblának a szövegét olvasva igen kíváncsi lettem arra, hogy vajon ki, vagy kik voltak ennek a táblának az elkészítői, a szöveg megfogalmazói. Ha nem voltak a kellő ismereteknek a birtokában, hogy mertek hozzákezdeni egy ilyen feladathoz? Ha szakértőt vettek igénybe, vajon ki lehetett az? Kíváncsiságom magyarázata, hogy bizony ez a tábla is tartalmaz komoly tévedéseket, melléfogásokat.

Az egyik ilyen hibás állítás az, hogy a szegedi Tisza Szálló épületében működött az ÁVH 1949 és 1956 között. Legyünk precízek és szögezzük le, hogy 1949-ben még nem is működött önálló ÁVH, ahogy a neve a táblán szerepel. Az önálló ÁVH 1950 és 1953 között működött Szegeden is és máshol is. Tehát 1956-ig a Szegedi Tisza Szállóban sem lehetett a nem is létező ÁVH-nak székhelye. 1950 és 1953 között viszont nagyon is működött, és akit annakidején „bevittek a Tiszába”, vagy, ahogy a szegediek akkoriban még emlegették „a kékitő gyárba”, az általában kékre-zöldre verve jött ki onnan, ha kijött egyáltalán.

Az önálló Államvédelmi Hatóság tehát 1953-ban megszűnt. Az államvédelmi szolgálat ismét, többé-kevésbé az 1950 előtti állapotnak megfelelően, vissza lett szervezve a Belügyminisztérium struktúrájába. Az államvédelmi tisztek, államvédelmi rendfokozataikat megtartva, átköltöztek a volt Tisza Szálló épületéből a Kossuth Lajos sugárúti rendőrségi épületbe. A táblán szereplő 1956-os évszám tehát alapvetően hamis. A Tisza Szálló épületébe ekkor beköltözött a BM Szegedi Városi és Járási Rendőrkapitányság és ott voltak 1956-ban, a forradalom alatt is, sőt még utána is, egészen addig, amíg az épületet vissza nem adták, hogy az a korábbi rendeltetésének megfelelően szállodaként működjön.

Az előbbiekből is következik, hogy a másik tévedés az, hogy a Tisza Szálló épületében működött 1956 és 1958 között a BM Csongrád Megyei Rendőr-Főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály. Ebből az állításból egyetlen szó sem igaz. Az említett Politikai Nyomozó Osztály 1956 decemberében kezdett szerveződni, szinte teljesen a volt államvédelmi operatív állomány tagjaiból és a korábbi, 1956 előtti irodáikat foglalták el a Kossuth Lajos sugárúti rendőrségi épület második emeletén. De ugyanitt működött az 1962-es átszervezés után a Politikai Osztály is, majd 1971 után az Állambiztonsági Szerv is, egészen 1990-ig.

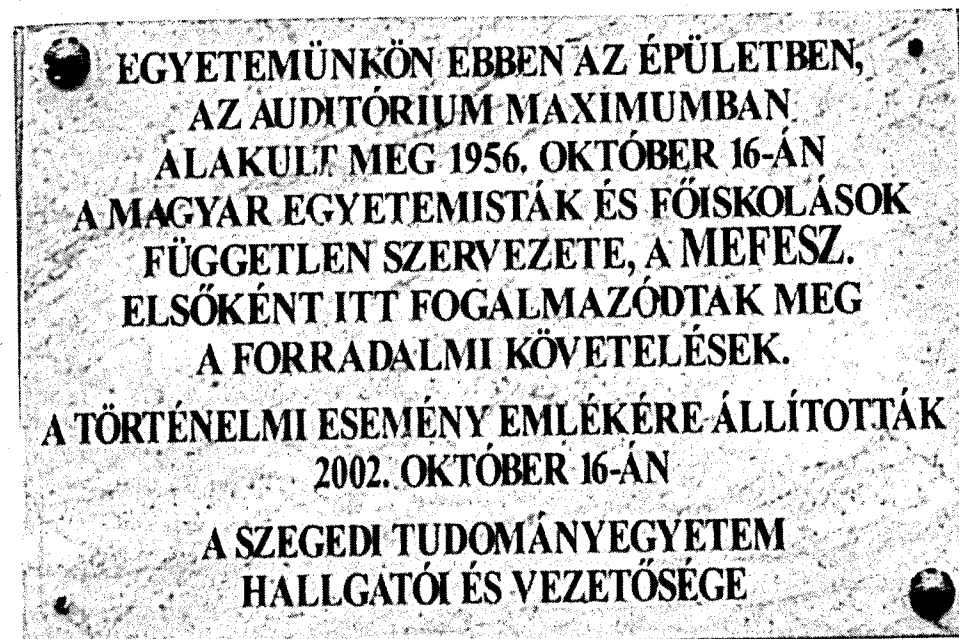
Politikai nyomozók tehát soha nem dolgoztak a Tisza Szálló épületében. Félreértésre csupán egyetlen magyarázat adható. Az 1956-os forradalmat követő megtorlás rendkívüli megterhelést jelentett a politikai nyomozóknak. Ezért előfordultak olyan kevésbé jelentős ügyek, pl. jelentéktelen államellenes izgatások, tiltott határátlépési kísérletek, stb. amelyekbe a bűnügyi, vagy társadalmi tulajdonvédelmi, esetleg közrendvédelmi állomány is besegített, vagyis, utólag értékelve, bizony ezek is résztvevői voltak a megtorlásnak. Az ő munkálkodásuk a Tisza Szálló épületében folyt és ezért gondolhatták utólag többen, hogy őket ott a politikai nyomozók hallgatták ki. Zavarkeltó lehetett az is, hogy az 1956 októbertől előtti államvédelmi operatív tisztek 1956 után, mint politikai nyomozók már rendőrségi rendfokozatokat viseltek.

A leírtak ellenére igen dicséretes minden olyan emléktábla állítás, amely kapcsolatban van az 1956-os magyar forradalommal, vagy az 1990 előtti kommunista diktatúra bármilyen kárhóztatható cselekményére emlékeztet. Bennünket azonban, akik átértük a szóban forgó időszakot és eseményeket, arra kötelez a múltunk, hogy hitelesen tájékoztassuk az utánunk következő generációkat azokról az eseményekről, amelyek velünk megtörténtek. Megkerülhetetlen követelmény azonban az, hogy a tájékoztatás hiteles legyen, akár még egy emléktábla esetében is. Ha valaki ezt a feladatot felületesen, hibásan, félreérthetően végzi, az a jövőbeni korok embereit vezeti félre.

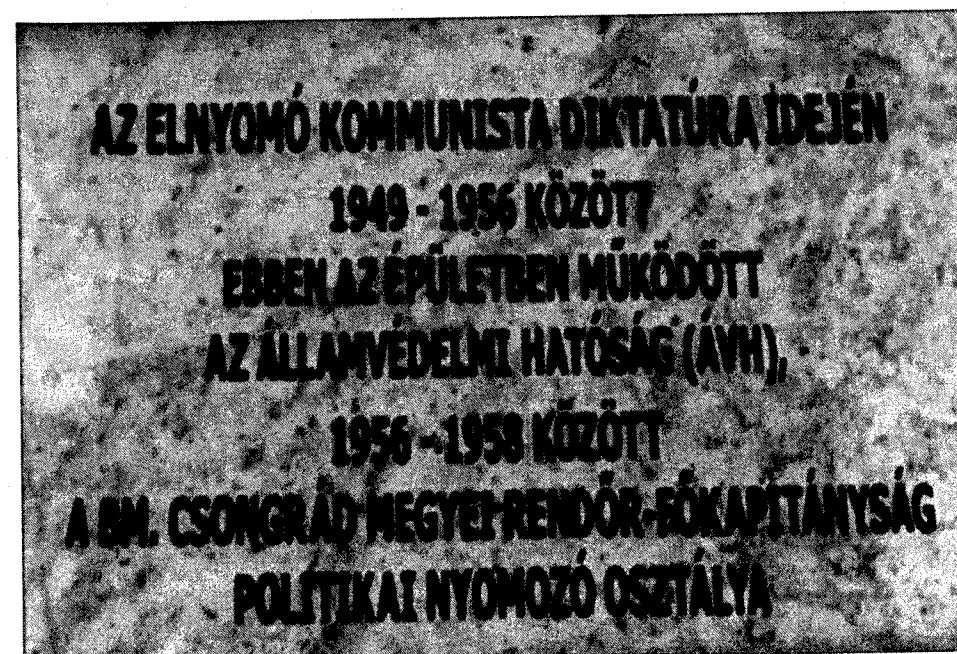
MELLÉKLETEK

1.számú melléklet

2.számú melléklet

3.számú melléklet

VÉSZTERHES IDŐK ÁLDOZATA

DR. CSIZIK BÉLA
(1893-1954)

A magyarság története a mögöttünk hagyott XX. században olyan eseménydús volt, mint amilyen korábban talán még soha. Az 1900 és 2000 közötti száz esztendőbe belezsúfolódott két világháború, az első, amelyet sokáig a „nagy háború”-ként emlegettek és a második, amelyik bizonyos értelemben még borzalmasabb volt az előzőnél is, végén az atombombák élesben történő kipróbálásával. A háborúk rettenetét csak azok képesek ténylegesen átérezni, akik valamennyire elszenvedői voltak a két iszonyatos korszaknak. Magyarország történetébe a jelzett időszakba belefért három kommunista diktatúra, Kun Béláé, Rákosi Mátyásé és Kádár Jánosé, sokaknak a halálát, vagy életük teljes tönkretételét okozva. Azt még utólag is nehéz eldönteni, hogy ezek közül össztársadalmi szempontból melyik volt a leginkább kártékony. A kommunisták diktatúrája mellé felsorakozott még Szálasi nyilas terrorja. Bekövetkezett két olyan esemény, amelyeket a maguk korában vagy később forradalomként emlegettek, az egyik 1919-ben a kommunistáké, a másik 1956-ban a kommunisták diktatúrája ellen, amelyek annyiban voltak hasonlóak, hogy mindkettőt véres megtorlások követték. Volt két hosszabb időre szóló rendszerváltozásunk, az egyik 1948-ban, amelyet a kommunisták a „fordulati éve”-ként emlegettek és a másik 1989-90-ben, amelyik olyanra sikerült, hogy a jelenlegi magyar társadalom a tökéletes ketté szakítottság állapotában van. Olyanban, amilyenben talán még soha nem volt. Eközben az államformánk volt a korábbi XIX. századból örökölt királyság, előbb a monarchián belül, majd király nélküli királyság a monarchián kívül az ország területén és népességében megcsonkítva, végül a század második felére köztársaság (egy ideig, 1989-ig, népköztársaság).

A meglehetősen zűrzavaros és vérzivataros században talán csak két, legfeljebb három évtized volt, az első világháború előtt és a két világháború között, amikor viszonylag nyugalom uralkodott előbb a Kárpátok által körül zárt, utóbb már csak a Trianon által megcsonkított országban.

Ebben a vészterhes korban élte életének jelentős részét dr. Csizik Béla államtitkár. Nem született bele az államtitkári pozícióba, nem voltak nemesi előjogai, vagy magas rangú családi, rokon, baráti támogatói. Tanulmányai befejezése után végig kellett járnia az összes közbeeső beosztásbeli lépcsőfokot ahhoz, hogy személyes érdemeinek köszönhetően a csúcsra eljuthasson. A mindig nagyon jó tanulóból kiváló szakember is lett, aki ezáltal megengedhette magának azt, hogy bármilyen kérdésben önálló véleménye legyen, bármit kimondjon, vagy leírjon. Kivételt képezett el alól a nyilas és a kommunista terror időszaka, amelyekben azonban már semmiféle aktív szerepet nem vállalt, de ugyanakkor mindkettő pályafutásának a derékba törését is okozta. A nyilas terror elől el tudott rejtőzni, a kommunista diktatúra esetében azonban a minden alapot nélkülöző bosszú utolérte és a vele szemben elkövetett kegyetlenség nagyban hozzájárult viszonylag korai halálához. Az alábbiakban az ő sorsával kapcsolatban összegyűjtött adatok ismertetésére kerül sor.

Csizik Béla Budapesten született 1893. október 19.-én evangélikus családban. Születési anyakönyvi kivonata (1. számú melléklet) szerint az anyja Poldini Emma volt. Nagyapja Csizik Károly a Nógrád megyei Karancsságon (az eredeti dokumentumban Karancs-Ságh) született és 1847-48-ban a Pozsonyi Királyi Akadémián tanult, ahol elsőrendű és jeles eredményű bizonyítványt kapott (2. számú melléklet), majd császári és királyi pénzügyi fogalmazó lett. Apja Csizik Béla nagy valószínűség szerint Sopronban született

1859. november 18.-án, az anyja neve Weidinger Júlia volt. (3. számú melléklet) Az apja megyei földhitelintézeti hivatalnokként dolgozott. Keresztzülei az 1893. november 18.-i keresztelésekor Poldini Ede zenész, a budapesti operaház világhírű karmestere és Poldini Lujza hajadon.

Az elemi és középiskolai tanulmányai után Csizik Béla 1911. szeptember 1.-től joghallgató volt a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetemen. Kimagasló tanulmányi eredményeiből következően az egyetemi éve alatt majdnem teljesen végig „tandíjmentes”-séget élvezett. (4. számú melléklet) Jogászdiplomáját és a doktori címet 1915-ben kapta meg. (5. számú melléklet)

Mindenképpen meg kell jegyezni, hogy Csizik Béla egyetemi tanulmányai mellett zeneszerzés tanszakon az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia hallgatója is volt. 1914-ben erről bizonyítványt is kapott. (6. számú melléklet) Később, ha a fő állása megengedte szívesen zenélt és zeneszerzéssel is foglalkozott.

Dr. Csizik Béla első és végül egyetlen munkahelye 1915. október 8.-tól a Pénzügyminisztérium volt. A hivatali esküt 1915. október 17.-én tette le, illetve írta alá. Ennek szövege a következőt is tartalmazta: „*En dr. Csizik Béla esküszöm az élő Istenre, hogy Ő császári és apostoli királyi Fenséghez, Ő felsége uralkodó házához, a magyar korona országainak alkotmányához hű leszek, a törvényeket, a törvényes szokásokat, rendeleteket, utasításokat és szabályokat megtartom, hivatali előjáróimnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm, a hivatalommal járó köteleességeket részrehajlatlanul, lelkiismeretes pontossággal és legjobb tehetségem szerint teljesítem. Isten engem úgy segéljen.*” (7. számú melléklet)

Minisztériumi pályafutását dr. Csizik Béla pénzügyi fogalmazó gyakornokként – miként később felesége említette: „*kis tisztviselőként*” – kezdte. Szorgalma és kiváló tehetsége következtében töretlenül haladt előre a hivatali grádicson. 1921. október 29.-én pénzügyi segédtitkárként kötött házasságot Schitter Stefánia Vilma (Budapest, 1895. július 27. Tangl Emilia) budapesti lakos, római katolikus vallású hajadonnal. (8. számú melléklet)

Vásárhelyi István⁽¹⁾ pénzügyminisztériumi osztályfőnök későbbi – 1945. júniusi – tanúvallomása szerint „*Csizik Béla ... rendkívül komoly, higgadt, tárgyilagos ember, mindenekfölött szakember, aki minden szélsőségtől távol állott. Ez a tárgyilagos, humanus magatartás jellemezte viselkedését az elmúlt érában (1945 előtt – BL) is. Nem politizált, működése német vonalon is szigorúan szaksíkon mozgott és elsősorban arra irányult, hogy a Németországba irányított s általa elítélt túlzott exportból előálló úgynevezett klíringsszáldót csökkentse azáltal, hogy onnan minél több magyar vagyont és értéket visszaszerezzen. A nyilasoktól eszmeileg és érzelmileg teljesen távol állt, a zsidókérdésben minden túlzást elítélt, ennek felsőbbbségével szemben kifejezést adott*”.⁽²⁾ Vásárhelyi István vallomásának helytállóságát más tanúvallomások és egy később említésre, nagyrésztben idézésre, kerülő dokumentum is alátámasztotta.

A leírtak ellenére történhetett egy apró kisiklás dr. Csizik Béla életében, amelyre ma már csak egy véletlenül fennmaradt dokumentumban (9. számú melléklet) van utalás. A történetek csekély jelentősége miatt az akkori vizsgáló bizottság az 1921. április 12.-i ülésén dr. Csizik Bélával kapcsolatban „*a további eljárást beszüntette*”. A bizottság megállapította, hogy dr. Csizik Béla „*önként, minden kényszer nélkül lépett be a radikális, utóbb a szociáldemokrata pártba. ... Kárhoztatandónak ítélte a bizottság eljárását különösen azért, mert olyan időpontban tette ezt, amikor a közeli rombolásnak valószínűsége mindenki előtt ismeretes lehetett. ... A fegyelmi bizottság egyhangú határozata szerint elene a további eljárás beszüntetendő volt, mert vallomásából és a becsatolt nyilatkozatok*

ból a bizottság azt a meggyőződést merítette, hogy legszűkebb baráti köre sem tartotta őt szélsőséges irányzatúnak, és egész vizsgálat során kartársai részéről sem merült fel semmi olyan adat, mely szerint magatartásából arra lehetne következtetni, hogy a destruktív irányzat diadalra jutását célozta volna, s így sem szóval, sem tettel nem követett el ... szolgálati vétséget."

Egy későbbi és akkor már ugyancsak terhére rótt cselekményére dr. Csizik Béla vallomásában így emlékezett: „A Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület tagja voltam. 1935-ben léptem be... Zsindely Ferenc akkori képviselő felkért, hogy hajlandó lennék-e egy olyan összefogásban részt venni, amelynek a célja a közéleti tisztaság szolgálata, közszállítások és állami szerződések körüli panamákkal szembeni védekezés. Azt válaszoltam, hogy természetesen ilyen célkitűzést mindig szívesen szolgállok. Erre felkért, hogy jöjjenek el néhány hónap múlva a MOVE (Magyar Országos Véderő Egyesület – BL) székházába. Kb. 40-50 fő volt jelen. ... A fogadalom szövegét nem mondtam el, mert nem volt ínyemre. Igazolványom nem volt, tagsági díjat nem fizettem.”⁽³⁾ A fennmaradt dokumentumokból kiderül, hogy a tagok között volt Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter, gróf Bethlen István, valamint államtitkárok, miniszteri tanácsosok, stb. Dr. Csizik Béla vallomása szerint csak később derült ki, „az egyesület célja az volt, hogy a tisztviselőknél egy bizonyos propagandát fejtsen ki. Antiszemizmusról volt szó, ez bizonyos formában kifejezésre is jutott, és ilyen irányú nyilatkozatok is történtek. Kifejezetten senkinek a pártállását nem kívánták befolyásolni. ... Semmiféle ténykedésben nem befolyásoltattam magam az elhangzottak által. ... Két éve teljesen kimaradtam az egyesületből.”⁽⁴⁾

Sem az előzőekben, sem az utóbbi esetben említett szélsőségek felé sodródása nem befolyásolta dr. Csizik Bélát abban, hogy elsősorban egy kiváló szakember legyen. Karrierjét a továbbiakban is egyedül ez a körülmény határozta meg, illetve lendítette előre, egyre magasabbra, mégpedig minden politikai, származási, stb. előnyök megléte nélkül és 1938-ban államtitkár lett a Pénzügyminisztériumban. Egy már 1945 után készített jellemzése szerint dr. Csizik Béla a Pénzügyminisztériumban „rangidős államtitkár; hitelpolitikus, pénzügyi képességei elsőrangúak, azonban bizonyos maradiság jellemzi, leigazolása után, amely nem ment minden nehézség nélkül, az illetményrendezés terén végzett figyelemreméltó munkát. Felülvizsgálata alá tartoznak az általános költségvetési és városi költségvetési osztályok, az illetmény főosztály, a nyugdíjosztály, a belföldi hitelosztály, a biztosítási osztály. Szenvedélyes turista, művészi módon zongorázik, mint ember is igen kiváló, ma hajlik a munkáspárti elgondolásokat illetően, ezt azonban nem tartom őszintének. A háttérből igen jól tudná irányítani a reakciót, ha máris nem teszi azt. Pártonkívüli, hajlik a polgári demokratákhoz.”⁽⁵⁾ Ezek az ellentmondásoktól sem mentes állítások hozzá járulhattak dr. Csizik Béla későbbi politikai megítéléséhez.

Az előbb említetteknek megfelelően dr. Csizik Béla valóban a természetjárás szerelmese volt, sőt a Magyar Turista Szövetség elnökeként 1939 és 1944 között a Nemzeti Sport Bizottság tagja lett.

1944 nyarán hivatalos kiküldetésben járt, mint pénzügyminisztériumi államtitkár, a visszacsatolt erdélyi területeken. Felettesének és kiküldőjének, Reményi-Schneller Lajos pénzügyminiszternek 1944. június 9.-i jelentésében számolt be tapasztalatairól. Ez a jelentés (10. számú melléklet) is egyértelműen alátámasztja az eddig leírtak helytállóságát. Ezek szerint dr. Csizik Béla nem valamiféle politikai irányzat által kinevezett, a hatalomnak minden tekintetben megfelelni akaró, a pozíciója megőrzése érdekében elvtelen kompromisszumokra is hajlamos államtitkár volt, hanem valóban egy minden tekintetben kiváló szakember, aki ennek az ismeretében merte venni a bátorságot arra, hogy kimondja, vagy leírja az igazságot, még akkor is ha az a hatalmi struktúra álláspontjával, véleményével, magatartásával és intézkedéseivel nem minden tekintetben esett egybe,

sőt lehet, hogy éppen ellentétes volt. Ez a (magántulajdonban fennmaradt) dokumentum olyan jelentős történeti értéket képvisel, hogy ebben a tanulmányban igen részletes – bár nem teljes – ismertetése indokoltnak látszik:

„Folyó év (1944 – BL) június 21-26 közt – Nagyméltóságod szóbeli rendelkezéséhez képest – felkerestem több északerdélyi pénzügyigazgatóságot, hogy az egyenesadó és illeték igazgatás helyzetéről tájékozódjak. ... A pénzügyigazgatók jelentése szerint a hadba vonulások folytán csökkent személyzetet igen súlyosan terhelik a zsidó vagyonokkal kapcsolatos teendők. ... Bár nem tartozik ügykörömbe, nem mulaszthatom el ezzel kapcsolatban, hogy néhány kiragadott szemelvényt fel ne hívjam Nagyméltóságod nagybecsű figyelmét azokra a visszaélésekre, amelyeket egyrészt a zsidó vagyonok, másrészt a zsidó személyek kezelése tekintetében a pénzügyigazgatók szóbelileg jelentettek, mert nézetem szerint az ország szegye, ha ilyen és hasonló jelenségek megtorlatlanul maradnak és folytatódnak, és mindenki felelőssé válik ezek miatt, aki azokról tudomást szerezve, azok megakadályozására nem teszi meg azt, ami hatalmában áll.

Ami a zsidó vagyonokat illeti, általános a panasz, hogy azok őrzése nem megfelelő, de amilyen ötletszerűek az intézkedések voltak, lehetetlen is. Roppant értékek mennek veszendőbe és a pénzügyigazgatók reménytelen küzdelmet folytatnak az illegális igények ellen. Elsősorban a különböző fegyveres testületek tekintik a zsidó vagyont gazdátlan jószágnak. De a polgári közigazgatás is kiveszi részét a felelőtlen intézkedésekből. A zsidó lakásokat önhatalmúlag elfoglalják, vagy kiutalják, gyakran ugyanazt a lakást a katonai és a polgári hatóság másnak – másnak, s megtörtént, hogy a kibombázottat a neki kiutalt lakásból a katonaság eltávolította. Alacsonyrangú tisztek egyik lakásból a másikba vándorolnak, egyik helyen egy négyszobás lakást utaltak ki egy szakaszvezetőnek. Az utóbbi lakásban, mikor a pénzügyigazgató leltározásba fogott, semmiféle textilneműt, összesen egy kanalat talált. A zsidót szembesítették a szakaszvezetővel, de a zsidó kijelentette, hogy a lakásból semmi sem hiányzik. Utólag azt mondta a pénzügyigazgatónak, hogy őt már két hete pofozzák, nem meri azt mondani, hogy hiányzik valami. Általában azt jelentik a pénzügyigazgatók, hogy a kisebb ingók, főleg a textilnemű, túlnyomórészt eltűnt, a bútorokból is sokat elvittek azok, akiknek ez módjukban állt. Egyes helyeken a közigazgatási hatóság elkótyavetyélt értékeket, máshol egyszerűen elosztogattak dolgokat. De a legtöbbet egyszerűen eltulajdonították. Amikor a máramaroszigeti pénzügyigazgató kifogásolta egyes hatósági közegek felelőtlen visszaéléseit, a rendőrség nyomozást indított a leltározásnál közreműködő pénzügyi közegek ellen és ötöt – közülük négyet valószínűleg alaptalanul – feljelentettek. Kettőt le is tartóztattak, az egyik be is vallotta, hogy elvitt 2 dunyhahuzatot, 14 alpaka kanalat és több hasonló csekély értékű tárgyat, miután nyilván látta, hogy mások sokszorosan értékesebb dolgokat visznek el.

Hasonlóan súlyos a helyzet magukkal a zsidókkal szemben való eljárás tekintetében. Az összefogott zsidókat a fennálló jogszabályok felrúgásával barbár kezelésnek vetették alá és ebben különösen a fegyveres testületek tettek ki magukért. Kolozsvárt pl. azzal kezdték a >> nyomozást <<, hogy összeszedték a gettóból a legvagyonosabb zsidókat, azokat jól megpofozták, hogy így megfélemlítve a többi, azok hajlamosak legyenek bevallani, hová rejtettek el valamit. Désen egy gazdag zsidót és két fiát úgy vallatták, hová rejtettek el valamit, hogy a szemük láttára a zsidó feleségét meztelenül a lábánál fogva felakasztották és úgy verték. Ugyancsak Désen, a parancsnokló csendőralezredes kijelentette, hogy tévedés, hogy a zsidók 3.000.- Pengőt megtarthatnak és csak 30.- Pengőt hagyott náluk. Mikor hivatkoztak az 1600-as rendeletre, azt mondta, hogy ő életében még rendeletet nem olvasott el, rá nézve csak az a szóbeli rendelet az irányadó, amit Endre Lászlótól kapott. Itt a zsidókat különben nem gettóba, hanem egy körülkerített erdőbe vitték elszállításuk előtt, ahol saját fehérneműjükből csináltak sátrakat és fürdőkádban

főztek nekik levest. Motozásuk úgy történt, hogy egy hosszú fészert elején pucérra vetkőztették őket, így kellett a fészert másik végébe menniük, ott visszakapták az átvizsgált ruhákat, hol a magukét, hol másét, sokszor férfiak női ruhát és viszont. A környező falvak lakossága érdeklődve figyelte ezt a vizsgálatot és a zsidók elszállítása után tömegesen rohanták meg az erdőt és kutattak a motozás elől földbe taposott értékek után. A gettóba zárás előtt általában megengedték a zsidóknak, hogy 50 kg. holmit magukkal vigyenek, amikor aztán elszállították őket, azt is elvették tőlük. Az elszállítás hajmeresztő körülmények közt történt, mint azt más oldalról is hallani.

Ilyen és hasonló részletet a pénzügyigazgatók még sokat jelentettek. Miután az egyzseri hallomás alapján, másodkézből való jelentés tökéletes nem lehet, tisztelettel javaslom, méltóztassék behívatni személyes jelentéstételre az egyes pénzügyigazgatókat, de legalábbis a dést, a kolozsvárit és a máramarosszigetit, akik a legkirívóbb adatokat jelentették."

A németek által megszállt országban, 1944 nyarán, egy ilyen jelentésnek a leírása, a pénzügyminiszterhez való felterjesztése meglehetősen bátor, vagy még inkább vakmerő cselekedetnek számított. A dokumentum tartalmából egyértelműen kiderül, hogy dr. Csizik Béla államtitkár ezt a jelentést nem önmagának készítette, hanem fel is terjesztette a „Nagyméltóságú Pénzügyminiszter Úr”-nak. Ennek ellenére, amikor szóba került az addigi kormány átalakítása, az „államfő” – pontosabban a kormányzó – által összeállított listán a pénzügyminiszteri poszt várományosa „Dr. Csizik Béla (addigi államtitkár)” neve szerepelt. Horthy Miklós kormányzó ennek kapcsán személyesen is beszélt dr. Csizik Bélával, de ő „nem vállalta a pénzügyi tárcát”. Ebben talán az is közrejátszhatott, hogy az akkori német követ, Weesenmayer, a Pénzügyminisztérium élén továbbra is Reményi-Schneller Lajost látta jónak. Nem sokon múlt, hogy a Pénzügyminisztériumban pénzügyi fogalmazó gyakornokként pályáját kezdő dr. Csizik Béla számára ne az államtitkári, hanem a miniszteri beosztás jelentse a csúcst.

Feleségének egy levele szerint „1944. március 19.-e után állandó félelemben éltünk, mert férjemet a megszálló német csapatok nem tartották megbízhatónak. A hivatalos felszólítás ellenére nem voltunk hajlandók nyugatra menni. Barátok figyelmeztettek bennünket, hogy férjemet a németek és a nyilasok feketelistára tették és küszöbön áll Sopronkőhidára történő deportálása.” (11. számú melléklet) Dr. Csizik Béla pénzügyminisztériumi államtitkár 1944. novemberében saját kérelmére nyugállományba helyezték. Ekkor elhagyták a saját pénzéből és baráti kölcsönökből vásárolt Budapest II. kerület Eszter utca 9/a szám alatti villájukat és megváltoztatott névvel bérelt lakásba költöztek, bujkáltak.

Dr. Csizik Béla és felesége 1945. február 13.-án visszaköltözött az Eszter utcai villájukba. A felesége által utólag leírt – már idézett – levélben arról is szó van, hogy „a debreceni kormány felhívására, ennek Budapestre érkezéséig, az itteni ügyeket férjem végezte, a Pénzügyminisztériumot újjászervezte. A rendben lefolyt igazoltatása (helyesen igazolási eljárása – BL) után reaktiválták és az év végéig államtitkárként működött”. (ez is a 11. számú melléklet) Ez az igazolási eljárás azonban igen távol állt attól, hogy „rendben” folyt volna. Dr. Csizik Bélának tanúkat kellett felsorakoztatni, akik írásba foglalt véleményükkel keltek a védelmére. Célszerű ezek közül is néhány vallomásnak legalább a legfontosabb részeit idézni.

Dr. Frank Miklós⁽⁶⁾: Dr. Csizik Bélával „13 évig laktunk, mint szomszédok a Bethlen udvarban. ... Majdnem két évtizede megszakítás nélkül a háziorvosa vagyok. Napját a hivatala foglalta el. Kevés szabad idejében zenével foglalkozott vagy turistáskodott. Soha németbarát, vagy antiszemita megjegyzést nem hallottam tőle. Ismerte származásom, mégis több alkalommal kérésre személyesen lépett közbe érdekünkbe. Támogatott az OTBA orvosi pályázat alkalmával. Fiam tervezett külföldi útjándól megszerezte számukra

az útlevelet. Kérésre a Sztójay kormány alatt magára vállalta feleségem szőnyegeinek az elrejtését. Már 1944 nyarán komolyan foglalkozott a nyugdíjaztatásának a kérdésével, a németekkel folytatott pénzügyi tárgyaláson felmerült sorozatos incidensek miatt. Mivel komolyan tartott tőle, hogy a Gestapo elfogja, svéd védőlevél megszerzését kérte. A Lakatos-kormány megalakulása után mondta el, hogy kihallgatáson volt a kormányzónál, amelynek során kijelentette, hogy a pénzügyminiszterséget csak akkor vállalja, ha szakítanak a német szövetséggel, eltávolítják a kompromittált személyeket és megszüntetik a zsidóüldözést. Csak azért maradt a helyén, nehogy Reményi-Schneller fenyegetése valóra váljék, és nyilas kerüljön a helyére. ... Rövidesen tudomására jutott, hogy a nyilasok le akarják tartóztatni, el kellett menekülnie és csak a felszabadulás után tért lakására vissza. (12. számú melléklet)

Juszt Gyula és Juszt Gyuláné: „Dr. Csizik Béla államtitkár úr a szomszédom, és egy ízben a fiam ügyében (kit elhurcoltak Bor-ba, Szerbiába, majd onnan, mint félért az első csoporttal hazahozták Szentkirályszabadjára és onnan is tovább hurcolták ismeretlen helyre) hozzá fordultunk, hogy legyen a segítségünk. A legnagyobb szívélyességgel fogadott feleségével együtt és tudomásunkra jutott, hogy eljár az érdekünkben, a Honvédelmi Minisztériumban, s, hogy nem sikerült, nem rajta múlt. Közvetlen szomszédunk, soha nem bántott minket, ... ha rosszakaró lett volna, tehetett volna nekünk rosszat. Mikor Szálasi pribék lett a nemzet elvezető, innen hazulról eltűnt és tudomásunk szerint a Mária tér egyik házában hamis név alatt volt a feleségével együtt. A felszabadulás után hazatértek, hozzánk is ájtóttek és panaszkodtak, hogy mennyit éheztek és szenvedtek az ostrom alatt.” (13. számú melléklet)

Müller László⁽⁷⁾: „Dr. Csizik Bélával érintkeztem, mint szomszédal. ... Gondolkodásában távol állott minden nyilas ideológiától és beszélgetéseink folyamán helytelenítőleg nyilatkozott a zsidók elleni intézkedésekről, már az októbert megelőző időkben is. Közvetlen tudomásom van róla, hogy a zsidóknak minősített szomszédait támogatta, nekik élelmiszert is adott. ... A Szálasi-féle uralom alkalmából állásától megvált, sőt lakását elhagyva rejtőzködött előlük. ... Nincs tudomásom semmi olyan cselekedetéről, ami akár a német, akár a nyilas uralom támogatásának minősült volna.” (14. számú melléklet)

Az igazolási eljárás eredményétől függetlenül dr. Csizik Béla államtitkárt 1945. május 22.-én a Budapesti Rendőr-főkapitányság Politikai Rendészeti Osztály (PRO) kihallgatta. Az ekkor felvett jegyzőkönyv legfontosabb részletei a korábbiakban már ismertetve lettek (lásd ⁽³⁾ és ⁽⁴⁾ jegyzetponton). Másnap, 1945. május 23.-án sor került az öröztbevételenek az elrendelésére is. Az erre vonatkozó határozatban a megjelölt ok: „Ex egyesület”, melyen a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület értendő. A gyanúsított, még államtitkári beosztásban levő dr. Csizik Béla elszámoltatása, kihallgatása mellett tanúk kihallgatására is sor került. Ezek közül is célszerű néhányat kiemelni és egyes részleteket a vallomásokból idézni.

Vikár János⁽⁸⁾: „Dr. Csizik Béla államtitkár, a szomszéd villa lakója, ... beszélgetéseink során többször kifejezésre juttatta, hogy mennyire undorodik az akkor uralkodó politikai felfogástól és mennyire elítéli a zsidókkal szemben alkalmazott terrort és üldözést. Hangoztatta lemondási szándékát, ami tudomásom szerint meg is történt. Beszélgetéseink során demokratikus, liberális és humanus felfogású embernek ismertem meg, aki az ország újjáépítésének lehetőségét a háború után baloldali irányzat érvényesülésében látta, erre való tekintettel a szovjet elleni háborúban való részvételt elítélte. Humanizmusának és a zsidó kérdésben való felfogásának azzal is tanújelét adta, hogy a sárga csillag viselese alóli felmentésem gyors elintézését illetékes helyen nyomatékosan támogatta. Különösen értékelem azt, hogy a személyem melletti nyílt kiállása már olyan időben történt és olyan módon jutott kifejezésre, hogy zsidó származásom ismert lévén, a környékünkön

lakó, mindent és mindenkit megfigyelő nyilasok részéről ezen keresztül üldöztetésnek és szekatúrának lehetett volna kitéve.”⁽⁹⁾

Vajda Ákos⁽¹⁰⁾: „Soha nem tapasztaltam, hogy dr. Csizik Béla államtitkár németbarát, nyilasérmelmű, vagy antiszemita lett volna. Az igazgatósági üléseken elejtett megjegyzéseiből éppen az ellenkezőjére lehetett következtetni. Különböző jelekből látszott, hogy az akkori pénzügyminiszter nem viseltetett iránta bizalommal.”⁽¹¹⁾

Frank Miklós: Tanúvallomásában megismételte azt, amit már az igazolási eljárás során írásba foglalt és az igazoló bizottság rendelkezésére bocsájtott.

Hirsch Nándor⁽¹²⁾: Az egyedüli tanú volt, aki mentő körülményeket nem említett dr. Csizik Béla államtitkárral kapcsolatban, de kifejezetten személyre szóló terhelő adatokat sem mondott. Kijelentette, hogy a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület (Ex) célkitűzése: antiszemita alapon szovjetellenes irányzattal a faji Magyarországnak a gazdasági életben való megerősítése. ... A zsidók térnyerésének ellensúlyozására irányult.”⁽¹³⁾ Elmondta azt is, hogy az ülésekre a MOVE székházában került sor és a résztvevők között említette dr. Csizik Béla államtitkárt is.

Az felsoroltakon kívül dr. Romy Béla⁽¹⁴⁾ említette vallomásában dr. Csizik Béla államtitkárt az Ex tagjaként.⁽¹⁵⁾

A BRFK Politikai Rendészeti Osztály vizsgálata pontos lezárásának az időpontja nem ismert. Valószínűleg a tanúk kihallgatása után ez rövidesen megtörténhetett és dr. Csizik Béla ismét elfoglalhatta pénzügyminisztériumi államtitkári állását. Ismeretlen időpontban, személyi adatok nélkül készült egy „Utasítás szabadon bocsájtásra”⁽¹⁶⁾ megnevezésű dokumentum, melyen csak dr. Csizik Béla neve szerepel, és még egy érdekes körülmény: a dokumentum aláírására rá van gépelve, hogy „Péter főtanácsos úr utasítására”⁽¹⁷⁾ Ez a bizonyos „Péter főtanácsos” pedig nem volt más, mint Péter Gábor⁽¹⁸⁾ a BRFK PRO vezetője.

Nem sokkal a szabadulása után dr. Csizik Béla államtitkár egészségi állapota megromlott és ezért 1945 év végén nyugállományba vonult. Ennek ellenére még 1946 végéig tanácsadóként a minisztériumban tevékenykedett. Minden valószínűség szerint ebben az utolsó évben készülttetett dr. Csizik Bélával kapcsolatban egy anyag, ami szintén dátum nélküli és arról is szól, hogy tervezték egy könyv elkészítését a Pénzügyminisztérium történetéről, amelynek megírásával dr. Csizik Bélát akarták megbízni. Kezdtől kialakulni az a vélemény dr. Csizik Béláról, hogy „reakciós”. Arról is szó van ebben a dokumentumban, hogy annakidején az „igazolásnál az Ex tagságát eltagadta”. Különösebb intézkedést azonban akkor nem terveztek vele kapcsolatban, mert „Csizik menőfélben van a minisztériumból”. Ez az utóbbi állítás minden bizonnyal megfelelt a valóságnak, hiszen felesége állítása szerint is „ízületi gyulladása a további munkában megakadályozta.” Ezt követően feleségével a saját tulajdonú villájukban visszavonultan éltek.

Amikor a legvadabb rákosista kommunista diktatúra tombolt Magyarországon, 1951. június 16.-án dr. Csizik Bélát, az 1945 előtti államtitkári beosztása miatt a feleségével együtt Budapestről kitelepítették Kőrösladányba. Ezzel egyidejűleg a saját összepórolt pénzükön vásárolt villájukat állami kezelésbe vették, vagyis államosították és átépítették, négy darab egy szobás lakást alakítottak ki belőle. Ismét felesége említett levelére hagyatkozhatunk, mely szerint „sajnos betegségben szenvedő férjem egészségi állapota a földes, nedves, dohos lakásban gyors romlásnak indult.” A kitelepítés 1953. augusztus 30.-ig tartott. Mivel nem volt hova menniük, továbbra is a Kőrösladány, Vécsey utca 13. szám alatt laktak. Egy 1954. március 22.-i „kórházi beutaló” szerint dr. Csizik Béla „teljesen elesett, rossz pulsus, járnai képtelen”. (15. számú melléklet) Ekkor bekerült a gyulai kórházba, ahol még abban az évben meghalt.

A bevezetőben említett magyar történelmi események közül dr. Csizik Bélát viszonylag korai halála miatt már nem érintette az 1956-os forradalom és az utána következő megtorlás, valamint az 1989-90-es rendszerváltozás. Őt magát már a Kádár-korszak puhuló kommunista diktatúrája sem érthette utol, de az emléket és ennek a felségére kivetülő utóhatását sajnálatos módon igen. 1963-ban özvegy dr. Csizik Béláné, akkor már Gyoma, Micsurin utca 4 szám alatti lakos, levelet írt Kádár Jánosnak, az MSZMP első titkárának, melyből több részlet korábban már idézet formájában említésre került. Ebből, meg egy későbbi, 1969-es hasonló levélből kiderül, hogy dr. Csizik Béláné Kőrösladányból, a kitelepítésük helyszínéről el tudott költözni és Gyomán, az említett címen lakott betegen, megöregedve, nagyon szegényes és áldatlan körülmények között. A nyugdíja 390.- Ft. volt, és valami lepusztult házban lakott társbérletben, ahol „a kémiény leomlott, a végfala ki akar dőlni. A ház tulajdonosa azt mondja, hogy bárcsak ránk dőlné, akkor megszabadulna tőlünk. Rokonságom Budapesten él. ... Egykori lakásomat nem igényelhetem vissza. ... csak egy egészséges szobát szeretnék ott, vagy másutt kapni. 74 éves vagyok, ... dolgozni már nem tudok. Nyugdíjamból a legszükségesebbre is alig telik.”

A rehabilitációs bizottság megállapítása szerint 1963-ban dr. Csizik Béláné „erkölcsi és anyagi rehabilitációt kért”⁽¹⁹⁾ Ebből a felülvizsgálati eljárásból is kitűnik, hogy a „kitelepítést dr. Csizik Béla felszabadulás előtti beosztása képezte. Dr. Csizik Béla 1954-ben meghalt.”⁽²⁰⁾ Dr. Csizik Béláné 1963-ban, de még 1969-ben is viselnie kellett annak következményeit, hogy a férje 1945 előtt államtitkári beosztásban volt és ezért őt is és a feleségét is kitelepítették. A Belügyminisztérium Titkárság végső megállapítása és az ennek alapján hozott döntése – természetesen csak immár utólag értelmezve – megdöbbentő: Mivel dr. Csizik Béláné „kitelepítése nem kapcsolódott a munkásmozgalmi személyek elleni törvénysértő eljárásokhoz, ennek alapján javaslat rehabilitációs kérelmének elutasítását”.⁽²¹⁾ Ennek az indokolásnak a megértéséhez tudni kell, hogy a kommunista diktatúra évtizedei alatt „törvénysértő eljárásnak” csak azt, illetve azokat tekintették, amelyek érintettjei, sértettjei maguk is kommunisták voltak. Ezek később erkölcsi és anyagi kártérítésben részesülhettek. Az úgynevezett osztályellenség elleni eljárások – bírósági elítélések, internálások, kitelepítések, stb. – nem számítottak törvénysértőnek még akkor sem, ha a valóságban nyilvánvalóan törvénysértők, konstruált, netán provokált ügyek, vagy koncepciós perek voltak. Ez utóbbiakat a kommunista diktatúra, még a Kádár-korszakban is az osztályharc részének tekintette.

Jegyzetek:

- (1) Dr. Várhelyi István (Vágújhely, 1897. március 17.) pénzügyminisztériumi osztályfőnök
- (2) Forrás: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) V-91155.
- (3) Forrás: U. o.
- (4) Forrás: U. o.
- (5) Forrás: ÁBTL O-9294.
- (6) Dr. Frank Miklós (Budapest, 1895. december 26.) orvos, Budapest II. kerület Zárda utca 60. szám alatti lakos.
- (7) Müller László nyugalmazott gimnáziumi igazgató, háztömbmegbízott, Budapest. II. kerület Áldás utca 4 szám alatti lakos.
- (8) Vikár János (Pozsony, 1876. február 11.) BSZKRT és HÉV ügyvezető igazgató, Budapest, II. kerület, Áldás utca 6. szám alatti lakos.
- (9) Forrás: ÁBTL V-91155.
- (10) Dr. Vajda Ákos (Budapest, 1882. július 27.) a Pesti Hazai Takarékpénztár vezérigazgatója.

- (11) Forrás: ÁBTL V-91155.
- (12) Dr. Hirsch Nándor pénzügyminisztériumi osztályfőnök.
- (13) Forrás: ÁBTL V-91155.
- (14) Dr. Romy Béla (Budapest, 1886. június 17. Matusek Gizella) miniszteri tanácsos.
- (15) Forrás: ÁBTL V-91163.
- (16) Forrás: ÁBTL V-91155.
- (17) Forrás: U. o.
- (18) Péter Gábor (Újfehértó, 1906. augusztus 18.) a PRO után az ÁVO, majd az ÁVH vezetője, államvédelmi altábornagy.
- (19) Forrás: ÁBTL O-9698/5.
- (20) Forrás: U. o.
- (21) Forrás: U. o.

MELLÉKLETEK

KIVONAT

a *1945-ig. hiv. anyagokhoz* magyar *egyház keresztelési anyakönyvéből*
 Kötet: *III* Szakasz: *150* Lapi: *150*

Ezer nyolcvárhárom évvel ezelőtt született

Sorszám	Éve és napja a születésnek	A megkereszteltnek			Szülők neve, vallása és állapota	Lakóhely a ház számával	Keresztanyák és anyák neve, állapota	Keresztelő lelkész neve	Jegyzetek
		neme	kor- vagy- tel- len	ap- baptis- ta					
460.	1893. nov. 29.	Béla	fi	no	Csikó Béla sr. m. katolizáló m. katolizáló m. katolizáló m. katolizáló	Bp. P. Utódi- m. d. 16.	4. Boldini Ede sr. és Boldini Lujza hajadon	Horváth Gábor	

Ezen kivonat az anyakönyvi eredeti czikkal szóról szóra megegyez, azt ezennel saját nevem aláírásával s az egyház pecsétjével bizonyítom.
 Budapest 1945-ik év június 24-én napján.

Pásztor László
co. s. - felkelt

1943. 1918

4/a. számú melléklet

3

Lecskeköny.

Tulajdonosa :

László Béla (*Béla* fia).

Született *Budapest* városban, *Pest* megyében, *1893* év *október* havának *29*-ik napján, s az *ap. h. ev.* vallást követi. A budapesti kir. magy. tudomány-egyetemre rendes hallgatónak felvétetett.

Melyik karba?	Mikor?	A quacstor bizonyítja beiraidását
<i>A jog és álltudományok karába.</i>	<i>Az 1911/12 tanév I. felében.</i>	<i>Budapestben, 1911-ik évi szept. hó 1-ik napján</i> <i>Vickmann</i> quacstor.

4/b. számú melléklet

első felére.

As 191..... tané'v

86/94. sz.

BIZONYÍTVÁNY.

Csirik Béla született az 1893. év
október hó 29. én Budapesten, a g. b. v. vallásu,
az országos magyar kir. zeneakadémia

akadémia tanfolyama

zeneozerszés tanszakának harmadik osztályában az 1914.
tanévben következő bizonyítványt érdemelt:

Tanszak:	Érdemjegy	Tanár	Észrevételek
<i>Zeneozerszés</i>	<i>jeles</i>	<i>Herafeld Viktor</i>	
Kötelező tantárgyak:			
Zongora	<i>fm.</i>		
Mély-hegedű			
Általános zene-elmélet ..	<i>kitűnő</i>		
Magyar zene-elmélet ..	<i>kitűnő</i>		
Karének	<i>kitűnő</i>		
Egyetemes zene-történet ..	<i>kitűnő</i>		
Magyar zene-történet ..	<i>kitűnő</i>		
Zene-aesthetika	<i>kitűnő</i>		
Olasz nyelv			
Poetika			
Szavalástan			
Hangszerelést	<i>kitűnő</i>		
Partitúra-olvasás	<i>kitűnő</i>		
Kamara-zene			
Vonós négyes			
Liturgika	<i>nem vizsg.</i>		
Énekgyakorlat			
Zenekari gyakorlat			
Fúvó együttes			
Tánc			
Más tárgyak:			

Magaviselet díszítése

A tanévben mulasztott órák száma — igazolt; — igazolatlan.

Kelt Budapesten, 1914. év június hó 18. n.

6. számú melléklet

Igazolvány

a hivatali eskü letételéről.

Csirik Béla az 1915. évi
október hó 8. án III. 478. sz. a. kelt ^{tegfelső elhatározással} ^{az alulírt napon és}
kinevezett m. kir. pénzügyi fogalmazógyakornok helyen a következő hivatali esküt tette le:

„Én *Csirik Béla* esküszöm az
élő Istenre, hogy Ő császári és apostoli királyi Felségéhez, Ő Felsége
uralkodó házához, a magyar korona országainak alkotmányához hű
leszek, a törvényeket, a törvényes szokásokat, rendeleteket, utasításokat
és szabályokat megtartom, hivatali előjáróimnak engedelmeskedem, a
hivatali tilkot megőrzöm, a hivatalommal járó köteleességeket részre-
hajlatlanul, lelkiismeretes pontossággal és legjobb tehetségem szerint
teljesítem. Isten engem úgy segítjen.

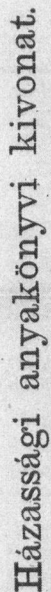
Kelt Budapesten 1915. évi október hó 17. n.

Előbír:

Jarmos Béla
min. tan. biz. elnök

dr. Csirik Béla

7. számú melléklet

Házassági anyakönyvi kivonat.

[illegible]

12. r. sz.

Magyar állami nyelvi, irodalmi, 1919. — 1006.

16. sz. minta az A. U. 115. §-hoz.

8. számú melléklet

A székesfővárosi m. kir. adófelügyelőtől. B u d a p e s t .

A székesfővárosi magyar királyi adófelügyelőnél az 1889. évi XXVIII. t. c. 27 §-ának 2 pontja, illetőleg a magyar királyi pénzügyigazgatóságok hivatása és hatásköre iránt 723/1889. P. M. szám alatt kiadott Utasítás 43 §-ának 2. pontja értelmében megalkotott fegyelmi bizottság 1921 évi április hó 12-én tartott ülésében a dr. Csizik Béla pü. s. titkárral szemben a székesfővárosi magyar királyi adófelügyelő 48/919 fön. szám jogerős határozata folytán megajtett fegyelmi eljárást megelőző vizsgálat eredményéhez képest a következő

h a t á r o z a t o t

hozta:

A fegyelmi bizottság dr. Csizik Béla
budapesti születésű, 27 éves ágostai
evangélikus vallású, fegyelmi uton
nem büntetett pü. segéd titkár ellen
a további eljárást beszünteti.

I n d o k o k :

A bizottság a határozat meghozatalánál mérlegelte az összes ténykörülményeket. Megállapította, hogy vádlott önként minden kényszer nélkül lépett be a radikális és utóbb a szociáldemokrata pártba, és pedig a bizottság meg-

rombolásnak valószínűsége mindenki előtt ismeretes lehetett. Bármennyire elitélendő vádlottként fent vázolt magatartása, mindazonáltal a fegyelmi bizottság egyhangú határozata szerint ellene a további eljárás beszüntetendő volt, mert a vallomásából és a becsatolt nyilatkozatokból a bizottság azt a meggyőződést merítette, hogy legszűkebb baráti köre sem tartotta Őt szélsőséges irányzatának és az egész vizsgálat során kartársai részéről sem merült fel semmi olyan adat, melyszereint magatartásából arra lehetne következtetni, hogy a destruktív irányzat diadalra jutását előlázta volna, s így sem szóval, sem tettel nem követett el oly szolgálati vétséget, mely az 1874. évi Szolgálati szabályok 236-238 §-ai szerint minősülne, miért is a fegyelmi eljárást ellene be kellett szüntetni.

Kraf.

Székesfővárosi m. kir. adófelügyelő, h.
államtitkár: Hann Arnold elnök s.k.
Szilassy Géza, dr. Szterszky Vincze s.k.
miniszt. tanácsos fegyelmi biz. tag.
miniszt. tanácsos fegyelmi biz. tag.
dr. Domé József pü. s. titkár jegyző s.k.

A másolat hitelesül:

pu. irodaigazgat

9/a. számú melléklet – 9/b. számú melléklet

Nagyméltóságu Pénzügyminiszter Ur!

Folyó év június 21-26. közt - Nagyméltóságod szóbeli rendelkezéséhez képest - felkerestem több északerdélyi pénzügyigazgatóságot, hogy az egyes adó és illeték igazgatás helyzetéről tájékozódjam. Utam során felkerestem a debreceni, szatmárnémeti, máramarosi, besztercei, dési, zilahi és kolozsvári pénzügyigazgatóságot s egy helyen - Alsóborgón - a helyszínen ellenőriztem a birtokvalósítási munkákat. A pénzügyigazgatók jelentése szerint a hadbavonulások folytán csökkent személyzetet igen súlyosan terhelik a zsidó vagyonokkal kapcsolatos teendők, a pénzügyigazgatók maguk ugyszólván éjjel-nappal ezzel vannak elfoglalva s alaposnak bizonyul az az Excellen-tiád előtt kifejezésre juttatott aggályom, hogy amennyiben ezt a munkát a pénzügyi adminisztrációnak kellvégeznie, súlyos fennakadások fognak előállni az adókivetés és általában az adóigazgatás terén. Egyedül a zilahi pénzügyigazgatóságnál nem hallottam ebben a tekintetben lényeges panaszt - ott az adókivetés is a kellő mederben folyik - ennek azonban az a magyarázata, hogy Szilágyban aránylag kevesebb volt a zsidó, összesen mintegy 8.000, míg pl. a szomszédos Szolnok Dobokában 13.000.

Bár nem tartozik ügykörömbe, nem mulaszthatom el ezzel kapcsolatban, hogy némány kiragadott szemelvénnel fel ne hívjam Nagyméltóságod nagybecsű figyelmét azokra a visszaélésekre, amelyeket egyrészt a zsidó vagyonok, másrészt a zsidó személyek kezelése tekintetében a pénzügyigazgatók szóbelileg jelentettek, mert nézetem szerint az ország szégyene, ha ilyen és hasonló jelenségek megtorlatlanul maradnak és folytatódnak és mindenki felelőssé

válík ezek miatt, aki azokról tudomást szerezve azok megakadályozására nem teszi meg azt, ami hatalmában áll.

Ami a zsidó vagyonokat illeti, általános a panasz, hogy azok őrzése nem megfelelő, de amilyen ötletszerűek az intézkedések voltak, lehetetlen is. Roppant értékek mennek veszendőbe és a pénzügyigazgatók reménytelen küzdelmet folytatnak az illegális igények ellen. Elsősorban a különböző fegyveres testületek tekintik a zsidó vagyont gazdátlan jószágnak. De a polgári közigazgatás is kiveszi a részét a felelőtlen intézkedésekből. A zsidó lakásokat önhatalmulag elfoglalják, vagy kiutalják, gyakran ugyanazt a lalást a katonai és a polgári hatóság másnak-másnak s megtörtént, hogy a kibombázottat a neki kiutalt lakásból a katonaság eltávolította. Alacsonyrangú tisztek egyik lakásból a másikba vándorolnak, egyik helyen egy négyszobás lakást utaltak ki egy szakaszvezetőnek. Az utóbbi lakásban, mikor a pénzügyigazgató a leltározáshoz fogott, semmiféle textilneműt és összesen egy kanalat talált. A zsidót szembesítették a szakaszvezetővel, de a zsidó kijelentette, hogy a lakásból semmi sem hiányzik; utólag azt mondta a pénzügyigazgatónak, hogy őt már két hete porozzák, nem meri azt mondani, hogy hiányzik valami. Általában azt jelentik a pénzügyigazgatók, hogy a kisebb ingók, főleg a textilnemű tulajdonrészelt eltűnt, a butorokból is sokat elvittek azok, akiknek ez módjukban állt. Egyes helyeken a közigazgatási hatóság elkótyavetyélt értékeket, mások egyszerűen elosztogattak dolgokat. De a legtöbbet egyszerűen eltulajdonították. Amikor a máramarosszigeti pénzügyigazgató kifogásolta egyes hatósági közegek feltehető visszaéléseit, a rendőrség nyomozást indított a leltározásnál közreműködő pénzügyi közegek ellen és ötöt - közülük négyet valószínűleg alaptalanul - feljelentett. Kettőt le is tartóztattak; az egyik bevallotta, hogy elvitt 2 dunyhahuzatot, 14 alpakka kanalat s több hasonló csekély értékű tárgyat, miután nyilván látta, hogy mások sokszorosan értékesebb dolgokat

visznek el.

Hasonlóan súlyos a helyzet magukkal a zsidókkal szemben való eljárás tekintetében. Az összefogott zsidókat a fennálló jogszabályok felrugásával barbár kezelésnek vetették alá és ebben különösen fegyveres testületek tettek ki magukért. Kolozsvárt pl. azzal kezdték a "nyomozást", hogy összeszedték a gettóból a legvagyonosabb zsidókat, azokat jól megpofozták, hogy így megfélemlítve a többit, azok hajlamosabbak legyenek bevallani, hová rejtettek el valamit. Désen egy gazdag zsidót és két fiát úgy vallatták, hová rejtettek el valamit, hogy szemük láttára a zsidó feleségét meztelenül lábánál fogva felakasztották és úgy verték. Ugyancsak Désen a parancsnokló oszdóralezredes kijelentette, hogy tévedés, hogy a zsidók 3.000 P-t megtarthatnak és csak 30 P-t hagyott meg náluk. Mikor hivatkoztak az 1.600-as rendeletre, azt mondta, ő életében még rendeletet nem olvasott el, rá nézve csak az a szóbeli rendelet irányadó, amit Endre Lászlótól kapott. Itt a zsidókat különben nem gettóba, hanem egy körülkerített erdőbe vitték elszállításuk előtt, ahol saját fehéreneműjükből csináltak sátrakat és fürdőkádban főztek nekik levest. Motozásuk úgy történt, hogy egy hosszú fészert elején pucérra vetkőztették őket, így kellett a fészert másik végére menniük, ott visszakapták az átvizsgált ruhákat, hol a magukét, hol másét, sokszor férfiak női ruhát és viszont. A környező falvak lakossága érdeklődéssel figyelt ezt a vizsgálatot és a zsidók elszállítása után tömegesen rohanták meg az erdőt és kutattak a motozás elől földbe taposott értékek után. A gettóba zárás előtt általában maegengedték a zsidóknak, hogy 50 kg holmit magukkal vigyenek, amikor aztán elszállították őket, azt is elvették tőlük. Az elszállítás hajmeresztő körülmények közt történt, mint azt más oldalról is hallani.

Ilyen és hasonló résztettet a pénzügyigazgatók még sokat jelentettek. Miután az egyszeri hallomás alapján, másodkézből való jelentés tökéletes nem

lehet, tisztelettel javaslom, méltóztassék behívatni személyes jelentésselre az egyes pénzügyigazgatókat, de legalábbis a désit, a kolozsvárit és a máramarosszigetit, akik a legkirívóbb adatokat jelentették.

Budapest 1944 június 30.

Mély tisztelettel

X. Kirik Béla

Kádár János elvtársnak
az MSZMP első titkáranak !

A Pártnak és a Kormánynak a mult igazságtalanságainak jóvátételére irányuló politikája és elviselhetetlen életkörülményim felbátorítanak arra, hogy Önhez forduljak s kérjem annak a méltánytalanságnak és törvénytelenységnek jóvátételét, ami elhunyt férjemet és engem a Rákosi-rezsim alatt ért.

Férjem, Dr. Csizik Béla, mint fogalmazó, kis tisztviselőként kezdte pályafutását és nem politikai karrierizmus, hanem saját tehetsége és tudása révén lett 1938-ban Államtitkár, a pénzügyminisztériumban. 1944. III. 19.-e óta állandó félelemben kellett élnünk, mert férjemet a megszálló német csapatok nem tartották megbízhatónak. Ezt a birtokomban lévő iratok is bizonyítják. 1944. XI. 8-án saját kérelmére nyugdíjazták. Mivel hivatalos felosztás ellenére nem voltunk hajlandók nyugatra menni, férjem biztonsága érdekében, különböző baráti figyelemztetések hatására, elhatároztuk, hogy idegen néven, idegen lakásban huzódunk meg. Bujkálásunk alatt állandóan féltünk a felfedezéstől, ezért a felszabadulásig ki sem tettük a lábunkat az utcára.

1945. II. 13-a után hazaköltöztünk lakásunkba, és a debreceni Kormány felhívására, annak Budapestre érkezéséig, az itteni ügyeket férjem vezette és a Pénzügyminisztériumot újraszervezte. Sima igazoltatása után reaktívták és az év végéig államtitkári minőségben régi helyén működött. Ekkor betegsége miatt nyugállományba helyezését kérte, de még 1946 végéig nyugdíjasként tanácsadói tevékenységet folytatott. Sokizületi gyulladása a további munkában megakadályozta őt.

Leikiismeretes munkájáért és demokratikus magatartásáért a kormány dícséretben részesítette.

Ekkor ért minket ok nélkül az a borzalmas csapás, amely erkölcsileg mindkettőnket összetört és anyagilag teljesen tönkretett. Jogtalanul és brutális módon az akkori kormány megfosztotta férjemet nyugdíjától és 1951-ben kitelepített minket Kőrösladányba. Súlyos betegségben szenvedő férjem egészségi állapota a földes, nedves, döhos lakásban oly gyors romlásnak indult, hogy rövid 2 és 1/2 év alatt sokat szenvedve végülis a gyulai kórházban meghalt.

En magam 10 D-ás szemüveggel kerültem vidékre, s az ottani nyomorúságos élet izületeimet eltorzította, rövidlátásomat pedig oly súlyosan befolyásolta, hogy ma már 26 D-ás szemüveget hordva, fehér bottal kell járnom. Jelenleg Gyomán lakom társbérletben. A ház kéménye leomlott, végfala ki akar dőlni. A ház tulajdonosa azt mondja, bárcsak ránk dőlné, akkor megszábaduina tőlünk.

Budapestena magunk munkájából megtakarított pénzen vett családi házunkat kitelepítésünk után állami kezelésbe vették és négy egyszobás lakássá alakították. Eg-kori lakásomat nem igénylem vissza, hiszen az átépítésre fordított összeget úgy sem tudnám megtéríteni, csak egy egészséges szobát szeretnék ott, vagy másutt kapni. 68 éves vagyok, mostoha egészségi állapotom miatt dolgozni már nem tudok. Ez év I.-től 375 Ft-re emelt nyugdíjamból alig telik a legszükségesebbre.

Az Ön igazságérzetére és emberságes jóindulatára bizon, hogy férjemnek - véleményem szerint teljesen indokot és okmányokkal igazolhatóan alátámasztott rehabilitációjáról milyen módon kíván intézkedni, és hátralévő napjaimat elviselhetővé tenni.

Gyomán, 1963. január

Tisztelettel

Özv. Dr. Csizik Béláné
Gyoma, Micsurin u. 4.

Csizik Bélát 1926 óta ismerem. 13 évig laktunk - mint szomszédok a Bethlen udvarban. Évek alatt baráti beszélgetések során ismertem meg. Különösen mély betekintést nyújtott számomra beállítottságának megítélésében, hogy majdnem két évtizede megszakítás nélkül házi orvosa vagyok.

Napját hivatala foglalta el; kevés szabad idejében zenével foglalkozott vagy turistáskodott. - Soha németbarát vagy antiszemita megjegyzést nem hallottam tőle.

Mikola ismert hármasság ismerekében,
Ekkor alkalommal kérésre személyesen lépett érdeklőnkben közbe. Támogatott OTBA orvosi pályázat alkalmával. Fiaim tervezett külföldi utazásánál megszerezte számukra az utlevelet. Cserenyei min. osztályfőnök kérésére átírt a svajci követséghez; elintézte a Nemzeti Banknál 1942-ben a pénz átutalását.

Kérésre a Sztójai kormány alatt magára vállalta ^{felügyelet} szőnyegek elrejtését.

Már 1944 nyarán komolyan foglalkozott nyugdíjaztatásának kérdésével a németekkel folytatott pénzügyi tárgyalásokon felmerült sorozáatos incidensek miatt. Mivel komolyan tartott tőle, hogy a Gestapo elfogja, -avéa védőlevél megszerzését kérte.

A Lakatos kormány megalakulása után mondta el, hogy kihallgatáson volt a kormányzónál, amelynek során kijelentette, hogy a pénzügy ministerséget csak akkor vállalja, ha szakítanak a német szövetséggel, eltávolítják a compromittált személyeket és megszüntetik a zsidóüldözést.

Csak azért maradt helyén, nehogy Remény-Schneller fenyegetése valóra váljék és nyilas kerüljön helyére. -Mikor nyugdíjaztatását kérte, felkeresett és átadott megőrzésre egy jegyzéket, ~~amely~~ azokról az aktákról

ról az aktákról, amelyekben álláspontját leszögezte. Rövidesen tudomására jutott, hogy a nyilasok le akarják tartóztatni, el kellett menekülnie és csak a felszabadulás után tért lakására vissza.

Sztójai Bélán

Dr Csirik Béláné iraszkodnak
Budapest

Tiszteltom, hogy dr Csirik Béla államtitkár
ut szomszédom és egyben Fiam ügyében (két
elhunytok Bot-tn kerbiára, majd annak
mint felvett az első csoportal kara hordák fel
Hivatalrabadjára is annak is tovább hordták
ismeretlen helyre.) hozzá fordultunk, hogy le-
gyen a segélyezésünkre, a legnagyobb szíveltség-
gel fogadott Felcsigával együtt és tudomásunkra
jött, hogy el jár az érdekiünkben a honvédelmi
minisztériumban s hogy nem sikerült nem raj-
górnunk. Következ. szomszédunk, soha nem
bántott minket deán. egész hárságba vagyunk
és ha nem akaratú lett volna, lehetett volna ross-

sor nekünk, bármikor beláthattunk vele min-
dig kedvesen elbeszélgetett velünk. Mikor
Hivatali jöbik lett a Közel elcsigálo, innen
hasznról elhúnt és tudomásunk szerint a Máris
lér egyik hársában hamsis név alatt volt felcsigá-
vel együtt.

Főlszabadjára után kara lörtek, hozzájuk
átjöttek és panaszkodtak, hogy nemcsak ehettek
és szenvedtek az ottan alatt.

E vallomásom igaz tudatában
Vagyunk Kér levei

Jusi Zula.
Jusi Zula

Bpest, 1945, F/23.án

Nyilatkozat.

Mint már az április 11-én Dr Csizik Béla államtitkár úr ügyében történt kihallgatásom alkalmával elmondtam s akkor az jegyzőkönyvbe is foglaltatott, Dr Csizik Béla személyéről és itteni magatartásáról a következőket tudom:

Dr Csizik Bélával érintkeztem mint szomszédal, főleg mikor a tömb Légőparancsnoka lettem s az utolsó időkben mint tömbmegbizott is. Tudom, hogy gondolkozásában távol állott minden nyilas ideológiától s beszélgetéseink folyamán helytelenítőleg nyilatkozott a zsidók elleni intézkedésekről már az októbert megelőző időben is. Közvetlen tudomásom van róla, hogy zsidóknak minősített szomszédjait támogatta s nekik élelmi- szert is adott, viszont ismerőseim útján tudom azt, hogy a Szálasi-féle uralom alkalmából állásától megvált, sőt lakását elhagyva rejtőzött elölük. Végül megállapíthatom, hogy nincs tudomásom semmiféle olyan cselekedetéről a tömböm területén, ami akár a német, akár a nyilas uralom támogatására irányult volna.

Budapesten, 1945. május 24-én.

Müller István
a 22/18 háztömb tömbmegbizottja,
ny.gimn. igazgató
II. Áldás-u.4.

14. számú melléklet

Kórházi beutalás

Név:

Lakhely:

Kórisme:

Kórleírás:

Az eddigi laboratóriumi vizsgálatok eredménye:

A kórházba szállítás szükségességének megokolása:

A mentőkocsi szükségességének megokolása:

A kórházba szállítás előtt milyen kezelésben részesült?

sult? Milyen injekciókat kapott?

n,

n,

hó

n,

n,

n,

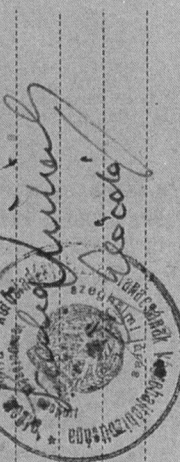
n,

n,

n,

n,

n,

Mladany III
n,

Dr. H. H. H.
n,

Dr. H. H. H.
n,

15/a. számú melléklet – 15/b. számú melléklet

A „SZEMINARISTA” FEDŐNEVŰ CÉLSZEMÉLY
Dr. Martonyi János
(1944)

A magyarországi kommunista hatalombitorlás kezdeti éveiben már az eleve gyanús-nak, vélhetőleg irredentizmussal fertőzöttnek tekintett volt, aki akár Trianon után, akár a II. világháborút követően ismét elszakított területekről származott. Kivételt képeztek természetesen a többnyire gyökértelen, de az internacionalizmussal bőségesen átitatott kommunisták. Ugyanebben az időszakban Szeged bűnös városnak számított, megbocsájt-hatatlan bűne volt az úgynevezett „szegedi gondola”, mindaddig, amíg a kommunista Komócsin-klán terrorja móresre nem tanította, át nem formálta a lakosság nagyobbik fe-lét. De át kellett nevelni azért is, mert a kommunisták Szegedet „papi város”-nak tartották, erősen klerikálisnak, amelynek egyetemi és középiskolai ifjúsága képes volt 1947 tava-szán több napon át tartó tüntetéssel fölbolydítani a várost azért, mert tiltakoztak a fakul-tatív vallásoktatás bevezetése ellen. 1956 októberében pedig, még ki sem tört a magyar forradalom, amikor a szegedi egyetemisták és főiskolások, a joghallgatók kezdeménye-zésére és vezetésével létrehozták a legkorábbi igazi forradalmi szervezetet a MEFESZ-t, a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetségét, amelynek tagjai – és nem a szervezői! - már október 16-án harcos forradalmi követeléseket fogalmaztak meg.

A kolozsvári születésű Martonyi János⁽¹⁾ Szegeden nevelkedett vallásos keresztény családban. Egyetemi tanulmányait is a Szegedi Tudományegyetem jogi karán kezdte és fejezte is be. Apja, id. Martonyi János⁽²⁾ egyetemi tanár és neves jogtudós volt, aki már az 1940-es évek végén az ÁVH látókörébe került, mert szoros kapcsolatban állt az úgynevezett FM-ügyben⁽³⁾ operatív ellenőrzés-feldolgozás, majd büntetőeljárás alá volt Pernecky Bélával, Zalányi Andorral és társaikkal. Id. Martonyi János államvédelmi szempontból gyanús-nak, ellenségesnek és megfigyelés alatt tartandónak számított, mert az FM-ügy egyházi kapcsolódású vonalához tartozott, amelynek vezetői még Mindszenty József hercegprímással is, és az Actio Catholikával is együttműködésben álltak, a korá-beli kommunista vezérlap, a Szabad Nép bértollnok újságírói szerint „a klerikális reakció szekértolói” voltak. (1. számú melléklet)

A családi háttér, a neveltetés, a sajátos városi iskolai és egyetemi miliő hatásainak első észrevehető jelei leginkább az egyetemista évek alatt kezdtek kiütközni Martonyi János magatartásán. Már az 1960-as években is a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Osztály III/III (belső elhárító) alosztálya kiemelten szoros ellenőrzés alatt tartotta a Szegedi Tudományegyetem jogi karát, ahonnan alig néhány évvel korábban a forrada-lom – az akkori hivatalos megítélés és megnevezés szerint az „ellenforradalom” – szikrája kipattant. A jól kiépített védelmi és jelző rendszernek, elsősorban a hálózati bázis céltuda-tos foglalkoztatásának köszönhetően hamarosan rá is futott a szegedi belső elhárítás egy ifjúsági csoportosulásra, amelynek hangadói joghallgatók voltak – Horváth Tamás⁽⁴⁾ és társai -, akik nem is nagyon titkolták a szocialistaként emlegetett társadalmi rendszerrel kapcsolatos elégedetlenségüket és ellenérzéseiket. Rövidesen kezdetét vette közülük töb-beknek „Próféták”⁽⁵⁾ fedőnéven az operatív feldolgozása. A szorosan vett célszemélyek kapcsolati köréhez tartozott Martonyi János joghallgató is, akinek az ellenőrzése során a családi háttér ismeretében megállapíthatták a belső elhárítók, hogy bizony nem esett messze az alma a fájától. Ezért talán nem is volt véletlen az állambiztonsági szempontból ellenséges beállítottsága, magatartása, időnkénti kijelentései, stb. A „Próféták” fedőnevű

ügy büntetőeljárással történő realizálása Martonyi Jánost elkerülte, mivel nem tartozott a nevesített célszemélyek közé, de további szemmel tartását a belső elhárítás részéről indokoltak tartották. Ami igaz, az igaz: Martonyi János tett is ennek érdekében.

1965 nyarán például, amikor még, mint egyetemista, nyugati országokat érintő turistaútra ment, és anélkül, hogy bárki tudott volna róla, részt vett a Szabad Európa Rádió (SZER) minden évben megrendezésre kerülő „nyári egyetemén” Strasbourghban. A SZER, és különféle kapcsolódó intézményei és rendezvényei már addig is, akkor is és azután is kiemelt célobjektuma volt a magyar államvédelmi, majd állambiztonsági szolgálatnak. Egyáltalán nem volt tehát véletlen az, hogy Martonyi János feltehetőleg még haza sem érkezett, amikor itthon, a politikai nyomozószervek már tudomással bírtak a SZER rendezvényén – „szemináriumán” – való jelenlétéről. Mivel kifejezetten ellenségesnek tartott környezetbe került a már addig is szemmel tartott Martonyi János, ettől kezdve, s ennek következtében már kifejezetten gyanússá is vált. ⁽⁶⁾ **(2. számú melléklet)**

1962 és 1966 között ismeretlen elkövető visszatérően rendszerellenes röpcédulákat terjesztett – szórt – Szegeden. Az tettes, vagy tettesek felderítése és elfogása érdekében a helyi belső elhárító alosztály „Követelő” ⁽⁷⁾ fedőnéven operatív nyomozati munkát kezdeményezett. Ennek során konspiratív és nyílt intézkedések végrehajtására is sor került. Jelentős számú gyanúsítottat vettek számításba és hajtották végre velük kapcsolatban a felderítő munkát, „olyan személyek körében, akik valamilyen formában ellenséges tevékenységet fejtettek ki, vagy olyan csoportosuláshoz tartoztak, amely által ellenséges befolyás alatt álltak.” Ezeknek a kritériumoknak Martonyi János is minden tekintetben megfelelt, és így nem véletlenül be is került a gyanúsított körbe. Vele kapcsolatban is végrehajtásra kerültek különféle intézkedések, pl. spontán „írásminta beszerzés írásszakértői vélemény elkészítéséhez”, stb. A szegedi belső elhárítók próbálkozásai éveken át eredménytelenek maradtak, az illegális röpcédula készítőnek és terjesztőnek nem sikerült a nyomára bukkanni.

A BM Csongrád Megyei RFK Politikai Osztály 1966-ban látta elérkezettnek az időt arra, hogy Martonyi Jánost, immár konkrét célszemélyként operatív feldolgozás alá vonja. 1966. január 6-án nyitották meg a személyi dossziét vele kapcsolatban „Szeminarista” ⁽⁸⁾ fedőnéven. Az egyszerű operatív feldolgozó munka során kitalált és alkalmazott fedőnév a SZER „szemináriumán” való részvételre utalt. A tervezett és végrehajtott intézkedések sorában említett érdemel a hálózati személyek folyamatos foglalkoztatása, mint pl. „Lovász” fn.-ű informátor ⁽⁹⁾ **(3. és 4. számú mellékletek)**, „Kovács Zsolt” fn.-ű informátor ⁽¹⁰⁾, „Csaba” fn.-ű informátor ⁽¹¹⁾, és mások. Egyes ráutaló jelek szerint ellenőrizték a postai küldeményeit, lehallgatták az apjának az általa is használt lakástelefonját, sőt nagy valószínűség szerint a tervezett és előkészítés alatt álló helyiség lehallgatására is sor kerülhetett a lakásukban. Ezek eredményeként újból és újból megállapításra került, hogy Martonyi János a szocialista társadalmi rendszerrel szemben ellenséges beállítottságú, pl. a „KISZ-en belül bomlasztó tevékenységet fejt ki”, stb., de a cselekményei az akkori államellenes bűncselekmények egyikének a gyanúját sem alapozták meg. Mivel büntetőeljárás kezdeményezésre nem volt sem ok, sem lehetőség, a vonatkozó belügyminiszteri parancs alapján az operatív feldolgozó munkát – amely a későbbi, 1973 utáni bizalmas nyomozás megfelelője volt! – meg kellett szüntetni.

A rendelkezésre álló dokumentumok ⁽¹²⁾ alapján minden kétséget kizáróan megállapítható, hogy Martonyi János 1966 elejétől, 22 évesen, mint a szocialista társadalmi rendszerrel szemben ellenséges tevékenységgel gyanúsítható célszemély, szoros operatív feldolgozás alatt állt. Néhány 1956-os forradalmi résztvevő kivételével – akik a szabadulásuk után utóellenőrzés alatt álltak – Martonyi Jánoson kívül aligha mondhatja el magáról mai magyar politikus, hogy az 1960-as években egyszerűen feldolgozott célszemélye volt az állambiztonsági szolgálatnak. Hol voltak még akkor a későbbi ellenzéki magatartásért – vagy kvázi ellenzéki magatartásért – operatív megfigyelés alá vontak?

Az említett körülményen az sem változtat semmit, hogy a „Szeminarista” fedőnévű ügyben végzett operatív feldolgozó munka az elhárítás szempontjából nem biztosította a kívánt eredményt. Ebben természetesen nehezen nyugodtak bele az akkor még többségében államvédelmis múltú politikai nyomozók. Martonyi János abban az időben még a szüleiével együtt élt. Így akarva-akaratlanul a vele kapcsolatos operatív intézkedések az apjával összefüggően is adatokat biztosítottak. Egy dokumentum ⁽¹³⁾ szerint a „Szeminarista” fedőnévű ügy kapcsán id. Martonyi János „ellenséges tevékenységére adatok jutottak tudomásunkra. >> Marton << fedőnéven ⁽¹⁴⁾ az apját vontuk ellenőrzés alá.” Amíg tehát a Martonyi Jánosra nyitott „Szeminarista” fedőnévű ügyben a célszemélyen kívül az apjára, id. Martonyi Jánosra is keletkeztek adatok, ez a továbbiakban fordítva lett igaz. A „Marton” fedőnévű ügyben részben továbbra is megoldott volt ifj. Martonyi János megfigyelése is.

1967 legvégén, vagy 1968 legelején azonban váratlan fordulat következett be. A BM Csongrád Megyei RFK Politikai Osztály egyik beosztottja, Jójárt István rendőr százados – aki később önkéntével vetett véget életének –, mint külföldön járt magyar állampolgárt, igaz ugyan, hogy egy kissé megkésve, de beszámoltatta Martonyi Jánost. Rövidesen megtörtént ennek a beszámolóknak a Martonyi János általi írásba foglalása is, amit akkor a hatályos belügyminiszteri parancs lehetővé tett. Martonyi János írásbeli beszámolójából, az ő tudtán kívül, Jójárt r. százados informátori jelentést, a készítőből, Martonyi Jánosból pedig hálózati személyt, informátort hamisított. ⁽¹⁵⁾ A fennmaradt dokumentumokból a hamisítás ténye minden kétséget kizáróan megállapítható és utólagosan is bizonyítható. Így lett egy csapásra az addig megátalkodott ellenséges beállítottságú „Szeminarista” fedőnévű célszemélyből a „rendszerükkel szemben lojális beállítottságú” hálózati személy, „Marosvásárhelyi” fedőnévű konstruált-hamisított informátor ⁽¹⁶⁾.

1970 tavaszán újabb váratlan esemény történt. A „Marosvásárhelyi” fedőnévű állítólagos informátorból, szintén Jójárt r. százados jóvoltából, „Magasdi” fedőnévű hálózati személy lett, és így került be a BM III/I Csoportfőnökség nyilvántartásába. Minderről Martonyi János semmit sem tudott. Majd következett közel másfél évtized, miközben nem történt az égvilágon semmi. 1986-ban az állítólagos „Magasdi” fedőnévű hálózati személyt úgy zárták ki a hálózathoz, hogy soha nem volt valóságosan beszervezve. Később, évtizedek múltával ennek a „Marosvásárhelyi”- „Magasdi” történetnek a valótlan-ságát-hamiságát egy jogerős bírósági ítélet ⁽¹⁷⁾ is alátámasztotta. Csak halkán jegyzem meg, hogy ilyen, vagy hasonló hamisításra, parancsellenes megoldásokra, kutatói munkám során a BM III/I Csoportfőnökség gyakorlatában más példát is találtam.

Talán már nem is véletlen, hogy Martonyi János története az 1980-as évek végén ismét meglepetésszerű fordulatot vett. Egy-két évvel a külkereskedelmi külszolgálatból való végleges hazatérte után, az állambiztonsági szolgálat – akkor a BM III/II Csoportfőnökség – kezdett el foglalkozni a személyével. A jelenleg is rendelkezésre álló állambiztonsági nyilvántartási adatok szerint 1988-ban 13-Sz-10975 számú személyi dossziében bizalmas nyomozás alá vonták. Martonyi János tehát ismét, életében immár másodszor, operatív feldolgozás alatt álló célszemély lett, amit tényleg csak kevesen mondhatnak el magukról. Nincs különösebb jelentősége, de érdekességgént talán megemlíthető, hogy Martonyi János az 1980-as évek végén annak az osztálynak a célszemélye lett, amelynek az 1980-as évek elején „D-209” fedőszámon Medgyessy Péter az SZT tisztje volt. S ez micsoda különbség! A nyilvántartási adatokból arra lehet következtetni, hogy ez a második bizalmas nyomozás eltartott egészen a rendszerváltozásig, a keletkezett dokumentumokat pedig akkor megsemmisítették. 1990-ben pedig már új fejezet kezdődött Martonyi János életében is. Az egykori állambiztonsági szolgálat által hamisított adatok és dokumentumok mindenesetre arra jól voltak, hogy a politikai ellenfelek lejáratási céllal felhasználják, s ezt belpolitikai életünk bemocskolásának következtében meg is tették. Az ügy végére a bíróság tett pontot Martonyi János javára.

Jegyzetek:

- (1) Martonyi János (Kolozsvár, 1944.május 5. Ránky Rózsa)
- (2) Martonyi János (1910)
- (3) Forrás: ÁBTL V-86000
- (4) Horváth Tamás (Szeged, 1940. július 4) Benedikty Tamás néven író.
- (5) Forrás: ÁBTL O-12641 és V-152704.
- (6) Forrás: ÁBTL O-14967 és M-29039.
- (7) Forrás: ÁBTL O-13485.
- (8) Az ÁBTL-ben az eredeti dosszié nem található, minden valószínűség szerint megsemmisült.
- (9) „Lovász Pál” fedőnevű informátor (Tarajosy Béla) M-28361.
- (10) „Kovács Zsolt” fedőnevű informátor (Unger Lőrinc) M-33013.
- (11) „Csaba” fedőnevű informátor (Kiss Ákos) M-29418.
- (12) Forrás: ÁBTL I. 11. 10. 135. doboz.
- (13) Forrás: ÁBTL U. o.
- (14) Forrás: ÁBTL O-13784.
- (15) Forrás: ÁBTL H-50354.
- (16) Forrás: ÁBTL I. 11. 10. 135. doboz.
- (17) Forrás: Fővárosi Bíróság 19. P. 23693/10 számú ítélete

MELLÉKLETEK

Dr. Kőszlár László dr. Martonyi János min. tan. Szeged, Egyetem címére küldött levelében közli, hogy az A.C. társadalom-politikai csoportja minden alkalommal „szokásos programra”, a közben eső eseményekről pedig baráti beszélgetés céljából összejönnek a Katolikus körben.
VIII. 29.-én Hízaalovszky Endre tart beszámolót.
Megjegyzés: a levelet dr. Kőszlár adta fel, belül azonban Fernetovszky Béla írta alá. // 1946. VIII. 29.

TÖRTÉNETI
ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK
TÖRTÉNETI LEVÉLTÁR

Á B T L
V - 86000 / 1

BM III/I Csiség
2-E Alosztály

Szigorúan titkos!

Adta: "Dickens"
Vette: Komáromi Sándor r.örgy.

Tárgy: Martonyi János ügye

J e l e n t é s
Budapest, 1966. április 28.

"Dickens" fn. ügynökjelölt a fenti tárgyban az alábbi jelentést adta:

Martonyi János Szeged, Vidra u. 1/b szám alatti lakos utolsó éves jogász hallgató. Apja az egyetemen tanít, 1964-ben Ausztriában volt, ott ismerkedett meg Raddával, aki a strassbourgi meghívást szerezte neki. Összinté riú. Népköztársasági ösztöndíja van, általában jeles-kitűnő tanuló. Valami KISZ funkciója is van. Angolul és franciául ért, de nem nagyon beszél. Németül elég folyékonyan. Az előadásokra néha napokig nem jár, ezután lelkiismeretfurdalása támad és két-három hónapig állandóan bejár. Aztán megint inkább a tóra jár ki fürödni és így tovább.

"Dickens"-szel együtt mentek el a Riviérára. Sokat vitatkoztak apróságokon, mint utiterv, hová menjenek előbb, mikor egyenek, stb. Hamar dühbe lött. aztán hamar meg is békélt.

Azokban a napokban, mikor Radványit azzal gyanúsították, hogy a magyar hatóságoknak fényképez és a többi magyarok mindenkiben beszerkesztett ügynökök látják, tréfából egymást gyanúsították "Dickens"-szel, hogy melyikük a Belügyminisztérium embere. Biztos volt benne, hogy a hatóságok tudják, hogy ő Strassbourgban van.

- 2 -

Martonyi sokat ping-pongozott, és kártyásott. Különben Raddával és Tarnay-val volt gyakran, az utóbbi kocsi-jával jártak el a városba. Metz-el keveset beszél. A hazatérés után "Dickens"-szel néhány levelet váltottak. Egy alkalommal Budapesten személyesen is találkoztak. Martonyi lhsta levélíró, a felelő alatt két-három levelet írt csak. Nyáron a Szovjetunióba akar utazni.

Komáromi Sándor r.örgy.
főp.beosztott

Sós.

Nyrt: 65/E-816/1966.
Készült: 2 pld.
1 pld: 319/1966
326/1966
Készítette: Komáromi S/TJné
nyt.sz: 129-27/66

- 109 -

Szolgálati jelentés.

S z e g e d. 1966. szeptember 20.

Jelentem hogy 1966. szeptember 20-án "Lovász Pál" fn. információval való kapcsolat felvétel céljából felkerestem Bokor Lajos szds elvtársat a Kossuth tanyán elhárító tisztjét.

"Lovász" fn. informátor 1965. szeptemberében vonult be tényleges katonai idejének betöltése céljából. Az alakulat elhárító tisztjének közreműködésével három esetben folytattam beszélgetést hálózati személyünkkel, egy alkalommal írásos jelentést is adott.

Az újabb kapcsolat felvétel megkísérlése alkalmával tudomást szereztem arról hogy "Lovász" leszerelt mivel felsőoktatási intézménybe nyert felvételt. A kiegészítő parancsnokság elhárító tisztjén keresztül tudomásomra jutott hogy jelenleg a szarvasi Felsőfokú Mezőgazdasági Technikum hallgatója. Ideiglenes lakása Szarvas Szabadság tér 1.szám.

I n t é z k e d é s :

"Lovász Pál" fn. informátort Szarvason felkeressük és a vele folytatott beszélgetésből megállapítjuk hogy milyen időközönként jár haza Szegedre. Amennyiben sűrűbben tartozkodik itthon úgy a "Szeminarista" fn. ügyben feladatokkal látjuk el és továbbra is felhasználjuk a célszemély ellenséges tevékenységének felderítésére.

Ertesítjük a Békés megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Osztályát hogy hálózati személyünk területükön tanul és ők is használják fel az objektum elhárítás céljaira.

/:Kecse Nagy Sándor.r.hdgy:/

L á t t a :

"Lovász Pál" fn. inf.
motor. okl. 1. sz.
fel kell keresni

K: 1.pl.
K: 1.pl. "M" d. 4. sz.
G: K.N.S.

Nytsz: J02/1321-66. 1321-66.

ÁBT. 3.1.2. M-28361 12.

3. számú melléklet

R I V O N A T

"Lovász" fn. informátor 1965. január 26-án adott jelentésének kikérdezési részéből.

"...

Beszélgetés során informátorunk említést tett arról, hogy 40 fős ismerősi kör, - egyetemisták, vagy olyan fiatalok, akik más munkahelyen dolgoznak -. Ezek közül 8-10 fő találkozik egyszerre szórakozóhelyeken. Idetartozik többek között Berkó Tamás, ifj. Antalffy György, Martonyi János, Tanács János, Kulcsár Péter, aki a D+C zenekar vezetője, ezek tagjai. Ide sorolható Horváth Tamás is, aki azonban igen zárkózott személy. Általában a "Tisza presszóban" szokott megjelenni a társaságban. Régebben igen jó barátságban volt Berkó Tamással. Ezenleg is fenntartják kapcsolatukat, azonban a baráti kapcsolatuk utóbbi időben megszűnt. Nevezetesen közül többen nincsenek megelégedve a jelenlegi körülményekkel. Martonyi János, aki igen "jó fejű" gyerek n. elégedetlenkedik, bár 700 Ft-os ösztöndíja van/ mert szerinte nincs lehetőség az egyéni fejlődésre. Ő is elvégzi az egyetemet, esetleg lesz belőle egy "szürke kis" tanársegéd. Szeretne alkotni, a jogtudományokban elmélyülve. A fiatalok munkáit azonban nem értékeli. Kossuth utat kell megvenni addig, míg valaki 3-4000 Ft-os fizetést ér el. Ez elkeveredést szül benne. Hangsúlyozta, hogy szeretne "nyugati fogász" lenni. Ott volna lehetősége fejlődésre. Mások - így Berkó Tamás is - ezen az állásponton van. Elég ha az ember a viasszák előtt tanul, a többi idejét pedig a szórakozóhelyeken tölti. Ők megtehát - mondta informátorunk -, mivel az ösztöndíj mellett megkapják a havi 5-600 Ft szülői támogatást. Emellett sűrűn járnak külföldre, ahonnan visszatérve értékesítik az ott vásárolt dolgokat. Általánosságban jellemző tehát a fiatalokra a "mának élés". Terveik nincsenek a jövőt illetően, mivel minden tervezgetés hiábavaló. Elmondta még informátorunk, hogy Berkó Tamásnak van egy jó barátja. Nevét nem tudja, de az illető valószínű, hogy bölcsész hallgató. Többet látta már Horváth Tamással is. Az elmúlt évben az egyetemen előadást tartottak az egzisztencializmusról. Berkó barátja többször hozzászólt és vitatkozott az előadóval. Megnyilatkozásából kivehető volt, hogy egyetért az egzisztencialista filozófiával, melynek szerinte létjogosultsága van az irodalom területén.

Szeged, 1965. február 4.

/:Kecse Nagy Sándor.r.alhdgy./

K: 1 pl.-ban.

K: 1 pl. "M" d. 4. sz.

Nytsz: J02/1321-66.

G: Szné.

/:Dán István.r. százados/
alosztályvezető

ÁBT. 3.1.5 O-12641/2

1.

4. számú melléklet

AKI ELLENSZEGÜLT AZ ÁVH-NAK (Kopasz István)

Vallásos, római katolikus családba született Kopasz István Szegeden, 1928. szeptember 9-én. Apja a második világháború előtti években a Szegedi Ármentesítő Társulásnál volt tisztviselő, mivel azonban gazdasági akadémiát végzett, nagy kedvvel és szeretettel foglalkozott a föld művelésével is. A 17 kh. birtokából valamivel több, mint 4 kh. területen szőlőt termelt. Néhány év alatt valóságos kis mintagazdaságot hozott létre, miközben a háború alatt többször katonáskodnia is kellett. Amennyi öröme volt kezdetben a birtokában, utóbb annyi baja származott belőle. A Rákosi Mátyás nevével fémjelzett kommunista diktatúra idején ugyanis kuláklístára került, így a fia kulákszarmazásúvá, „osztályidegenné” vált.

Kopasz István tanulmányait a szegedi belvárosi fiúiskolában kezdte meg, majd azt elvégezve apja beíratta a Dugonics András piarista gimnáziumba. Paptanárok tanították, akik igen nagy hatással voltak rá. Tanulmányai szorgalmas folytatása mellett bekapcsolódott a katolikus ifjúsági mozgalmakba. Mindvégig cserkész volt, a 82. Zrínyi Miklós cserkészcsapat tagja. Részt vett a gimnáziumi Diákkaptár szervezet munkájában és a Mária Kongregációba is. Utóbbira az egyik vallomásában így emlékezett: *„Közelebbi kapcsolatba kerültem Kovács Mihály⁽¹⁾ hittan tanárral, aki a későbbiek folyamán, mivel látta, hogy vallásos érzelmű vagyok, megkért, hogy a kongregáción belül tartsak előadást a fiataloknak. Ezt a megbízást elvállaltam. ... Célom az volt, hogy a fiatalokat vallásos életre neveljem. ... Ezután aktívan belefolytam a szervezet életébe, rendszeresen agítáltam a fiatalokat, hogy kongregáció gyűléseire eljárjanak.”⁽²⁾*

A háború Kopasz István életébe, tanulmányai végzésébe is beleszólt. 1944. október 8-án Szegedről levonteként „zárt alakulatban” elindult a Dunántúlra. Pakson, Dunaföldváron és Tolnán át eljutottak Kaposvárra, ahol találkozott nagybátyjával Keresztes Andor⁽³⁾ rendőr főtanácsossal. Elhatározták, hogy együtt mennek tovább nyugati irányba a közelgő front elől. Velük tartott Bei Árpád rendőr alezredes is. Kijutottak Ausztriába, ahol előbb francia, majd szovjet megszállási zónába kerültek. 1945 októberében tértek haza Magyarországra.

Folytatta tanulmányait a piarista gimnáziumban, és 1946-ban jó eredménnyel érettségi vizsgát tett. Ezt követően osztálytársaival egy számára sokáig emlékezetes nyári táborozáson vett részt Pusztaszeren. Olyan vezetőik voltak, mint Bálint Sándor⁽⁴⁾, Dávid Lajos⁽⁵⁾ professzor és P.Sass Imre⁽⁶⁾ jezsuita tanár.

Még gimnazistaként, 1946 tavaszán ismerkedett meg Kopasz István P.Békés István⁽⁷⁾ jezsuitával, aki egy időben a Mária Kongregáció egyik vezetője volt Szegeden.

Származása, neveltetése, tanárai döntő többségének hatása, és a katolikus ifjúsági mozgalmakban általa megtapasztaltak mind közrejátszottak abban, hogy az érettségi után, 1946. augusztus 15-én belépett a jezsuita rendbe. A budapesti Manrézába, a lelki-gyakorlatos házba ment jezsuita kollégiumi növendéknek. Erre az elhatározására egyik vallomásában így emlékezett: *„Azért választottam ezt a pályát, mert nyolc éves gimnáziumi tanulmányaim alatt úgy a piarista rend tagjai, mint a világi papok, valamint az én erős vallási beállítottságom befolyásolt, és ezt a pályát láttam az én egyéniségemnek a legjobbnak. ... Szándékom az volt, hogy majd a kalocsai, vagy a pécsi jezsuita gimnáziumban, mint jezsuita tanár működjek.”⁽⁸⁾* A külvilágtól való elzártság azonban nehezen volt elviselhető Kopasz István számára, ezért 1946. október 1-én a jezsuita rendből kilépett.

Beiratkozott a szegedi egyetemre és tanulmányait a természettudományi karon, kémia és természetrajz szakon folytatta. A legkedveltebb és egyben vezető tanára Ábrahám Ambrus⁽⁹⁾ professzor volt. Később a tanárai közül még kiemelten említette Szabó Zoltán⁽¹⁰⁾ vegyész professzort, Greguss Pál⁽¹¹⁾ botanika professzort, és Koch Sándor⁽¹²⁾ ásványtan professzort.

Kopasz István a gimnáziumi tanulmányai után egyetemistaként is bekapcsolódott a Mária Kongregáció munkájába, ahol a már általa ismert P.Sass Imre volt a vezetője. Ennek azonban hamarosan vége szakadt, amire egy vallomásában így emlékezett: „Később ... a kongregációból tanulmányi elfoglaltságom miatt kiváltam, azonban ezután is aktív vallási életet éltem. ... Az egyetemi éveim alatt is rendszeres kapcsolatot tartottam P.Susánszky Alfonz⁽¹³⁾-zal. ... Őt lelki vezetőmnak tekintettem.”⁽¹⁴⁾ Egyetemistaként a Mária Kongregációból kimaradhatott, de a MEFESZ-ből (előbb Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége, utóbb Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szervezete) nem. 1948-ban lett tagja a MEFESZ-nek, sőt megbízták a káderes feladatkör ellátásával. Ennek során a tagokat kellett véleményeznie. „Erről a funkcióról nem sokkal megválasztásom után lemondtam, mert úgy véltem, hogy az én vallási meggyőződésemmel nem összeegyeztethető, az ilyen besúgó munka végzése.”⁽¹⁵⁾

Később azonban a MEFESZ-ben, amely akkor már kizárólagos kommunista befolyás alatt állt, más problémák is adódtak Kopasz Istvánnal. Ki is zárták a szervezetből, „mint destruktív elemet, mert beállítottságánál fogva igyekezett szembeállítani az ifjúságot a szervezet vezetőivel. ... Bomlasztó munkát végzett, ezért zárták ki.”⁽¹⁶⁾ Egy későbbi értékelés sajtós stílusában ez így hangzott: „Hasonló beállítottságú személyekkel igyekezett a vallás leple alatt harcot indítani a marxista nevelés ellen.”⁽¹⁷⁾

Azokban az években, amikor Kopasz István egyetemista volt, az egyetemisták között is igen élénk politikai élet folyt. Nagyon sokan tagjai voltak különféle akkori politikai pártoknak. Lökös Zoltán⁽¹⁸⁾-nal és Barek István⁽¹⁹⁾-nal az egyetemi évek alatt ismerkedett meg, és ösztönzésükre 1947-ben belépett az NPP-be. Későbbi elmondása szerint erre a lépésre a paraszti származása is készítette. Az NPP-ből akkor lépett ki, amikor a két úgynevezett munkáspárt – az SZDP és az MKP – egyesült és az MDP vezetésével kezdetét vette a magyarországi kommunista diktatúra kiteljesítése.

Egyetemi éve alatt Kopasz István kapcsolatba került egy György Pál László nevű hallgatóval, aki a tanulmányait megszakítva 1948 legvégén, vagy 1949 legelején kiszökött az országból. Miután sikeresen átjutott a határon, külföldi egyetemen folytatta a tanulmányait. Kopasz Istvánban is felmerült a gondolat, hogy itt kellene hagynia ezt a kommunisták által bitorolt és egyre inkább terrorizált országot, ahol mind gyakrabban adódtak problémái a kulák származása és a vallásossága miatt. Márpedig ő sem a származását, sem a vallásosságát nem volt hajlandó megtagadni. Úgy gondolta, hogy ha György Pál Lászlónak sikerült a kiszökés, neki is sikerülhet és eljuthat Franciaországba, ahol Párizsban szeretne volna folytatni a tanulmányait. Ezekre a gondolataira erősítően hatott P. Békés István példája, akinek korábban, 1947-ben, szintén sikerült illegálisan külföldre távozni.

Az újra és újra előbukkanó gondolatai nyomán 1949 februárjában érlelődött meg az elhatározása, majd rövid tervezgetés után a végleges döntése, hogy maga mögött hagyja a mindinkább eszement diktatúrát. Magához vett egy ezüst cigarettatárcát, egy arany óraláncot, a 40.- forintját, egy térképet és az imakönyvét, majd február 17-én délután nekivágott a kalandosnak és veszélyektől sem mentes útjának. Szüleinek azt mondta, hogy kirándulni megy, amire elég gyakran volt példa életében. Szegedről gyalogosan a magyar-jugoszláv határ felé vette az irányt. Délután volt és a Tisza ártéri erdeiben haladt óvatosan dél felé. Mire a határ közelébe ért már besötétedett. Még csak nem túl régen vette kezdetét a magyar-jugoszláv viszálykodás, így a határon sem drótkadály, sem más

védelmi és jelző rendszer akkor még nem működött. A határőröknek, az ittenieknek is és az odaátiaknak is, az éberségét kijátszva, figyelmetlenségüket kihasználva, sikeresen átjutott jugoszláv területre.

Szántóföldek közötti földutakon haladt tovább. Későbbi vallomása szerint odaát be ment egy tanyába, ahol szerencséjére magyarok laktak. Azt mondta magáról, hogy hadifogoly volt, nemrég szabadult és Magyarországon át jött haza, Szabadkára igyekszik. A gazda éppen indult valahova a lovas kocsijával, és elvitte magával egy darabon. Amikor elváltak megmutatta neki az útirányt, hogy merre menjen tovább Szabadka felé. Sikeresen meg is érkezett, majd jószerivel megállás nélkül bandukolt tovább Zombor irányába. Jugoszlávia nyugati határa volt a közvetlen úti célja, hogy ott átjusson valahogy Ausztriába. Zombort elhagyva a Duna mentén gyalogolt egy ideig déli irányba. Egy tanyán eltöltött éjszaka után a közeli révnél átkelt a folyón és estére Eszékre ért. Fölszállt egy vonatra, ami Zágráb felé vitte. Reggelre ért oda, majd átszállás után tovább vonatozott az osztrák határra.

Célját azonban nem érte el. A vonaton ugyanis igazoltatás vette kezdetét. Erre akkor még nem számított. Ami ezután történt, azzal kapcsolatban ellentmondásos adatok állnak rendelkezésre. Az egyik verzió szerint kiugrott a mozgó vonatból, a másik szerint a hatósági közeg kilökte. Az viszont tény, hogy ennek során megsérült. Az útját gyalogosan nem tudta folytatni, ezért betért a legközelebbi faluba, hogy orvosi segítséget kérjen. Miután az orvos ellátta a sérüléseit, a helyi rendőrség őrizetébe került. Egy éjszakát az ottani rendőrség fogdájában töltött. Másnap átadták a legközelebbi város UDB kirendeltségének. Az UDB a magyar ÁVH jugoszláviai megfelelője volt, semmivel sem különb az egyik, a másiknál.

Mint valami igen veszedelmes embert két napig a fogdában is bilincsben tartották. Talán három-négy nap is eltelt, amikor először kihallgatták. Ekkor elmondta, hogy kulák származása miatt továbbtanulási nehézségei támadtak Magyarországon. Azért szökött ki Jugoszláviába, hogy onnan átjusson Ausztriába, majd tovább Franciaországba, ahol befejezheti egyetemi tanulmányait.

Az UDB-n nemsokára újabb kihallgatás következett. Ekkor már szóba sem került, hogy miként s miért került ő Jugoszláviába. Már csak a magyarországi viszonyokról faggatták, pl. milyen az emberek hangulata, hol van Szegeden a rendőrség és az ÁVH épülete, mennyi ezek létszáma, stb. Amire tudott, arra válaszolt, amire nem tudott, arra nem válaszolt. A kihallgatók nyilvánvalóan az UDB hírszerzői voltak, a menekültek kihallgatása pedig, ismert titkosszolgálati információszerző módszer volt már korábban is, akkor is és még jóval később is. Az biztos, hogy a Kopasz István által elmondottakkal nem lettek sokkal okosabbak.

Rövid idő múlva Kopasz Istvánt is és más hasonló módon kiszökött magyarokat is elhozták a nyugati határ közeléből. Különböző helyeken megfordult, végül a szabadkai börtönbe vitték. Itt újból az UDB hallgatta ki. Kopasz István későbbi vallomása szerint, az egyik UDB-s kihallgató tisztje elmondta neki, hogy „nincsenek meggyőződve arról, hogy ő valóban a Magyar Népköztársaságnak ellensége. Ennek bizonyítására visszadobják illegálisan Magyarországra, és kap egy feladatot, amit ha teljesít, hisznek neki.”⁽²⁰⁾ Ekkor ígéretet kapott arra, hogy a feladat teljesítése után, ha azt követően sikerül ismét kijutnia Jugoszláviába, az UDB átsegíti Ausztriába.

Az első feladat az volt, hogy miután illegálisan átsegítik a jugoszláv-magyar határon, hazatér Szegedre. Be kell szereznie egy magyarországi telefonkönyvet. Ezzel a következő vasárnap délelőtt 11.00 órakor elmegy a szegedi Hungária Szálló elé és várakozik. Oda fog érkezni egy férfi, a gomblyukában piros szegfűvel. Az idegent neki kell majd megszólítania: „Van-e száz forintja?” Erre a válasz az lesz, hogy „nincs, mert nem dolgozom”. Ha így a jelszó és a jeltárgy után sikeresen egymásra talál, Kopasz István a további

utasításokat ettől az UDB megbízottól fogja megkapni. Kopasz István későbbi vallomása szerint „én a feladatot elvállaltam, nem íratlak alá velem semmi”.⁽²¹⁾ Feltétlenül figyelemmel kell lenni ebben az esetben arra a körülményre, hogy az UDB minden Magyarországról átszököttben az ÁVH ügynökét kereste, feltételezte és ezekkel az emberekkel így is bántak. A mindvégig őrizetben tartottak tehát komoly presszió alatt álltak. Miután Kopasz István a börtönből szabadulás és a hazatérés reményében vállalkozott a feladat végrehajtására, az UDB tiszt arra is figyelmeztette, hogy „az átdobás után ne próbáljon jelentkezni a magyar hatóságoknál, vagy a személyt (akivel a Hungária Szállónál találkozik – BL) átadni, mert ha ezt teszi, bosszút állnak rajta”.⁽²²⁾ Megfenyegették, hogy „ne éljen vissza a helyzettel, mert nekik vannak embereik Szegeden, és ha a feladatot nem teljesíti, följelentik az ÁVH-nál”.⁽²³⁾

1949. május 19-én éjjel két határőr – vagy határőr ruhába öltözött UDB-s – lovas kocsival a jugoszláv-magyar határ közelébe vitte. Kioktatták, hogy miként játssza ki a magyar határőrséget, majd nem túl messze a Szeged-Szabadka közötti műúttól megmutatták neki az irányt és a sötét éjszakában átsegítették a határon. Másnap hajnalban érkezett meg Szegedre.

Ha hinni lehet a rendelkezésre álló dokumentumoknak, elsősorban és szinte kizárólag Kopasz István korabeli vallomásainak, az 1949-es jugoszláviai tartózkodása idején a börtönben az UDB beszervezte őt ügynöki felderítő munkára. Mai – vagy kicsit későbbi – szemmel nézve, nagyon furcsa, elkapkodott és elnagyolt beszerzés volt ez, de mégis csak beszerzés volt. Talán elég sok mindent megmagyaráz az, hogy 1949-ben történt az, ami történt! Több példa bizonyítja, hogy ezekben a magyar-jugoszláv viszony szempontjából igencsak kritikus években elég gyakran került sor ilyen teljesen előkészítetlen, szakszerűtlen beszerzésekre az UDB részéről, amelyeknek a következményei a soroatos magyarországi lebukások és elítélések lettek.

Kopasz István ismét a magyarországi kommunista diktatúrában találta magát. Ott, ahonnan néhány hónappal korábban menekülni akart. Most azonban ezt mintha egyáltalán nem bánta volna. A nehezen felejtendő jugoszláviai kaland hatása érződik korabeli naplórészleteiben is: „Újra itthon! Tegnap hajnalban beballagtam Szegedre. Istenem! Mintha álom volna. ... Uram! Nem tudok elég hálás lenni Neked. ... Visszavezettél ide. ... Az úton végig kell haladnom. ... Előbb azonban szeretnék tanácsot kérni P. Danóczy⁽²⁴⁾-tól. ... A jó tanács – rájöttem arra – mindig aranyat ér. S jó megfontolni, mielőtt az ember saját kemény feje után indul. ... Még ma megkezdem a hálaadó nyolcadot, amely egyben könyörgés ... és kérés, hogy semmi bajom ne történjék itthon. ... Ideges vagyok, nagyon ideges. Pattanásig, remegésig feszült idegállapotban várom az elkövetkező néhány nap fejleményeit.”⁽²⁵⁾

Érdemes még néhány sort idézni a jugoszláviai megpróbáltatás utáni Kopasz István naplójából: „A haza egyszerre sors is. Hiába tiltakozom. Hiába akarok szabadulni ettől. Fogva tart. S ha végig kóborlom az egész világot, s megfürdök az összes tengerekben, akkor sem tudom lemosni lelkemről a lényegét: magyar vagyok! S viselnem kell a sorsomat. ... Istenem! A hála áradata önti el lelkemet. Imádkozni akarok, de el-elakad a nyelvem. ... De mégis fölkiáltok: Krisztusom! ... Fölkiáltok a boldogságtól. S mosolygó lélekkel hajlok naplóm fölé, hogy írjak Neked. Hogy remegő soraimmal görcsösen belekapaszkodva kezembe elszoruló torokkal kiáltsam feléd: Köszönöm, köszönöm Krisztus az életet, s életem legnagyobb értelmét ... Eszter⁽²⁶⁾-t.”⁽²⁷⁾

Kopasz István néhány nap múlva föl is kereste P. Danóczyt, akinek részletesen elmesélte az jugoszláviai útját, kalandjait és beszerzésének körülményeit. P. Danóczy azt tanácsolta neki, hogy próbáljon kibújni a feladat végrehajtása alól, mert „a jugoszláviai rendszer ugyanúgy kommunista, mint a magyar, és nem szabad nekik szolgálatot tenni, mert ez a vallásos élettel ellentétes”.⁽²⁸⁾

A tanácsot megfogadva Kopasz István az első megjelölt találkozási napon nem is ment el a Hungária Szálló elé. Az UDB-től azt az utasítást kapta, hogy ha az első tervezett találkozó idején akadályoztatva lenne, akkor a következő két vasárnapon is elmehet ugyanabban az időben ugyanoda, mert ezek lesznek az úgynevezett biztosító találkozók. Bármelyikre ezek közül még lehetősége lesz elmenni.

Az első elmulasztott találkozó után ismét P. Danóczyhoz fordult tanácsért, mert félt, hogy esetleg az UDB beváltja a fenyegetését. Ekkor P. Danóczy azt tanácsolta, hogy a saját megnyugtatósa érdekében menjen el valamelyik biztosító találkozóra. Kopasz István a harmadik lehetséges vasárnapon rá is szánta erre magát. Elkerékpározott a Hungária Szállóhoz. Telefonkönyvet nem vitt magával. Nem is ment oda a megbeszélt helyszínre, hanem kb. 50 méterről figyelt. Várt kb. 10 percet, de a szálloda elé senki sem érkezett, akinek piros szegfű lett volna gomblyukában. Az is lehet persze, hogy a Hungária Szálló közelében ott volt az UDB megbízottja, de mivel nem látott ott senkit, aki telefonkönyvet szorongatott volna a kezében, ki sem tűzte a piros szegfűjét. Nem jött tehát létre a találkozó Magyarországon az UDB és Kopasz István között, és mostantól már csupán ennek a következményeitől kellett tartania.

Közben tovább folytatta egyetemi tanulmányait. Miután néhányan tudomást szereztek a jugoszláviai újáról, már maga sem tartotta olyan nagyon titokban. Az UDB általi beszerzéséről azonban csak P. Danóczy tudott. A tanulmányai egyre inkább elfoglalták, majd hamarosan alapképesítésű tanári vizsgát tett. Már úgy tűnt, hogy rendeződtek az ügyei, amikor 1949. június 23-án levelet kapott egy bizonyos Kovács Lászlótól, aki valószínűleg sokat tudhatott róla, és aki anyagi támogatást kért tőle. Egyben kilátásba helyezte, hogy ha ezt megtagadja, úgy fölmenti. Naplójában erről így írt: „Hogy az ember mennyire sülyedhet, azt csak ma láttam meg igazán. ... Kovács Laci bácsitól, akivel Szabadkán együtt voltunk a börtönben, kaptam ma levelet, amelyben megfenyegetett, hogy fölad, ha nem küldök neki pénzt, meg élelmiszert. ... Az illető kiugrott piarista, B-listás köztisztviselő, akit a zsidó vagyon kezeléséért ültettek le és dobtak ki az állásából. Egyáltalán nem válaszolok rá.”⁽²⁹⁾ Nem is válaszolt, nem is küldött se pénzt, se élelmiszert.

1949 nyarán Kopasz István kapcsolatba került Lakos Endre⁽³⁰⁾ szegedi pappal, aki bevonta az úgynevezett csoportmunkába. Ez azt jelentette, hogy kisebb csoportokban fiataloknak, főleg diákoknak hitoktatást és lelki nevelést végeztek. Egy alkalommal Kopasz István jelen volt azon a megbeszélésen is, amelyen P. Bulányi György⁽³¹⁾ piarista szerzetes eligazítást tartott számukra. Az volt a feladatuk, hogy főleg középiskolásokból csoportokat szervezzenek és számukra hetenként egyszer hitoktatást tartsanak. Naplójában ezzel kapcsolatban 1949 nyarán a következőt írta: „Krisztusom! Most látom legvilágosabban feladatom körvonala. Igazán kemény, a tanokat ismerő és esztétikus lelkiületű, áldozatkész katolikusok nevelése. Még nem késő, hogy egyeseket elfogjak, befolyásoljak, és rávigyem őket, belássák a maguk eszével, amit én beléjük erőszakolok. ... Életem Krisztusé! Nem szabad elfecseirelnem haszontalanul.”⁽³²⁾

Ahogy telt az idő, egyre többen szereztek tudomást Kopasz István jugoszláviai kiruccanásáról. Naplója szerint „az egész környék tele van már azzal, hogy én Jugóban voltam. ... Mindenféleképpen még egyszer neki kell indulnom Nyugatnak”.⁽³³⁾ A „nekiindulásból” azonban nem lett semmi.

1949 őszén ugyanis előállították a szegedi rendőrségre, ahol kihallgatták a jugoszláviai újáról. Soha nem derült ki, hogy a rendőrség – már ha egyáltalán a rendőrség volt és nem az ÁVH? – honnan, kitől szerzett tudomást arról, hogy illegálisan Jugoszláviában járt. Értelmetlen lett volna tagadni, s így Kopasz István mindent beismert, de akkor állítólag a beszerzéséről még hallgatott. A kihallgatása után elengedték. Nem sok idő telt el és az ÁVH is lecsapott rá. A rendelkezésre álló adatok szerint akkor már részben beismerte azt, hogy az UDB beszervezte. Az akkor történetekkel kapcsolatban csak na-

gyon hiányos adatok maradtak fenn, de ezek az adatok a lényegét érintően mégis teljesen egyértelműek. Egy 1954-ben készült jegyzőkönyvben Kopasz István a következőkről is említést tett: „1949. november 1-én a szegedi ÁVH-ra bevitték, ahol kihallgattak a jugoszláviai kiszökéssel kapcsolatban. Miután arról vallomást tettem, azzal a feltétellel bocsájtottak szabadon, ha én a továbbiakban kapcsolatot tartok az ÁVH-val, és részükre különböző jellegű adatokat szolgáltatok. Én ezt a feladatot vállaltam és nyilatkozatban rögzítettem. Három-négy alkalommal tartottam is a kapcsolatot az ÁVH-val, azonban mindinkább igyekeztem az ÁVH-val való kapcsolatot megszakítani.”⁽³⁴⁾ A történetek szempontjából nincs különösebb jelentősége, de azért jegyezzük meg, hogy az említett dátum egy másik dokumentumban 1949. október 1.

Az ÁVH tehát Kopasz Istvánt 1949. október 1-én, vagy november 1-én félreismerhetetlenül pressziós alapon, tehát zsarolást alkalmazva, beszervezte az ügynökhálózatába. Az akkori helyzetet és körülményeket figyelembe véve aligha lehetett fenyegetőbb pressziót alkalmazni, mint azt, ha valakiről kiderült, hogy a jugoszláv UDB beszerzett ügynöke. Bár elég komolytalannak tűnt már akkor is, még az ÁVH szemében is ez az UDB általi beszerzés, de a beszerzés azért még beszerzés maradt, az illegális ügynökátdobás pedig illegális ügynökátdobás. Az sem változtatott a helyzeten, hogy az UDB is pressziót alkalmazott, ugyanúgy, mint az ÁVH. Ezekben az években pedig már egyre másra akasztották föl a lebukott UDB ügynököket Magyarországon, közülük, aki hosszú-hosszú börtönbüntetéssel megúsza, az örülhetett a szerencséjének. Azt persze a kívülről akkor sem és utólag sem tudhatja, hogy mi járt volna Kopasz Istvánnak. Ha azonban figyelembe vesszük az akkori súlyosbító körülményeit, a kulák származását, az erősen klerikális beállítottságát, a kétszeri illegális határátlépést, bizony nem zárható ki a legsúlyosabb büntetés lehetősége sem. Ebben az esetben pedig az egyetlen menekülés a felkínált együttműködés, a beszerzés vállalása volt. Kopasz István is elvállalta a titkos együttműködést, írásban – beszerzési nyilatkozat formájában – is, majd sokakkal, a többséggel ellentétben vette a bátorságot és szinte azonnal a kényszerű kötelekből való szabaduláson törte a fejét. Saját bevallása szerint részt vett néhány tessék-lássék találkozón, a számára meghatározott feladatokat azonban nem hajtotta végre, egyetlen jelentést sem adott, sem szóban, sem írásban. Pedig lett volna mit jelentenie!

Továbbra is kapcsolatban állt ugyanis Lakos Endrével. Mint az egyik későbbi jegyzőkönyvében olvasható, „iffúsági összejöveteleket tartottam, ahol Mindszenty szellemében neveltem a... középiskolás diákokat”.⁽³⁵⁾ A csoportmunkát Szegeden még mindig Lakos Endre irányította. A csoportvezetők részére Lakos Endre határozta meg a feladatokat, de összevont felkészítéseket is tartottak számukra, leggyakrabban Budapesten. „Egy alkalommal, 1950. januárjában a Manrézában is volt lelkigyakorlat. Sik Sándor⁽³⁶⁾ is tartott előadást.”⁽³⁷⁾

Kopasz István a manrézai lelkigyakorlat vezetőjének – emlékezete szerint P. Vargának – is elmondta azt, hogy őt előbb az UDB, utóbb az ÁVH is beszervezte, és ez nehezen viselhető lelki terhet jelent számára. Ekkor P. Varga azt tanácsolta, hogy igyekezzen elkerülni Szegedről, hátha akkor megszabadul a kényszerű és kellemetlen kötelektől, különösen az ÁVH-tól. Kopasz István tehát megszegve a beszervezéskor vállalt titoktartási kötelezettséget, dekonspirálta az ÁVH és közte kialakult együttműködést. Sőt ezen kívül, az akkor már megfigyelés alatt álló célszemélynek, Lakos Endrének is beszámolt erről. „Lakosnak elmondtam, hogy munkámat azért nem tudom a követelményeknek megfelelően végrehajtani, mert az ÁVH-tól kapott megbízatásomat nem hajtottam végre és féltem a felelősségre vonástól. ... Azt, hogy az ÁVH megbízott, ... azt úgy jellemeztem, hogy rendőrspicli lettem.”⁽³⁸⁾ Formailag Kopasz István tényleg „spicli” lett, de nem a rendőrsége, hanem az ÁVH „spiclije”. De ő egy egészen különleges „spicli” volt. Olyan „spicli”, aki egyetlen percig sem „spiclikedett”. Vette a bátorságot – volt honnan vennie! –, vállalta

a kockázatot, és teljes mértékben elszabotálta az együttműködést. Sőt, már a legelső perctől kezdve kereste az ÁVH-tól való szabadulás lehetőségét.

Kopasz István megfogadta P. Varga tanácsát és 1950 januárjában jelentkezett a MA-SZOLAJ budapesti központjában munkára. Felvételt is nyert és kb. három hónap múlva elhelyezték a biharnagybajomi munkahelyre, ahol olajkutatások és olajkutak voltak. Geológus beosztást kapott. Három hónap után azonban elbocsájtották.

Mivel Szegedre semmiképpen nem akart visszakérülni, a Munkaerő Tartalékok Hivatalához fordult állásért. A peremartoni Ipari Robbanóanyag Gyárba közvetítették ki. A munkahelyét, illetve a beosztását 1950. április végén foglalta el.

Erre az időre későbbi vallomásainak egyikében így emlékezett: „Ki akartam bújni az ÁVH-nál vállalt feladat alól. Részben ezzel a céllal minél messzebb akartam kerülni Szegedtől. Így kerültem a biharnagybajomi és a peremartoni munkahelyre is.”⁽³⁹⁾

1950 őszén házasságot kötött az addigi menyasszonyával Pálffy-Budinszky Eszterrel. Elmondta a feleségének is az ÁVH általi beszervezésének egész történetét, megszarolását. Mivel már több hónap, lassan egy év telt el, és az ÁVH nem nagyon kereste vele a kapcsolatot, abban a hitben voltak, hogy elfelejtődött az ügy.

Az ÁVH elől azonban csak időlegesen lehetett elbújni, véglegesen nem. 1954. augusztus 1-én Kopasz Istvánt a BM Veszprém megyei Főosztály államvédelmi szolgálata őrizetbe vette, majd előzetes letartóztatásba helyezte. Büntetőeljárást kezdeményeztek ellene kémkedés és tiltott határátlépés gyanú alapján. Azért Veszprémbe indult az eljárás, mert akkor abban a megyében lakott és ott is dolgozott, s szegediek a korábbi beszerzésre való tekintettel az összeférhetetlenségnek még a látszatát is igyekeztek elkerülni. Pedig az egész manőver nem volt más, mint a szegedi ÁVH bosszúja a félresikerült beszerzés miatt. Mindez azért is érdekes, mert már bőven túl voltunk az 1953-as változásokon. Volt azonban, ami azt sem változott.

Az 1954. november 19-i gyanúsítottai jegyzőkönyvben a következők is olvashatók: „Bűnösnek érzem magam abban, hogy illegálisan átszöktem Jugoszláviába, ... ott különböző adatokat szolgáltattam ki a magyarországi helyzetről az UDB részére, valamint Magyarországra való visszajövetelem előtt kémtevékenységre vállalkoztam a Magyar Népköztársaság ellen.”⁽⁴⁰⁾

Az államvédelmi vizsgálat során Kopasz István mindent elismert, hiszen mást nem tehetett, mivel a Szegeden korábban felvett és beismeréseket tartalmazó jegyzőkönyvek is rendelkezésre álltak. Azt is beismerte, hogy az ÁVH-val kialakult kapcsolatát több esetben dekonspirálta, azaz titkot sértett. Az államvédelmi vizsgálat után ügye hamarosan átkerült az ügyészségre.

1954. október 6-án az ügyészség megállapította, hogy Kopasz István „kihallgatásai során beismerte, az UDB-nél vállalkozott a kémtevékenységre, azonban konkrét tevékenységet nem folytatott Magyarországon”.⁽⁴¹⁾ Majd következett egy igen lényeges bekezdés: „Jugoszláviából való illegális visszatérte után az Államvédelmi Hatóság ügynöki bizalmas munkára beszervezte. Beszerzése után, mint ügynök kezdetben nem látta el feladatát, később pedig megtagadta azt, hogy az Államvédelmi Hatósággal együtt dolgozzon. Ezért nevezett a hálózathoz kizárták, és bűncselekményéért a Vizsgálati Osztálynak átadták. A vizsgálat során bűncselekménye elkövetését elismerte.”⁽⁴²⁾

1954. december 14-én elkészült a Bakos Pál⁽⁴³⁾ főosztályvezető ügyész által aláírt vádirat, a Legfőbb Ügyészség Különleges Ügyek Osztályán. A vádirat is foglalkozik a kétféle tiltott határátlépés és a kémkedés mellett azzal, hogy „Kopasz István vállalkozott arra, hogy az Államvédelmi Hatósággal titkos kapcsolatba fog kerülni, és bűncselekményeit igyekezni fog az ellenséges megmozdulások felfedezésével jóténni. ... Vállalt kötelezettségeinek nem tett eleget.”⁽⁴⁴⁾

A Budapesti Hadbíróságon Kopasz István ügyének zárt tárgyalására 1954. december

29-én került sor. A bírósági tanács elnöke Koharek József⁽⁴⁵⁾ hadbíró őrnagy volt, a két ülnök két államvédelmi tiszt. Kopasz István elismerte, hogy az ÁVH-n „mivel kényszerhelyzetben voltam a feladatot elvállaltam, és a nyilatkozatot aláírtam. Ugyanabba a dilemmába kerültem, mint amikor az UDB-nek a feladatot elvállaltam. A megbízatásom során a legkedvesebb professzoromról kértek felvilágosítást. Én, hogy kivonjam magam a Hatóság elől, eltávoztam Szegedről. Az olyan szolgálatot, amit a hatóságnál elvállaltam, becstelennek tartottam. ... Beszervezésem után a lelki konfliktusomról beszéltem Varga jezsuitának. ... A Hatósággal való kapcsolatokról tudott a feleségem és páter Lakos is.”⁽⁴⁶⁾

A Budapesti Hadbírószék az 1954. december 29.-i Hb. I. 00249/1954 számú ítéletében bűnösnek mondta ki Kopasz Istvánt kétrendbeli tiltott határátlépés, kémkedésre való vállalkozás és hivatali titoksértés büntetésében, és ezért öt 8 év börtönre, 8 évre az egyes jogai gyakorlásától való eltiltásra és 1/2 rész vagyonelkobzásra ítélte.

Az ítélet indokolásából külön kiemelés érdemel a hivatali titoksértésre vonatkozó rész. Az ebben említettek szerint Kopasz István „felszólításra vállalkozott arra, hogy az Államvédelmi Hatósággal együttműködjék, és tájékoztatni fog arról, hogy az egyetemen milyen ellenséges megnyilvánulások vannak. Vádolt akkor nyilatkozatot írt alá, amelyben vállalta, hogy az együttműködésről senki előtt sem tesz említést. Vádolt beszervezése ellenére a Hatósággal nem dolgozott együtt, feladatát nem hajtotta végre, sőt a kioktatás ellenére ... elmondta, hogy őt a Hatóság mikor szervezte be, és milyen feladatokkal bízta meg. ... Vádolt a terhére magállapított bűncselekményeket beismerte, a bíróság a vádolt bűnösségét megállapította. ... A bíróság a büntetés kiszabásánál figyelembe vette a vádolt bűncselekményének és a vádolt személyének nagyfokú veszélyességét, ami abban domborodik ki, hogy kulák származásánál fogva, továbbá idealista felfogásánál fogva szembekerült a népi demokrácia célkitűzéseivel, és minden indok nélkül hajlandó volt a legsúlyosabb bűncselekmény elkövetésére vállalkozni.”⁽⁴⁷⁾

Kopasz István ügye fellebbezés folytán a Legfelsőbb Bíróság elé került, amely 1955. április 13-án hozott jogerős ítéletet. Az ügyben eljáró bírósági tanács, Ledényi Ferenc⁽⁴⁸⁾ hadbíró ezredes, Jahner-Bakos Mihály⁽⁴⁹⁾ hadbíró alezredes és Szimler János⁽⁵⁰⁾ hadbíró őrnagy megváltoztatta az elsőfokú ítéletet, és Kopasz Istvánt 4 év börtönre, 5 évre az egyes állampolgári jogok gyakorlásától való eltiltásra és 1/2 rész vagyonelkobzásra ítélte. Az ítélet indokolása minden tekintetben megegyezett az elsőfokú ítéletben foglaltakkal, az enyhítésre csupán azért került sor, mert a tiltott határátlépés már korábban elévült. Egyetlen dokumentumban sem szerepel, de minden bizonynyal közrejátszott ebben az enyhítésben az is, hogy addig már alaposan megváltozott, enyhült a korábban tudatosan felszított, már gyakran háborús hisztériával átszőtt magyar-jugoszláv viszony.

Kopasz István tehát börtönbe került. Minden körülményt figyelembe véve bátran megállapítható és kijelenthető, hogy csak azért lett belőle elítélt kémügynök, csak azért került börtönbe, mert nem volt hajlandó az ÁVH-val együttműködni. Ha jelentett volna az egyetemi eseményekről, a legkedvesebb professzoráról, a Lakos Endre által vezetett csoportmunkáról, soha nem lett volna elítélve, soha nem került volna börtönbe. De nem volt hajlandó együttműködni, nem volt hajlandó jelenteni, mert azt „becstelennek tartotta”. Sőt, ezt még fokozta azzal, hogy a kényszerű vállalását elmondta másoknak is, néhány ember előtt lerántotta a leplet az ÁVH egyik konspiratív munkamódszeréről, az ügynökhálózati felderítésről. Ezért pedig akkoriban bűnhődni kellett és Kopasz István bűnhődött is.

Végül 1957. április 30-án a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa határozatot hozott, amelyben „a négy év börtönbüntetés hátralevő részét elengedte és a hátrányos jogkövetkezmények alól is mentesítette.”⁽⁵¹⁾

Nem csupán kalandos, hanem igen-igen tanulságos történet is Kopasz Istváné. Az ÁVH szinte megkerülhetetlen pressziót alkalmazva szervezte be őt az ügynökhálózatába. Ésszerűen elfogadható más lehetősége nem volt, mint az együttműködést vállaló nyilatkozat megírása, vagy aláírása. A beszervezés és a hálózathoz való kizárás tényére vonatkozóan vannak adatok, amelyekből viszont következik, hogy be kellett kerülnie az ÁVH ügynökhálózati nyilvántartásába is.

A fentiekben említett – és megjelölt – forrásanyagokon kívül az egykori államvédelmi hálózati múltnak egyéb dokumentumai nem maradtak fenn. Nagy valószínűség szerint az 1956-os forradalom során kitört iratmegsemmisítési pánikban lettek ezek is a zúzógépek, vagy a kazánok martalékai. Ha megmaradtak volna, mindazt bizonyítanák, ami az előbbieken leírásra került.

Bátran állítható, hogy az államvédelmi időkben kevesen merték azt így megtenni, amit Kopasz István föl vállalt és végigcsinált. Később, a diktatúra puhulásával már egyre többen voltak képesek erre. A késő kádári években pedig már elég sokan. De akkor már nem járt börtönbüntetés az ellenszegülésért.

Jegyzetek

- (1) Kovács Mihály (1916 - 2002) piarista szerzetes, az 1940-es évek végén egyetemi lelkész Szegeden. Az 1950-es évek elején neve fölmerült a Bulányi féle koncepciós szervezkedési ügyben a szegedi Lakos Endre társaként. Az 1950-es évek legvégén és az 1960-as évek legelején a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály III/III alosztály „Lombardisták” fedőnevű operatív ügyének egyik célszemélye.
- (2) Forrás: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) V-127598 számú dosszié.
- (3) Keresztes Andor (Sikló 1885) rendőr ezredes, főtanácsos, aki nem sokkal korábban Szegeden teljesített szolgálatot. Ausztriából hazatérte után letartóztatták és 8 év börtönbüntetésre ítélték. 1953-ban szabadult.
- (4) Bálint Sándor (Szeged 1904 – Budapest 1980) a „legszögdedb szögedi”-ként emlegetett híres néprajztudós. A szegedi piarista gimnáziumban érettségizett, majd egyetemi tanulmányait Szegeden és Budapesten végezte. A háború után a szegedi egyetemen tanított. Közben Keresztény Demokrata Párt, majd a Demokrata Néppárt politikusa. 1945 és 1948 között országgyűlési képviselő. Mint a korábbi Magyar Közösség tagját és kereszténydemokrata politikust a rákosista rezsim alatt az ÁVO, majd az ÁVH operatív megfigyelés alatt tartotta. 1951-ben leparancsolták az egyetemi katedráról, ahova csak 1956-ban kerülhetett vissza. A forradalom leverése után tovább folyt a konspiratív megfigyelése, amelynek következtében 1965-ben államellenes izgatás miatt 6 hónap fölfüggesztett szabadságvesztésre ítélték.
- (5) Dávid Lajos (Kolozsvár 1889 – Budapest 1962) a Szegedi Orvostudományi Egyetem gyógyszerészeti kar közismerten vallásos, katolikus tanára. Egy időben az Actio Catholica világi elnöke volt Szegeden.
- (6) P.Sass Imre (1911 – Keszthely 1974) jezsuita paptanár volt egy ideig Szegeden.
- (7) P.Békés István (Mezőhegyes 1912 – Toronto 2000) a szegedi piarista gimnáziumban érettségizett. 1936-ban szentelték pappá. 1937-ben lépett be a piarista rendbe. 1943-ban a szegedi rendi főiskolán tanított dogmatikát és filozófiát. A katolikus ifjúsági mozgalmakban – Mária Kongregáció, KALOT, KALÁSZ – az egyik leglelkesebb vezető. 1947-ben külföldre távozott és különböző országokban, leginkább Kanadában volt lelkipásztor és tanított is.
- (8) Forrás: ÁBTL V-127598 számú dosszié.
- (9) Ábrahám Ambrus (Tusnád 1893 – Budapest 1989) a premontrei rend tagja, akit 1917-ben szenteltek pappá. 1934-től a szegedi főiskolán tanított. 1940-től a szegedi egyetem tanára, nemzetközi híru zoológus. Hamarosan tanszékvezető. 1953-ban Kossuth díjas. 1960-tól az MTA tagja.
- (10) Szabó Zoltán (Debrecen 1908) szegedi egyetemi tanár. Előbb a kolozsvári, utóbb a budapesti egyetemen is tanított.

- (11) Greguss Pál (Tornya 1889 – Szeged 1984) egyetemi tanulmányait Budapesten és Párágában végezte. 1928-tól a szegedi főiskolán a növényteni tanszék vezetője. 1940-től tanszékvezető egyetemi tanár. 1946/47-ben a természettudományi kar dékánja. 1957/58-ban az egyetem rektora. 1958-ban Kossuth díjas.
- (12) Koch Sándor (Koloszvár 1896 – Szeged 1983) az első világháborúban frontszolgálatot is teljesített. Utána szerzett diplomát a Pázmány Péter Tudományegyetemen. 1940-ben került a szegedi egyetemre. A föld- és ásványtani tudományok doktora. 1953-ban Kossuth díjas.
- (13) P.Susánszky Alfonz jezsuita szerzetes, akivel Kopasz István a jezsuita rendben ismerkedett meg.
- (14) Forrás: ÁBTL V-127598 számú dosszié.
- (15) Forrás: U.o.
- (16) Forrás: U.o.
- (17) Forrás: U.o.
- (18) Lőkös Zoltán (Szeged 1925 – 1999) az egyik aktív MEFESZ vezetőségi tag Szegeden a háború után, akkor már az NPP-nek is tagja. Később MDP tag és újságíró Szegeden. A forradalom alatt csatlakozott Szegeden az NPP örökébe lépett Petőfi Párthoz. A forradalom leverése után, hogy a forradalom alatti megingását feledtesse, újságíróként a megtorlás szolgálatába állt. Hamarosan a szegedi helyi újság, a Délmagyarország főszerkesztője. Később fővárosi lapoknál dolgozott.
- (19) Barek István (1926- Budapest 2008) a szegedi egyetem történelem szakos hallgatójaként a háború után a MEFESZ egyik aktivistája, majd a Móricz Zsigmond népi kollégium igazgatója. Az 1950-es évek első felében Budapestre került, tanársegéd lett az ELTE-n. Valószínűleg a forradalom alatti megingása miatt távolították el az egyetemről, majd később igazgató lett az Eötvös Gimnáziumban. A rendszerváltozás után is, egészen haláláig a Munkáspárt lelkes aktivistája.
- (20) Forrás: ÁBTL V-127598 számú dosszié
- (21) Forrás: U.o.
- (22) Forrás: U.o.
- (23) Forrás: U.o.
- (24) P.Donáczy jezsuita főiskolai tanár, aki egy időben Kopasz István lelki vezetője volt.
- (25) Forrás: ÁBTL V-127598 számú dosszié.
- (26) Pálffy-Budinszky Eszter (Szeged 1927) Kopasz István felesége, Pálffy-Budinszky Endre (Szeged 1902 – 1968) szegedi városi főmérnök lánya. Pálffy-Budinszky Endre hosszú időn keresztül a szegedi városi műemléki és városképi albizottság tagja és a Dugonics Társaságnak is tagja volt. Szoros, baráti kapcsolatban állt Bálint Sándorral és együtt voltak célszemélyei az 1960-as évek elején a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Osztály III/III alosztálynak.
- (27) Forrás: ÁBTL V-127598 számú dosszié.
- (28) Forrás: U.o.
- (29) Forrás: U.o.
- (30) Lakos Endre (Volóc, 1919 – Bécs, 1969) a szegedi piarista gimnáziumban érettségizett, utána a szegedi teológián tanult. 1942-ben szentelték pappá. Különösen nagy lelkesedéssel foglalkozott az ifjúsággal, részt vett különféle katolikus ifjúsági mozgalmak munkájában. Az 1940-es évek végén egyetemi lelkész is volt Szegeden. Bulányi György felkérésére és irányításával megszervezte Szegeden az ifjúság csoportmunkában történő lelki nevelését. Ennek következménye lett, hogy egy koncepció perben államellenes szervezkedésért 10 év börtönbüntetésre ítélték. 1956-ban a forradalom alatt kiszabadult és Ausztriába távozott. Bécsben a kiszökött magyar fiatalok, főleg egyetemisták lelki vezetője lett.
- (31) Bulányi György (Budapest 1919) a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett tanári diplomát. 1943-ban szentelték pappá, majd belépett a piarista rendbe. Különböző piarista gimnáziumokban tanított, majd az 1940-es évek végén Debrecenben egyetemi lelkész lett. A legsötétebb rákosista években megszervezte az ifjúság csoportmunkában történő lelki nevelését. Tevékenységét illegális államellenes szervezkedésnek minősítették és egy koncepció perben életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. 1960-ban amnesztiával szabadult.
- (32) Forrás: ÁBTL V-127598 számú dosszié.

- (33) Forrás: U.o.
- (34) Forrás: U.o.
- (35) Forrás: U.o.
- (36) Sík Sándor (Budapest 1889 – Budapest 1963) piarista gimnáziumban tanult Budapesten, majd belépett a piarista rendbe. 1910-ben bölcsész diplomát szerzett, majd különböző piarista gimnáziumokban tanított. A magyar cserkészmozgalom egyik megalapítója volt. 1911-ben szentelték pappá. 1929-től a szegedi egyetem irodalomtörténeti tanszék vezetője. 1946-ban az MTA levelező tagja. 1948-ban Kossuth díjas, majd ugyanebben az évben a piarista rend magyarországi tartományfőnöke lett.
- (37) Forrás: ÁBTL V-127598 számú dosszié.
- (38) Forrás: U.o.
- (39) Forrás: U.o.
- (40) Forrás: U.o.
- (41) Forrás: U.o.
- (42) Forrás: U.o.
- (43) Bakos Pál (Budapest 1906) korán bekapcsolódott az illegális kommunista mozgalomba. 1930 és 1948 között a Szovjetunióban élt, mint kommunista emigráns. Hazatérte után azonnal az ÁVH-hoz került, ahol különböző beosztásokban dolgozott. 1953 őszén került a Legfőbb Ügyészségre és a különleges ügyekkel foglalkozó osztályt vezette.
- (44) Forrás: ÁBTL V-127958 számú dosszié.
- (45) Koharek József (1920) eredeti foglalkozása vasesztergályos volt. 1949/50-ben bírói és ügyészi akadémiát végzett. 1951-ben a Debreceni Hadbírószág vezetője. 1953-ban került a Budapesti Hadbírószágra. 1955-ben helyezték a Legfelsőbb Bírószágra, ahonnan 1957-ben leváltották.
- (46) Forrás: ÁBTL V-127598 számú dosszié.
- (47) Forrás: U.o.
- (48) Ledényi Ferenc (Budapest 1904) eredeti foglalkozása vasesztergályos. 1945-től MKP, majd MDP tag. 4 polgári iskolát végzett, majd bírói és ügyészi akadémiát, később jogi egyetemet. Egy minősítése szerint „minden erejével azon van, hogy pártunk politikáját eredményesen vigye át a bírói gyakorlatba”. Egy későbbi besorolás szerint azok közé a bírók közé tartozott, akik részt vettek a törvénysértő ügyekben.
- (49) Jahner-Bakos Mihály (Budapest 1912) eredeti foglalkozása pék segéd. 1931-től az SZDP tagja, majd MKP, utóbb MDP tag lett. Egy minősítése szerint „szilárd, párthű elvtárs, ez megnyilvánul ítélkezésében is”. Egy későbbi besorolás szerint azok közé a bírák közé tartozott, akik részt vettek törvénysértő ügyekben is.
- (50) Szimler János (1909) hat elemi iskolát végzett, majd bírói és ügyészi akadémiát, később jogi egyetemet. 1945-től SZDP, majd MDP tag. 1956-ban a Legfelsőbb Bírószágon párttitkár. Egy későbbi besorolás szerint azok közé a bírók közé tartozott, akik részt vettek törvénysértő ügyekben is.
- (51) Forrás: ÁBTL V-127598 számú dosszié
- (52)

A Nagy Imre Társaság/Budapest, a Nagy Imre Alapítvány/Budapest és Dr. Szondi Ildikó/Szeged támogatásával, a Pelikán Egyesület kiadásában – felelős kiadó Dr. Majzik István – 2017-ben megjelent Szegeden Szrenka Éva szegedi diplomás történész „Szeged 1956 története” című könyve.

A kötet megjelenése után olyan hírek jutottak el hozzám, hogy az 1956 – *A forradalom Szegeden* című könyvemben felhasználtam Szrenka Éva említett könyvében leírtakat és kutatói munkásságának eredményét, mivel nagyon sok helyen szó szerinti megegyezés van a két könyv között. A kötet borítójának hátlapján olvasható egy kissé szokatlan mondat a felelős kiadótól: „Sajnos következtetésünk, hogy fáradtságos és értékes munkáját mások is felhasználták, esetenként a maguk szerepének sajátos színben való feltüntetésére”. Mindezekből arra következtethetek, hogy engem tartanak Szrenka Éva „fáradtságos és értékes munkája” kihasználójának. Mivel Szegedtől távol élek, csak a hozzám eljutott hírekre hagyatkozhatok, amelyek a plágium gyanúját rám vetítették.

Szrenka Éva említett könyve, csak az iménti hírek után került el hozzám és kezdhettem meg az elolvasását. Addig még a létezéséről, megjelenéséről sem volt tudomásom, főleg nem arról, hogy készülőlében van. Szrenka Évát is csak nagyon-nagyon felületesen ismerem, munkásságát még kevésbé.

Az 1956-os forradalom szegedi és Csongrád megyei eseményeivel kapcsolatos helytörténeti kutatásaimat az 1990-es évek elején kezdtem meg. 1996-ban, 1998-ban és 1999-ben már egy-egy kisebb könyvem is megjelent az említett témakörökben és tanulmányaim, cikkeim is napvilágot láttak különböző folyóiratokban, leggyakrabban az akkor még létező Szegedi Műhely-ben.

Feltételezésem szerint ezekből az írásaimból szerzett tudomást létezésemről akkoriban Szrenka Éva történész, aki valamikor az 1990-es évek második felében, miután hozzájutott az elérhetőségemhez, telefonon felvette a kapcsolatot velem és személyes találkozást kezdeményezett a közös kutatási területünkre hivatkozva. Erre két budapesti tartózkodása alkalmával sor is került. Először a budapesti millenniumi földalatti vasút Mexikói úti végállomásánál levő bisztróban, másodszor a Budapest Fővárosi Levéltárban – akkor a Budapest VIII. kerületben – találkoztunk és beszélgettünk. A két beszélgetés összesen alig tartott tovább egy-egy óránál. Kizárólag ő kérdezgetett az 1956-os szegedi eseményekről, úgy is, mint kutatótól, de úgy is, mint a forradalmi események gimnazista résztvevőjétől. Én tőle soha semmit nem kérdeztem, sőt az elsődleges benyomásaim miatt is igyekeztem ezt a szándékom ellenére létrejött kapcsolatot minél hamarabb felszámolni. Szrenka Éva ugyanis állandóan hangoztatta, hogy ő egyetemet végzett diplomás történész, amiből azt éreztem ki, hogy nem tart azonos szintű partnernek, ugyanis én nem vagyok – és már nem is leszek! – szakképzett és diplomás történész. Ugyanakkor olyan mértékű tájékozatlanságot mutatott akkoriban még az 1956-os forradalom szegedi eseményeivel és szereplőivel kapcsolatban, hogy azt nem is nagyon tudom szavakba foglalni. Az újabb telefonálgatásai során mindig elzárkóztam a személyes találkozás elől, néhány – két vagy három – év múlva az egyik könyvem bemutatója után a szegedi Royal Szálló különtermében véletlenül összefutottunk, de a kölcsönös üdvözlésen túl semmit sem beszélgettünk.

Egy időben Szrenka Évának is és nekem is jelentek meg írásaink a *Szeged* folyóiratban. Egy ilyen cikkét elolvasva a 2001. évi 10. számban megdöbbenem a tájékoztatatlanságán és dokumentumértelmezési hiányosságain, néha teljesen tévúton járásán. Ekkor alakult ki végleges véleményem a *diplomás történész Szrenka Éváról*. Az említett szegedi könyvbemutató óta nem találkoztam vele, nem beszéltem vele sem személyesen, sem telefonon, levelezést nem folytattunk, és nem is hallottam róla. Máig se tudom, hogy mit csinál, hol dolgozik, publikál-e valahol stb. S még valami, amit egy nő esetében talán illetlenség bevallani, de az eredeti szakmám gyakorlása során jól kifejlesztett arcmemóriám ellenére, ha mostanság szembe jönne velem, bizony nem ismerném meg. Mind ezek után következett be az, amire gondolni sem mertem volna, hogy engem gyanúsítanak plágiummal.

Már pedig valóban olyan hírek érkeztek hozzám, hogy „elloptam” Szrenka Éva történeti munkásságának eredményét és az egyik könyvembe szó szerinti részleteket építettem be az ő most megjelent könyvéből. Még azt sem tudom Szrenka Éváról, hogy a most megjelentén kívül volt-e, van-e másik könyve. Nekem 1996 és 2019 között 30 könyvem jelent meg, nehezen összeszámolható cikkem, tanulmányom különféle folyóiratokban, de eddig még soha senki nem gyanúsított plágiummal, mert semmi okot erre nem szolgáltatam. Most pedig ez is megtörtént.

Hozzá láttam hát összehasonlítani Szrenka Éva *Szeged 1956 története* című könyvét az én *1956 - A forradalom Szegeden* című könyvemmel. Hamarosan megdöbbenve tapasztaltam, hogy valóban szó szerinti azonos mondatok, bekezdések, egymást követő azonos bekezdések találhatók a két könyvben, s ez ismétlődik jószerivel az első fejezetektől az utolsóig. Ezen kívül vannak olyan mondatok és bekezdések, amelyek csak egy-egy szó beszúrásával, vagy elvételeivel különböznek egymástól. A plágium gyanú vitathatatlanul tűnik. Valaki tehát plagizált, de ki?

Eddig szándékosan hallgattam el, most azonban közlöm, hogy az *1956 - A forradalom Szegeden* című könyvem a Magyar Politikai Foglyok Szövetsége gondozásában és támogatásával, Dr. Fejér Dénes szerkesztő közreműködésével, Joszt István lektorálásával 2000 őszén jelent meg. Ezzel szemben Szrenka Éva *Szeged 1956 története* pedig 2017-ben. Ha tehát én követtem volna el a plágiumot, akkor ez azt jelentené, hogy 2000-ben, 17 évvel ezelőtt, a jövőbe látva tudtam és írtam le azokat a mondatokat és bekezdéseket szó szerint, amelyek Szrenka Éva sokkal később megjelent könyvében is szerepelnek. Ez képtelenség és reményeim szerint már ez alapján minden épeszű ember tisztában van úgy a diplomás történész szerző, mint a felelős kiadó, valamint a rágalmakat terjesztő körök áskálódásának hamisságával, gyanúsításaiak képtelenségével.

Az alábbiakban csupán néhány kiragadott példával igyekszem bizonyítani a plágium gyanúját, és legfőképpen azt, hogy annak elkövetője nem én vagyok, a szerény képességű és egyetemi diploma nélküli helytörténeti kutató, hanem éppen ellenkezőleg Szrenka Éva az egyetemi diplomájára oly nagyon büszke történész.

Az idézett szövegrészekben normál betűmérettel olvashatók a teljesen megfelelő szövegrészek, és kisebb betűvel azok, amelyek vagy kikerültek az eredeti szövegemből, vagy bekerültek abba, teljesen nyilvánvaló, hogy valamiféle álcázási célzattal.

1.

B.L. 44. oldal 3. bekezdés

Szegeden a forradalom előtti időben a BM Csongrád megyei Főosztálya keretén belül működött a helyi államvédelmi szolgálat az 1953-as átszervezés után. Ennek a megyei belügyi főosztálynak és az ezen belüli államvédelmi szervnek volt a vezetője Kelemen

Miklós államvédelmi őrnagy 1956 áprilisától. Kinevezése az MDP Központi Vezetőség Adminisztratív osztálya javaslata alapján történt. 1956 szeptemberében azonban az MDP Központi Vezetőség Titkársága Kelemen Miklóst egy éves pártiskolára küldte. (Hibát követtem el, mert az Adminisztratív osztálya helyesen Adminisztratív Osztálya lett volna!)

(1/a számú melléklet)

Sz. É. 42. oldal 1. bekezdés

Szegeden a forradalom előtti időben a Belügyminisztérium Csongrád megyei főosztálya keretén belül működött a helyi államvédelmi szolgálat az 1953-as átszervezés után. Ennek a megyei belügyi főosztálynak és az ezen belüli államvédelmi szervnek volt a vezetője Kelemen Miklós államvédelmi őrnagy 1956. áprilisától. Kinevezése az MDP Központi Vezetőség Adminisztratív osztálya javaslata alapján történt. 1956 szeptemberében az MDP Központi Vezetőség Titkársága Kelemen Miklóst egy éves pártiskolára küldte (Az előző hibám – Osztálya helyett osztálya – Sz.-É.-nél is megtalálható, a hibámat is átmásolta!)

(1/b számú melléklet)

2.

B.L. 45. oldal 2. bekezdés.

Ez az államvédelmi belső karhatalmi ezred nem volt alárendelve az államvédelmi operatív helyi szervek parancsnokának, de feladata volt az is, hogy „az államellenes cselekmények elkövetésével gyanúsított személyek vagy csoportok elfogása céljából tett államvédelmi operatív intézkedéseket katonailag biztosítsák”. (2/a számú melléklet)

Sz. É. 42. oldal 1. bekezdés.

Ezen ezred nem volt alárendelve az államvédelmi operatív helyi szervek parancsnokának, de feladata volt az is, hogy „az államellenes cselekmények elkövetésével gyanúsított személyek vagy csoportok elfogása céljából tett államvédelmi operatív intézkedéseket katonailag biztosítsák”. (2/b számú melléklet)

3.

B.L. 45. oldal 3. bekezdés.

A szegedi államvédelmi karhatalmi ezred 1956-ban egy tiszthelyettes iskolát is működtetett.

Sz. É. 42. oldal 1. bekezdés.

A szegedi államvédelmi karhatalmi ezred 1956-ban egy tiszthelyettes iskolát is működtetett.

4.

B. L. 46. oldal 8. bekezdés és 47. oldal 2. bekezdés

Működött Szegeden egy Honvéd Gépkocsizó Iskola is Halász Gyula főhadnagy parancsnoksága alatt. Vigh Illés őrnagy után Halász Gyula főhadnagy lett a szegedi honvéd helyőrség parancsnoka. ... A szegedi Honvéd Gépkocsizó Iskola a bevonuló sorállományú katonák közül képezett ki gépkocsivezetőket a honvédség számára.

Sz. É. 43. oldal 5. bekezdés.

Működött még Szegeden egy Honvéd Gépkocsizó Iskola is, melynek parancsnoka Halász Gyula főhadnagy, Vigh Illés őrnagy után Halász Gyula főhadnagy lett a szegedi honvéd helyőrség parancsnoka. A Honvéd Gépkocsizó Iskola a bevonuló sorkatonák közül képezték ki a gépkocsivezetőket a honvédség számára.

5.

B. L. 47. oldal. 4. bekezdés.

A HM Kiképzési Csoportfőnökség alárendeltségébe tartozott a szegedi egyetemi katonai tanszék. Ennek vezetője Moll János alezredes volt. A tanszéken előadóként működött Lazur Barna főhadnagy és Ország István őrnagy. (Ország helyesen Ország lett volna!) (3/a számú melléklet)

Sz. É. 43. oldal 6. bekezdés.

A Honvédelmi Minisztérium Kiképzési Csoportfőnökség alárendeltségébe tartozott a szegedi egyetemi katonai tanszék. Ennek vezetője Moll János alezredes, a tanszéken előadóként volt alkalmazva Lazur Barna főhadnagy és Ország István őrnagy. (A hibámat itt is átvette Szrenka és ő is Ország helyett Ország-ot írt!) (3/b számú melléklet)

6.

B.L. 47. oldal 6. bekezdés.

Többnyire polgári alkalmazottakból állt a szegedi 3. Elhelyezési és Felhasználási Felügyelőség, amelynek parancsnoka Tóth Mihály alezredes, a politikai helyettes pedig Gesztesi Ferenc főhadnagy.

Sz. É. 43. oldal 8. bekezdés.

Többnyire polgári alkalmazottakból állt a szegedi 3. Elhelyezési és Felhasználási Felügyelőség, melynek parancsnoka Tóth Mihály alezredes, és a politikai helyettese Gesztesi Ferenc főhadnagy.

7.

B. L. 47. oldal 7. bekezdés.

Szegeden két kiegészítő parancsnokság működött. Az egyik a szegedi városi kiegészítő parancsnokság Andó József alezredes vezetésével, aki tagja volt az MDP szegedi városi Bizottságnak is. A másik a szegedi járási kiegészítő parancsnokság volt, amelynek Szigeti Béla százados volt a vezetője, aki viszont tagja volt az MDP szegedi járási Bizottságnak.

Sz. É. 43. oldal 9. bekezdés.

Szegeden két kiegészítő parancsnokság működött. Az egyik a szegedi városi kiegészítő parancsnokság melynek vezetője Andó József alezredes, aki tagja volt az MDP Szegedi Városi Bizottságnak is. A másik a szegedi járási kiegészítő parancsnokság, melynek Szigeti Béla százados volt a vezetője, aki tagja az MDP Szegedi Járási Bizottságának.

8.

B. L. 47. oldal 8. bekezdés.

A kecskeméti 54. önálló rádiótechnikai jelző ezred szegedi lokátor állomásán a 2. rádiótechnikai század teljesített szolgálatot, Puskás Lajos hadnagy vezetésével.

Sz. É. 43. oldal 10. bekezdés.

A kecskeméti 54. önálló rádiótechnikai jelző ezred lokátor állomásán a 2. rádiótechnikai századként teljesített szolgálatot, Puskás Lajos hadnagy vezetésével.

9.

B. L. 48. oldal 3. bekezdés.

A szegedi és környékbeli katonai alakulatok felettes parancsnoksága, a 3. hadtest parancsnoka Gyurkó Lajos vezérőrnagy, politikai helyettese Sucin József alezredes.

Sz. É. 43. oldal 11. bekezdés.

A szegedi és környékbeli katonai alakulatok felettes parancsnoksága a 3. hadtest hadtest-parancsnoka Gyurkó Lajos vezérőrnagy, akinek politikai helyettese Sucin József alezredes.

10.

B. L. 64. oldal 4. bekezdés.

Ezeknek a tárgyalásoknak egyetlen eredményeként a legfelsőbb ifjúsági politikai vezetés meghívta a szegedi MEFESZ delegációját a néhány napon belül lebonyolítandó központi DISZ rendezvényre. Közben Szegeden tovább peregtek az események.

Sz. É. 56. oldal 2. bekezdés.

Ennek a találkozásnak egyetlen eredménye volt, hogy a legfelsőbb ifjúsági politikai vezetés meghívta a szegedi MEFESZ delegációját a néhány napon belül lebonyolítandó DISZ rendezvényre. Eközben is Szegeden folyamatosan peregtek az események.

11.

B. L. 79. oldal 3. bekezdés

Lejtényi üdvözölte a budapesti egyetemistákat, a nagygyűlést szervező műszaki egyetemistákat azoknak a szegedi egyetemi és főiskolai hallgatóknak a nevében, akik elindították a második szegedi gondolatot. Ez a félreérthető kifejezés a hallgatóságban itt-ott ellenérzéseket is kiváltott, olyanok is voltak, akik fütyültek, fújoztak, míg mások – a többség – fergeteges tapsolásba kezdett és biztatva kiáltozták: Mond el mi volt Szegeden. ... Beszélt a MEFESZ megalakításáról, ... hogy a szervezetet feltétlenül országos méretűvé kell fejleszteni. ... A jelenlevők hatalmas üdvözlőgás közepette a MEFESZ létrehozása mellett foglaltak állást.

Sz. É. 80. oldal 6. bekezdés és 81. oldal 1. bekezdés.

Lejtényi András üdvözölte a budapesti egyetemistákat, a nagygyűlést szervező műszaki egyetemistákat, azoknak a szegedi egyetemi és főiskolai hallgatóknak a nevében, akik elindították, a „második szegedi gondolatot”. Ez a félreérthető kifejezés sajnos itt-ott a hallgatóságban ellenérzéseket váltott ki. Voltak, akik fütyültek és fujogtak, de a többség tapsolva biztatta „mond el mi volt Szegeden”. Beszért a MEFESZ megalakításáról, ... hogy ezt az új diák szervezetet országos méretűvé kell fejleszteni. A jelenlevők hatalmas üdvözlésük közepette a MEFESZ létrehozása mellett foglaltak állást.

12.

B. L. 87. oldal 2. bekezdés.

Felsőbb katonai utasítás alapján a 27. lövészadosztály parancsnoka Bakonyi Sándor honvéd alezredes parancsba adta Botond Gábor honvéd őrnagynak, a hajnalban ugyancsakriadókészültségbe helyezett kiskunmajsai 31. lövészezred parancsnokának, hogy az ezred 2. zászlóalja menjen Szegedre, hogy biztosítsa a rendet és a nyugalmat, ami alatt azt kell érteni, hogy lépjen fel minden forradalmi megmozdulással szemben. A kiskunmajsai lövész zászlóalj a déli órákban érkezett meg Szegedre, a 6. légvédelmi tüzérsztály lak-tanyájában nyertek elhelyezést, majd hozzá láttak a feladataik teljesítéséhez, ami objektumvédelmet és járőrözést jelentett. (4/a számú melléklet)

Sz. É. 96. oldal 3. bekezdés.

Közben felsőbb katonai utasítás alapján a 27. lövészadosztály parancsnoka Bakonyi Sándor honvéd alezredes parancsba adta Botond Gábor honvéd őrnagynak, a hajnalban ugyancsakriadókészültségbe helyezett kiskunmajsai 31. lövészezred parancsnokának, hogy az ezred 2. zászlóalja menjen Szegedre és biztosítsa a rendet és a nyugalmat. A Kiskunmajsai lövész zászlóalj a déli órákban érkezett meg Szegedre. A 6. légvédelmi tüzérsztály lak-tanyájában nyertek elhelyezést, majd hozzá láttak feladataik teljesítéséhez, ami objektumok védelmét és járőrözéseket jelentett. (4/b számú melléklet)

13.

B. L. 92. oldal 5. bekezdés.

Egy csoport menekülő egyetemistát néhány államvédelmista üldözőbe vett. A diákok bemenekültek a Kálvária sugárúton – akkor Tolbuhin sugárúton – levő Juhász Gyula egyetemi diáktanthonba.

Sz. É. 101. oldal 1. bekezdés.

Egy kisebb csoport menekülő egyetemistát néhány államvédelmis üldözőbe vett. A diákok bemenekültek a Tolbuhin sugárúti Juhász Gyula egyetemi diáktanthonba.

14.

L. 105. oldal 1. bekezdés.

Az emberáradat azonban váratlanul megindult, félrelökték a szuronyokat, elsodorták a rendőröket, megszűnt a kordon, szabaddá vált az út a nagygyűlés helyszíne felé. Az újszegediek a híd szegedi hídfőjénél találkoztak az ott hömpölygő szegedi felvonulókkal.

Sz. É. 116. oldal 1. bekezdés.

Az emberáradat azonban váratlanul megindult. Félrelökték a szuronyokat, elsodorták a megrémült rendőröket, megszűnt a kordon, szabaddá vált az út. Az új-szegediek a híd szegedi hídfőjénél találkoztak az ott hömpölygő szegedi felvonulókkal.

15.

B. L. 123. oldal 4. bekezdés.

A Szörme és Bőrruha Üzemben is összeállították a dolgozók követeléseit. ... Az üzemi munkástanács elnöke Szenesi Zoltán lett, a titkári feladatokkal Kaczur Pétert bízták meg.

Sz. É. 133. oldal 5. bekezdés és 134. oldal 3. bekezdés.

Szörme és Bőrruha Üzemben is összeállították a dolgozók követeléseit. ... Az üzemi munkástanács elnöke Szenesi Zoltán lett. A titkári feladatokkal pedig Kaczur Pétert bízták meg.

16.

B. L. 123. oldal 6. bekezdés.

A Délmagyarországi Áramszolgáltató Vállalatnál Hegedűs Istvánt választották meg a munkástanács elnökének. ... az elmúlt években kompromittálódott személyeket küldjék el a vállalattól.

Sz. É. 134. oldal 6. bekezdés.

A Délmagyarországi Áramszolgáltató Vállalatnál ... Hegedűs Istvánt választották meg ... elnöknek. ... az elmúlt években kompromittálódott személyeket küldjék el a vállalattól.

17.

B. L. 123. oldal 2. bekezdés.

A Szegedi Nyomda 14 tagú munkástanácsot és héttagú igazgatótanácsot választott, írásbeli titkos szavazással.

Sz. É. 134. oldal 7. bekezdés.

A Szegedi Nyomdában 14 tagú munkástanácsot és 7 tagú igazgatótanácsot választottak ... titkos szavazással.

18.

B. L. 126. oldal 3. bekezdés.

A helyi sajtót Németh Ferenc, Markovits Tibor, Morvay Sándor és Fejér Dénes képviselték.

Sz. É. 140. oldal 4. bekezdés.

A helyi sajtót Németh Ferenc, Markovits Tibor, Morvay Sándor és Fejér Dénes újságírók képviselték.

19.

B. L. 127. oldal 1. bekezdés.

Elnökéül először a Szegedi Kendergyár munkástanácsának elnökét egyben küldöttét Strasszer Gyulát javasolták, de ő határozottan kijelentette, hogy ezt a funkciót nem vállalja. Az Ideiglenes Intéző Bizottságban szívesen munkálkodik, de az elnök jogi ismeretekkel rendelkezzen. (5/a számú melléklet)

Sz. É. 141. oldal 7. bekezdés.

Elnökéül először a Szegedi Kendergyárból jön Strasszer Gyulát javasolták, de ő határozottan kijelentette, hogy ezt a funkciót nem vállalja. Az Ideiglenes Intéző bizottságban szívesen munkálkodik, de az elnöknek jogi ismeretekkel kell rendelkeznie. (5/b számú melléklet)

20.

B. L. 142. oldal 4. bekezdés.

A meghívottak, a különböző szegedi katonai alakulatok parancsnokai és politikai tisztjei a következőket választották a tanácsba: Halász Gyula főhadnagy, a városi Forradalmi Katonai Tanács elnöke; tagjai: Sebestyén László őrnagy, elnökhelyettes, a szegedi 14. műszaki zászlóalj parancsnoka; Vigh Illés őrnagy, a felszámolás alatt álló szegedi 17. lövészezred parancsnoka, korábbi helyőrségparancsnok; Tóth Károly főhadnagy, a szegedi 6. légvédelmi tüzérosztály parancsnoka és politikai helyettese, Matuszka István főhadnagy; Nádházi András százados, a szegedi 17. lövészezred parancsnokának politikai helyettese; Erdei Mihály főhadnagy, a szegedi 72. páncéltörő tüzérosztály parancsnoka; és három tiszt a Honvéd Gépkocsizó Iskolától: Forrási László százados, Surányi János főhadnagy és Vasvári Vilmos hadnagy – akik Halász főhadnagy környezetébe került tiszt csoport tagjai voltak. (6/a számú melléklet)

Sz. É. 160. oldal 2. bekezdés.

A meghívottak a különböző szegedi katonai alakulatok parancsnokai és politikai tisztjei. A következő tiszteket választották: az Ideiglenes városi Forradalmi Katonai Tanács elnöke Halász Gyula főhadnagy, tagjai Sebestyén László őrnagy, elnökhelyettes, a szegedi 14. műszaki zászlóalj parancsnoka, Tóth Károly főhadnagy, a szegedi 6. légvédelmi tüzérosztály parancsnoka és politikai helyettese. Nádházi András százados a szegedi 17. lövészezred parancsnokának politikai helyettese. Erdei Mihály főhadnagy a szegedi 72. páncéltörő tüzérosztály parancsnoka, Vigh Illés őrnagy a felszámolás alatt álló szegedi 17. lövészezred parancsnoka, korábbi helyőrségparancsnok. ... Matuszka István főhadnagy ... és három tiszt a Honvéd Gépkocsizó Iskolától: Forrási László százados, Surányi főhadnagy, Vasvári Vilmos hadnagy. Akik többnyire Halász Gyula főhadnagy környezetéből került tiszt csoport tagjai voltak. (6/b számú melléklet)

21.

B. L. 155. oldal 4. bekezdés.

Amikor a városi ügyészségen tudomást szereztek az államvédelmi tisztek őrizetbe vételéről, az ügyész szervezet képviselőjében október 30.-án késő délután két ügyész jelent meg Mogyorósi István rendőr őrnagynál és közölték, hogy az elmúlt években kifejtett tevékenységük miatt Dobos Ferenc, Balogh János, Notheisz-Nádas János, Tóth Kálmán és Kucsera Róbert ügyészek ügyét ki kell vizsgálni, ezért kerüljön sor előállításukra, illetve őrizetbe vételükre. Mogyorósi az ügyészi delegáció kérését meghallgatva, ígéretet tett az őrizetbe vételek foganatosítására.

Sz. É. 166. oldal 6. bekezdés.

Mikor az ügyészség tudomást szerzett ezekről az őrizetbe vételekről, azonnal az ügyészi szervezet képviselőjében már október 30.-án a késő délutáni órákban két ügyész jelent meg Mogyorósi István rendőr őrnagynál és közölték, hogy az elmúlt években kifejtett tevékenységük miatt Dobos Ferenc, Balogh János, Notheisz-Nádas János, Tóth Kálmán és Kucsera Róbert ügyészek ügyét is ki kell vizsgálni, ezért kerüljön sor előállításukra, illetve vegyék őrizetbe őket. Mogyorósi István rendőr őrnagy határozott ígéretet tett az ügyészi delegáció kérésének teljesítésére.

22.

B. L. 158. oldal 2. bekezdés.

Kiderült, hogy félreértésen alapult az egész vádaskodás. Palotás soha nem volt tagja az államvédelmi szolgálatnak, viszont rövid katonatiszti szolgálata alatt egy ideig politikai tisztként működött. Ebből származott a félreértés. A plénum úgy döntött, hogy nemzetőr maradhat, tisztséget is betölthet a szervezetnél, de ne ő legyen a parancsnok. Ács Vilmos javasolta Maróti Andrást, mint aki legmesszebb menőig élvezi az egyetemi és főiskolai ifjúság bizalmát. A javaslatot a Forradalmi Nemzeti Bizottság plénumán szavazásra tették fel és egyhangúan úgy döntöttek, hogy Maróti legyen a szegedi nemzetőrség parancsnoka. ... Maróti azonban továbbra is vonakodott a megbízatás elvállalásától, végül engedett a nyomásnak és 24 óra időtartamra elvállalta a parancsnokságot. Eközben a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége keresen helyette végleges megoldást.

Sz. É. 172. oldal 2. bekezdés.

Kiderült, hogy félreértésen alapult az egész vádaskodás. Palotás József soha nem volt tagja az államvédelmi szolgálatnak. Igaz rövid katonai szolgálati ideje alatt egy ideig politikai tisztként dolgozott. A plénum úgy döntött, hogy nemzetőr maradhat, tisztséget is betölthet ilyen formán egyenlőre, de ne legyen parancsnok. ... Ács Vilmos a MEFESZ képviselőjében is javasolta, hogy Maróti András tanár úr aki a legmesszebb menőig élvezi az egyetemi és főiskolai hallgatók bizalmát, legyen ő a nemzetőrség parancsnoka. A javaslatot a Forradalmi Nemzeti Bizottság plénumán szavazásra bocsátották és egyhangúan elfogadták, hogy Maróti András legyen a szegedi nemzetőrség parancsnoka. ... Maróti András tehát engedett a nyomásnak ideiglenesen és 24 órára még mást helyette nem találva elvállalta a parancsnokságot. A városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége közben kereste a végleges megoldást.

23.

B. L. 159. oldal 3. bekezdés.

... a Szegedi Ruhagyár munkástanácsa is küldött embereket a nemzetőrségbe, a Dózsa laktanyába. A 6 fős nemzetőr csoportból néhányan részt vettek az öthalmi államvédelmi laktanya elfoglalásában is, majd az államvédelmi tisztek elengedésében.

Sz. É. 173. oldal 6. bekezdés.

A Szegedi Ruhagyár munkástanácsa is küldött embereket a nemzetőrségbe, a Dózsa laktanyába. Az így létrejött 6 fős nemzetőr csoportból néhányan részt vettek az öthalmi államvédelmi laktanya elfoglalásában, majd az államvédelmi tisztek elengedésében.

24.

B. L. 165. oldal 5. bekezdés és 166. oldal 1. bekezdés.

Az egykori kiscgazdapártiak október 31.-én délelőtt 10.00 órakor gyülekeztek a városháza előtt, majd bementek az épületbe és egy üresen álló teremben megkezdtek az újjáalakuló ülésüket. A jelenlevők kb. 40-en voltak. A gyűlésen két változat merült fel az FKGP jövőjét illetően: 1./ A régi városi FKGP vezetőség lépjen automatikusan funkcióba és kezdje meg a tagtoborzó szervező munkát. 2./ Válasszanak egy új ideiglenes intéző bizottságot és ennek legyen a feladata a párt újjászervezése. A jelenlevők a második változatot fogadták el és megválasztották az új ideiglenes intéző bizottságot. Ebbe bekerült Török Ferenc az FKGP megszűnése előtti utolsó szegedi elnöke, Dobó Ignác, Horváth Márton, dr. Vass Béla, Temesi Ferenc iskolaigazgató, dr. Bittó Endre és dr. Hunya Benedek.

Sz. É. 180. oldal 2. és 3. bekezdés.

Az egykori kiscgazdapártiak október 31.-én délelőtt ... gyülekeztek a városháza előtt, majd bementek az épületbe és egy üresen álló teremben megkezdtek az újjáalakuló ülésüket. Körülbelül 40-en lehettek, itt a Független Kiscgazda Pártot illetően két változat merült fel:

1. A régi városi Független Kiscgazda Párti vezetőség lépjen automatikusan funkcióba és kezdje meg a tagtoborzást.

2. Válasszanak egy új ideiglenes intéző bizottságot és ennek legyen a feladata a párt újjászervezése.

A jelenlevők a második változatot fogadták el. Megválasztották az új ideiglenes intéző bizottságot. Név szerint Török Ferenc a Független Kiscgazda Párt volt régi elnöke, tagjai Dobó Ignác, Horváth Márton, dr. Vass Béla, Temesi Ferenc iskolaigazgató, dr. Bittó Endre és dr. Hunya Benedek.

25.

B. L. 166. oldal 6. bekezdés.

Ugyanezen a napon néhány volt parasztpárti polgár az MDP Kálvin téren levő épületében elhatározta a volt Nemzeti Parasztpárt szegedi szervezetének megalakítását Petőfi Párt néven. A szervezőmunkában fontos szerepet játszott dr. Kovács Antal, a Magyar Nemzeti Bank szegedi fiókjának alkalmazottja, Péter László író és muzeológus, Giday Kálmán és Gallé László korábban igaztalanul leváltott szegedi középiskolai igazgatók, Lőkös Zoltán és Förgeteg Szilveszter újságírók, Miklós Pál az állatforgalmi Vállalat munkatársa. (7/a számú melléklet)

Sz. É. 181. oldal 6. bekezdés.

Még ugyanezen a napon a Magyar Dolgozók Pártja Kálvin téri épületében elhatározta a volt Nemzeti Parasztpárt szegedi szervezetének megalakítását új – Petőfi Párt – néven. A szervező munkában fontos szerepet játszott dr. Kovács Antal, a Magyar Nemzeti Bank szegedi fiókjának alkalmazottja, dr. Péter László író és muzeológus, Giday Kálmán és Gallé László korábban igazságtalanul leváltott szegedi középiskolai igazgatók, Lőkös Zoltán és Förgeteg Szilveszter újságírók, Miklós Pál az Állatforgalmi Vállalat munkatársa. (7/b számú melléklet)

26.

B. L. 169. oldal 2. bekezdés és 3. bekezdés.

... megkezdte működését az előző napon létrehozott operatív csoport is. ... Ez a csoport bizonyos elhárítási jellegű feladatok teljesítése végett létesült, de lényegében még ezek ellátásához sem voltak meg a szükséges szakmai ismereteik. ... A szegedi városi Forradalmi Katonai Tanács operatív csoportja bizonyos biztonsági részfeladatokat teljesített, amelyek a köznyugalmat, a forradalom vívmányainak megőrzését szolgálták.... Az operatív csoport elhelyezési körlete a volt államvédelmista operatív tisztek irodáiban volt. Olyan döntés született, hogy ettől az időtől kezdve a védelmi őrizetbe helyezést csak a városi Forradalmi Katonai Tanács eszközölheti. ... Az államvédelmisták irodáit szisztematikusan átkutatták. ... A Csillag börtönből az ott raboskodó kasszaőröket vitték át a BM Csongrád megyei Főosztály épületébe és az államvédelmisták lezárt páncélszekrényeit kinyitatták. ... A rendőri állomány egyes tagjainak közreműködésével sikerült felderíteni a szegedi államvédelmi szolgálat állományának nagy részét, a lakcímeiket megszerezni.

Sz. É. 189. oldal 4. bekezdés.

Megkezdte működését az előző napon létrehozott operatív csoport is. Ez a csoport többnyire bizonyos elhárítási jellegű feladatok teljesítésére jött létre, de ... még ezek ellátásához sem nagyon voltak meg a szükséges szakmai ismereteik. Így a szegedi Forradalmi Katonai Tanács operatív csoportjának tagjai főleg bizonyos biztonsági részfeladatokat teljesítettek, amelyek többnyire a köznyugalmat, a forradalom vívmányainak a megőrzését szolgálták. Az operatív csoport elhelyezése a volt államvédelmi operatív tisztek irodáiban volt. ... Hiszen döntés született arról, hogy ettől az időtől kezdődően a védelmi őrizetbe helyezést csak a városi Forradalmi Katonai Tanács eszközölheti. ... Ezért az államvédelmisták irodáit átkutatták. A Csillag börtönből az ott raboskodó kasszaőröket vitték át a BM Csongrád megyei Főosztály épületébe. A rendőrség egyes tagjainak a segítségével mégis sikerült felderíteni a szegedi államvédelmi szolgálat állományának nagy részét, és lakcímeiket megszerezték.

27.

B. L. 170. oldal 5. bekezdés.

A megyei Főosztály öt államvédelmi tisztje egy konspirált lakásban bűjt el október 29-e után. Lakossági bejelentés alapján szerzett tudomást a városi Forradalmi Katonai Tanács mellett működő egyik forradalmi nemzeti bizottsági összekötő a konspirált lakás helyéről, és, hogy ott államvédelmi operatív tisztek bujkálnak. Ekkor ezek őrizetbe vételéről döntöttek. Ekkor kerültek védelmi őrizetbe Ocskai Zsolt, Aszriev István, Sarus Sándor, Ács Sándor és Koncz Géza államvédelmi operatív tisztek.

Sz. É. 190. oldal 2. bekezdés.

A megyei Főosztály öt államvédelmi tisztje egy konspirált lakásban búj el. ... Erről lakossági bejelentés alapján szerzett tudomást a városi Forradalmi Katonai Tanács mellett működő egyik forradalmi nemzeti bizottsági összekötő. Felderítve a konspirált lakás helyét és azt, hogy ott államvédelmi operatív tisztek tartózkodnak, őrizetbe vételiükről döntöttek. ... Ekkor a következőket vették védelmi őrizetbe: Aszriev István, Ács Sándor, Ocskai Zsolt, Koncz Géza, Sarus Sándor államvédelmi operatív tiszteket.

28.

B. L. 175. oldal 1. bekezdés.

A Csillag börtönben Kováts József találkozott Vasvári Vilmos hadnaggyal a Katonai Tanács operatív csoportjának vezetőjével. Köztük kisebb hatásköri vita alakult ki, ugyanis a hadtestparancsnoki-hadosztályparancsnoki utasítást az operatív csoport úgy értelmezte, hogy attól kezdve az államvédelmi védelmi őrizetbe helyezése az ő feladatuk. Szigorúan a parancs szövege szerint csak a katonai elhárító munkakörben dolgozó államvédelmi őrizetbe vételére kaptak utasítást, de úgy tűnik ezt értelmezési problémák következtében kiterjesztették valamennyi államvédelmi operatív tisztre. Ekkorra a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége is döntött a biztonsági őrizetbe vételéről, ami csupán az operatív állományú államvédelmistákat érintette. Írásbeli utasítás azonban csak november 2.-án, másnap érkezett meg a Katonai Tanácshoz. Kováts József és Vasvári hadnagy tisztázták a problémát, majd Kováts telefonon felhívta Mogyorósi rendőr őrnagyot és közölte, hogy attól az időtől kezdve a rendőrség ne fogadtassa védelmi őrizetbe helyezést, mivel az a továbbiakban kizárólag a városi Forradalmi Katonai Tanács feladatkörébe tartozik. (Ebben a fejezetben a Forradalmi Katonai Tanács helyett több alkalommal tévesen Katonai Tanácsot írtam) **(8/a számú melléklet)**

Sz. É. 193. oldal 4. bekezdés.

*Kováts József ... a börtönbe ment, ... ott találkozott Vasvári Vilmos hadnaggyal a Katonai Tanács operatív csoportjának vezetőjével. Köztük kisebb hatásköri vita alakult ki, mert a hadtestparancsnoki illetve hadosztályparancsnoki utasítást az operatív csoport úgy értelmezte, hogy attól kezdve az államvédelmisták védelmi őrizetbe helyezése az ő feladatuk. A parancs szövege szerint csak a katonai elhárító munkakörben dolgozó államvédelmisták őrizetbe vételére kaptak utasítást, de valószínűleg a félreértelmezések következtében kiterjesztették valamennyi államvédelmi operatív tisztre. Ekkorra már a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége is döntött a biztonsági őrizetbe vételéről, ami csupán az operatív állományú államvédelmistákat érintette. Írásbeli utasítás csupán november 2.-án érkezett meg a Katonai Tanácshoz. Végül nehezen, de Kováts József és Vasvári Vilmos hadnagy tisztázták a problémát. Ezután Kováts József felhívta Mogyorósi István rendőr őrnagyot és közölte, hogy attól az időtől kezdve a rendőrség ne fogadtassa védelmi őrizetbe helyezést, mivel az a továbbiakban kizárólag a városi Forradalmi Katonai Tanács feladatkörébe tartozik. (Ebben a fejezetben is az általam elkövetett hibát Sz. É változtatás nélkül átvette és ahol én Katonai Tanácsot írok, ő is ezt tette) **(8/b számú melléklet)***

29.

B. L. 174. oldal 3. bekezdés.

Az államvédelmi szolgálat által hátrahagyott – meg nem semmisített – iratainak felülvizsgálata során fény derült a korábbi években alkalmazott módszerekre is. Tudomást szerzett a városi Forradalmi Katonai Tanács például a telepített lehallgatási eszközökről, a postai munkástanács közreműködésével pedig néhány telepítési helyről. Ennek nyomán elkezdődött a kutatás és egy belvárosi és egy újszegedi lakásban sikerült is megtalálniuk, illetve kiszerezni a lehallgató berendezést.

Sz. É. 194. oldal 4. bekezdés és 5. bekezdés.

Az államvédelmi szolgálat által hátrahagyott, meg nem semmisített iratainak felülvizsgálata során fény derült a korábbi években alkalmazott tisztességtelen módszerekre is. ... Így többek közt tudomást szerzett a városi Forradalmi Katonai Tanács például a telepített lehallgatási eszközökről, a postai munkástanács közreműködésével pedig néhány telepítési helyről. Ennek nyomán elkezdődött a kutatás és egy belvárosi és egy újszegedi lakásban sikerült is megtalálni, illetve kiszerezni a lehallgató berendezést.

30.

B. L. 161. oldal 2. bekezdés.

Lazur Barna ekkor már a szegedi nemzetőrségben munkálkodott, egy kisebb létszámú fegyveres csoportnak volt a parancsnoka, amely később az „egyetemi tizenhármak”, némi-lykor „szegedi tizenhármak” elnevezést kapta.

Sz. É. 195. oldal 2. bekezdés.

Lazur Barna már a nemzetőrségi kinevezése előtt is a nemzetőrségben munkálkodott. Egy kisebb létszámú főleg egyetemistákból álló fegyveres csoportnak volt a parancsnoka, amely később az egyetemi tizenhármaknak, némelykor pedig a szegedi tizenhármaknak nevezték.

31.

B. L. 161. oldal 4. bekezdés és 162. oldal 1. bekezdés.

A kitérő az volt, hogy kíváncsiságból elautóztak Kiskunfélegyháza-Kecskemét felé ruszki nézőbe. Arra voltak kíváncsiak, hogy a szovjet csapatok a bejelentéseknek megfelelően vonulnak-e már Budapest felől. Miután a fővárost elhagyó szovjet csapatokkal sehol sem találkoztak, visszafordultak és Szeged felé autóztak. Amikor az öthalmi államvédelmi laktanyához értek, azt tapasztalták, hogy az jószíval üres, itt-ott van egy-egy civil ruhás nemzetőr és katonai őrszem, de ennek ellenére a környékbeli cigány lakosság hozzákezdett a fosztogatáshoz. A Lazur-csoport ekkor behajtott a laktanya területére, az illetékeket elzavarták, a teherautójukat géppisztolyokkal, kézigranátokkal, golyószórókkal és löszerekkel telerták és visszatértek a Dózsa laktanyában levő nemzetőr főhadiszállásra. Ekkor, az öthalmi laktanyából elhozott fegyverekkel kezdődött meg a nemzetőrség korszerű fegyverekkel való felszerelése.

Sz. É. 195. oldal 3. bekezdés.

Majd kíváncsiságból elautóztak egy kis kitérővel Kiskunfélegyháza-Kecskemét felé, hogy megnézzék, hogy igaz-e, hogy a szovjet csapatok a bejelentéseknek megfelelően vonulnak-e már Budapest felől. Miután a fővárost elhagyó csapatokkal sehol sem találkoztak, visszafordultak. Mikor az őthalmi laktanyához értek, azt tapasztalták, hogy csak itt-ott van néhány civil ruhás nemzetőr és katona őrszem, de ennek ellenére a környékbeli cigányok vidáman fosztogattak a laktanyán belül. A Lazur csoport ekkor behajtott a laktanyába és az illetéklencsét elzavarták. A teherautójukat megpakolták géppisztolyokkal, kézigranátókkal, golyósórókkal és lőszerrel. Ez után visszatértek a Dózsa laktanyában működő nemzetőrség főhadiszállására. Az őthalmi laktanyából elhozott fegyverekkel kezdődött meg a nemzetőrség korszerű fegyverekkel való felszerelése.

32.

B. L. 162. oldal 3. bekezdés.

Az „egyetemi tizenhármak” parancsnoka Lazur Barna helyett Kendi József lett és megkezdődött a nemzetőrök korszerű fegyverekkel való felszerelése. Még azon a napon újabb fegyverszállítmányokat hoztak be az őthalmi államvédelmi laktanyából és az újonnan jelentkező nemzetőröket már ezekkel szerelték fel. Az új főparancsnok intézkedett, hogy nemzetőrök lássanak el őrszolgálatot az őthalmi laktanyában, ide egyetemista nemzetőrök egy csoportját irányította. Ugyancsak egyetemista nemzetőr őrség – 12 fő – került a repülőtérré, míg a Csillag börtön őrzésének megerősítésére munkásokból álló nemzetőr csoportot vezényeltek, akinek parancsnoka Makra István lett. (9/a számú melléklet)

Sz. É. 196. oldal 2. bekezdés.

Az egyetemi tizenhármaknak parancsnoka Lazur Barna helyett Kendi József lett ... Megkezdődött a nemzetőrök korszerű fegyverekkel való felszerelése. Még e napon újabb fegyverszállítmányokat hoztak be az őthalmi államvédelmi laktanyából. A nemzetőrség új főparancsnoka intézkedett, hogy a nemzetőrök lássák el az őrszolgálatot az őthalmi laktanyában, ide egyetemista nemzetőrök egy csoportját irányította. Ugyancsak 12 fős egyetemistákból álló nemzetőr őrség került a repülőtér őrzésére. A Csillag börtön őrzésének megerősítésére munkásokból álló nemzetőr őrséget vezényeltek ki. Akiknek parancsnoka Makra István lett. (9/b számú melléklet)

33.

B. L. 177. oldal 4. bekezdés és 178. oldal 1. bekezdés.

November 1-én a délutáni órákban 17.00 órai kezdettel a Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökségének több tagja és néhány katonai vezető tanácskozássra gyűlt össze Perbíró József elnöki szobájában. Az elnökség részéről jelen volt Perbíró József, Kováts József, Joszt István, Horváth Jenő, Fábián Ferenc. Ott volt Arday Lajos tartalékos honvéd őrnagy, a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság tagja, a 42. számú AKÖV igazgatója és delegáltja, aki ettől a naptól Perbíró katonai tanácsadójává lépett elő. Jelen voltak a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottság és a városi Forradalmi Katonai Tanács közötti összekötők. A katonaságot a következők képviselték: Gosztonyi István őrnagy a városi Forradalmi Katonai Tanács elnöke, Szabadella József őrnagy a kiskunfélegyházi 27. lövészhadosztály tűzértörzsfőnöke, október 31-től már hadosztályparancsnoka, Makó Márton százados a hódmezővásárhelyi 62. lövészezred törzsfőnöke és az előbbieket kíséretében néhány alacsonyabb beosztású katonatiszt.

Sz. É. 204. oldal 9. bekezdés és 205. oldal 1. bekezdés.

Így a rendkívüli helyzet miatt november 1-én délután 17 órakor a Szegedi Forradalmi Nemzeti Bizottság több tagja és néhány katonai vezető tanácskozássra gyűlt össze dr. Perbíró József elnöki szobájában.

Az elnökség részéről jelen voltak: dr. Perbíró József, Kováts József, Joszt István, Horváth Jenő, Fábián Ferenc. Ott volt Arday Lajos tartalékos honvéd őrnagy a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság tagja a 42. számú AKÖV igazgatója és delegációja, aki ettől a naptól Perbíró katonai tanácsadójaként működött. Jelen voltak még a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottság és a városi Forradalmi Katonai Tanács közötti összekötők. A katonaságot a következők képviselték: Gosztonyi István őrnagy a városi Forradalmi Katonai Tanács elnöke, Szabadella József őrnagy a kiskunfélegyházi 27. lövészhadosztály tűzértörzsfőnöke, október 31-től már a hadosztály parancsnoka, Makó Márton százados a hódmezővásárhelyi 62. lövészezred törzsfőnöke és az előbbieket kíséretében néhány alacsonyabb beosztású katonatiszt.

34.

B. L. 178. oldal 4. bekezdés és 179. oldal 1. bekezdés.

A Szegedi Kendergyárban a dolgozók követeléseinek engedve leváltásokra került sor. Olyan embereket mozdítottak el beosztásukból, akik az elmúlt években munkahelyi tevékenységükkel elvesztették a gyári dolgozók bizalmát. Ezek között volt Ördögh András üzemvezető, Szép Lajos MEO vezető, aki ugyan a József Attila Kör vitaestjén elmondott hozzászólásával sokat javított a helyzetén, de valójában nem változtatott korábbi nézetein, hiszen 1957 márciusában MSZMP funkcionárius lett. A leváltottak között volt még Joó György művezető, Mészáros Ferenc szárazfonó művezető, Zöldi Imréné a gyári expedíciós osztály dolgozója, tanácsstag, Vetró András a munkaerőgazdálkodási ügyek intézője és Bürgés Mihályné az üzemi MDP bizottság tagja ...

Sz. É. 214. oldal 4. bekezdés.

A Szegedi Kendergyárban is a dolgozók követeléseinek engedve leváltásokra került sor. Itt is olyan embereket mozdítottak el beosztásaikból, akik az elmúlt években munkahelyi és ott kifejtett politikai tevékenységükkel elvesztették a gyári dolgozók bizalmát. Ezek között volt Ördögh András üzemvető, Szép Lajos a MEO részlegnek a vezetője (aki később MSZMP funkcionárius lett), Joó György művezető, Mészáros Ferenc szárazfonó művezető, Zöldi Imréné a gyári expedíciós osztály dolgozója, Vetró András a munkaerő-gazdálkodási ügyek intézője és Bürgés Mihályné az üzemi MDP bizottságának tagja.

35.

B. L. 179. oldal 4. bekezdés.

Az Újszegedi Kendergyárban is megalakult a fegyveres üzemőrség, melynek parancsnoka Tóth István szövő művezető lett.

Sz. É. 215. oldal 2. bekezdés.

Az Újszegedi Kendergyárban is megalakult a fegyveres üzemőrség, melynek parancsnoka Tóth István szövő művezető lett.

B. L. 180. oldal 1. bekezdés.

A vágóhídi munkástanács is elbocsátásokról döntött. A vállalatnál eltávolították Löbl Endrénét, és a személyzeti osztály vezetőjét, Városi Györgyöt.

Sz. É. 215. oldal 3. bekezdés.

A vágóhídi munkástanács is elbocsátásokról döntött. A vállalatnál eltávolították Löbl Endrénét, és a személyzeti osztály vezetőjét, Városi Györgyöt.

B. L. 180. oldal 3. bekezdés.

A Szegedi Cipőgyárból Kanász Antalt távolították el, három főt – Tóth Béla telepvezetőt, Galambos Istvánnét és Paróczi Pál művezetőt – alacsonyabb munkakörbe helyezték.

Sz. É. 215. oldal 5. bekezdés.

A Szegedi Cipőgyárból Kanász Antalt távolították el, három főt – Tóth Béla telepvezetőt, Galambos Istvánnét Parász Pál művezetőket alacsonyabb beosztásba helyezték

B. L. 180. oldal 5. bekezdés.

A Délmagyarországi Áramszolgáltató Vállalatnál is döntött a munkástanács a dolgozók követelése nyomán elbocsátásokról. Négy vagy öt ember neve merült fel ezzel kapcsolatban. Egyikükkel szemben az volt a vád, hogy az igazgató spiclije, egy másik eltávolítását azért tartották szükségesnek, mert a tüntetések alkalmával a kerítésen kívül sétálgatva figyelte, kik mennek a vállalatnál felvonulni és volt olyan is, akit azzal gyanúsítottak, hogy a vállalatnál ő javasolt embereket az ÁVH-nak besúgó munkára.

Sz. É. 215. oldal 7. bekezdés.

A Délmagyarországi Áramszolgáltató Vállalatnál is döntött a munkástanács a dolgozók követelése nyomán az elbocsátásokról. Itt négy-öt személy neve merült fel. Egyikükkel szemben a vád az volt, hogy az igazgató spiclije. Egy másik azért, mert a tüntetések alkalmával a kerítésen kívül sétálgatva figyelte, kik mennek a vállalatnál felvonulni, de volt olyan is, akit azzal vádoltak, hogy a vállalatnál ő javasolt embereket az ÁVH-nak besúgó munkára.

B. L. 180. oldal 6. bekezdés

A Szegedi Szalámigyárban egy munkásgyűlésen a dolgozók kb. 40 főt javasoltak elbocsátásra, köztük az üzemi alapszervezet titkárát és a személyzeti osztály vezetőjét.

Sz. É. 215. oldal 10. bekezdés és 216. oldal 1. bekezdés.

A Szegedi Szalámigyárban munkásgyűlésen a dolgozók 30-40 főt javasoltak elbocsátásra, köztük az üzemi alapszervezet titkárát és a személyzeti osztály vezetőjét.

B. L. 181. oldal 3. bekezdés.

A szegedi 42. számú AKÖV-nél leváltotta a munkástanács Losonczi István igazgatót, Róth András fődizpécsert visszaminősítették gépkocsivezetőnek, Márton Gyula forgalmi osztályvezetőt pedig nyugállományba helyezték. ... A vállalati munkástanács elnöke Arday Lajos lett, akit Losonczi István eltávolítása után megválasztottak, majd kineveztek igazgatónak. Ekkor új munkástanács elnököt választottak Godó Illés gépkocsivezető személyében.

Sz. É. 216. oldal 3. bekezdés.

A Szegedi 42. számú AKÖV munkástanácsa leváltotta Losonczi István igazgatót, Ráth András fődizpécsert, pedig visszaminősítették gépkocsivezetőnek. Márton Gyula forgalmi osztályvezetőt nyugdíjazták. A vállalati munkástanács elnöke Arday Lajos lett, akit Losonczi István eltávolítása után megválasztottak majd kineveztek igazgatónak. Godó Illés gépkocsivezető személyében új munkástanács elnököt választottak.

B. L. 181. oldal 4. bekezdés.

A Szegedi Nyomda Vállalatnál a munkástanács leváltotta Vincze György igazgatót és Priskin Sándor függetlenített párttitkárt, mindkettőjüket visszahelyezte eredeti nyomdász beosztásba. Igazgatónak megválasztotta Gabnai János gépszédőt.

Sz. É. 216. oldal 4. bekezdés.

A Szegedi Nyomda Vállalatnál a munkástanács szintén leváltásra javasolta Vincze György igazgatót és Priskin Sándor függetlenített párttitkárt, mindkettőjüket visszahelyezték előző nyomdász beosztásába. Igazgatónak megválasztották Gabnai János gépkezelőt.

B. L. 181. oldal 5. bekezdés.

A Szegedi Szörme és Bőrruhakészítő Vállalatnál egy munkásgyűlésen többen eltávolításra javasolták Galotti Ferenc igazgatót, Márta Lajosné személyzeti osztályvezetőt, Weber István műszaki vezetőt, Mucsi Ferencné szakszervezeti elnököt, Rimár Gábor párttitkárt és Szilágyi János normást. A munkástanács döntése végül az volt, hogy csak az igazgatót távolították el.

Sz. É. 216. oldal 5. bekezdés.

A Szegedi Szörme és Bőrruhakészítő Vállalatnál a munkástanács gyűlésen többeket leváltásra javasoltak, Galotti Ferenc igazgatót, Márta Lajosné személyzeti osztályvezetőt, Weber István műszaki vezetőt, Mucsi Ferencné szakszervezeti elnököt, Rimár Gábor párttitkárt és Szilágyi János normást. A munkástanács döntése végül az volt, hogy csak az igazgatót távolították el.

43.

B. L. 188. oldal 2. bekezdés.

Amikor a rádió berendezés rendelkezésre állt, a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége úgy döntött, hogy „Széchenyi Rádió Szeged” néven műsorszóró állomást indít.

Sz. É. 219. oldal 3. bekezdés.

Amikor a rádió berendezés teljesen a rendelkezésükre állt, akkor a városi Forradalmi Nemzeti Bizottságának az elnöksége úgy döntött, hogy „Széchenyi Rádió Szeged” néven műsorszóró állomást indít.

44.

B. L. 189. oldal 2. bekezdés.

Amikor Földesi Tibor visszatért a városházára, a tapasztalatairól tájékoztatta Perbíró Józsefet, aki utasította, hogy járjon utána a bankból felvett államvédelmi pénzeknek és az öthalmi laktanyában levő rádiót, amint arra lehetőség adódik, szereljék le és szállítsák be a városházára, később majd megkísérlik üzembe helyezését.

Sz. É. 220. oldal 1. bekezdés.

Visszatérve Földesi Tibor a városházára az öthalmi laktanyában tapasztaltakról azonnal tájékoztatta dr. Perbíró József elnököt. Ez után Perbíró utasítást adott, hogy járjanak utána a bankfiókból felvett államvédelmi pénzeknek és az öthalmi laktanyában levő rádiót, amint lehet, szereljék le és szállítsák be a városházára. Majd megkísérlik üzembe helyezését.

45.

B. L. 189. oldal 4. és 5. bekezdés, valamint 190. oldal 1. bekezdés.

A délelőtti órákban híre jött, hogy Kübekháza az ávos határőrök rettegésben tartják az embereket és a helyi nemzetőrséget sem engedik megszervezni. Ennek tisztázására Kendi József és csoportja Kübekházára ment. A határőr őrstől kb. 100 méterre szálltak az autójukról és fegyvereiket készenlébe helyezve óvatosan megközelítették az objektumot. Legnagyobb csodálkozásukra minden ellenállás nélkül bejutottak a határőrs épületébe, ahol megtalálták az őrsparancsnokot, Dávid László határőr hadnagyot és a politikai helyettesét Kormos István határőr hadnagyot, amint az egyik irodában békésen kártyáztak. Az őrsparancsnok elmondta Kendi Józsefnek, hogy nem igaz a hír, miszerint nem alakult meg Kübekháza a nemzetőrség. Megalakult a nemzetőrség, csak ők nagyon megváltak, hogy kinek a kezébe adnak fegyvert, mert van néhány ember a faluban, akiket az emberek talán meg is ölnének, ha fegyverük lenne. ... Valóban lakott a faluban egy cipész, akit mindenki ávéhas spiclinek tartott, mert – mint mondták – az 1950-es évek elején 20 ember elvitetett a községből. Ugyanilyen helyzetben volt a postamester, akire azért haragudtak a kübekháziak, amit korábban, mint tanácselnök követett el ellenük. Végül az is kiderült, hogy a helybeli határőr politikai tiszt eljátszotta a tekintélyét a községbeliek előtt és ezért Kendi József úgy döntött, hogy mind a három személyt őrizetbe veszi. Ez meg is történt. A postamesternőt a határőrs épületében hagyták, a határőr politikai tisztet és a spicligyanús cipészt beszállították a nemzetőrség szegedi főparancsnokságára. Mivel ekkor már az ilyen biztonsági őrizetbe vételek a városi Forradalmi Katonai Tanács

operatív csoportjának hatáskörébe tartoztak, a két előállítottat átkísérték a megyei Főosztályra, ahonnan kihallgatásuk után azonnal elengedték őket.

Sz. É. 223. oldal 3. bekezdés és 224. oldal 1. bekezdés.

Például délelőtti híre jött, hogy Kübekháza az ávos határőrök rettegésben tartják az embereket és a helyi nemzetőrséget sem engedik megszervezni. Ezen bejelentés tisztázására Kendi József és csoportja Kübekházára ment. A határőr őrstől körülbelül száz méterre szálltak a teherautójukról és fegyvereiket készenlébe helyezve óvatosan megközelítették az objektumot. A bejelentés nem felelt meg a valóságnak, mivel minden ellenállás nélkül bejutottak a határőr őrs épületébe. Ahol Dávid László parancsnokot és a politikai helyettesét Kormos István határőr hadnagyot, aki éppen kártyáztak, megtalálták.

Dávid László parancsnok Kendi Józsefnek elmondta, hogy a hírek nem igazak ... Megalakult a nemzetőrség, csak ők nagyon megváltak, hogy kinek a kezébe adnak fegyvert. Mert van néhány ember a faluban, akiket az emberek talán meg is ölnének, ha fegyverük lenne. Valóban lakott a faluban egy cipész, akit mindenki ávos spiclinek tartott, mert az 1950-es évek elején 20 ember elvitetett a községből. Ugyanilyen fenyegetett helyzetben volt a postamester is, akire azért haragudtak, mert korábban, mint tanácselnök követett el a kübekháziak ellen. Kiderült az is, hogy a helybeli határőr politikai tiszt eljátszotta tekintélyét a községbeliek előtt. Ezért Kendi József úgy döntött, hogy mind a három személyt őrizetbe veszi. Ez meg is történt. A postamesternőt a határőr őrs épületében hagyták. A határőr politikai tisztet és a spicliséggel vádolt cipészt beszállították a nemzetőrség szegedi főparancsnokságára. Mivel a biztonsági őrizetbe vétel a városi Forradalmi Katonai Tanács operatív csoportjának hatáskörébe tartoztak. A két előállítottat a megyei Főosztály épületébe kísérték. A kihallgatásuk után elengedték őket.

46.

B. L. 192. oldal 1. bekezdés.

Endreffy Lóránta azért esett a választás, mert személyesen ismerte Malétert, akinek beosztott tisztje volt, amikor az Szegeden teljesített katonai szolgálatot. ...

Moll János és Endreffy Lóránt Budapesten először a Kilián laktanyában kereste Maléter Pált, de ott nem találták. Ekkor elmentek a HM-be és ott hamarosan megtudták, hogy Maléter a parlamentben tárgyal. Ekkor a delegáció átment a parlamentbe és ott várakozott. Időközben írásba foglalták a felsorolt pontokat és átadták Maléter titkáranak. Már éppen távozni készültek, amikor kinyílt a tárgyalóterem ajtaja és egy szovjet katonai delegációt kísért ki Maléter. Amikor a szovjet katonatisztektől elkészönt, Endreffynek sikerült néhány szót váltania, utalva az írásba lefektetett problémákra és kérdésekre.

Sz. É. 225. oldal 1. bekezdés.

Endreffy Lóránt tartalékos századosra azért esett a választás, mert személyes ismerőse volt Maléternek, korábban beosztott tisztje volt, mikor Szegeden teljesített katonai szolgálatot. Endreffy Lóránt és Moll János ... Budapesten először a Kilián laktanyában keresték Maléter Pált, de nem találták. Ekkor elmentek a Honvédelmi Minisztériumba és ott hamarosan megtudták, hogy Maléter a parlamentben tárgyal. Ekkor a delegáció átment a parlamentbe és ott várakozott. Időközben írásba foglalták a felsorolt pontokat és átadták Maléter titkáranak. Éppen távozni akartak, amikor kinyílt a tárgyalóterem ajtaja és Maléter Pál egy szovjet delegáció kíséretében kilépett rajta. Amikor a szovjet delegáció elkészönt Endreffynek sikerült néhány szót váltania, utalt az írásba foglalt problémákra.

B. L. 194. oldal 6. bekezdés.

Az előző esti határozatnak megfelelően Vigh Illés őrnagy, a városi Forradalmi Katonai Tanács hadműveleti osztályának vezetője beosztottaival hozzálatott Szeged város védelmi tervének elkészítéséhez. Összehívták a szegedi katonai alakulatok képviselőit és a nemzetőrség vezetését azért, hogy megállapíthassák, milyen fegyveres erő áll rendelkezésre, amit a védelem megtervezésénél figyelembe lehet venni. A megbeszélésen a szegedi nemzetőrséget Palotás József képviselte.

A megbeszélés végén Vigh Illés őrnagy parancsba adta Nagy Ferenc főhadnagynak és Horváth Gyula főhadnagynak, hogy a hadműveleti osztály tisztjeit, és ha kell más tiszteket is bevonva készítsék el a védelmi tervet. A lövészekre vonatkozó részt Nagy Ferenc főhadnagy készítette, a tüzérségi részt Horváth Gyula főhadnagy, az egészségügyi feladatokat Szabó Imre százados határozta meg, végül az egészet Nagy Ferenc főhadnagy öntötte egységes és végleges formába. A védelmi tervet nyolc példányban legépelték, hogy minden érintett alakulat parancsnokának jusson belőle. A terv készítésében közreműködött Janka Lajos hadnagy is.

A védelmi tervben szerepeltek a riadó körletek, melyet az alakulatoknak riadó elrendelése esetén el kellett foglalni. A szegedi műszaki alakulat feladata lett volna a Szeged-szöregi és a Szeged-budapesti út bejáratánál műszaki zár – aknásítás – készítése, de aknatelepítés volt tervezve a híd újszegedi hídfőjénél is. A légvédelmi tüzérek felállítási helye a híd szegedi hídfőjénél a múzeum előtt, valamint a Kálvária téren lett volna.

Az elképzelések szerint bármely irányból várható volt a szovjet támadás. Felkészültek a Hódmezővásárhely felől, Szöreg felől, a bajai út irányából, Budapest felől, de még a Sándorfalva felől érkező támadásra is. Körkörös védelemre igyekeztek berendezkedni. A nemzetőrség feladata volt az újszegedi állomás környékénél és a Falemezgyárnál védelmi vonal kiépítése és a kiskundorozsmai és a budapesti út védelme. Az Izabella híd környékén, valamint az öthalmi volt államvédelmi laktanyánál is harcálláspontot kellett volna foglalniuk a nemzetőröknek, de feladataik voltak a repülőtérenél és a közbágyóhíd környékén is. A szegedi oldalon a munkászászlóalj kapott volna feladatot, az újszegedi oldalon az egyetemi zászlóalj lett volna elhelyezve.

Sz. É. 231. oldal 2. bekezdés.

Az előző napokban történt határozatok és megbeszélések alapján Vigh Illés őrnagy, a városi Forradalmi Katonai Tanács hadműveleti osztályának vezetője hivatalának és beosztásának megfelelően hozzálatott Szeged város védelmi tervének elkészítéséhez. Összehívta valamennyi szegedi katonai alakulat képviselőit és a nemzetőrség vezetőit, ismét meg beszéljék, hogy milyen fegyveres erő áll rendelkezésre, amit számításba lehet venni. Ezen a szegedi nemzetőrséget Palotás József főparancsnok helyettes képviselte.

A tanácskozás végén Vigh Illés őrnagy parancsba adta Nagy Ferenc főhadnagynak és Horváth Gyula főhadnagynak, hogy a hadműveleti osztály tisztjei és ha kell más tisztek bevonásával is készítsék el a védelmi tervet. A tisztek Nagy Ferenc főhadnagy irányításával elkészítették a védelmi tervet. A lövészekre vonatkozó részt Nagy Ferenc, a tüzérségi részt Horváth Gyula főhadnagy készítette. Az egészségügyi feladatokat Szabó Imre százados határozta meg. Ezt az egészet egységes és végleges formába Nagy Ferenc főhadnagy öntötte. Az így elkészült Szeged város védelmi tervét nyolc példányban gépelték le, hogy minden érintett alakulat parancsnokának jusson belőle. A terv készítésében közreműködött Janka Lajos hadnagy is. ...

Az elképzelések szerint bármely irányból várható volt a szovjet támadás. Felkészültek a Hódmezővásárhely felől, Szöreg felől, a bajai út irányából, Budapest felől, de még Sándorfalva felől érkező támadásra is. Mint láttuk körkörös védelemre igyekeztek berendezkedni. A nemzetőrség feladata volt az újszegedi állomás környékénél és Falemezgyárnál védelmi vonalat kiépíteni, a Kiskundorozsma és a budapesti út védelme. Az Izabella híd környékén, valamint az öthalmi volt államvédelmi laktanyánál is harcálláspontot kellett volna foglalniuk a nemzetőröknek, de feladataik voltak a repülőtérenél és a közbágyóhíd környékén is. A szegedi oldalon a munkászászlóalj kapott volna feladatot. Az újszegedi oldalon az egyetemi zászlóalj lett volna elhelyezve.

48.

B. L. 196. oldal 4. bekezdés, 197. oldal 3. bekezdés.

November 3-a volt az utolsó nap, amikor Szegeden még kerültek államvédelmi tisztek védelmi őrizetbe. Néhány olyan karhatalmi tisztet állítottak elő és szállítottak a Csillag börtönbe, akik az öthalmi laktanya elfoglalásakor rövid időre már őrizetbe kerültek. A Makón őrizetbe került államvédelmistákat a Kendi-csoport átszállította Szegedre. Hódmezővásárhelyen is védelmi őrizetbe kerültek államvédelmieik. Voltak közöttük, akiket az algyői hidat őrző honvédségi egység vett őrizetbe, amikor hazafelé igyekeztek Hódmezővásárhelyre. ...

Amikor átszállították őket a rendőrségi fogdákból a Csillagbörtönbe, az úgynevezett kisközház épületébe kerültek, távol és külön az elítéltektől. Büntetésvégrehajtási örök és nemzetőrök vigyáztak rájuk. Semmiféle bántalmazásban, megalázásban nem volt részüik. (Ebben a részben tévesen írtam, hogy a makói őrizetbe került ávéharásokat a Kendi csoport szállította át Szegedre. A november 3.-i átszállítást a makói FISZ fegyveresei hajtották végre)

Sz. É. 232. oldal 5. bekezdés és 7. bekezdés.

Eddigi kutatásaim szerint november 3-án volt az utolsó nap, amikor még államvédelmi tiszteket vettek őrizetbe. Például néhány államvédelmi karhatalmi tisztet állítottak elő és szállították a Csillag börtönbe, akik az öthalmi laktanya elfoglalása után már rövid ideig már voltak őrizetbe. Makóról és Hódmezővásárhelyről a Kendi csoport szállította át az államvédelmistákat Szegedre. Köztük voltak azok is, akiket az algyői hidat őrző honvédségi egység vett őrizetbe hazafelé tartva Hódmezővásárhelyre. ...

Ennek értelmében átszállították őket a rendőrségi fogdákból a Csillag börtönbe, az úgynevezett kisközház épületébe kerültek. Távol és külön az elítéltektől. Hivatásos büntetés végrehajtó börtönőrök és nemzetőrök vigyáztak rájuk. Az iratok és vallomások szerint semmiféle megalázás bántalmazás nem történt. (Az előzőleg megemlített hibámat Szrenka Éva itt is változtatás nélkül átvette!)

49.

B. L. 200. oldal 3. bekezdés.

Döntés született arról, hogy a közelgő szovjet csapatokkal szemben Szegeden nem lesz fegyveres ellenállás. A városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége, amely eddig szinte minden kérdésben többnyire egységes volt, most megosztottá vált. Az elnökség tagjainak egy része a fegyveres ellenállás híve volt, ezek voltak kevesebben, a többiek pedig Perbír Józseffel együtt elvetették a fegyveres ellenállás lehetőségét. De voltak olyanok is, mint például Kovács József, akiknek forradalmisága a fegyveres ellenállás irá-

nyába húzott, de józan belátása, reális helyzetfelmérése mégis az ellenkező oldalra billentette. ... Erről a döntésről a Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége azonnal tájékoztatta a Forradalmi Katonai Tanács elnökét, Gosztonyi István őrnagyot. (10/a számú melléklet)

Sz. É. 235. oldal 4. bekezdés.

Döntés született arról, hogy a közelgő szovjet csapatokkal szemben Szegeden nem lesz ellenállás. A városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége, amely eddig szinte valamennyi kérdésben többnyire egyetértett, most nagyon megosztottá vált. Az elnökség tagjainak egy része a fegyveres ellenállás híve, ezek voltak kevesebben, a többiek, mint, Perbíró József is ezt elvetették. Kováts József, akinek forradalmársága és elvei az ellenállás irányába húzott, de józan belátása reális helyzetfelmérése mégis az ellenkező irányba billentette. ... Erről a döntésről a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság azonnal tájékoztatta a Forradalmi Katonai Tanács elnökét, Gosztonyi István őrnagyot. (10/b számú melléklet)

50.

B. L. 202. oldal 2. bekezdés, 4. bekezdés, 6. bekezdés.

Szeged ellen ekkor még nem indult katonai támadás. A város mégis teljesen felbolydult, szinte mindenki az utcákat járta és tájékozódni akart a helyzetről.

A kora délelőtti órákban ismét tanácskozott a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége. A téma változatlanul a várható szovjet invázió volt, és, hogy az elnökséghez hírek érkeztek a városban egyes csoportok fegyveres ellenállási készülődéséről. Erre az elnökség megerősítette előző napi határozatát, hogy nem lesz fegyveres ellenállás. ...

Szabadella őrnagy részt vett a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottságnál megtartott katonai tanácskozáson, amikor szóba került a város esetleges védelme. (11/a számú melléklet)

Sz. É. 238. oldal 10. bekezdés, 239. oldal 2 és 5 bekezdés.

Szeged városa ellen ekkor még nem indult szovjet katonai támadás. A város lakossága teljesen felbolydult. Legtöbb ember az utcákat járta a helyzetről tudakolózva.

A kora délelőtti órákban ismét tanácskozott a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége. A várható szovjet invázióról volt szó, és arról, az elnökséghez hírek érkeztek a városban egyes csoportok különböző pontokon történő fegyveres ellenállás készülődéséről. Erre az elnökség megerősítette az előző napi határozatát, hogy nem lesz ellenállás. ...

Szabadella József őrnagy részt vett a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottságnál megtartott katonai tanácskozáson, amikor szóba került a város esetleges védelme. (11/b számú melléklet)

Ezek a kiragadott példák is kellőképpen bizonyítják, hogy a két könyv szövegének sok helyen van köze egymáshoz, még azokban az esetekben is, amikor Szrenka Éva szavak elvételével, hozzáadásával, vagy egy-egy más szó használatával igyekezett az eredeti szöveget felismerhetetlenné tenni. Nem tagadom, hogy a kezdeti időben, talán a felháborodásomnak is köszönhetően, foglalkoztam a jogi útra terelés gondolatával. Később azonban különböző körülmények – pl. előre haladt életkorom, Szrenka időközben megismert személyes körülményei, lakóhelyem Szegedtől való távolsága, egyáltalán a hosszadalmas bírósági procedúrák, stb. – eltántorítottak ettől a szándékomtól. Lenyeltem a gombócot, sőt még abban sem vagyok olyan nagyon biztos, hogy az a felsőoktatási tanintézmény, amely Szrenka Évának történészi diplomát adott, megteszi-e az esetleg ilyen alkalmak-

kor megtehető lépéseket. Az a gyanúm, hogy ez sem fog bekövetkezni. Ha pedig ezért a mostani felvetésemért, kifogásoló írásomért, akár a szerző, Szrenka Éva, vagy esetleg a kiadója indítana ellenem eljárást és megpróbálnák bebizonyítani a bebizonyíthatatlant, azt talán még örömmel is venném. Az a gyanúm, hogy ez sem fog bekövetkezni, mert azt is tudniuk kell, hogy nem csak a 19 évvel ezelőtt megjelent könyvemből sajtátított ki a forrás megjelölése nélkül igen sok részletet az okleveles történész szerző, hanem más könyvemből is, lehet, hogy többől is, és még azt sem zárom ki, hogy mások könyveiből, egyéb írásából is. Mire alapozom ezt a feltételezésemet? Arra, hogy amikor Szrenka Éva a szóban forgó könyvében rátért a forradalmat követő megtorlás tárgyalására, rátaláltam olyan szövegrészekre, amelyek szó szerint megfelelnek az 2004-ben – 15 évvel ezelőtt! – megjelent *A megtorlás Szegeden – 1956* című könyvem egyes részleteinek. Sokkal több ilyen részlet van, de ezek közül most csupán hármat idézek példaként.

1.

B.L. 156. oldal 3. bekezdés

Orbán László nem az elvárásoknak megfelelően szolgálta a megtorlást, nem úgy, mint ahogyan a város politikai, rendőri karhatalmi vezetői és az előbb felsorolt ügyészek elvárták volna. (12/a számú melléklet)

Sz. É. 353. oldal 3. bekezdés.

Orbán László nem az elvárásoknak megfelelően szolgálta a megtorlást, nem úgy, ahogyan a város politikai, rendőri karhatalmi vezetői és az előbb felsorolt ügyészek elvárták volna. (12/b számú melléklet)

2.

B.L. 221. oldal 3. bekezdés

... szabadulás után az akkor már BM III/III Csoportfőnökség nevet viselő belső elhárítás az összes szabadságvesztés büntetésre ítéltet, közbiztonsági őrizetben tartottat, és egyszer vagy többször preventív őrizetbe helyezettét nyilvántartásba vette. (13/a számú melléklet)

Sz. É. 361. oldal 2. bekezdés

... szabadulásuk után a BM. III/III Csoportfőnökség nevet viselő belső elhárítás az összes börtönre ítéltet, közbiztonsági őrizetben tartottat és egyszer vagy többször preventív őrizetben helyezettét nyilvántartásba vette. (13/b számú melléklet)

3.

B. L. 222. oldal 3. bekezdés

Ez a határidő nélkülség vonatkozott azokra, akik nem kerültek be a szorosabban vett ellenőrizendők kategóriájába, de szerepeltek a már említett „antidemokratikus elemek nyilvántartásában”. Ebből akkor lehetett kikerülni, ha az egykori forradalmár megtért és érdemessé vált arra, hogy jelentkezése után felvételt nyerjen az MSZMP-be. (14/a számú melléklet)

Ez a határidő nélkülség vonatkozott azokra, akik nem kerültek be a szorosabban vett ellenőrizendők kategóriájába, de szerepeltek a már említett „antidemokratikus elemek nyilvántartásában”. Ebből akkor lehetett kikerülni, ha az egykori forradalmár megtért és érdemessé vált arra, hogy jelentkezése után felvételt nyerjen az MSZMP-be. (14/b számú melléklet)

Az olvasó elé tárt plágium esete számomra nem bírt volna különösebb jelentőséggel, hiszen kaptam és elviseltem én már az életemben nagyobb és igazságtalanabb pofonokat, mint azt, hogy egy okleveles történész szó szerint lemásolta – nevezzük nevén: ellop-ta - a mondataimat, gondolataimat, kutatási eredményeimet. Egyetlen oka van annak, hogy én ezzel a történettel most előhozakodtam, és Szrenka Évának kellemetlen pillanatokot okoztam. Ez pedig nem más, mint az, hogy a plágiummal hazug és alávaló módon, e kötet címének is megfelelően hamisan, engem gyanúsítottak. Az igazságérzetem az, ami ezt a fejezetet leírta velem és beleillesztettem a forradalmi hamisságok sorába. Ezt a nyilvánosságra hozatalt és a következményeit tehát Szrenka Éva egyetemi végzettségű diplomás történész köszönje elsősorban saját magának és azoknak, akik, ebbe az aljas történetbe engem is – teljesen ártatlanul - belerángattak.

Szrenka Éva tévedései

Annak érdekében, hogy az előző összehasonlítást el tudjam készíteni, alaposan és figyelmesen kellett olvasgatnom Szrenka Éva könyvét. Kerestem azokat a pontokat, ahol az átfedések kimutathatók, ahol kétség sem férhet ahhoz, hogy akár változatlanul, akár némileg álcázott formában az én könyveimből – könyveimből - való átemelés történt. Közben, akaratom és szándékom ellenére jó néhány olyan tévedésre találtam rá Szrenka Éva könyvében, amilyen hibát egy diplomás történész aligha engedhetne meg magának. Némi ironiával talán azt is mondhatnám, hogy ha Szrenka Éva még több részt emelt volna át a 2000-ben megjelent könyveiből, talán kevesebb lett volna az önálló gondolatainak terjedelme, de megspórolhatta volna azokat a hibákat és tévedéseket, amelyek így sokat rontanak művének a tartalmi helyességén, hitelességén.

Ezek közül példaként most is csupán néhányat emelek ki.

1.

Már Szrenka Éva könyve első fejezetének a legelső bekezdése egy megengedhetetlen tévedést, vagy torzítást tartalmaz:

Szerettem volna bemutatni a forradalom valós történetét, abban a városban, ahonnan elindult, és a forradalom leverése után ezért évekig Szegedet „bűnös városként” emlegetve, teljesen visszavetették a fejlődésben minden területen. (5. oldal)

Az előbbi állítással szemben a valóságos helyzet az, hogy a „bűnös város”-ként emlegetés elsősorban az 1945 utáni – ahogy akkoriban emlegették: a „felszabadulást követő”- évekre volt a jellemző és semmi köze nem volt az 1956-os forradalomhoz. Ennek más, jóval korábbi, okai voltak és ezek többnyire az úgynevezett „szegedi gondolat”-ban keresendők.

2.

... a Takaréktár utcában sortűzet nyitnak a tüntető tömegbe. (6. oldal.)

Mostanra, nem kis fáradozás után, talán már sikerült elérni azt, hogy sokan elhiszik: a Takaréktár utcánál 1956. október 26.-án délelőtt nem a „tüntető tömegbe” lőttek. Ha ugyanis a „tömegbe” lőnek, annak sokkal-sokkal súlyosabb következményei lettek volna, mind a halottak, mind a sebesültek számát tekintve. Úgy tűnik, hogy Szrenka Éva kivétel, ő még minidig nem hisz a valóságos tényeknek. Pedig a kötete fényképes mellékletében ennek az állításának a cáfolata is felbukkan. A szerző közzé tesz egy fényképet a következő magyarázó szöveggel: „A Takaréktár utca derekán levő borbély üzlet előtti kirakat üvegén átfürdő golyó nyoma. Szeged, 1956. október 26.-i sortűz után. A felvételt készítette 1956-ban Liebmann Béla.” A fényképről egyértelműen megállapítható, hogy azt a sérülést az üvegen csak az utca szemközti oldala irányából érkező lövedék okozhatta. Vagyis egy gurulatos lövedék és semmiképpen sem a tömegre leadott célzott lövés. A katonai kordon helyzete és a kirakat helyzete ugyanis merőleges egymásra. Képtelenség, hogy célzott lövés önmagában derékszögű röppályát tett volna meg. Csak a tömeg fölé lőtt riasztólövések egyikének gurulatos, a szemközti házhoz irányt változtató lövedéke lehetett.

3.

Dr. Baróti Dezső ezután felkérte Dr. Perbíró József nemzetközi hírű jogászprofesszor kollégáját, legyen ő a Szeged Forradalmi Tanács elnöke. (6. oldal)

Az első észrevétel ezzel kapcsolatban az, hogy Perbíró Józsefet felruházni nemzetközi hírnévvel igen erős túlzásnak számít. Másodszor, Baróti Dezső egyetemi rektornak közvetlenül semmi köze nem volt ahhoz, hogy Perbíró Józsefet 1956. október 27.-én délután a városházán megválasztották az Ideiglenes Városi Munkástanács (később Néptanács, majd Forradalmi Nemzeti Bizottság) elnökévé. Baróti rektor jelen sem volt a városházi választáson. Ebből az iménti felsorolásból pedig kitűnik az is, hogy a szegedi városi forradalmi vezető testületet soha nem hívták Szegedi Forradalmi Tanács-nak. Ezt vagy Szrenka Éva találta ki, vagy valami téves, hiteltelen adatot fogadott el és vett át valóságnak, hitelesnek tekintve.

4.

... az ott tartózkodó Szegedi Nemzeti Forradalmi Bizottság összes tagját lefegyverzik és letartóztatják. (6. oldal)

Amiről Szrenka Éva itt írt, az 1956. november 6.-án délben a szegedi városházán történt, a város szovjet megszállása alkalmával. Ismét téves a név említése, mert nem Szegedi Nemzeti Forradalmi Bizottság, hanem szegedi Forradalmi Nemzeti Bizottság volt ekkor a hiteles megnevezés. Szó sem volt ennek – az FNB-nek – össze tagja lefegyverzéséről és letartóztatásáról. Sőt, még az FNB elnökség össze tagját sem tartóztatták le. A letartóztatottak között az elnökségnek 3 tagja volt, a másik három letartóztatott forradalmár közül kettő csak az FNB-nek – és nem az elnökségnek! - volt a tagja.

5.

... börtönbe zártak, internáltak, halálra ítélték embereket évekig. Egy részük az 1970-es években amnesztiával szabadult... (6. oldal)

Az 1956-os forradalmat követő megtorlás során két szegedi forradalmárt ítélték halálra és végeztek ki. Két forradalmárt ítélték életfogytig tartó börtönbüntetésre, mindketten az 1963 tavaszi amnesztiával visszanyerték szabadságukat. Szegedi forradalmár 1963 után már nem töltötte börtönbüntetését, az 1970-es évekről már nem is beszélve. Tévedés az is, hogy Szrenka Éva az 1956-os forradalom utáni megtorlás kapcsán „internáltak”-ról tett említést. Internáltak az 1945 és 1953 közötti időszakban voltak. A megtorlás során 1957 január közepétől bevezették a „közbiztonsági őrizet” intézményét. Az internálás meghatározatlan időre szólt, míg a közbiztonsági őrizet hat hónapig tartott, ami újabb hat hónapokkal meghosszabbítható volt. Még lényegesebb különbség, hogy az internálást az arra illetékes államvédelmi vezető önmaga elrendelhetette, míg a közbiztonsági őrizet elrendeléséhez ügyészi hozzájárulás is kellett. A kettő összekeverése tehát meglehetősen nagy hibának számít.

6.

A Katonai Tanszék alezredese Lazur Barna ... (65. oldal)

Lazur Barna 1956-ban csak honvéd főhadnagy volt és nem alezredes.

7.

Lazur Barna alezredes a Szegedi Egyetem katonai tanszékének vezetője. (79. oldal)

A Szegedi Tudományegyetem Katonai Tanszékén Lazur Barna honvéd főhadnagy, s miként az előbb, itt sem alezredes, és nem is vezető, hanem csak előadó volt. A Katonai Tanszéknek Moll János honvéd alezredes volt a vezetője.

8.

Liebmann felvételein jól látható, amint a tüntetők az Újszegedi Kendergyárról leszerelt vörös csillagot a Tiszába akarják dobni. (106. oldal)

A szóban forgó fényképfelvételt nem Liebmann Béla készítette, hanem egy eddig ismeretlen férfi. Én is ott voltam, rajta vagyok a fényképen, amint tartom a csillagot, amíg az ismeretlen fényképezett. Látásból jól ismertem Liebmann Bélát, de ezt a fényképet nem ő készítette. A csillagot nem csak akartuk a Tiszába dobni, hanem bele is dobtuk. Végül, ez a csillag soha nem volt az Újszegedi Kendergyáron, hanem a Dugonics téren, a Szegedi Tudományegyetem központi épületének homlokzatáról szerelték le.

9.

Közben valaki az ott álló üres autóbusz tetejéről azonban arra biztatott, menjenek neki a kordonnak. (Több tanú állítása szerint Kováts József volt.) (119. oldal)

Nem Kováts József volt a busz tetején! Valóban vannak olyan tévedésen alapuló, névtelen kifejezetten hamis tanúvallomások, melyek szerint Kováts József volt a busz tetején, amelyekkel a megtorlás során a sortűzért való felelősséget is megpróbálták rá hárítani. De nem Kováts József volt a buszon, hanem Bokor András, de ő sem arra biztatott, hogy „menjenek neki a kordonnak”, hanem éppen ellenkezőleg.

10.

Szrenka Éva a szegedi 1956. október 26.-i sortűzzel kapcsolatban részletesen ismerteti egy bizonyos Kiss István „zsinórkötőző gyerek” állításait, amelyek csupa képtelenséget tartalmaznak, pl. az ÁVH szerepét a sortűzben. (120 oldal)

Ilyen szélhámoskodásoknak egy diplomás történész nem dőlhet be! Amikor a sortűz eldőrdült az ÁVH – helyesen akkor már csak a Belügyminisztérium államvédelmi szolgálata – jelen sem volt a szegedi Széchenyi téren.

11.

Egy jóval korábbi írásában Szrenka Éva már sikeresen belegabalyodott abba a csapdába, hogy egy korabeli hamis adatokat tartalmazó dokumentum alapján a szegedi 1956. október 26.-i sortűzzel kapcsolatba hozta a szegedi 6. légvédelmi tüzérsztyált. Könyvében vagy tudatosan, vagy gondatlanul, de ismét előhozakodott ezzel a hiteltelen verzióval, pedig ennek a szegedi alakulatnak ténylegesen semmi köze nem volt a sortűzhöz, legfeljebb annyi, hogy az utólagosan készített jelentésükbe dicsekedve, érdemként feltüntetve belehazudták. (122. oldal)

12.

A szerző felsorolta mindazoknak a nevét, akiket szerint 1956 október 27.-én beválasztottak a Néptanács – helyesen akkor még Ideiglenes Városi Munkástanács – elnökségébe. Ezek között szerepelteti Kováts József könyvelőit a rőszkei Gépállomáson. (142. oldal)

Ez az állítása ismét pontatlan s nem felel így meg a valóságnak. Október 27.-én ugyanis csak olyanokat választottak be az elnökségbe, akik jelen voltak a városháza dísztermében. Kováts József azonban akkor nem volt ott, tehát be sem választhatták. Október 29.-én délután kibővítésre került a Néptanács – akkor már Néptanács! - elnöksége és ekkor került be ebbe a testületbe Kováts József és egyben lett a Néptanács-ból Forradalmi Nemzeti Bizottság.

13.

Lazur Barna egy későbbi – rendszerváltozás utáni – nyilatkozatát is idézi Szrenka Éva, mely szerint „október 28.-án éjjel már felfegyverzett, jól szervezett nemzetőrség volt Szegeden”. (147. oldal)

Ez Lazur Barna 1990 utáni nagyot mondásainak egyike. Október 28.-án éjjel még jóformán semmiféle szervezetséget nem mutatott a szegedi városi nemzetőrség. Csupán aznap – vasárnap - kezdték meg a szervezést, fegyverzték pedig még egyáltalán nem volt. Erről a körülményről is egy korábbi fejezetben már volt szó.

14.

Mogyorósi István rendőr százados ... (164. oldal)

Mogyorósi István rendőr őrnagy, a Szegedi Városi és Járási Rendőrkapitányság vezetője volt, tehát a forradalmi napok alatt már nem százados volt a rendfokozata. Később a megtorlás során, büntetőeljárás indult ellene mely során a börtönbüntetése mellett le is fokozták.

15.

1956. október 30.-án Katonai Közigazgatás helyett, mint láttuk, már Forradalmi Katonai Tanács működött. (165. oldal)

Szrenka Éva könyve elején kihangsúlyozta, hogy a „forradalom valós történetét” szeretne volna bemutatni. Akinek ilyen nemes szándékai vannak, annak ilyen orbitális hibát elkövetnie nem lenne szabad, mert ez egyben arra is rávilágít, hogy nincs teljesen tisztában a „valós” történésekkel, jelenségekkel, stb.

Ez itt nem tévedés, ez tájékozatlanság, tudatlanság! A Katonai Közigazgatás a működésképtelenné vált szegedi városi tanács – a helyi hatalom – szerepkörét vette át. Amikor győzött a forradalom ezt a helyi hatalmat a Katonai Közigazgatástól 1956. október 29.-én a Néptanács, végleges nevén a Forradalmi Nemzeti Bizottság vette át. Az október 29.-én este alakult, majd többször átalakult szegedi városi Forradalmi Katonai Tanácsnak – néhány személyi átfedést kivéve – semmi köze nem volt hatalomtechnikai szempontból a Katonai Közigazgatáshoz. A szegedi városi Forradalmi Katonai Tanács a helyi hatalmat gyakorló szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottságnak volt alárendelve.

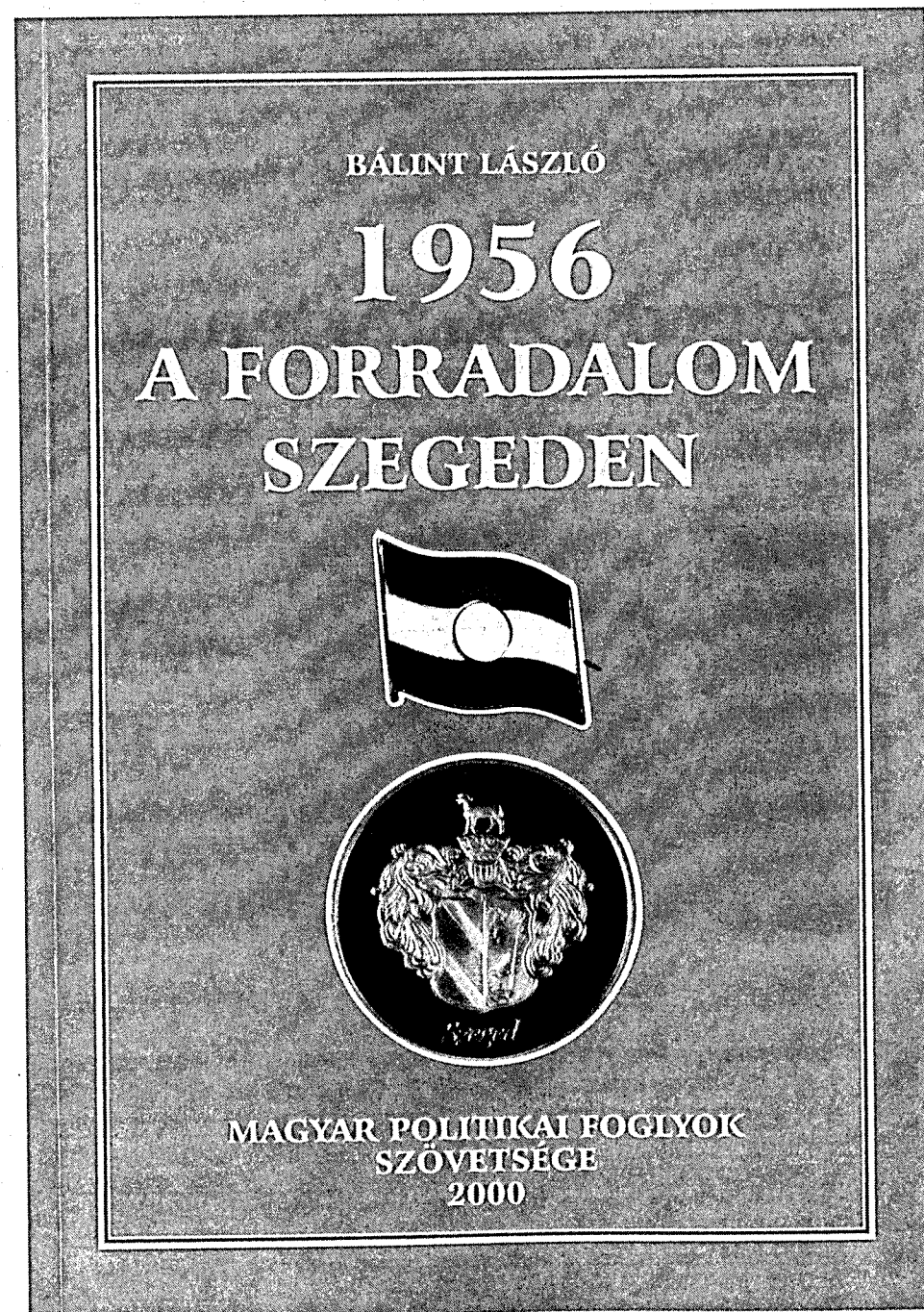
16.

Kertész Lajos főhadnagy vezetésével tevékenykedett a hadműveleti osztály és az operatív csoport. (191. oldal)

Kertész Lajos honvéd főhadnagy a szegedi 72. páncéltörő tüzérosztálynál megválasztott (alakulati) Forradalmi Katonai Tanács elnöke volt, majd tagja lett a szegedi városi Forradalmi Katonai Tanácsnak is. Soha, egyetlen percig nem volt vezetője sem az FKT hadműveleti osztálynak, sem az operatív csoportnak. A hadműveleti osztályt Vigh Illés honvéd őrnagy, az operatív csoportot Vasvári Vilmos honvéd hadnagy vezette.

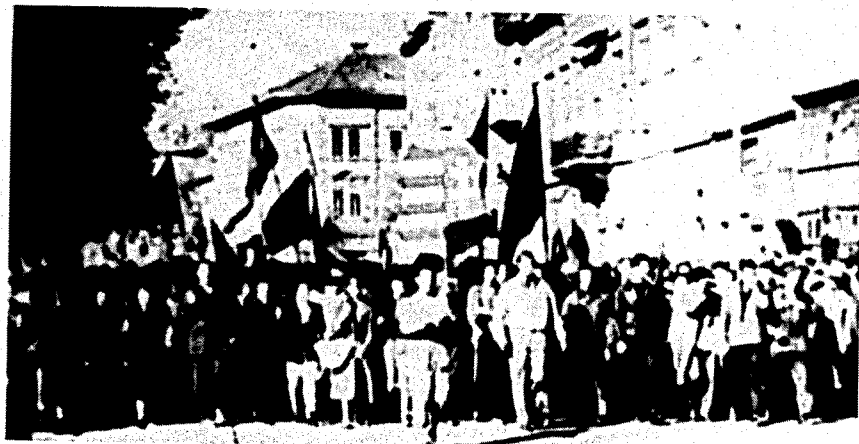
Az előbbi felsorolás természetesen nem teljeskörű, csupán néhány kiragadott példát tartalmaz, de magyarázatát adja annak, hogy Szrenka Éva felkészületlensége lehetett az oka annak, hogy más szerzőtől gondolatokat, mondatokat kölcsön vegyen. Ez persze önmagában nem lenne baj, ha legalább hivatkozott volna a forrásra és nem a sajátjaként tálalta volna azokat az olvasók elé. A történetnek azonban mégis az a legsötétebb pontja, hogy mindezt úgy próbálták a közvélemény elé tární, mintha a tolvaj lett volna a meglopott.

MELLÉKLETEK

Szrenka Éva

Szeged 1956 története

ket, arról nem kell különösen beszélni. Ők voltak az egyetlenek, akik legveszesebb kitarthatnak a párt mellett...”

Szegeden a forradalom előtti időben a BM Csongrád megyei Főosztálya keretén belül működött a helyi államvédelmi szolgálat az 1953-as átszervezés után. Ennek a megyei belügyi főosztálynak és az ezen belüli államvédelmi szervnek volt a vezetője Kelemen Miklós államvédelmi őrnagy 1956 áprilisától. Kinevezése az MDP Központi Vezetőség Adminisztratív osztálya javaslata alapján történt. 1956 szeptemberében azonban az MDP Központi Vezetőség Titkársága Kelemen Miklós egy éves pártiskolára küldte. (Kelemen 1958-ban tért vissza Szegedre és a BM Csongrád megyei Rendőrfőkapitánysága vezetője lett. Vörös-Balogh István rendőr

1/a. számú melléklet

Szegeden a forradalom előtti időben a Belügyminisztérium Csongrád megyei főosztálya keretén belül működött a helyi államvédelmi szolgálat az 1953-as átszervezés után. Ennek a megyei belügyi főosztálynak és az ezen belüli államvédelmi szervnek volt a vezetője Kelemen Miklós államvédelmi őrnagy 1956 áprilisától. Kinevezése az MDP Központi Vezetőség Adminisztratív osztálya javaslata alapján történt. 1956 szeptemberében az MDP Központi Vezetőség Titkársága Kelemen Miklós egy éves pártiskolára küldte. Ezért ideiglenesen megbízták a helyettesítésével M. Szabó István államvédelmi őrnagyot, főleg az államvédelmi átszervezés

1/b. számú melléklet

Levegő alakulata volt a Szeged melletti öthalmi laktanyában. 1956-ban ennek a belső karhatalmi ezrednek a parancsnoka Herczeg István államvédelmi százados volt. Ez az államvédelmi belső karhatalmi ezred nem volt alárendelve az államvédelmi operatív helyi szervek parancsnokának, de feladata volt az is, hogy „az államellenes cselekmények elkövetésével gyanúsított személyek vagy csoportok elfogása céljából tett államvédelmi operatív intézkedéseket katonailag biztosítsák”.

A szegedi államvédelmi karhatalmi ezred 1956-ban egy tiszthelyettesi iskolát

működtetett

2/a. számú melléklet

volt a Szeged melletti, öthalmi laktanyában. Ennek a belső karhatalmi ezrednek parancsnoka 1956-ban Herczeg István államvédelmi százados volt. Ezen ezred nem volt alárendelve az államvédelmi operatív helyi szervek parancsnokának, de feladata volt az is, hogy „az államellenes cselekmények elkövetésével gyanúsított személyek, vagy csoportok elfogása céljából tett államvédelmi operatív intézkedéseket katonailag biztosítsák.” A szegedi államvédelmi karhatalmi ezred egy tiszthelyettesi iskolát is működtetett 1956-ban. Az iskolát elvégzett államvédelmi tiszthelyettesek a szegedi alakulattól való eltávovása és a új bevonulások között az ezred állományilag csak

2/b. számú melléklet

egyik felelőse a 3. hadtest akkori parancsnoka Gyurko Lajos vezérőrnagy lett volna. A HM Kiképzési Csoportfőnökség alárendeltségébe tartozott a szegedi egyetemi katonai tanszék. Ennek vezetője Moll János alezredes volt. A tanszéken előadóként működött Lazur Barna főhadnagy és Ország István őrnagy.

Mindössze hét tisztből és három polgári alkalmazottból állt a 4. Vasúti Kat-

3/a. számú melléklet

Sorkatonák közül képezték ki a gépkocsivezetőket a honvédség számára.

A Honvédelmi Minisztérium Kiképzési Csoportfőnökség alárendeltségébe tartozott a szegedi egyetemi katonai tanszék. Ennek vezetője Modl János alezredes, a tanszéken előadóként volt alkalmazva Lazur Barna főhadnagy és Ország István őrnagy.

A Szegeden működő 4. Vasúti Katonai Szállítási Vezetőség mindössze hét tisztből

3/b. számú melléklet

Felsőbb katonai utasítás alapján a 27. lövészhadosztály parancsnoka Bakonyi Sándor honvéd alezredes parancsba adta Botond Gábor honvéd őrnagynak a hajnalban ugyancsak riadókészültségbe helyezett kiskunmajsai 31. lövészezred parancsnokának, hogy az ezred 2-ik zászlóalja menjen Szegedre, hogy biztosítsa a rendet és nyugalmat, ami alatt azt kell érteni, hogy lépjen fel minden forradalmi megmozdulással szemben. A kiskunmajsai lövész zászlóalj a déli órákban érkezett meg Szegedre, a 6. légvédelmi tüzérsztály laktanyájában nyertek elhelyezést, majd hozzáláttak feladataik teljesítéséhez, ami objektumvédelmet és járőrözést jelentett.

4/a. számú melléklet

Közben felsőbb katonai utasítás alapján a 27. lövész hadosztály parancsnoka, Bakonyi Sándor honvéd alezredes parancsba adta Botond Gábor honvéd őrnagynak a hajnalban ugyancsak riadókészültségbe helyezett kiskunmajsai 31. lövészezred parancsnokának, hogy az ezred 2-ik zászlóalja menjen Szegedre, hogy biztosítsa a rendet és nyugalmat. A kiskunmajsai lövész zászlóalj a déli órákban érkezett meg Szegedre. A 6. légvédelmi tüzérsztály laktanyájában nyertek elhelyezést, majd hozzáláttak feladataik teljesítéséhez, ami az objektumok védelmét és járőrözéseket jelentett egyelőre. Ilyen épület volt Szegeden a Pártbizottság. Valamennyi fontosabb középület őrzésére katonaság volt kiküldve. Így postához, a vasútállomáshoz, a váro-

4/b. számú melléklet

az Ideiglenes Intéző Bizottság megválasztása váltott ki nagy vihart. Elnökéül először a Szegedi Kendergyár munkástanácsának elnökét egyben küldöttét Strasszer Gyulát javasolták, de ő határozottan kijelentette, hogy ezt a funkciót nem vállalja. Az Ideiglenes Intéző Bizottságban szívesen munkálkodik, de az elnök jogi ismeretekkel rendelkezzen. Ekkor valaki elkiáltotta magát, hogy itt vannak az egyete-

...itt van dr. Perbiró József... Ezután többen Perbiró Józsefet aján-

5/a. számú melléklet

Az indulatok teljesen elszabadultak az Ideiglenes Városi Munkástanács és annak Ideiglenes Intézőbizottság elnöksége és tagjainak megválasztása körül. Elnökéül először a Szegedi Kendergyárból jött Strasszer Gyulát javasolták, de ő határozottan kijelentette, hogy ezt a funkciót nem vállalja. Az Ideiglenes Intéző bizottságban szívesen munkálkodik, de az elnöknek jogi ismeretekkel kell rendelkeznie.

„A tereméből többen kiabálni keztek az én nevemet – vallotta Dr. Perbiró József

5/b. számú melléklet

tásai alapján folyt le, s ezt a tanács összetétele is mutatja. A meghívottak, a különböző szegedi katonai alakulatok parancsnokai és politikai tisztjei, a követ-

kező tiszteket választották a tanácsba: Halász Gyula főhadnagy a városi Forradalmi Katonai Tanács elnöke; tagjai: Sebestyén László őrnagy, elnökhelyettes, a szegedi 14. műszaki zászlóalj parancsnoka; Vigh Illés őrnagy, a felszámolás alatt álló szegedi 17. lövészezred parancsnoka, korábbi helyőrségparancsnok; Tóth Károly főhadnagy, a szegedi 6. légvédelmi tüzérsztály parancsnoka és politikai helyettese, Matuszka István főhadnagy; Nádházi András százados, a szegedi 17. lövészezred parancsnokának politikai helyettese; Erdei Mihály főhadnagy, a szegedi 72. páncéltörő tüzérsztály parancsnoka; és három tiszt a Honvéd Gépkocsizó Iskolától: Forrási László százados, Surányi János főhadnagy és Vasvári Vilmos hadnagy — akik a Halász főhadnagy környezetébe kerültek tiszti csoport tagjai voltak. A három viszonylag alacsony beosztású és ráadásul

6/a. számú melléklet

Szabó közreműködésével folyt, ezt a tanács összetétele is bizonyítja. A meghívottak a különböző szegedi katonai alakulatok parancsnokai és politikai tisztjei. A következő tiszteket választották: az Ideiglenes városi Forradalmi Katonai Tanács elnöke Halász Gyula főhadnagy, tagjai Sebestyén László őrnagy, elnökhelyettes a szegedi 14. műszaki zászlóalj parancsnoka, Tóth Károly főhadnagy, a szegedi 6. légvédelmi tüzérsztály parancsnoka és politikai helyettese. Nádházi András százados a szegedi 17. lövészezred parancsnokának politikai helyettese. Erdei Mihály főhadnagy a szegedi 72. páncéltörő tüzérsztály parancsnoka, Vigh Illés őrnagy, a felszámolás alatt álló szegedi 17. lövészezred parancsnoka, korábbi helyőrségparancsnok, Musson Andor őrnagy, Szántó István szakaszvezető, Salamon Sándor polgári alkalmazott, Matuszka István főhadnagy, Surányi János főhadnagy és három tiszt, a Honvéd Gépkocsizó iskolától: Forrási László százados, Surányi főhadnagy, Vasvári Vilmos hadnagy. Akik többnyire Halász Gyula főhadnagy környezetéből kerültek tiszti csoport tagjai voltak.

6/b. számú melléklet

Ugyanezen a napon néhány volt parasztpárti polgár az MDP Kálvin téren levő épületében elhatározta, a volt Nemzeti Parasztpárt szegedi szervezetének a megalakítását Petőfi Párt néven. A szervezőmunkában fontos szerepet játszott dr. Kovács Antal a Magyar Nemzeti Bank szegedi fiókjának alkalmazottja, Péter László író és muzeológus, Giday Kálmán és Gallé László korábban igaztalanul leváltott szegedi középiskolai igazgatók, Lőkös Zoltán és Förgeteg Szilveszter újságírók, Miklós Pál az Állatforgalmi Vállalat munkatársa stb.

7/a. számú melléklet

Még ugyan ezen a napon a Magyar Dolgozók Pártjának Kálvin téri épületében elhatározta a volt Nemzeti Parasztpárt szegedi szervezetének megalakítását új – Petőfi Párt – néven. A szervezőmunkában fontos szerepet játszott dr. Kovács Antal a Magyar nemzeti Bank szegedi fiókjának alkalmazottja, dr. Péter László író és muzeológus, Giday Kálmán és Gallé László korábban igazságtalanul leváltott szegedi középiskolai igazgatók, Lőkös Zoltán és Förgeteg Szilveszter újságírók, Miklós Pál az Állatforgalmi Vállalat munkatársa stb. Sok vita után megalakult a helyi vezetőség

7/b. számú melléklet

A Csillag börtönben Kováts József találkozott Vasvári Vilmos hadnaggyal a Katonai Tanács operatív csoportjának vezetőjével. Közöttük kisebb hatásköri vita alakult ki, ugyanis a hadtestparancsnoki-hadosztályparancsnoki utasítást az operatív csoport úgy értelmezte, hogy attól kezdve az államvédelmiiek védelmi őrizetbe helyezése az ő feladatuk. Szigorúan a parancs szövege szerint csak a katonai elhárító munkakörben dolgozó államvédelmiiek őrizetbe vételére kaptak utasítást, de úgy tűnik ez értelmezési problémák következtében kiterjesztették valamennyi államvédelmi operatív tisztre. Ekkorra a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége is döntött a biztonsági őrizetbe vételéről, ami csupán az operatív állományú államvédelmistákat érintette. Írásbeli utasítás azonban csak november 2-án, másnap érkezett meg a Katonai Tanácshoz. Kováts József és Vasvári hadnagy tisztázták a problémát, majd Kováts telefonon felhívta Mogyorósi rendőr őrnagyot és közölte, hogy attól az időtől kezdve a rendőrség ne fogatosítsa védelmi őrizetbe helyezést, mivel az a továbbiakban kizárólag a városi Forradalmi Katonai Tanács feladatkörébe tartozik.

8/a. számú melléklet

Kováts József belügyi felügyelő a főosztályról a börtönbe ment, hogy az ÁVH-sok elhelyezését és az őrizet ellenőrizte. Ott találkozott Vasvári Vilmos hadnaggyal a Katonai Tanács operatív csoportjának vezetőjével. Közöttük kisebb hatásköri vita alakult ki, mert a hadtestparancsnoki illetve hadosztályparancsnoki utasítást az operatív csoport úgy értelmezte, hogy attól kezdve az államvédelmisták védelmi őrizetbe helyezése az ő feladatuk. A parancs szövege szerint csak a katonai elhárító munkakörben dolgozó államvédelmisták őrizetbe vételére kaptak utasítást, de valószínűleg a félre értelmezések következtében kiterjesztették valamennyi államvédelmi tisztre is. Ekkorra már a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége is döntött a biztonsági őrizetbe vételéről, ami csupán operatív állományú államvédelmistákat érintette. Az írásbeli utasítás csupán csak november 2-án érkezett meg a Katonai Tanácshoz. Végül nehezen, de Kováts József és Vasvári Vilmos hadnagy tisztázták a problémákat. Ezután Kováts József felhívta Mogyorósi István rendőr őrnagyot és közölte, hogy attól az időtől kezdve a rendőrség ne fogatosítsa védelmi őrizetbe helyezést, mivel az a továbbiakban kizárólag a városi Forradalmi Katonai Tanács feladatkörébe tartozik.

8/b. számú melléklet

a szerveződés új irányba terelését. Elhatározták, hogy két zászlóaljat hoznak létre és a nemzetőr főparancsnokságot átköltöztetik a Juhász Gyula Diákotthonba. Az „egyetemi tizenhármak” parancsnoka Lazur Barna helyett Kendi József lett és megkezdődött a nemzetőrök korszerű fegyverekkel való felszerelése. Még azon a napon újabb fegyverszállítmányokat hoztak be az őthalmi államvédelmi laktanyából és az újonnan jelentkező nemzetőröket már ezekkel szerelték fel. Az új főparancsnok intézkedett, hogy nemzetőrök lássanak el őrszolgálatot az őthalmi laktanyában, ide egyetemista nemzetőrök egy csoportját irányította. Ugyancsak egyetemista nemzetőr őrség — 12 fő — került a repülőtérre is, míg a Csillag börtön őrzésének megerősítésére munkásokból álló nemzetőr csoportot vezényeltek, akiknek parancsnoka Makra István lett.

9/a. számú melléklet

nokságát, átköltöztetik a Tolbuchin sugárúti Juhász Gyula Diákotthonba. Az egyetemi tizenhármaknak parancsnoka Lazur Barna helyett Kendi József lett, későbbiekben csak Kendi csoportnak emlegetik őket. Megkezdődött a nemzetőrök korszerű fegyverekkel való felszerelése. Még e napon újabb fegyverszállítmányokat hoztak be az őthalmi államvédelmi laktanyából. A nemzetőrök új főparancsnoka intézkedett, hogy a nemzetőrök lássák el az őrszolgálatot az őthalmi laktanyában, ide egyetemista nemzetőrök egy csoportját irányította. Ugyanígy 12 fős egyetemistákból álló nemzetőr őrség került a repülőtér őrzésére. A Csillag börtön őrzésének megerősítésére, munkásokból álló nemzetőr csoportot vezényeltek ki. Akiknek parancsnoka Makra István lett.

9/b. számú melléklet

volt ilyen nagyfokú. Döntés született arról, hogy a közelgő szovjet csapatokkal szemben Szegeden nem lesz fegyveres ellenállás. A városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége, amely eddig szinte minden kérdésben többnyire egységes volt, most megosztottá vált. Az elnökség tagjainak egy része a fegyveres ellenállás híve volt, ezek voltak kevesebben, a többiek pedig, Perbiró Józseffel együtt elvetették a fegyveres ellenállás lehetőségét. De voltak olyanok is, mint például Kovács József, akiknek forradalmisága a fegyveres ellenállás irányába húzott, de józan belátása, reális helyzetfelmérése mégis az ellenkező oldalra billentette. A végső elhatározás tehát az volt, hogy az életek és értékek megóvása érdekében, a fegyveres ellenállás helyett tárgyalásokba kell bocsátkozni a városba beérkező szovjet csapatok parancsnokságával. Erről a döntésről a Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége azonnal tájékoztatta a Forradalmi Katonai Tanács elnökét, Gosztynyi István őrnagyot.

10/a. számú melléklet

zottságban az elszántság és a lelkesedés nem volt ilyen egyértelmű. Döntés született arról, hogy a közelgő szovjet csapatokkal szembe Szegeden nem lesz ellenállás. A városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége, amely eddig szinte valamennyi kérdésben többnyire egyetértett, most nagyon megosztottá vált. Az elnökség tagjainak egy része a fegyveres ellenállás híve, ezek voltak kevesebben, a többiek mint Perbiró József is, ezt elvetették. Kovács József akinek a forradalmisága és elvei az ellenállás irányába húzott, de józan belátása, reális helyzetfelismerése mégis az ellenkező irányba billentette. Ő is belátta, hogy igazuk van azoknak akik az életek és az értékek megóvása érdekében a fegyveres ellenállás helyett tárgyalásokba kell bocsátkozni a városba beérkező szovjet parancsnoksággal. Erről a döntésről a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság azonnal tájékoztatta a Forradalmi Katonai Tanács elnökét Gosztynyi István őrnagyot.

10/b. számú melléklet

Szeged ellen ekkor még nem indult katonai támadás. A város mégis teljesen felbolydult, szinte mindenki az utcákat járta és tájékozódni akart a helyzetről. A Szeged Népe aznapi száma rendben megjelent, benne Mindszenty József her-

A kora délelőtti órákban ismét tanácskozott a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége. A téma változatlanul a várható szovjet invázió volt és, hogy az elnökséghez hírek érkeztek a városban egyes csoportok fegyveres ellenállási készülődéséről. Erre az elnökség megerősítette előző napi határozatát, hogy nem lesz fegyveres ellenállás. A döntésre Perbiró József könyvében így emlékezett:

Szabadella őrnagy részt vett a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottságnál megtartott katonai tanácskozáson, amikor szóba került a város esetleges védelme. Az ő közvetlen alárendeltségébe tartozó katonai alakulatok — egy tüzér

11/a. számú melléklet

Szeged városa ellen még ekkor nem indult szovjet katonai támadás. A város lakossága teljesen felbolydult. Legtöbb ember az utcákat járta a helyzetről tudakolódva. Hiszen a város lakossága egyre feszültebb hangulatban volt, hiszen ott lógott a

A kora délelőtti órákban ismét tanácskozott a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöksége. A várható szovjet invázióról volt szó, és arról, hogy az elnökséghez hírek érkeztek a városban egyes csoportok különböző pontokon történő fegyveres ellenállás készülődéséről. Erre az elnökség megerősítette előző napi határozatát, hogy nem lesz ellenállás, mert ez a hatalmas túlerővel szemben kész öngyilkosság lenne.

Szabadella József őrnagy részt vett a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottságnál megtartott katonai tanácskozáson, amikor szóba került a város esetleges védelme.

Szabadella József őrnagy november 4.-én kora reggel az alárendeltségébe tartozó

11/b. számú melléklet

A MEGTARTOTT KATONAI TANÁCSKOZÁS
SZEGEDEN

11/b. számú melléklet

Bálint László

A MEGTORLÁS SZEGEDEN

1956

A forradalmat követő megtorlásban azonban Szegeden az ügyészégi vonalon mégis problémák adódtak. Az ügyészség vezetője Orbán László¹⁸ nem az elvárásoknak megfelelően szolgálta a megtorlást, nem úgy, mint ahogyan a megye és a város politikai, rendőri, karhatalmi vezetői és az előbb felsorolt ügyészek elvárták volna. Ezért ol-

12/a. számú melléklet

A megtorlás tekintetében a szegedi ügyészségen mégis problémák voltak. Az ügyészség vezetője Orbán László nem az elvárásoknak megfelelően szolgálta a megtorlást, nem úgy, mint ahogyan a megye a város politikai, rendőri karhatalmi vezetői és az előbb felsorolt ügyészek elvárták volna. Így a Csongrád megyei kormány-összekötő Keresztes Mihály „kéri Orbán László megyei ügyész leváltását és helyette

12/b. számú melléklet

A börtönévekből való szabadulás után az akkor már BM III/III Csoportfőnökség nevet viselő belső elhárítás az összes szabadságvesztés büntetésre ítéltet, közbiztonsági őrizetben tartottat és egyszer vagy többször preventív őrizetbe helyezettet nyilván- tartásba vette. Elhelyezték őket az úgynevezett „antidemokratikus elemek nyilvántar- tásába”. A börtönhiúntetésből szabadultak közül többet az internáló táborból

13/a. számú melléklet

Sokan azt hitték, hogy az 1963-as közkegyelem gyakorlásával véget ért az 1956- os forradalmat követő megtorlás. Hiszen a börtönből szabadultak már a szabadulásuk után a BM III/III. Csoportfőnökség nevet viselő belső elhárítás az összes börtönre ítéltet, közbiztonsági őrizetben tartottat, és egyszer vagy többször preventív őrizetbe helyezettet nyilvántartásba vette, vagyis az úgynevezett „antidemokratikus elemek

13/b. számú melléklet

Ez a határidő nélkülség vonatkozott azokra is, akik nem kerültek be a szorosab- ban vett ellenőrizendők kategóriájába, de szerepeltek a már említett „antidemokrati- kus elemek nyilvántartásában”. Ebből akkor lehetett kikerülni, ha az egykori forradal- már megtért és érdemessé vált arra, hogy jelentkezése után felvételt nyerjen az MSZMP-be. Mivel két igencsak ellentétes nyilvántartásban nem szerepelhetett, beke- rült az MSZMP tagnyilvántartásába és ugyanakkor törölték az „antidemokratikus ele-

14/a. számú melléklet

Ez a határidő nélkülség vonatkozott azokra is, akik nem kerültek be a szorosab- ban vett ellenőrizendők kategóriájába, de szerepeltek a már említett „antidemokrati- kus elemek nyilvántartásába.” Ebből akkor lehetett kikerülni, ha az egykori forradalmár megtért és érdemessé vált arra, hogy jelentkezése után felvételt nyerjen az MSZMP-be. Ha így bekerült az MSZMP –tagnyilvántartásába, azt ugyanakkor tö- rölték az „antidemokratikus elemek” nyilvántartásából.

14/b. számú melléklet

ÁLLAMBIZTONSÁGI MÚLT, NEMZETBIZTONSÁGI JELEN, ÉS A JÖVŐ

A szocialistaként emlegetett magyarországi társadalmi-gazdasági rendszer 1989-1990-es összeomlása, illetve megváltozása óta, mind a mai napig visszatérő téma, hogy a hazai közvélemény megismerheti-e, és ha igen, mikor, milyen mértékben, az úgynevezett kommunista állambiztonsági múltat. Az egyik, de nem egyedüli alapkérdés ezzel kapcsolatban az, hogy az 1945 és 1990 közötti időszakban kik voltak a különféle néven emlegetett, de mindvégig a kommunisták diktatúráját szolgáló titkos testületek tevékenységének a külső segítői, a köznyelv szerint a „besúgók”. Az elmúlt három évtizedben szinte minden belpolitikai párt, addig, amíg távol állt a hatalomtól és csupán kívülről volt képes acsarkodni, hol halkabban, hol csahosabban követelte az egykori állambiztonsági iratok maradékának teljes nyilvánosságát, megismerhetőségét, különös tekintettel az „ügynökök” címen általánosított külső segítőik, együttműködők kiletének a felfedezésére.

Ha pedig valamelyik hataloméhes párt, vagy pártszövetség törvényesnek mondott választásokon, akár jogszerűen, netán a választási rendszer manipulálásával, vagy a választók bármiféle megtévesztésével, felelőtlen ígérgetéssel, hazudozással, lekenyerezéssel, stb. megszerezte a kormányzás lehetőségét, egycsapásra megváltozott a véleménye és álláspontja ebben az addig általuk is fontosnak tartott kérdésben. A gyakorta kampánycélokra is felhasznált „állambiztonsági múlt” feltárása és nyilvánosságra hozása részükről amint csak lehetett felejtődött. 1990-től kezdődően nem volt olyan hatalmi formáció, amely kormányzati pozícióba kerülve ne söpörte volna le az asztalról, helyesebben a parlamenti napirendről, ezt a korábban általuk is jelentősnek és tisztázandónak, mindenképpen megoldandónak tartott kérdést. Ha pedig az ellenzékbe szorult pártok bármelyike feszegetni kezdte a megoldást, számon kérni próbálta az ígéretek, rendszerint elhangzott a horni „na és”, vagy az orbáni „niksz ugribugri”.

Teljesen nyilvánvaló tehát, hogy az utóbbi három évtizedben a magukat természetesen demokratikusnak tartó pártok és vezető politikusaik mindent elkövetnek az egykori állambiztonsági múlt, de különösen az úgynevezett „ügynök-kérdés” elhomályosítása, háttérbe tolás érdekében. A leginkább kézenfekvő megoldás az idő húzása és a korábban beígért megoldás helyett a különféle látszatintézkedések mögé menekülés. De az is előfordult már, hogy olyan figyelmet elterelő műveletekbe kezdtek, amelyek leköthették a közvélemény érdeklődését, ugyanakkor garantáltan nem vitték előre a kérdés megoldását. Jó példa volt erre, amikor egy ifjú, bár bizonyára roppant tehetséges, azonban a témában teljesen járatlan államtitkár előállt azzal a képtelen, már-már röhejesen ostoba ötlettel, hogy majd „mindenki hazaviheti a saját anyagát”. Korábban volt példa arra, hogy még törvényt is elfogadtak és életbe léptettek az állambiztonsági iratok sorsával kapcsolatban, de a törvényelőkészítők és alkotók között nem akadt egy sem olyan, aki testközelből ismerte volna az egykori államvédelmi, majd állambiztonsági operatív tevékenység mindennapi gyakorlatát. Ez meg is látszott és látszik a máig hatályban levő törvényen. Végül a fedőintézkedések közé sorolható az, amikor egyre-másra létesítenek különféle bizottságokat, intézményeket, kutatási központokat, stb. amelyekben igen jól megfizetett családi-rokoni-haveri, vagy egyéb, garantáltan lojális káderek szorgos munkálkodásba kezdenek a még nagyobb ködösítés, szemfényvesztés, a közvélemény figyelmének lekötése érdekében. Azt, hogy mindezt mennyi pénzt költenek el, talán jobb is, ha nem tudjuk.

A kitűzött cél minden esetben teljesen nyilvánvaló. Addig kell az állambiztonsági, főleg természetesen az „ügynök-kérdést” kitolni, elodázní, amíg ki nem hálnak azok a generációk, akiket ez így vagy úgy, közvetlenül vagy közvetve érinthet vagy érdekelhet. A leglényegesebb az, hogy addig kell a jelenlegi megoldatlan állapotot fönntartani, amikor már nem lesz senki, akit ez a kérdés egyáltalán érdekelne. Mert egyszer elérkezik majd ez az idő is, az biztos. Gondoljunk csak arra, hogy manapság érdekel-e valakit az, hogy a II. világháború előtt és alatt a magyarországi illegális kommunista mozgalomban kik voltak a horthysta politikai rendőrség „bizalmi emberei”, mostani s hétköznapi szóhasználatl a „besúgóí”, akik pedig meglehetősen jó hatékonysággal végezték a felderítő munkájukat. Aligha van ember, akit ez ma már különösképpen érdekelne. Pedig volt idő, amikor ez nagyon is napirenden volt és a leleplezett beépített emberek hosszú börtönöveket kaphattak és kaptak is népellenesnek tartott cselekményeik miatt. Azokról az esetekről nem is beszélve, amikor koncepciós vádként fogalmazták ezt meg a párton belüli kommunista ellenlábások félreállítása céljából.

Minden kétséget kizáróan az idő múlásával el fogunk jutni oda, még ha a mai generációk többségükben akkor már nem is élnek, hogy a magyar társadalomban nem lesznek olyanok, akiket különösképpen érdekelné Rákosi vagy Kádár rendszerének titkosszolgálati tevékenysége, különösen az, hogy kik voltak a külső segítők, titkos együttműködők, a manapság sokszor emlegetett „ügynökök”, vagy még hibásabban nevezve a „besúgóí”.

Adódik persze a kérdés, hogy vajon miért alakult ez így? Mi erre a magyarázat? A kérdésekre a válasz teljesen egyértelmű: a közvetlen vagy közvetve érintettség. Közvetlen, ha a hatalmi pozícióba fölkapaszkodott politikusról vagy más fontos állami tisztséget betöltőről derülne ki az, hogy így vagy úgy érintett a sokat emlegetett egykori állambiztonsági múlt által. Azért lehet mellőzni az államvédelmi múlt általi közvetlen érintettséget, mert akik esetében ez fennállhatna, kihatna, azok már nagy többségükben nincsenek az élők sorában. De az állambiztonsági múlt és érintettség jóval közelebb van az 1990 utáni mindennapjainkhoz. Amit pedig most leírok, amit eddig így soha nem mondtam ki és nem írtam le, azért csak és kizárólag úgy vállalom teljes felelősséget, ha netán valaki vagy valakik továbbadnák, idéznék, terjesztenék, ha azt a legszorosabb értelemben vett szó szerint teszik. Ha egyetlen szó kimarad, már nem az enyém a felelősség, hanem azé, aki pontatlanul idézi. Véleményem tehát a következő: *Az 1990-es hazai rendszerváltozás utáni magyar miniszterelnökök között legfeljebb egy van, aki korábban állambiztonsági lag ne lett volna érintett. Ez alatt az érintettség alatt érteni kell azokat, akiket bármilyen okból és célból az állambiztonsági szolgálat megfigyelt, ellenőrzött, vagy operatív feldolgozás alatt tartott, vagyis a korabeli szakmai zsargon szerint valamiféle célszemélyek voltak. Ne feledkezzünk ám meg arról, hogy az operatív feldolgozás alatt álló célszemélyekről is derülhettek ki a különféle konspirált intézkedések során olyan körülmények, amelyek immár utólag nyilvánosságra kerülve igencsak kellemetlen perceket idézhetnének elő. Az érintettség kategóriájába beletartoznak azok is, akik bármilyen formában titkos külső segítők, együttműködők voltak a konspiratív állambiztonsági munka során. De beletartoztak ebbe a körbe azok is, akik az állambiztonsági operatív tevékenységnek valamilyen haszonélvezői voltak az akkoriban betöltött pozíciójukból következően. Végül, de nem utolsó sorban, érintettnek számítanak azok is, akik bármilyen okból és formában az állambiztonsági tevékenység során bizonyítottan, mint kedvezményezettek vehetők számításba. Az előbbi lehetőségek kapcsán azonban nem szabad megfeledkezni arról, hogy az 1990 előtti évtizedekben voltak példák arra, hogy egykori politikai okból meghurcoltából, vagy célszemélyből utóbb együttműködő, vagy akár kedvezményezett lett, sőt szélsőséges esetben akár korábbi együttműködő haszonélvezővé is válhatott. De arra is volt példa, hogy a korábbi együttműködő vált utóbb az állambiztonsági szolgálat által megfigyelt, ellenőrzött, operatív feldolgozás alatt álló célszeméllyé.*

Ha az előző bekezdésben leírtak a valóságnak konkrét esetekben is megfelelnek – már pedig megfelelnek! – már adott is a válasz arra a kérdésre, hogy az állambiztonsági múlt teljes megismerése tekintetében miért tartunk ott, ahol tartunk. Arra is választ kaphatunk, hogy ezen a területen miért nem lesz még jó ideig változás, előre lépés. Nagy valószínűséggel marad minden úgy, ahogy eddig volt. Lehetnek néha-néha ígérgetések, amelyekről az eddigi tapasztalatok alapján már előre tudható, hogy nem lesz belőlük semmi. Maradnak az időnkénti és egyedi, kétségbe vonhatatlanul politikai indítékú lejárato műveletek, akár valós és hiteles, de akár nem is teljesen egyértelmű és bizonyító erejű dokumentumok felhasználásával. Ami pedig ezekben az ügyekben a leginkább sajnálatos, és amire már eddig is voltak konkrét példák, hogy előfordultak olyan besározó, mocskolódó esetek, amelyekbe a nemzetbiztonsági szolgálatok is néha belekeveredtek, máskor nyakig benne is voltak. Ezt pedig semmi más nem magyarázhatja, mint az, hogy időről időre meg akarnak felelni az aktuálpolitikai elvárásoknak. Amikor pedig pl. egy megtörtént esetben ezt valaki szóvá tette – miként magam is megtettem egy jóval több, mint tíz évvel ezelőtti történetben –, következett egy szűkszavú tagadás, majd a konspiratív jellegű ellenintézkedések, a bosszú a szembeszegülővel, az ellenvéleményt képviselővel kapcsolatban. A nyílt konfrontálódástól – pl. bírósági eljárástól – a biztos vereség és elmarasztalás okán tartózkodtak.

1990-ig, az akkori kommunista diktatúrában korábban az államvédelmi, majd később az állambiztonsági munka alapelveit, célkitűzéseit és megcélzottjait, valamint az alkalmazásra kerülő titkos (operatív) eszközeit és módszereit mindenkor a kommunista állampárt politikai bizottságának határozatai és az akkori minisztertanács (a kormány) titkos rendelkezései tartalmazták és szabályozták, melyek a közvélemény előtt ismeretlenek, megismerhetetlenek voltak. Talán ha tényleg van némi érdeklődés az egykori állambiztonsági múlt iránt, az bizonyára csak ennek a misztikusnak a konspiráció homályába tolt jellegnek köszönhető. Különösen elmondható ez a hajdani titkos külső segítők, együttműködők eseteire is. A társadalmi-gazdasági rendszer közel három évtizeddel ezelőtti megváltozásával azonban egészen más helyzet alakult ki. Ha kellett, ha nem, minden korábbi állambiztonsági fogalomnak új nevet kerestek és találtak és már eleve az akkor létrehozott, de csupa régi káder elvtársak által működtetett szolgálatoknak a neveit is mind újakra cserélték. Alapként az állambiztonsági kifejezés helyett a nemzetbiztonsági fogalom nyert létjogosultságot. A korábbi titkos párthatározat és ugyancsak titkos kormányrendelet helyére a Magyar Közlöny-ből mindenki által megismerhető törvény lépett, a hosszú vajúdás után előkészített és nagy nehezen elfogadott nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény.

Amiről korábban, a rendszerváltozás előtt, beszélni sem volt ajánlatos, az immár teljesen nyilvánossá vált. 1990-ig a kommunisták pártjának és kormányának irányításával működtetett titkosszolgálati rendszer pedig a változtatások eredményeként az egymást váltogató kormányok mellett civil kontrollt, parlamenti felügyeletet is kapott. Ezekkel kapcsolatban azonban egy nagyon fontos körülményt nem szabad figyelmen kívül hagyni. A titkosszolgálatok világa sok tekintetben semmi máséhoz nem hasonlítható. Ezt személyesen is megtapasztaltam, hiszen kémelhárítóként szolgáltam a diktatúrát is és az utána következő demokratikusként emlegetett időszakot is, összesen több mint negyedszázadon át. Nyugállományba vonulásom óta eltelt majdnem újabb negyed század, s ez alatt folyamatosan kutatom az 1945 és 1990 közötti magyar titkosszolgálati tevékenységet. 2019 augusztus 1.-én volt 50 éve, hogy kémelhárítóként kinevezést nyertem a magyar titkosszolgálati rendszerbe. Megtanultam és gyakoroltam is, hogy úgy 1990 előtt, mint utána a szakmai hozzáértés és gyakorlat tekintetében nem mindig az elitbe sorolható magyar titkosszolgálati vezető garnitúrát a szakmai munka során egy tapasztal és rátermett tiszt úgy verte át, ahogy akarta. Még könnyebben megtehető ez az átverés a mostani

sokat emlegetett civil kontroll esetében, beleérve ebbe az irányító és felügyelő minisztert az egész stábjával egyetemben, de még inkább a törvényességi felügyeletet gyakorló és tökéletes szakmai analfabétákból álló parlamenti állandó bizottságokat. Az utóbbiak esetében már az is ellentmondásos, hogy a felügyelő parlamenti bizottsági tagokról maguk a szolgálatok állapítják meg, hogy nemzetbiztonsági szempontból egy-egy országgyűlési képviselő alkalmas-e arra, hogy majd őket felügyelje, ellenőrizze.

Talán nem árt megemlíteni azt sem, hogy a nagy kínlódások által összetakolt nemzetbiztonsági törvény is lehetőséget teremt arra, hogy egyes részeit ki-ki a saját ízlése szerint értelmezze. Legegyszerűbb példaként elég arra utalni, hogy már a megalakulás után az akkori ideiglenes törvény felhatalmazása alapján a szolgálatoknak joguk és kötelességük volt az úgynevezett extrémisták megfigyelése konspiratív eszközökkel és módszerekkel. A végleges és jelenleg is hatályos törvény már másként fogalmaz, de a lényeg, az értelmezhetőség, ugyanaz. Azt meg az elmúlt néhány évtized tapasztalatai alapján nagyon jól tudjuk, hogy az csupán nézőpont kérdése, hogy kit tekintenek, esetleg tetszőlegesen minősítenek extrémistának vagy extrémistáknak, akik ugyebár az „alkotmányos rend törvénytelen eszközökkel történő megváltoztatására vagy megzavarására” törekusznak, még ha „leplezett” formában is. Minél erősebb a politikai befolyásolhatósági lehetőség egy-egy titkosszolgálat esetében, annál inkább a hatalom dönt ezekben a kérdésekben. Általános tapasztalat, hogy ahol a pártpolitikai elkötelezettség, a hatalomhoz való lojalitás, a kormányzattól való függőségi viszony dönti el, hogy kik tartozhatnak a titkosszolgálatok legfelsőbb vezetői tisztségeibe, ott a szakmaiság érvényesülése és a nemzeti érdekek pártpolitikától való függetlensége általában szóban létező, de a mindennapok gyakorlatában nem érvényesülő fogalmak.

A rendszerváltoztatás egyik nagy port kavart intézkedése volt az egykori BM III/III Csoportfőnökség és csatolt részei jogutód nélküli megszüntetése. A belső elhárításról volt szó, amely a magyar állampolgárok megfigyelését végezte, akár okkal, akár esetenként ok nélkül. Az említett és akkoriban sokat hangoztatott jogutód nélküliség már önmagában egy nagy hazugság volt. Amikor a nemzetbiztonsági szolgálatok rendszerén belül megalakult a Nemzetbiztonsági Hivatal – egészen pontosan 1990. február 14.-én – már ennek egyik fontos szervezeti egysége volt az Alkotmányvédelmi Igazgatóság, ami nem volt más, mint az új belső elhárítás, a jobboldali és baloldali extrémisták elleni konspiratív harc letéteményese. A BM III/III Csoportfőnökség 1990. január 31.-én szűnt meg, tehát mindössze két hét volt, amikor „papíron” nem létezett belső elhárítás, akkor talán legálisan még nem figyeltek meg magyar állampolgárokat. Az, hogy a Nemzetbiztonsági Hivatal nevét megváltoztatták és Alkotmányvédelmi Hivatal lett belőle, arra utal, hogy a belső elhárítás feladatköre és tevékenysége nem csökkent, talán inkább még fokozódott.

Szokták erre mondani, hogy a III/III él tovább, csak másként hívják. Bizony ebben is van némi igazság. Főleg ha figyelembe vesszük azt, hogy az elmúlt három évtizedben hány egykori belső elhárító – volt III/III-as tiszt – került fontos vezető tisztségebe a különböző magyar nemzetbiztonsági szolgálatoknál, akkor még inkább van alapja az ilyen kijelentéseknek. A televíziókban felbukkanó, újságokban publikáló s a hatalom kegyeibe beférközt, a hatalmat gátlástalanul kiszolgáló volt állambiztonsági tisztek tűnnek föl egyre-másra, akik még véletlenül sem mernek semmiféle kritikát megfogalmazni, akkor bizony már ne is csodálkozzunk azon, hogy sokan úgy emlegetik a jelenlegi helyzetet, hogy visszatérően van az átkos múlt.

A kommunista diktatúrában a belső elhárítók az ellenséges elemek megfigyelését végezték, illetve a velük kapcsolatos legcélravezetőbb intézkedéseket foganatosították. Tették ezt mindig az adott kor lehetőségeinek, elvárásainak a függvényében és eljutottak az akasztásoktól és börtönbe záratásoktól a bomlasztás, a lejárattás, az elszigetelés, stb. módszeréig. Az idő múlásával nem csak a felhasználásra kerülő módszerek változtak,

de a megfigyelt, célba vett személyi kör is, és megjelentek az ellenséges elemek mellett az ellenzéki személyek és csoportok is. A rendszer megváltozása után már nem alkalmazták a belső ellenséges elemek kifejezést az ellenzék, a mindenkori hatalmat megdönteni és a helyére lépni szándékozó ellenzék pedig legálisan és jogszerűen működő szervezetekben, pártokban fejti ki a tevékenységét. De ettől még ellenzék maradt! Sőt, a kommunikációban néha-néha már szinte ellenséggént tekintenek rájuk. Ellenzék tehát az, amely veszélyes a mindenkori hatalomra, s amelynek tevékenysége ellen védekezni kell, ha szükséges, akár a titkosszolgálatok felhasználásával is. 1998 és 2002 között parlamenti szakértőként az MIÉP frakció alkalmazásában álltam. Volt szerencsém megtapasztalni a szabályosan, legálisan a parlamentbe bejutott párt tevékenységének titkosszolgálati figyelemmel kísérését és időnként – pl. az úgynevezett átvilágítások kapcsán – az ellene elkövetett ármánykodásokat is. (Meg közben a saját megfigyelésemet is.)

Ahogy teltek múltak az évek, már évtizedek, változtak a belpolitikai csatározások módszerei is. Az 1980-as évektől egyre gyakoribb titkosszolgálati lejárattási akciók például jelentősen módosultak. A jelenlegi nemzetbiztonsági szolgálatok már csak mellékszereplők lettek, úgy is mondhatnám, hogy elkészítők, kiszolgálók. A végrehajtást magukra vállalták a politikusok és lakájmédiájuk. Amit tömegtájékoztatás címen produkálnak az vetekszik a legsötétebb kommunista diktatórikus évek propagandájával, néphülyítésével. Az állampárti agitációs és propaganda szervek is feléledni látszanak, persze más megnevezések alatt. Amit pedig a sajtó, a rádió, a televízió munkatársai művelnek, az néha már gyomorforgatóbb, mint bármikor az utóbbi száz év története alatt volt. Előfordultak azonban konkrét esetek, amikor kilátszott a lejárattó műveletek – ahogy mostanában úrhátnámkodva, finomkodva mondják, a karaktergyilkosságok – mögül a titkosszolgálati lóláb. Divatba jött például a nem túl széles körben elhangzott beszélgetések egyes részleteinek a titkos rögzítése, majd kiszivárogtatása, elsősorban természetesen ellenzéki körökből. Kíváncsi vagyok arra, hogy ezek közül vajon hány a magánvégrehajtású beszélgetés rögzítés és hány a titkosszolgálati lehallgató művelet. Egy-egy ilyen – mostanában elég gyakori – kiszivárogtatás, ha titkosszolgálati háttérű, még arra is alkalmas, hogy az érintettek között bizalmatlanságot, ellentétet szüljön, és az egymás gyanúsítgatása bomlasztást eredményezzen.

Azon lehet vitatkozni, hogy ezek a karaktergyilkosságok és a háttérük mennyire fesszegeti a jogállamiság határait. Magyarországon szerintem egyáltalán nem s tényleg igazuk lehet azoknak, akik azt hangoztatják, hogy ez bizonyos tekintetben tényleg egy teljesen következmények nélküli ország lett. S, hogy ez mennyire így van, arra csupán egy példát említek. Jogállami keretek között elképzelhetetlen, hogy valakit meggyanúsítanak azzal, hogy kémkedik, sőt meg is vádolják, közben eltelik több mint öt év és még mindig nincs benne bírósági ítélet. Egykori kémelhárítóként mondhatom, hogy ilyenre a magyar kémháttörténetek sorában még soha nem volt példa. Ebben persze meg van a felelőssége a politikának, ha ez az ügy politikai megrendelésre indult, akkor főleg a hatalomnak, de meg van a kémelhárító szakmának is, az ügyészségnek is, és az igazságszolgáltatásnak is. Ahhoz hogy ebben a nevezetes kémügyben végleges, jogerős ítélet szülessen, alighanem még el kell telni néhány éveknek.

Az már történelmi tény, hogy a magyarországi kommunista diktatúra büneiért egyetlen politikust sem vontak felelősségre. Bizonyára az sem véletlen, hogy az egyetlen Biszku Bélának is sikerült átmenekülnie a túlvilágra a vele kapcsolatos jogerős világi bírósági ítélet meghozatala előtt. Nagy megkönnyebbülést jelentett ez mindenkinek, aki a Biszku-ügyként elhíresült „ingyen cirkuszban” közvetlenül, vagy közvetve szerepet vállalt. Erre a gyalázatosan elsumákoltt ügyre is egyáltalán csak azért kerülhetett sor, mert 1990-ben a rendszer megváltozott. Az is történelmi tény, hogy nincs olyan rendszer, ami előbb vagy utóbb meg ne változna, véget ne érne. Így volt és van ez szerte a világon,

így volt és van nálunk is. Ez a mostani, szinte az utóbbi negyedszázadot magába foglaló uram-bátyám szabadrablásos rendszer is véget fog érni egyszer. A kérdés csak az, hogy mikor és hogyan.

Ha pedig beköszönt egy új korszak, amely lehet, hogy nem is nagyon lesz jobb az ediginél, de más lesz, mindenképpen más lesz, akkor ismét napirendre kerülhet a korábbi bűnök és bűnösök feltárásának, nyilvánosságra hozásának az igénye, még ha a büntető-jogi felelősségre vonásoktól el is tekintünk. Az erkölcsi, politikai felelősség kimondása nem fog elmaradni, mint ahogy megtörtént ez 1945 után is, meg 1990 után is valamennyire. Ha pedig a történelem ismételné fogja önmagát, megint majd leginkább a felelősségi grádics legalsó lépcsőfokán állók viszik el a balhét. Lesz majd megint „ügynöközés”, meg „beszűgőzés”, de akkor már azokat a titkosszolgálati külső segítőköt, titkos kapcsolatokot fogják keresni, kutatni és elmarasztalni, akik 1990 után működtek együtt a titkosszolgálatokkal. Persze a korszakváltáskor lesz majd megint tömeges megsemmisítése az adathordozóknak, de ahogy eddig még soha, akkor sem lehet mindent eltüntetni.

Akik pedig azt állítanák, hogy sületlenség ez az egész eszmefuttatás, azoknak nem ártana visszaemlékezni az 1956 előtti évtizedre, amelyet úgy hirdettek, hogy „nem rés, hanem erős bástya”. Amikor pedig kitört a forradalom ez az „erős bástya” kártyavárként omlott össze. Az 1990 előtti két évtizedet a magyar titkosszolgálatok állományában töltöttem. Tanúsíthatom, hogy az utolsó néhány évet leszámítva, senkinek közülünk meg sem fordult a fejében, hogy az akkori rendszer egyszer összeomlik és megváltozik. A történelem produkál néha nehezen megmagyarázható, kívülről nem is érthető eseteket. Gondolta volna-e valaki 1990 mámoros tavaszán, az első szabad választások éjszakáján, hogy ebben az országban négy év múlva a kommunista és „pufajkás” karhatalmista múltú Horn Gyula fog elsőprő fölényrel győzni és kormányt alakítani. Eszébe jutott-e valakinek az 1990-es évek elején, látva a FIDESZ nevű törpepárt agresszív és vadliberális ámokfutásait, hogy két évtized elteltével sikeresen alakítják a hazai közvélemény előtt a kereszténydemokrátiát olyan politikusokkal és háttéremberekkel, akikről messziről ordít, hogy semmi közülük a kereszténységhez. Mindez visszaélésen alapszik. Visszaélnék a választópolgárok egy jelentős részének hiszékenységgel és tegyük szomorúan hozzá, a tudatlanságával. Manapság már találkozhatunk olyan emberekkel, akiknek köztudottan semmi köze a kereszténységhez és a televíziók képernyőjén keresztrel a nyakukban villogtatják a legújabb hovatartozásukat. Amikor az egykori kommunista hírszerző tiszt televíziós műsorvezető felesége keresztrel a nyakában demonstrálja a kormányzati hamisság alázatos szolgálatát, nem tudom, hogy sírjak-e vagy nevessek. Már azt várom, hogy televíziók által sokat foglalkoztatott férjeura is egyik műsorban majd keresztrel a nyakában nyilatkozik, szembe köpve ezzel, ha nem is önmagát, de a marxista filozófus édesapját. Nem folytatom a példákat, mert soha nem érnék a végére. A mostani magyar kereszténydemokrácia ellen ható, azt kétségbevonó körülmények és személyek sora végeláthatatlan. A választópolgárok sokasága pedig hiszékeny és megvezethető. Emlékezzünk csak a dicsőségesnek tartott s egy ideig győztesnek látszó 1956-os forradalmunk utáni 1957-es május elsejei nagygyűlések – főleg a budapesti Hősök terén megrendezett - hangulatára!

Persze nincs új a nap alatt. Nehogy mai hatalmasságaink ott a budai vár magasságában azt gondolják, hogy ebben a nagy átverési hadműveletben eredetiek, és ők az elsők. Emlékeztetnék arra, hogy Rákosi és elvtársai is a proletárdiktatúra hangoztatásával, harsogásával és elhitéssel jutottak hatalomra. Az általuk emlegetett proletárdiktatúrának eközben vajmi kevés köze volt a proletáriátushoz, amit jól bizonyít a szerintük társadalmat vezető munkásosztály egyre fokozódó kizsigerelése, hitegetése, átverése, az elégedetlenkedő melósok börtönbe zárása és az a körülmény, hogy a valóságos kommunista diktatúrát 1956 októberében elsősorban a munkások forradalma döntötte

meg, még ha csak rövid időre is. Sőt a forradalom leverése utáni utóvédharcban is a még létező munkástanácsok voltak az egyedüliek, akik számottevően szembe mertek menni a hatalomba visszatérő kommunisták újabb diktatúrájával. A proletárok, vagy rövidítve a prolik, akiket manapság már csak lenézni, megalázni képesek a hatalomközeli ordenaré stílusú publicisták, helyesebben lakáj propagandisták, pedig lassan el is tűnnek ebből az országból, mert nem érzik jól itt magukat. Hja, nincs új a nap alatt!

Ha pedig hinni lehet az újabb történelmi korszakváltásnak, valószínűleg a történelem újból önmagát ismételi majd. Ahogy a proletárok megdöntötték 1956-ban az álproletárdiktatúrát, valószínűleg a valódi keresztények fogják elsöpörni az útból ezt a mostani hazug álkeresztény korlátok közé szorított demokráciát. Akkor aztán, akik akkor még élnek, tanúi lehetnek annak, amit apáink 1945-ben, mi pedig 1990-ben átéltünk. A háború után a kisnyilasok tömegesen szállták meg a kommunisták pártját és lettek a leggarciasabb és legöntudatosabb vörösök. Ez mostanra már nem csak mese, vagy városi legenda, hanem történelmi tény. Az 1990-es rendszerváltozás során az új politikai elitbe tömegesen férkőztek be volt kommunisták és ifjúkommunisták, egykori acsarkodó vörös bértollnokok pillanatok alatt változtak át a demokrácia leginkább elkötelezett híveivé és habzó szájú köpködtek le az egykori gazdáikat, s közben persze saját magukat is.

Úgy alakult az életem, hogy a rendszerváltozás után egy jó évtizedig szakértőként elég közelről volt rálátásom a magyar úgynevezett politikai elitre. Bejárásom volt a parlamentbe, meg a képviselői irodaházba is. Sokat láttam, sokat hallottam, még többet tapasztaltam. A titkosszolgálat tisztjeként, főleg, hogy mindvégig operatív feldolgozó munkát végeztem és később irányítottam, gyakran szembe találkoztam az élet árnyékos oldalával, a bűnnel, az erkölcsatlenséggel, a jellematlenséggel, a mocsokkal. Amit azonban az ország vezetésére hivatott politikai elit részéről tapasztaltam, az számomra minden képzeletet alul múlt. Ennek lett a következménye az, hogy önszántamból felfüggesztettem a választói jogomat is, nehogy még a voksolásom által is közöm legyen a politikai mocskolódás, dagonyázás soha nem látott méretű tobzódásához. Nagyon régen volt az, amikor én szavazócédulát beikszelve az urnába dobtam. Ha pedig az Isten szent kegyelméből megérek még néhány ilyen-olyan választást, azokban én már aligha fogok részt venni. Öreg barátainkkal szoktuk mondogatni, hogy nekünk már jövőnk az nincs, a jelenünk sem ér már semmit, így számunkra csak a múltunk maradt, azzal meg nem megyünk semmire, a múlttal már a jelen is csak annyit törődik, amennyi hasznot esetleg le tud nyúzni róla. A múltat is úgy hamisítják, ahogy a hatalmi érdekeik megkívánják. Ennek a kötetnek a fő mondanivalója a hamisságokra, hazudozásokra való rávilágítás. Az előző fejezetekben említett konkrét esetek nem véletlenek, a hazug társadalmi közeg teremti meg a lehetőséget az egyéni hazudozásokra, hamisításokra. Nincs min csodálkozni!

Az 1956-os forradalom idején harmadikos gimnazista voltam Szegeden az akkor még Ságvári Endréről elnevezett gimnáziumban. Mivel január eleji születésű vagyok 1956 október végén már három hónap sem választott el a 17.-ik születésnapomtól. Az akkori legjobb barátom és négy éven át padtársam volt csak idősebb nálam 3 nappal az 1940-ben születettek közül. Mi ketten együtt csináltuk végig a „*forradalmárkodásunkat*”.

Ebben az időben az egyetemi sportegyesület, a Szegedi Haladás labdarúgó szakosztályának igazolt ifjúsági játékosa voltam. Az NB I.-ben szereplő kereten kívül volt az ifjúsági csapatunk és egy csupa egyetemistákból álló úgynevezett „*egyetemi haladás*”, hivatalosan Szegedi Haladás III. Mivel az egyetemistákat gyakran lekötötték a vizsgaidőszakok, meg az, hogy oktatási szünetekben a nem szegedi állandó lakosok rendre hazautaztak, az ifjúsági csapat kerete a szükségesnél bővebb volt, és ha a helyzet úgy hozta átvezényelték bennünket az „*egyetemi haladás*”-ba. Ez történt 1956. októberében is, amikor az október 21.-i mérkőzésre néhányan már együtt készültünk volna az edzéseken az egyetemistákkal, a csapat hazai pályáján, az Ady téren.

Kedden délután már három óra előtt ott voltunk az öltözőben, négyen vagy öten, ifjúsági focisták. Átöltözve vártuk az egyetemistákat, de egy sem jött közülük. Az edzés kezdő időpontjára megérkezett az edzőnk, Nagy Karcsi bácsi az elmaradhatatlan kerékpárjával. Ő volt a tréner az egyetemista és az ificsapatnak is. Látni, hogy hiányoznak az egyetemisták, kerékpárjára pattant és elviharzott valahova. Míg távol volt mi kapura rugdaltunk, unatkoztunk. Majdnem egy óra telt el, amikor az edző vissza érkezett és közölte, hogy az edzés elmarad, mert az egyetemisták gyűléseznek és mutatott az épület felé, ahol az auditorium maximum volt. Ezen a délutánon alakult meg a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetsége, a MEFESZ, amiről akkor mi még semmit sem tudtunk.

Amikor kitört a forradalom és október 23.-án késő délután, inkább már este Szegeden is kezdetét vették a tüntetések, mi is azonnal csatlakoztunk a felvonuláshoz és jelszavakat, követeléseket kiáltoztunk, amit másoktól hallottunk. Ezen a napon a tüntetés végéig az utcán voltam. Október 24.-én már nem volt tanítás és egész nap a várost jártuk a tüntetőkkel. Ekkor került sor a középületekről az ötágú vörös csillagok eltávolítására. Az utolsó próbálkozás kb. este 9 óra felé a Dugonics téren volt, ahol a tömeg követelésére az egyetem központi épületének a homlokzatáról akarták a nagy kivilágítható csillagot leszerelni. Ez azonban akkor – mint egy korábbi fejezetben erről már volt szó – nem sikerült. A Dugonics térről ezért a tömeg tovább vonult és az első úticél a Szegedi Kendergyár volt. A terv az volt, hogy az este 10 órás műszakváltás dolgozóit is csatlakozásra szólítsák fel. A kommunista városvezetés azonban ezt már nem tűrhette. Előbb rendőrökkel próbálták oszlatni, majd a tűzoltókkal locsoltatták a tömeget, végül pedig katonák még riasztó lövésekkel is próbálkoztak. Mivel mindez hatástalannak bizonyult, bevetették az őthalmi laktanyában állomásozó államvédelmi belső karhatalom egyik alegységét, akik brutálisan, szétverték bennünket.

Másnap, október 25.-én a Dugonics téren kezdődött számunkra a nap. Munkások ekkor láttak hozzá az egyetemi csillag leszereléséhez. Amikor az elég nagy monstrum lezuhant a földre én is a cipelők között voltam. Vittük a csillagot a Tisza hídra, amelyet még néhány évvel korábban Rákosi Mátyás hídnak neveztek. Mögöttünk egyre gyarapodó

létszámú tüntető tömeg vonult. A hídról a csillagot a folyóba zúdítottuk, melyről bizonyító erejű fényképfelvétel is készült. Még ugyanezen a napon, azokon a helyszíneken is jelen voltunk, ahol még csillagtalánítás történt. A legemlékezetesebbnek a városházi csillag eltávolítása számított. Hatalmas tömeg követelte a délutáni órákban a szintén kivilágítható csillag eltávolítását. A város vezetése azonban erre nem mutatott hajlandóságot. Kivezényelték a tűzoltókat, akik meglocsolták a tömeget. Az emberek szétfutottak, majd a tűzoltók távozásakor ismét gyülekeztek a városháza előtt és hangoskodtak. Ekkor a rendőrök könnyfakasztó gránátokat dobáltak közénk. Az eredmény ugyanaz volt, mint a tűzoltók fellépése esetében. Végül, még a sötétség beállta előtt munkások hozzá láttak a városházi csillag eltávolításához, ami sikeresen be is fejeződött.

A legnagyobb létszámú tüntetés Szegeden a forradalmi napok alatt október 26.-án, pénteken délelőtt volt. Az említett barátommal mi is ott voltunk a Takaréktár utcában, akkor is, amikor eldőrdültek a lövések, a sortűz. Ott voltunk és földre vetettük magunkat, már amennyire a tömegben lehetett, majd kúszva-mászva, egymáson átgázolva menekültünk ki a Takaréktár utcából.

A forradalom győzelme után az utcai tüntetések befejeződtek. Ami október 27.-én és utána történt, abban mi diákok már nem vehettünk részt. Annyit azért elértünk, hogy kezdeményezésünkre forradalmi elkötelezettségű osztályfőnökünk, Pataki Szilveszter elintézte a városi Forradalmi Nemzeti Bizottságnál az iskolánk nevének megváltoztatását. A Ságvári Endre helyett hamarosan Hunyadi János néven szerepelt gimnáziumunk.

1956. november 3.-án már szinte mindenki a napokon belül várható szovjet katonai beavatkozásról beszélt. A már említett osztálytársammal, nagy buzgalomban mi is jelentkeztünk nemzetőrnek a Tolbuhin sugárúton levő főparancsnokságon. Felvételünkre csak azért kerülhetett sor az ebédutáni órákban, mert erre vonatkozóan írásbeli iskolai javaslatot is rendelkezünk. „Bevonulásunk” november 5.-én lett volna, de ebből már nem lett semmi, mert 4.-én délelőtt, a szovjet támadás hírére a szegedi városi nemzetőrség feloszlott. Sokáig próbáltam felkutatni ezt a nevünket is tartalmazó írásbeli javaslatot, de nem jártam sikerrel, Nem is járhattam, hiszen november 4.-én reggel a nemzetőr főparancsnokság minden iratát megsemmisítették, elégették. Ez a magyarázat arra is, hogy a szegedi városi nemzetőrség teljes névsor ma már összeállíthatatlan. Így tehát bizonyító erejű dokumentum nem áll rendelkezésre a jelentkezésünkről, aki az iskola részéről aláírta már nem él, aki átadta rákérdezésre nem volt hajlandó emlékezni. Ez a forradalmi szerepvállalásunk tehát köddé vált, ámbar megjegyzendő, hogy ennek köszönhetjük azt is, hogy név szerint nem kerültünk utóbb a megtorló gépezet látókörébe.

Mindezeket csupán azért írtam le, hogy megkísérlejem elhittetni az esetleg kételkedőkkel az 1956-os forradalomhoz és annak eszmeiségéhez, emlékéhez van némi személyes kötődésem. Talán sikerült meggyőzőnöm a kételkedőket, hogy nem csupán örököse vagyok 1956. októbere eszmeiségének, hanem a magam szerény módján némileg a résztvevője is.

A nemzetőrnek jelentkezésünket végül az iskolánk akkori vezetése torolta meg. A sikeres érettségi után a kezembe nyomták a bizonyítványt, majd mehettem ahova akarok, csak nem továbbtanulni. Pedig a sportklub révén a felvételim már le volt zsírozva. De ha az iskola nem javasolt, akkor minden hiába. Elindultam hát 18 évesen a nagybetűs helyett a nagyon is apró betűvel írandó életféle veszettül rázós és girbegörbe-kacskaringós útján.

Több mint egy évtizeden át fizikai munkás lettem a fővárosban, a híres ipari kerületben, Angyalföldön. Az idősebbek talán még emlékeznek arra a mozgalmi dalra, melynek egy része szerint „*vörös Csepel, zúgjon a hangod, Váci út felelj neki.*” A Váci út jelentette Angyalföldet, Budapest XIII. kerületét, ahol egy időben, még a forradalom előtt, Kádár János az MDP Kerületi Bizottság elsőtitkára volt, majd évtizedeken át a kerület országgyűlési képviselője és az angyalföldi focicsapat, a Budapesti Vasas drukkerje. Az

itt eltöltött évtizedemet kétszer szakította meg sorkatonai szolgálat. Közben laktam hosszú ideig munkásszállókon, voltam lakója „*lepratelep*”-ként emlegetettnek is és a kicsit már kulturáltabbnak is. Több szakmunkásvizsga után elismert melós lettem, elég sok elfogadott újítással. Ha valaki ismeri a munkás, a melós, a proletár, vagy, ahogy mostanában lesajnálóan, sőt megvetően mondják a proli életét, hát én belülről ismerem, mert ezt az életet éltem. Ezért szorul ökölbé a kezem, amikor napjaink nyegle publicistái, tévedhetetlennek hitt és a hatalmi gögtől felfuvalkodott politikai megmondó emberei és egyéb tetovált, a stúdióban sipkában pöffeszkedő nyálasszájú nyikhajai elkezdenek lesajnálóan és megvetően „*prolini*”. Eszembe jut egy másik hajdani szállóige: „*munkásokól, vasóköl, odacsap, ahova köll.*” De hol van itt már munkásokól? Az imént említett mocskosszájúaknak szívesen idézném a nem is alaptalanul kétes megítélésű Marosán Györgyöt, aki nem csak azt mondta, hogy „*mostantól lövünk!*”, hanem az is a saját fajtájabelieknek, hogy „*nem a zsemlye a kicsi elvtársak, hanem a pofátok nagy.*” Igen, manapság is vannak néhányan, akiknek a „*pofája nagy*”, talán nagyobb, jóval nagyobb, mint kellene s illene. Bátorkodom kijelenteni, hogy én még most is nagyon jól tudnám, hogy hová kellene odacsapni. De ki figyel már egy ilyen megvényt, többszörösen is nyilvántartásban tartott „*proli*”-ra?

Most megközelítően annyi idő választ el a 80.-ik évemtől, mint 1956-ban ezidőtájt a 17.-iktől. Megöregedtem, talán kissé meg is fáradtam. Több mint negyedszázadon át kémelhárító voltam, kötetlen munkaidőben, vagyis éjjel nappal, látástól vakulásig, az ünnepnapokat is beleszámítva. Persze túlórát akkoriban ott soha nem fizettek. Munkáságom során soha sem belső ellenséggel, sem belső ellenzékkal közelről nem találkoztam, a hajuk szála meggömböüléséhez sem volt semmi közöm. Sem 1990 előtt, sem utána. Mindig csak a kémeket hajkurásztam, a rendszerváltozás előtt is és utána is. Amikor pedig elértem a szolgálati idő felső határát, örömmel adtam hálát a Mindenható Istennek és nyugállományba vonultam. Közben pedig előkészületeket tettem, hogy ne legyenek unalmasak a nyugdíjas éveim. 1993-tól a különféle levéltárakban kutatni kezdtem az 1956-os forradalom szegedi és Csongrád megyei eseményeit. Jelenleg 26.-ik éve végzem ezt a munkát és eddig 30 könyvem jelent meg. Ebből 16 kizárólag a szegedi és Csongrád megyei 1956-os forradalom eseményeivel és az azt követő megtorlással foglalkozik. A további 14 pedig a kommunista diktatúrával kapcsolatos témaköröket dolgoz fel, de ezek között is van több, amelynek egy-egy része kapcsolódik a forradalmi eseményekhez. Különböző folyóiratokban – pl. Szegedi Műhely, Szeged, Havi Magyar Fórum, Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, stb. – és újságokban – pl. Magyar Fórum, Új Ember, Magyar Nemzet, Délmagyarország, stb. – hosszú időn keresztül nehezen összeszámolható a megjelent tanulmányaim, cikkeim száma. Ez utóbbiak között is elég sok kapcsolódik a forradalomhoz, szól a forradalmi szerepvállalókról. Talán nem tévedek, ha azt mondom, hogy az átlagnál egy kicsit többet tettem a szegedi és Csongrád megyei 1956-os forradalom emlékének ápolásáért. Ha nem lett volna az említett csekély forradalmi részvételem, már az utóbbi tevékenységem miatt is a forradalom örökösének tarthatnám magam.

De én ezekkel még soha nem hozakodtam elő, főleg nem harsányan és a mellemet döngöztetve, miként egyes politikusaink, politikai pártjaink és szélkakas természetű székértolók időről-időre megteszik. A történelem kutatójaként is tettem a dolgomat, kitartóan kutattam és írtam, fejet hajtva a hősök, a forradalmi és egyéb antikommunista helytállók előtt, és nem rettentem meg attól sem, hogy szükség esetén néven nevezsem a hiteles történetek gyalázatos szereplőit és a felelősöket is. Az elmúlt bő negyedszázadban ez volt a fő tevékenységem.

Helytörténeti kutatásaim elindítói voltak dr. Péter László nyugállományú egyetemi tanár és dr. Fejér Dénes, a POFOSZ Csongrád megyei szervezetének elnöke. Azt le sem tudom írni, hogy mennyit köszönhetek nekik, s amit értem tettek, azt csak a munkámmal próbáltam viszonzni. Ha ők ketten nincsenek, talán hozzá sem kezdtem volna a történeti

kutatásokhoz és a publikáláshoz. Köszönet érte mindkettőjüknek! De köszönettel tartozom a Szegedi Somogyi Könyvtárnak is, mely intézmény biztosította számomra a minden levéltárban elvárt kutatói támogatást, ezért ismerték el mindenhol a kutatói státuszomat. Munkám során gyakran támaszkodhattam dr. Zombori Istvánra, a Móra Ferenc múzeum igazgatójára, majd méltatlan meghurcolása után a Magyar Egyháztörténeti Vázlatok szerkesztőjére. De nem hagyhatom ki segítőtársaim sorából Marosvári Attila történészt, dr. Miklós Péter történészt, a hódmezővásárhelyi Emlékpont Múzeum intézményvezetőjét és még néhány – egyáltalán nem sok – olyan embert, akik értékelték a fáradozásaimat.

Érdekes viszonyom alakult ki a várossal, Szegeddel, amelynek pedig a történetét kutattam. Mindvégig olyan érzésem volt, hogy a városi vezetésben, politikai hovatartozástól teljesen függetlenül, azt sem nagyon tudták, hogy a világon vagyok. Ellenpéldaként említhetem Hódmezővásárhelyt. Amikor az ottani forradalmi eseményekkel foglalkozó könyvem kézirat elkészült, a város akkori polgármestere, Lázár János azonnal intézkedett és néhány hónapon belül megjelent a könyv. Az említett 30 könyv közül ez volt az, amelyik a kézirat elkészültétől számítva leggyorsabban napvilágot látott. Ezzel szemben Sándorfalva város vezetője és vezető testülete évekig altatta-fektette a kéziratot, mely a település 1956-os forradalmáról szólt, míg megunva a nyüglődést, visszakértem az anyagot és magánkiadásban egy könyvem részeként magam jelentettem meg. A hódmezővásárhelyi esethez tartozik, hogy Lázár Jánossal soha életemben nem találkoztam, akkor sem és később sem, személyesen nem ismerjük egymást.

Megközelítően ez volt a helyzet Csongrád megye vezetésével is, bár tőlük egyszer kaptam valami emléklapoktetet, de, csak azért mert a POFOSZ helyi vezetése fölterjesztett. Különben aligha tudták, hogy ki vagyok, és éppen mivel foglalatokodok. Teljesen másként, egészen kiválóan alakult a helyzetem a Csongrád Megyei Kormányhivatallal, amely két könyvbemutatót is szervezett az érdekemben, meghívtak konferenciára előadónak, stb. Ezért is hálás köszönetem!

Érdekesen alakult a viszonyom Szeged legnagyobb intézményével, a Szegedi Tudományegyetemmel. Biztató előjelek után valamiért, vagy valakinek köszönhetően egycsapásra kegyvesztett lettem. Ennek a helyzetnek a komolyságára és súlyosságára jól rávilágít a következő történet. Az 1956-os forradalom 60.-ik évfordulójára szerettem volna megjelentetni egy elkészült kéziratomat könyv alakban *Rektor a forradalomban és a megtorlásban* (Baróti Dezső) címen. Írásban fordultam az egyetem akkori rektorához és érdeklődtem, hogy van-e valamilyen lehetőségük a könyv kiadásának legalább a támogatására. Ami ezt követően történt, azon mostanáig sem tudok napirendre térni. Postai úton és e-mailban is megküldött levelemre hónapok múltával sem érkezett a Szegedi Tudományegyetemtől – sem a rektortól, sem mástól – egyetlen sornyi válasz. Akkor felháborított ez a számomra minősíthetetlen viselkedés, de megnyugodtam, amikor egy másik hasonló esetre gondoltam. Talán több is, mint tíz évvel ezelőtt a Terror Háza főigazgató asszonyának írtam egy levelet és akkor is egy elkészült könyvem kiadásához kértem valamiféle segítséget. Reménykedtem, hiszen korábban csak fütttyentettek és én máris rendelkezésükre álltam, a kameráik előtt nyilatkoztam állambiztonsági szakmai kérdésekről. Azért, hogy a nagytekintélyű főigazgató asszony lássa a tisztességes szándékot, néhány addig megjelent könyvemet is megküldtem neki. Majd vártam. De válasz nem jött. A főigazgató asszony, pont úgy, mint utóbb a rektor úr, még válasza sem méltatott. Még a megküldött könyveket sem köszönte meg. Egyre inkább az a véleményem kezd kialakulni, hogy bizonyos magas pozícióba felkerült emberekkel ugyancsak elszaladt a ló és azt hiszik, hogy rájuk már a társadalmi illendőségi elvárások nem is vonatkoznak.

Bizonyára más lett volna a véleményem, ha már akkor ismerem egy korábbi esetnek a történetét. 2014-ben jelent meg általam kutatott, szerkesztett, értelmezett és bőséges jegyzetanyaggal ellátott formában a *Perbiró-per* című kötet. Kiadója a POFOSZ Csongrád

megyei szervezete és a Délalföldi 56-os Vitézi Rend volt, melyeknek vezetője dr. Fejér Dénes egyben a társszerkesztő is. A megjelenés után néhány hónappal dr. Péter László arról tájékoztatót, hogy 2014. december 9.-én a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán a *Perbiró-per* kötet bemutatóját rendezik az ő közreműködésével és elvárja, hogy Fejér Dénes is és én is jelen legyünk. Ennek a kötetnek a megjelentetése a kettőnk érdeme volt, ha tetszik ez valakinek, ha nem. Mind a ketten meg is jelentünk és Péter László felszólítására – ahogy egyébként ez illik és szokásos – az előadói asztalnál helyet is foglaltunk. Már a megérkezésünk alkalmával láttam valami tanácsalanságot s zavart a rendezvény szervezőinek a magatartásában. Mintha nem tudták volna, hogy mit is kezdjenek velünk. A könyvbemutató végül a szokásos módon le is zajlott. Néhány hónappal ezelőtt, tehát már több mint négy év múltával keresgéltem valamit az interneten és véletlenül rátaláltam a *Perbiró-per* című kötet előbb említett bemutatójára készített meghívóra. Ebben a következő is olvasható: „*A könyvbemutató résztvevői – Péter László professzor emeritus, Antal Tamás egyetemi adjunktus, Révész Béla egyetemi docens*”. Sem Fejér Dénesnek, sem Bálint Lászlónak, még a neve sincs megemlítve a résztvevők között, de még úgy sem, hogy volt valami közük a kötet megjelenéséhez. Ha én erről az esetről időben tudomást szereztem volna, akkor el sem megyek, mert hiszen nyilvánvalóan nem kíváncsi a jelenlétem, a *Rektor a forradalomban és a megtorlásban* című kéziratommal kapcsolatos leveleimet az egyetemi rektor úrnak pedig meg sem írtam volna.

Egy másik érdekes esetem *A forradalmi munkástanácsok Szegeden - 1956* című kötetemhez kapcsolódik. A kézirat elkészülte után támadt az az ötletem, hogy színesebb lehetne tenni a könyvet, ha legalább néhány jelentősebb szegedi gyár korabeli fényképét is elhelyeznénk, ott ahol a náluk megalakult munkástanácsról esik szó. Felvettem a kapcsolatot a Móra Ferenc Múzeum illetékes osztályával és részükről a lehető legnagyobb segítőkészséget tapasztaltam. Ez 2018. április végén, május elején történt. Megállapodtunk, hogy az általam megküldött lista alapján kiválogatják a képeket és legkésőbb július 1.-ig eljuttatják hozzám. Hittem az ígretnek és nyugodtan vártam a képeket. Csakhogy azok a megállapodás szerinti időre nem érkeztek meg. Több mint két hét elteltével, már benne voltunk a július második felében, írtam egy nagyon udvarias levelet, melyben érdeklődtem arról, hogy vannak-e fényképek és mikor számíthatok rájuk. Közöltem azt is, hogy most már jó lenne tudnom, hogy hány fénykép van, mert a nyomda várja a kéziratot is és a fényképeket is. Válasz nem érkezett, sem akkor, sem később. A kezdeti segítőkészséget figyelembe véve egyáltalán nem zárom ki, hogy valaki, vagy valakik leszóltak, vagy átszóltak és megakadályozták a képek kiadását. Más magyarázatot nem tudok elképzelni. Ilyen dr. Zombori István igazgatósága alatt elő sem fordulhatott volna.

Különösen alakult a kapcsolatom Csongrád megye vezető napilapjának, a Délmagyarországnak a szerkesztőségével. Van annak már másfél, lehet, hogy két évtizede, amikor több írásom is megjelent a nagymúltú lapban, részben a kommunista diktatúra, részben az 1956-os forradalom eseményeivel és szereplőivel kapcsolatban. Ezt követően főszerkesztők jöttek s mentek, miközben valamiért, máig sem tudom, hogy miért és kinek köszönhetően, ott is kegyvesztett lettem. Hiába küldtem olyan témákban cikkeket, amelyekhez elég jól értek, közülük egy sem jelent meg, a küldeményeimre nem is reagáltak, ami egyébként majdnem az összes hazai újságszerkesztőségre jellemző. Azt találtam a legjobb megoldásnak, hogy nem fárasztom magam fölöslegesen és nem küldök nekik több közlésre szánt cikket. Történt azonban néhány évvel ezelőtt, hogy Szolnokon meghalt M. Szabó István nyugállományú rendőr vezérőrnagy, szolgálati ideje végén ottani megyei rendőrfőkapitány, aki az 1956-os forradalom előtt és alatt államvédelmi őrnagyként a BM Csongrád Megyei Főosztály megbízott vezetője volt. 1945-től az ÁVO-ÁVH kötelékében teljesített szolgálatot ugyancsak Szegeden és alaposan kivette részét a különféle koncepciók és provokált ügyek gyalázatából. Péter László ekkor arra kért, hogy,

mivel nálam jobban talán senki nem ismeri M. Szabó István történetét, a halála alkalmával írjak róla egy rövid ismertetést, és azt küldjem el a Délmagyarország szerkesztőségének. Ha nem Péter László kér erre, biztosan nemet mondok, de így megírtam a cikket. Napilapról lévén szó, figyelemmel voltam a terjedelmi korlátokra is. A cikk azonban nem jelent meg. Rákérdeztem írásban a szerkesztőségnél ennek okára. Azt a választ kaptam, hogy nem áll módjukban ellenőrizni az általam leírtak helytállóságát, ezért zárkóztak el a közléstől. Még szép, és különös megtiszteltetés, hogy egyáltalán válaszoltak. Szegeddel és Csongrád megyével kapcsolatban akkor már közel 20 könyvem jelent meg és a szerkesztőségben ezek szerint nem volt senki, aki ezekről hallott volna. Pedig az internet korában néhány pillanat alatt meg lehetett volna tudni, hogy kiféle ez az ismeretlen kis szerzőcske, aki zaklatja őket, holmi ávéház halálhírével.

Nem túl sok idő telt el, amikor az előbbi történet megismétlődött. Meghalt Kecskés Zsuzsanna, aki 1956-ban a Szegedi Cipőgyár munkástanácsának titkára volt, a forradalom leverése után pedig az illegális Szegedi Városi Központi Munkástanács vezetőségének tagja. A megtorlás során jogerősen 10 év börtönbüntetésre ítélték. Ismét kaptam egy felkérést, hogy írjak egy nekrológot, hiszen jól ismertem Kecskés Zsuzsanna egész történetét. Ekkor azonban már óvatosabb voltam. Megírtam a méltatást, de nem küldtem el, hanem előbb érdeklődtem a Délmagyarország szerkesztőségénél, hogy hajlandók lennének-e a közlésre. A válasz megint bizalmatlanságot sugárzó volt, mert közölték, hogy látatlanban, olvasatlanul nem tudnak állást foglalni. Ekkor döntöttem és nem küldtem el Szegedre a nekrológot és így Kecskés Zsuzsanna haláláról egy budapesti hetilap tudósított, tette közzé változtatás nélkül az általam leírtakat.

Nem zárom ki annak a lehetőségét – bár ne lenne igazam! – de a legutolsó eset rávilágít a Délmagyarország szerkesztőség irányomba tanúsított magatartása motivációjára. Amikor zajlott a Ságvári Gimnázium névváltoztatása körüli huzavona, megint valaki megkért, hogy mint volt „ságvári” írjam le a véleményem. Megtettem, mert az iskola korábbi különféle névváltoztatási történeteit elég jól ismertem. A cikket elküldtem a Délmagyarország szerkesztőségének. Csodák csodájára ez már valahogy bekerült a levelezési rovatba, de úgy, hogy egy rövid ám igen érdekes részt a szerkesztők gondosan kihagytak belőle. Nem tetszett nekik az, hogy az addigi névadó Ságvári Endre testvéréről, a szegedi gimnáziummal kapcsolatot tartó Ságvári Agnesről le merészeltem írni, hogy 1945 után egy ideig államvédelmi hadnagy rendfokozatban az ÁVO-n teljesített szolgálatot.

Azokról az esetekről most nem is teszek említést, melyek nem Szegedhez, vagy Csongrád megyéhez kapcsolódtak, mert ilyen is volt még bőségesen. Ezeknek a furcsa történeteknek csupán egy magyarázata lehet: soha nem voltam egyetlen hatalomnak a kegyeltje sem. Hozzá kell mindjárt tennem, hogy soha nem is leszek! Történhet ugyanis mostantól már bármi, Isten segítségével remélem, túl fogom élni. Én ugyanis nem a mostanában sokat hangoztatott keresztény gyökerek, meg keresztény kultúra, keresztény hagyományok, stb. alapján állok, hanem a keresztény, a római katolikus hit alapján próbálom élni életem. S ez bizony nagyon nagy különbség!

Általában nem reagáltam az engem ért sérelmekre, úgy is mondhatnám, hogy lenyeltem a gombócokat. Az utolsó csepp 2018. október 23.-a kapcsán csurrant bele a képzeletbeli pohárba, ami kiváltotta belőlem azt is, amit eddig leírtam, meg amit majd ezt követően fogok. Akkor pedig nem is én voltam a cselekmény közvetlen sértettje, de a jelenség az engem is megbántott, de nagyon.

Mindent elárul a történet lényegéről dr. Fejér Dénesnek, a POFOSZ akkori Csongrád megyei elnökének a forradalmi megemlékezésen elmondott, előre nem tervezett, de utólag kegyesen engedélyezett beszéde. Némileg illeszkedik is ebbe a kötetbe Fejér Dénes következő mondata: „Máig egyre távolodik a történelem gördülő eseménysekerén a magán- és közös emléksor, szállítva, de ködösítve is a hat évtizede történeteket. Ennek egyik jeleként az eddigi társrendezők közül eltávolítottak bennünket, 56-os szereplőket.

Úgy, hogy még a nevünk se legyen jelen.” Fejér Dénes finoman fogalmazott, amikor „ködösítést” említett. Amire ő gondolt, az ugyanaz, amely miatt ennek a kötetnek a *Forradalmi hamisságok* címet adtam és a címadó fejezetben ennek helytállóságát példákkal is bizonyítottam. A valódi „56-os szereplők” háttérbe szorítása, mellőzése pedig egyenesen vérlázítóan felháborító. Fel sem tudom fogni, hogy mi lehetett ennek az oka, mire ez a sietség. Azt a néhány évet, ami még hátra van az egykori s hiteles forradalmi szerepvállalók életéből, már igazán kivárhatták volna. Arról azért ne feledkezzünk meg, hogy a türelmetlenség, a sietség, netán a kapkodás általában előbb, vagy utóbb de visszaüt.

Fejér Dénes is felháborodottan említett beszédében egy írásban megjelent képtelenséget, mely szerint „november 6.-án délután három óra körül több szovjet harckocsi behatolt a belvárosba és körül fogta a városháza épületét. A Forradalmi Nemzeti Bizottságot feloszlatták, tagjait letartóztatták, majd a Szovjetunióba deportálták.” Ez a jelentős részben sületlenség a *Déli Szó* című újságban jelent meg, állítólag a Szegedi Tudományegyetem egyik kiadványára, mint forrásra hivatkozva. Fejér Dénes korrekciójához én csak annyit tudok hozzátenni, hogy az eset november 6.-án délben történt és csak 6 főt vettek őrizetbe – köztük Fejér Dénest is – akik közül csupán 5 volt tagja a Forradalmi Nemzeti Bizottságnak, közülük 3 az elnökségnek is. Szovjetunióba deportálás pedig nem történt.

Szóvá tette rövid beszédében Fejér Dénes, hogy „Kováts József, 56-os kivégzett mártírunk emléktábláját leszerelték e ház (a volt piarista gimnázium épülete – BL) bejáratánál a falról, és a fal renoválása után ide, a hátsó udvarra tették fel.” Ennek a történetnek a kapcsán is Kováts Józsefnek egy 1956-ban, a forradalmi időszakban elhangzott mondata jut eszembe: „nem képzelhető el rendszerváltozás, ha a régi káderek a helyükön maradnak.” Ezen kívül azon is elgondolkodom, hogy miért Kováts József szövegében hibátlan emléktábláját dugták el a „hátsó udvarba”, és miért nem azokat, amelyeket e kötet elején egy külön fejezetben, mint kritizálhatókat, hibákat tartalmazókat említettem.

Végül a POFOSZ Csongrád megyei szervezete elnökének befejező gondolatait idézem: „minden megjelenttől búcsúzom, a jövő év tavaszán, ha megérem, betöltöm a kilencvenedik életévemet. A szegedi forradalom tanújaként feladom reménytelen próbálkozásaimat. Nincs szükség a tanúkra!” Teljes mértékben egyetértek Fejér Dénessel! Manapság valóban nincs szükség hiteles tanúkra. A rendszer megváltozása utáni harmadik évtized végére elérkeztünk oda, hogy „reménytelen próbálkozás” lett az 1956-os forradalom igaz történetének feltárása, képviselete. Ahol egy szélhámos, hazudozó Dózsa Lászlót, a lelepleződése után is nemzeti hősként, bátor szabadságharcosként emlegetnek és ajnároznak a legfelsőbb politikai elitbe tartozók, ott már tényleg minden reménytelen.

Nem sokkal később a Szegedi Városi Televízió egyik műsorában is téma volt Fejér Dénes 2018. október 23.-i felszólalása. Ekkor az egyik résztvevő, Pál József egyetemi tanár kijelentette: „Egy közel kilencven éves emberről van szó, aki a saját történelmi szerepét nem úgy látja, ahogy az utókor látja.” Pál József azonban nem csak a Szegedi Tudományegyetem képviselőjében mondta el a véleményét, hanem politikusként is, miként a felvezető szövegből kitűnt a „FIDESZ szegedi szervezet alelnökeként” is. Ez utóbbi tisztség ismeretében megértettem, hogy honnan származik, min alapszik az a hatalmi gőg, a túlzott magabiztosság, a lesajnáló, lekezelő fölényesség. Fájjalom, de ki kell mondanom, a Tanár Úr és egyben Alelnök Úr téves vágányra futott. Tudósként bizonyára nem mondta volna ki azt, amit politikusként megtett. Azt, hogy önszántából tette-e, vagy elvárták tőle Fejér Dénes lesajnálását, érdemeinek kétségbe vonását, azt én nem tudhatom. De megtette! A hálátlan utókor nevében megtette! Én pedig most a múlt, ha úgy tetszik a forradalmár generáció tagjaként, itt és most, pontokba szedve ismertetem Fejér Dénes „történelmi szerepét”, forradalmi helytállását. Pál József alelnök úr pedig legjobban tenné, ha az általam leírtakat továbbadná a Fejér Dénes egykori forradalmár ellen ármánykodó elvi társainak is.

1956. október 19.-én, a Szegedi Tudományegyetem Ady téri épülete auditorium maximumában tartotta első, s végül egyetlen ülését a József Attila Kör. Ennek az elnökségébe tartozott Földi Lajos, akit a korabeli sajtó úgy emlegetett, mint „gépkocsivezető”-t. A felszólalók közt volt Fejér Dénes, aki élesen kikelt az ellen, hogy egy olyan „szélhámos” mint Földi Lajos egyáltalán bekerülhetett a József Attila Kör elnökségébe. Földi Lajos sokáig, mint „Rákosi Mátyás gyámgyereke” megkülönböztetett bánásmódban részesült és már nagyon fiatalon tisztiiskolát végezhetett. Hazudozó, nagyképzűsködő, fecsegő magatartása miatt, mint gépkocsizó tisztet eldugták egy vidéki alakulathoz. Magatartása miatt azonban nem túl soká összeütközésbe került az ÁVH katonai elhárításával, aminek az lett az eredménye, hogy a katonai bíróság börtönbe záratta és leszerelték a hadseregből. Szabadulása után egy ideig gépkocsivezető volt, majd több helyen különféle DISZ funkciókat töltött be. A forradalmi napok alatt nem hallatott magáról, ám november 5.-én már Szegeden szervezte a karhatalmat és másnap „muszkavezetőként” jelen volt a városháza szovjet megszállásánál. Egy ideig, mint „pufajkás karhatalmista” teljesített szolgálatot, majd befolyásos kapcsolataira hivatkozva felvételt nyert a BM Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály állományába. Tűrhetetlen okoskodó, mindenkit kioktató és fenyegető magatartása miatt hamarosan fegyelmi úton elbocsájtották az állományból és elhelyezték rendésznek egy budapesti vállalatához. Szélhámoskodásait, hazudozásait, nagyotmondásait itt sem hagyta abba. Ezt az egyébként kommunista kádert leplezte le Fejér Dénes a József Attila Kör ülésén.

A Délmagyarország 1956. október 23.-i számában, az első oldalon volt olvasható Bóday Pál és Fejér Dénes közösen írt cikke *Az igazság keresésének útján* címen. A két szegedi újságíró ebben a cikkben a szegedi MEFESZ létrejöttéről, főként az október 20.-i forradalmi hangulatú nagygyűléséről tudósította az olvasókat. Megfogalmazásuk szerint „az igazság iránt megnövekedett igény elsősorban a sok hazugságtól való csömör szülötte. ... A képtelen és ostoba dogmákat végeredményben mindig utálták a fiatalok, egészséges ösztönrel tiltakoztak ellenük. Hiába volt azonban az ösztönük egészséges, ha tudatukat a rettegés éveinek korlátai fogták körül. ... Az igazság iránti igény mellett ki kell alakulnia az igazmondás iránti kényszernek is. Ez természetesen nem jelenti a csalhatatlanság rossz emlékezetű követelményét senkivel szemben⁴⁵. Mindenki tévedhet tudtán kívül, de tudatosan senki sem téveszthet meg másokat.” Ez az utolsó mondat ennek a kötetnek az első fejezeténél alcímként is szerepelhetne: „Tudatosan senki sem téveszthet meg másokat”! S még valami: ez a kötet is a „sok hazugságtól való csömör szülötte”.

A forradalom kitörése után, 1956. október 25.-re, tarthatatlan helyzet alakult ki Szegeden. A városi tanács, amely a város vezetésére lett volna hivatott, teljesen tehetetlen és működésképtelen volt. Ezért vette át a helyi hatalmi funkciót a katonai közigazgatás. Igen ám, de a katonák tudás és gyakorlat hiányában alkalmatlanok voltak egy város vezetésére, életének megszervezésére. A háttérben levő, ám mégis az élet egész területére addig jelentős befolyással bíró MDP városi bizottságot jelentősen bénította az, hogy az elsőtitkár – Ladányi Benedek – pártiskolán tartózkodott, az alacsonyabb beosztásban levők pedig teljesen elbizonytalanodtak, ingadozókká váltak, sőt voltak akik – Baróti és Fodor professzorok – egyenesen szembe fordultak a helyi rákosista pártvezetéssel. Az esti órákban a szegedi forradalmárok egy csoportja – Kováts József, Fejér Dénes, Végh Joachim, stb. – kapcsolatot keresett a városvezetéssel és a pártvezetéssel, hogy a tarthatatlan helyzetből kiutat találjanak. A késő esti órákban sor is került egy megbeszélésre a városházán, ahol a kommunista delegációját Ábrahám Antal az MDP Csongrád megyei bizottság harmadtitkára vezette.

Sajnos a történészek nagyobb része hajlamos ennek a megbeszélésnek és megállapodásnak a jelentőségét nem észrevenni. Pedig megkérdőjelezhetetlen tény, hogy Szegeden először ekkor volt tapasztalható a forradalomellenes kommunista erők megingása, meg-

hátrálása. Beleegyeztek abba, hogy másnap délelőtt a Széchenyi téren egy nagygyűlésen a város lakossága válasszon egy városi munkástanácsot, amely az addigi helyi hatalmi funkciót veszi át. A forradalmárok, elsősorban Kováts József felvetése nyomán Forradalmi Nemzeti Bizottság megválasztását javasolták, a kommunisták azonban ragaszkodtak a munkástanácshoz. A két álláspont tehát csak a név tekintetében tért el egymástól.

Az éjszaka folyamán azonban történt egy váratlan esemény. Megérkezett Szegedre a 3. hadtest parancsnokának a tűzparancsa. Ez azt jelentette, hogy attól kezdve a városban a katonai alakulatok a rend fenntartása érdekében – lényegében a kommunista hatalmának biztosítása céljából – éles lőszerrel emberekre irányuló lövéseket is leadhatnak. A városi pártbizottság tett még egy utolsó kísérletet, hogy a közvéleménynek legalább egy részét megnyerjék maguknak. Az éjszaka folyamán döntöttek arról, hogy a három fő rákosistát – Ladányi Benedeket és két elvtársát – eltávolítják a testületből, és ezt sietve még a reggeli órákban a hangosbemondón a lakosság tudomására is hozták. A várt hatás azonban nem következett be, mert a délelőtt folyamán addig Szegeden soha nem látott tömeg kezdett vonulni a Széchenyi tér felé, a meghirdetett nagygyűlésre. Nem maradt más hátra, mint a tér katonai kordonnal való lezárása és a tűzparancs életbe léptetése. Mivel pedig a tömeg nem hátrált, sor került a Takaréktár utcánál a sortűzre. A haláleset és a sebesülések miatt a sortűz többet ártott a szegedi kommunistáknak, mint használt. Ettől az időtől kezdve már vér is tapadt a kezeikhez. A hatalmat gyakorló katonai közigazgatás nem tehetett mást, mint meghátrált. Elrendelték, hogy a város gyáraiban és üzemeiben 1956. október 27.-én válasszanak munkástanácsokat és azok küldöttei délután alakítsák meg a Szegedi Ideiglenes Városi Munkástanácsot.

A Szegedi Nyomda Vállalatnál is sor került ezen a napon a munkástanács megválasztására. A munkásgyűlés előkészítésében és a választás lebonyolításában meghatározóan fontos szerepe volt Fejér Dénesnek, aki a választás során bekerült az üzemi munkástanácsba is. Amikor pedig megválasztásra került az üzemi munkástanács vezető testülete, az elnökség, Fejér Dénes annak is tagja lett. A nyomdai dolgozók követeléseit délután két küldött vitte a városházára, egyikük Fejér Dénes volt. A munkástanácsok küldötteit a város addigi vezetése és a katonai közigazgatás parancsnoka fogadta. A megérkező munkástanácsai delegáltak a városi tanács elnökét, Dénes Leót azonnal kizavarták a teremből, majd többen – pl. Földesi Tibor, Fejér Dénes, stb. – követelték a tanácselnök-helyettes Tombác Imre eltávolítását is. Végül Tombác maradhatott. A követelési pontok ismertetése után került sor a Szegedi Ideiglenes Városi Munkástanács (később Néptanács, végleges nevén Forradalmi Nemzeti Bizottság) megalakítására, melynek Fejér Dénes is a tagja lett.

A forradalom leverése után, 1956. november 6.-án, amikor a szovjet katonai erő a város kommunista vezetésének jelenlétében visszaállította a tanácsrendszert, máris kezdetét vette a megtorlás. Sor került az első 6 szegedi forradalmár őrizetbe vételére és közöttük volt nem véletlenül Fejér Dénes is. Talán az sem véletlen, hogy az őrizetbe vettek között három – Kováts, Fejér és Végh – olyanok voltak, akik október 25.-én a késő esti órákban a városházán tárgyaltak a kommunista vezetéssel és engedményekre, meghátrálásra kényszerítették azokat. Szabadulása után, amikor beindult a megtorlási „nagyüzem”, Fejér Dénes sem kerülhetett el a sorsát. Ismét őrizetbe került és ügyét a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály vizsgálta. A börtönt elkerülte, de a tartós közbiztonsági őrizetet nem és azt követően az évtizedeken át tartó megfigyelést, kirekesztettséget sem.

Tudom, hogy én, mint jelenleg is megbélyegzett, nem számíthatom magam a Pál József szegedi FIDESZ alelnök által emlegetett „utókor”-hoz. Mivel kirekesztett vagyok, nem is érzem senkihez és semmihez tartozónak magam a Mindenható Istenbe vetett hitemen kívül. Ezért, ha bármiről véleményt kell alkotni, azt úgy tehetem, hogy semmiféle

külső körülmény nem befolyásol. Engem még az sem érdekelne, ha Fejér Dénes így vagy úgy értékelné a „*saját történelmi szerepét*.” Engem csak a tények, a bizonyítható állítások érdekelnek, azok, amelyeket az előző bekezdésekben Fejér Dénes forradalmi szerepvállalásával kapcsolatban leírtam, s amelynek minden mondatáért felelősséget vállalok. Ha tetszik ez a FIDESZ szegedi alelnökének, ha nem.

Fejér Dénes nyilvánosan kimondta azt, ami eddig sokaknak-sokunknak csak a gondolataiban fogalmazódott meg: van-e értelme fárasztanunk magunkat az 1956-os forradalmunk emlékének az ápolásával? Ha majd mi már nem leszünk, az utókor politikusai és a mindig mindenre kapható lakájtörténészeik közreműködésével a saját ízlésüknek és érdeküknek alárendelve változtathatják meg, értelmezhetik és magyarázhatják majd a történeteket. Ők döntenek majd el, hogy kinek az emléktáblája kerülhet a homlokzati falra és kié az „*hátsó udvarba*”. Figyelembe véve a sok hazudozást, kisajátítást, „örökösödési vitát”, sunyi hamisítást, el kell gondolkodni Fejér Dénes példájának követésén és „*feladni a reménytelen próbálkozásokat*”.

NÉVMUTATÓ

- Ábrahám Ambrus 94, 101.
 Ábrahám Antal 160.
 Ács Sándor 115, 116.
 Ács Vilmos 113.
 Ambrus János 36.
 Andó József 108.
 Antal Tamás 157.
 ifj. Antallfy György 91.
 Arday Lajos 17, 118, 119, 121.
 Aszriev István 115, 116.
 Bakonyi Sándor 110, 136.
 Bakos Pál 99, 103.
 Bálint Sándor 93, 101.
 Balogh János 113.
 Barek István 94, 102.
 Baróti Dezső 129, 156, 160.
 Bei Árpád 93.
 Békés István 93, 94, 101.
 Benedikty Tamás 33.
 Berky Tamás 91.
 Bethlen István 50.
 Biszku Béla 149.
 Bittó Endre 114.
 Bóday Pál 160.
 Bódis-Wollner Iván 28, 29.
 Bokor András 131.
 Bokor Lajos 90.
 Botond Gábor 110, 136.
 Bulányi György 97, 102.
 Bürgés Mihályné 119.
 Csete Iván 37.
 Csizik Béla 47, 48, 49, 50, 53, 54, 55, 57, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 73, 74, 76, 78, 80, 81.
 Csizik Béláné 55, 75, 78.
 id. Csizik Béla 48, 59.
 Csizik Károly 48, 58.
 Dán István 90, 91.
 Danóczy 96, 97, 102.
 Dávid Lajos 93, 101.
 Dávid László 122, 123.
 Dénes Leó 40, 161.
 Dobó Ignác 114.
 Dobos Ferenc 113.
 Dózsa László 13, 14, 34, 159.
 Endre László 72.
 Endreffy Lóránt 123.
 Erdei Mihály 112, 137.
 Fábíán Ferenc 8, 118, 119.
 Fejér Dénes 106, 111, 112, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162.
 Fodor Gábor 160.
 Forrási László 112, 137.
 Földesi Tibor 122, 161.
 Földi Lajos 160.
 Fürgeteg Szilveszter 114, 115, 138.
 Frank Miklós 52, 54, 55, 77.
 Gabnai János 121.
 Galambos Istvánné 120.
 Gallé László 114, 115, 138.
 Gallov Rezső 15, 16.
 Galotti Ferenc 121.
 Gesztesi Ferenc 108.
 Giday Kálmán 114, 115, 138.
 Godó Illés 17, 121.
 Gosztonyi István 118, 119, 126, 140.
 Gregus Pál 94, 102.
 Gyapjas Pál 40, 42.
 György Pál László 94.
 Gyurkó Lajos 109, 136.
 Halász Gyula 107, 108, 112, 137.
 Hámori Károly 37.
 Hegedűs István 111.
 Herczeg István 135.
 Hirsch Nándor 54, 56.
 Hodosán Imre 21, 23.
 Horn Gyula 12, 15, 150.
 Horthy Miklós 52.
 Horváth Gyula 124.
 Horváth Jenő 118, 119.
 Horváth Márton 114.
 Horváth Tamás 32, 33, 34, 35, 83, 91.
 Hrabovszky László 30.
 Hunya Benedek 114.
 Jahner-Bakos Mihály 100, 103.
 Jancsák Csaba 31, 34, 36.
 Janka Lajos 124.
 Jójárt István 85.
 Joó György 119.
 Joszt István 106, 118, 119.
 Juszt Gyula 53, 79.
 Juszt Gyuláné 53, 79.
 Kádár János 11, 13, 21, 48, 74, 146.
 Kaczur Péter 111.
 Kanász Antal 120.
 Kecse Nagy Sándor 90, 91.
 Kecskés Zsuzsanna 158.
 Kelemen Miklós 106, 107, 135.
 Kendi József 8, 24, 25, 26, 118, 122, 123, 125, 139.
 Keresztes Andor 93, 101.
 Keresztes Mihály 143.
 Keresztes-Fischer Ferenc 50.
 Kertész Lajos 132.
 Kiss Ákos 86.
 Kiss István 131.
 Kiss Tamás 7, 29, 30, 31, 37, 42.
 Koch Sándor 94, 102.
 Kóczián Imre 87.
 Koharek József 100, 103.
 Komáromi Sándor 89.
 Komócsin 36.
 id. Komócsin Mihály 36.
 ifj. Komócsin Mihály 36.
 Komócsin Zoltán 36, 37.
 Koncz Géza 115, 116.
 Kónya Albert 20, 23.
 id. Kopasz István 93.

Kopasz István 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102.
Kormos István 122, 123.
Kovács Antal 114, 115, 138.
Kovács László 97.
Kovács Mihály 93, 101.
Kováts József 7, 8, 116, 118, 119, 125, 130, 131, 138, 139, 140, 159, 160, 161.
Kövér László 42.
Kövesdy Lajos 8.
Kucsera Róbert 113.
Kun Béla 48.
Ladányi Benedek 160, 161.
Lakatos István 26, 27.
Lakos Endre 97, 98, 100, 101, 102.
Lauritz Miklós 28.
Lázár János 156.
Lazur Barna 8, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 108, 117, 118, 130, 131, 136, 139.
Ledényi Ferenc 100, 103.
Lejtényi András 7, 29, 30, 31, 36, 37, 109, 110.
Lenin 39.
Liebmann Béla 28, 130.
Losonczi 121.
Löbl Endréné 120.
Lőkös Zoltán 94, 102, 114, 115, 138.
M. Szabó István 157, 158.
Majzik István 105.
Makó Márton 118, 119.
Makra István 118, 139.
Maléter Pál 123.
Markovits Tibor 111, 112.
Marosán György 155.
Marosvári Artilla 156.
Maróti András 113.
Márta Lajosné 121.
Márton Gyula 121.
id. Martonyi János 83, 86, 87.
Martonyi János 83, 84, 85, 86, 88, 91.
Matuszka István 112, 137.
Medgyessy Péter 85.
Mészáros Ferenc 119.
Miklós Pál 114, 115.
Miklós Péter 156.
Mindszenty József 83, 140.
Mogyorósi István 113, 116, 132, 138, 139.
Moll János 108, 123, 130, 136.
Morvay Sándor 111, 112.
Mucsi Ferencné 121.
Müller László 53, 55, 80.
Nádházi András 112, 137.
Nagy Ferenc 124.
Nagy Imre 7, 8.
Nagy Károly 153.
Németh Ferenc 111, 112.
Németh Károly 36.
Notheisz-Nádas János 113.
Nozdoviczky György 27.
Ocskay Zsolt 115, 116.
Orbán László 127, 143.
Ország István 108, 136.
Ördögh András 119.
Pál József 159, 161.
Pálffy-Budinszky Endre 102.
Pálffy-Budinszky Eszter 96, 99, 102.
Palotás József 8, 19, 23, 113, 124.
Paróczy Pál 120.
Perbír József 7, 8, 23, 40, 41, 44, 118, 119, 122, 125, 1126, 129, 140.
Perneczky Béla 83.
Péter Gábor 54, 56.
Péter László 114, 115, 138, 155, 157.
Poldini Ede 49.
Poldini Lújza 49.
Priskin Sándor 121.
Pruck Pál 13, 34.
Puskás Lajos 21, 23, 109.
Rác Jenő 18.
Rajk László 8.
Rákosi Mátyás 8, 11, 22, 39, 48, 93, 146, 150, 160.
Reményi-Schneller Lajos 50, 52, 53, 76.
Révész Béla 157.
Révész Sándor 16.
Rimár Gábor 121.
Romy Béla 54, 56.
Róth András 121.
Ságvári Ágnes 158.
Ságvári Endre 153.
Sarus Sándor 115, 116.
Sass Imre 93, 94, 101.
Schitter Stefánia 49.
Schwartz Lajos 21, 26.
Sebestyén László 112, 137.
Sík Sándor 98, 103.
Simó Zoltán 28.
Soros 13.
Strasszer Gyula 112, 136, 137.
Sucin József 109.
Surányi János 39, 112, 137.
Susánszky Alfonz 94, 102.
Szabadella József 118, 119, 140, 141.
Szabó Andor 28.
Szabó Imre 124.
Szabó Zoltán 94, 101.
Szálasi 48, 53.
Szenesi Zoltán 111.
Szép Lajos 119.
Szigeti Béla 108.
Szilágyi János 121.
Szilvay Gergely 26.
Szimler János 100, 103.
Szondi Ildikó 105.
Szrenka Éva 28, 105, 106, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132.
Sztachó Elemér 8.
Sztálin 39.
Sztójay 53.
Tandari János 91.
Tarajossy Béla 86.
Temesi Ferenc 114.
Tombácz Imre 41, 161.
Tóth Béla 120.
Tóth Imre 30, 31.
Tóth István (1920) AKÖV 17, 18, 19.
Tóth István (1928) AKÖV 16, 17, 18, 19.
Tóth István. Újsz.-i Kend. 119.

Tóth Kálmán 113.
Tóth Károly 112, 137.
Tóth Mátyás 16.
Tóth Mihály 108.
Török Ferenc 114.
Trencsényi Zoltán 16.
Újszászi Ilona 28.
Unger Lőrinc 86.
Vági László 22.
Vajda Ákos 54, 55.
Varga 98.
Városi György 120.
Vásárhelyi István 49, 55.
Vass Béla 114.
Vasvári Vilmos 112, 116, 132, 137, 138, 139.
Végh Joachim 160, 161.
Vetró András 119.
Vigh Illés 107, 108, 112, 124, 132, 137.
Vikár János 53, 55.
Vincze György 121.
Wéber István 121.
Weesenmayer 52.
Zalányi Andor 83.
Zombori István 156, 157.
Zöldi Imréné 119.
Zsindely Ferenc 50.

ÁTTELTÁROZÁS

126 226

Amilyen mértékben távolodunk időben az 1956-os magyar forradalom történéseitől, és ennek következtében egyre nagyobb számban távoznak el az élők sorából a tényleges és szavahihető forradalmi szerepvállalók, mint az események hiteles tanúi, úgy fordulnak elő mind gyakrabban a „forradalmi hamisságok”, torzítások, sőt tudatos hazudozások. Ennek az országosan is jelentkező káros jelenségnek néhány szege-di példájával foglalkozik ez a kötet, melyben a szerző reményét sem fejezi ki azzal kapcsolatban, hogy megállítható lehet ez a káros tendencia. Az alcímbe szereplő „*más tanulmányok*” is többségükben foglalkoznak valamiféle „*hamisság*”-gal és részben ezért kerültek bele ebbe a kötetbe. Az utolsó két nem túl terjedelmes fejezet rendhagyó, eltér az előzőktől, mert a jelentősnek mondható titkosszolgálati gyakorlattal és tapasztalattal rendelkező szerző véleményt alkot az állambiztonsági múltból, a jelenlegi titkosszolgálati tendenciákról és részben a jövőbeli kilátásokról is.

Ár: 2600.- Ft.

